Stalin ve Demokrasi
Trotskiy ve Naziler

GROVER FURR

Çeviri: FUNDA HÜLAGÜ

Yazılama

Stalin ve Demokrasi
Trotskiy ve Naziler

Yazılama Yayınevi: 59
Kuruluştan Çözülüşe: 8

Stalin ve Demokrasi
Trotskiy ve Naziler

Grover Furr

Çeviren
Funda Hülagü

Kapak Tasarımı
Gökçe Erbil / Levent Karaoğ

Sayfa Tasarımı
Gülgün A. Keneş

Birinci Baskı
Aralık 2012

© Yazılama Yayınevi

ISBN
978-605-5892-55-5

Baskı
Kayhan Matbaacılık
Güven San. Sitesi C Blok No: 244
Topkapı - İSTANBUL
(0212 576 01 46 / 0212 612 31 85)

İrtibat
Yazılama Yayınevi Hizmetleri Ltd. Şti.
Serasker cad. Osmancık sokak Betül Han 9/13
Kadıköy – İSTANBUL
0 216 338 52 59

www.yazilama.com
iletisim@yazilama.com

Stalin ve Demokrasi
Trotskiy ve Naziler

Grover Furr

Yazılama

Grover Furr: ABD'li araştırmacı-yazar-öğretim üyesi Grover Furr, 3 Nisan 1944'te Washington, D.C.'de dünyaya geldi. 1965'te Kanada'nın Montreal kentindeki McGill Üniversitesi İngilizce Bölümü'nden mezun oldu. Doktora derecesini, 1978 yılında Princeton Üniversitesi'nden karşılaştırmalı edebiyat alanında aldı. 1970 yılından bu yana ABD'nin New Jersey eyaletindeki Montclair Devlet Üniversitesi'nde, uzmanlık alanı olan Ortaçağ İngiliz Edebiyatı dalında öğretim üyesi olarak çalışıyor. Sovyet tarihi üzerine çok sayıda çalışması olan Furr, özellikle Yosif Stalin dönemi üzerine yazdığı eserlerle tanınıyor. İngilizce dışında Rusçada da çeşitli kitap ve makaleleri yayımlandı. "*Hruşçov'un Yalanları*" isimli kitabı Türkçede Yordam Yayınevi tarafından basıldı.

İçindekiler

Türkçe Baskıya Önsöz.....7

Leon Trotskiy'in Almanya ve Japonya'yla İşbirliğinin Kanıtları.....13

Stalin ve Demokratik Reform Mücadelesi (Bölüm 1).....205

Stalin ve Demokratik Reform Mücadelesi (Bölüm 2).....253

1937-1938 Moskova Mahkemeleri ve "Büyük Terör":
Kanıtların Gösterdiği.....277

Türkçe Baskıya Önsöz*

Bu kitap dört makaleden oluşmaktadır. "Stalin ve Demokratik Reform Mücadelesi" isimli makalenin 1. ve 2. bölümleri 2005 yılının Haziran ve Aralık aylarında yayımlandı. Bu makalelere ek niteliğindeki "1937-1938 Moskova Mahkemeleri ve 'Büyük Terör': Kanıtların Gösterdiği" isimli makale ise Temmuz 2010 tarihli. "Leon Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile İşbirliği Yaptığının Kanıtı" isimli makale ise Nisan 2010'da yayımlandı. Makaleler Amerika'da basılan Marksist dergi *Cultural Logic*'te (Kültürel Mantık) çıktı (http://clogic.eserver.org).

Sovyet tarihinin Stalin dönemi üzerine yaptığım bütün araştırmalarda olduğu gibi, bu makaleler de büyük ölçüde, eski Sovyet arşivlerindeki belgelere dayanmaktadır. 1991'de SSCB'nin çözülmesinin ardından ve özellikle de son on iki yılda, Sovyet tarihindeki önemli olaylarla doğrudan ilgili çok sayıda önemli kaynak yayımlandı.

Bu belgelerin sunduğu kanıtlar sayesinde bir şeyi çok açıkça görebiliyoruz: SSCB tarihinin Stalin dönemi hakkındaki bütün eski fikirlerimiz, tamamen yeniden yazılmalıdır. Nikita Hruşçov döneminden bu yana neredeyse tamamen kabul görmüş olan Sovyet tarihi yorumu, temelinden yanlıştır. Sovyet tarihi ile ilgili bu görüş ya da paradigma "Trotskiy-Hruşçov-Soğuk Savaş-Garbaçov-antikomünist" modeli olarak adlandırılabilir. Özlü olmak adına ben buna "Antistalin" paradigması diyorum. Tekrarlamak gerekirse: Genel hatlarıyla ve hemen hemen bütün ayrıntılarıyla tamamen yanlıştır.

---

*Çeviri: Murat Akad

Sovyetler Birliği'nin tarihi başlangıcından itibaren yeniden yazılmalıdır. Çoğunluğunu Moskova'da yaşayan meslektaşım Vladimir L. Bobrov ile birlikte yaptığım araştırmalarım, bu girişimin mütevazı bir bölümünü oluşturuyor.

"Stalin ve Demokratik Reform Mücadelesi" büyük ölçüde, başka araştırmacıların çalışmalarının aktarımına dayanıyor. Bu araştırmacıların başında, Sovyet arşivlerinde 15 yıl boyunca çalışmış olan Yuriy Jukov ve ABD'deki UCLA'den (Los Angeles'taki Kaliforniya Ünversitesi) J. Arch Getty geliyor. Bu makalenin ikinci bölümünde, 1938 Kasımı'nın sonundan 1945 yılına kadar İçişleri Halk Komiserliği (NKVD), 5 Mart 1953'ten tutuklandığı ve öldürüldüğü 26 Haziran 1953'e kadar, birleştirilmiş olan İçişleri Bakanlığı ile (MVD) Devlet Güvenliği Bakanlığı'nın (MGB) başında bulunan Lavrentiy Beria hakkında son dönemde yapılan araştırmalardan yararlanıyorum. Ayrıca Sovyet tarihinin 1930'lardan 1953'e kadarki bölümü hakkındaki araştırmalara da değiniyorum.

Bu makaleler hakkında araştırmayı ve makalelerin yazımını 2003 ve 2004'te yaptım. O tarihten bu yana pek çok başka önemli belge de yayımlandı. Temmuz 2010'da "1937-1938 Moskova Mahkemeleri ve 'Büyük Terör': Kanıtların Gösterdiği" isimli yeni bir bölüm yazdım. Bu bölüm kendi başına anlamlıdır, ancak ayrıca, Eylül 1936'dan Kasım 1938'e kadar NKVD Halk Komiseri olan Nikolay Yejov'un sorgulanma tutanaklarına bir giriş niteliği de taşımaktadır. Orijinali Rusça olan ve İngilizce çevirisi de bulunan bu itirafname, bu kitaba alınamayacak kadar uzundur. Bunları internete koydum ve bağlantı adresleri, benim ana sayfamda bulunabilir (http://msuweb.montclair.edu/~furrg/). "Yejovşçina", ya da antikomünistlerin adlandırması ile "Büyük Terör" olarak bilinen kitlesel idamlar, Yejov'un döneminde gerçekleşmişti. Yazılama Yayınevi, bu güncelleştirilmiş makaleyi de yayımlamayı nazik bir biçimde kabul etti.

Bugün biliyoruz ki, Yejov, Stalin yönetimine karşı kendi komplosunu kurmuştu. Bu komployu hayata geçirmek için kendisi ve yandaşları, ellerinden geldiğince çok sayıda masum Sovyet yurttaşını katletti. Yejov'un itirafları, bu korkunç olayları anlatmaktadır.

Yejov bunu yaparak Stalin'i ve Politbüro'yu kandırdı. Bunun böyle ol-

duğuna dair elimizde çok sayıda kanıt var. V. N. Haustov kısa bir süre önce, Stalin'in, 1937 ve 1938 yılları boyunca Yejov'un kendisine gönderdiği komplolarla ilgili raporları ciddiye aldığını ve bu raporları, yasa dışı idamlarını örtbas etmek için Yejov'un hazırlamış olduğunu açıkladı (*Lıibyanka. Sovyetskaya elita na stalinskoy golgolfe 1937-1938*, s. 6).

İkinci, üçüncü ve dördüncü makalede sunulan kanıtlar, yalnızca bir hipotezle uyumludur: Yosif Stalin, Sovyetler Birliği'nde demokratik reformlar yapılmasını istedi ve bunun için yoğun bir mücadele verdi. Ancak Merkez Komitesi'ni bu konuda ikna etmeyi başaramadı.

Bu kitaptaki ilk makale olan "Leon Trotskiy'in Almanya ve Japonya'yla İşbirliğinin Kanıtları" için yapılan araştırma ve makalenin yazımı 2008 ve 2009 yıllarında gerçekleşti. Bu çalışma için, Harvard Üniversitesi'ndeki Houghton Kütüphanesi'nde bulunan Leon Trotskiy'e ait yazıları içeren arşivden yararlanma olanağı buldum. Ayrıca eski Sovyet arşivlerinden pek çok belgeden de yararlandım.

Bu makalede değinilen önemli bir belge Mareşal Semyon Budyonnıy'ın Mareşal Kliment Voroşilov'a yazdığı mektuptur. Bu mektupta Budyonnıy, Mareşal Mihail Tuhaçevskiy ve başka yedi üst düzey Sovyet subayının yargılandığı mahkemeyi anlatır. Metin, Trotskiy'in Almanya ve bu subaylarla işbirliği yaptığına ilişkin önemli kanıtlar içermektedir. Vladimir Bobrov'la birlikte, Budyonnıy'ın mektubunun tam metnini ve buna eşlik eden bir makaleyi, St. Petersburg'da yayımlanan tarih dergisi *Klio*'nun Mart 2012 sayısında yayımladık.

Bu makalede, o denli farklı kaynaktan elde edilmiş bu kadar çok kanıtın, tek bir hipoteze işaret edebileceğini iddia ediyorum: Leon Trotskiy, bir şekilde Hitler Almanyası ile işbirliği yapmıştı. Bu kanıt niteliğindeki belgelerin sahte olabileceği, gelecekte konuyu inceleyecek olan tarihçileri yanıltmak için "ekilmiş" olabileceği ya da başka bir şekilde yorumlanabileceği olasılığını göz önüne aldım. Ancak bunun böyle olmadığını iddia ediyorum. Yalnızca, Trotskiy'in Almanya ile ve muhtemelen Japonya ile de işbirliği yaptığı hipotezi bugün var olan kanıtları açıklayabilir.

Bu makaleyi yazdıktan bu yana, Harvard'daki ve Hoover Enstitüsü'ndeki (Stanford, Kaliforniya) Trotskiy arşivlerinde bulunan kanıtları kullana-

rak Trotskiy'in 1930'lardaki faaliyetlerini araştırmaya devam ettim. Bu araştırma da, Ağustos 1936, Ocak 1937 ve Mart 1938'deki Moskova Mahkemeleri'nde iddia edildiği gibi, Trotskiy'in başka muhaliflerle birlikte bir "blok" oluşturduğu hipotezini desteklemektedir. Bu araştırmayı da birkaç yıl içinde yayımlamayı umuyorum.

* * * * *

Antikomünistler ve Troçkistler beni "Stalinist" olarak adlandırır. Bundan daha gerçek bir şey olamaz. Araştırmalarımda, Stalin'i ya da bir başkasını "savunmaya" uğraşmıyorum. Sovyet tarihi ile ilgili gerçeği bulmaya uğraşıyorum.

Gerçeği bulmak için, kanıta ulaşabilmek gerekir. Kanıt, elbette *sine qua non*'dur (olmazsa olmazdır). Ancak ayrıca *objektif* olmanın ruhunu ve yöntemini de geliştirmek gerekir. Objektif tarihçi, önyargılarının ve eğilimlerinin yanlış olduğunun keşfetmeye hazır –ve bir anlamda da istekli- olmalıdır. Peşin hükümlerini sorgulamalı ve onlardan kuşku duymalıdır.

Troçkistler, antikomünistler ve "Soğuk Savaşçılar" bunu yapamaz. Onlar tarihi, gerçeği bulmak için yazmazlar. "Kutsal ineklerini" (peşin hükümlerini) sorgulamak ya da onlardan kuşku duymak için değil, onları "savunmak", onları desteklemek için kanıt bulmak isterler. Özellikle, zaten inandıkları şeyi "kanıtlamak" isterler: Stalin'in bir canavar, bir katil olduğu; Sovyetler Birliği'nin Nazi Almanyası'na ve Stalin'in de Hitler'e benzediği; Troçkistler, Trotskiy'in haklı oluğunu, onun Lenin'in tek uygun halefi olduğunu vb. kanıtlamak ister. Diğer antikomünistler de kapitalizmin insanlığın üretebileceği en iyi sistem olduğunu, sömürünün ortadan kaldırılması için mücadele etmenin, kapitalizmin en kötü sonuçlarından daha kötü sonuçlara yol açacağını kanıtlamak ister.

Sovyet tarihi üzerine yapılan akademik çalışmalarda hâkim olan anlayış gerçekte ortaya "antikomünist Sovyet tarihi"ni çıkarmaktadır. Stalin'i lanetlemeyen çıkarımlar "tabu"dur, bunlara izin verilmez, bunlar "kabul edilemez." Bu, Troçkist ya da antikomünist fikirleri desteklemediği tak-

dirde gerçeğin kendisinin kabul edilemez olduğu anlamına gelir.

Marx ve Engels, "proletaryanın zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi olmadığını" yazmıştı. Kanıtları açıkça, tarafsız ve objektif biçimde incelemeyi ve bu zeminde sonuçlar çıkarmayı reddederek çıkarlarını "korumaya" çalışıyorlar. Leon Trotskiy gibi bir "kült"ü ya da kapitalist sömürü sistemini savunanlar bunu yapmayı göze alamaz.

Biz Marksistler ve materyalistler nihai olarak gerçeğin egemen olacağına inanırız. Bu amaca ulaşmak için, bu kitabı okuyanları, eleştirilerini ve önerilerini bana iletmeye çağırıyorum.

20. yüzyıl Sovyet yüzyılıydı. Sovyetler Birliği'nin gelişimini anlamak için, Yosif Stalin'in hem bu ülkeye hem de dünya komünist hareketine önderlik ettiği yılları anlamak gerekir. Sovyet deneyiminin bize öğreteceği önemli dersleri anlamak için, bu yılları anlamalıyız. Bu kitabın yayımlanmasına olanak sağladığı için Yazılama Yayınevi'ne çok teşekkür ediyorum.

Grover Furr

Leon Trotskiy'in Almanya ve Japonya'yla İşbirliğinin Kanıtları

"Eğer bu yıllardaki olaylar hakkında, ideolojik dogmalardan arındırılmış, objektif bir araştırma yapılmış olsaydı, bizim o yıllara ve o yılların önemli şahsiyetlerine dair tutumumuzda mutlaka önemli bir değişiklik yaşanır; bu türden bir araştırma adeta bir 'bomba' etkisi yaratırdı..."

Albay Viktor Alksnis, 2000.

"... Tarihçiler için kendi disiplinlerinin temelini savunmak esastır: kanıt üstünlüğü. Eğer metinler birer kurguysa, ki bir açıdan öyledirler, bir anlamda edebi kompozisyonlar olan bu kurguların hammaddesi illâ ki doğrulanabilir gerçekler olmalıdır. Nazi gaz odalarının gerçekte olup olmadığı kanıt üzerinden ispatlanabilir. Böyle olduğu içindir ki, ne türden bir tekniğe sahip olurlarsa olsunlar, onların var olduklarını reddedenler tarih yazamazlar..."

Eric Hobsbawm, 1994, s. 57.

"... Bir efsaneyi ancak onun üzerine dayandığı önermelerin yanlış olduğunu ispatlayarak yok edebiliriz."

A.g.y, s.60.

Bu makale, Leon Trotskiy'in 1930'lu yıllarda hükümet ve/veya ordu-

dan Alman ve/veya Japon görevlilerle işbirliği kurmuş olabileceğine dair kanıtlara yönelik bir sondaj çalışmasıdır.

Trotskiy, 1936, 1937 ve 1938'de Moskova'da halka açık biçimde düzenlenen ve bu nedenle de kendilerine "Şov Mahkemeleri" denilen mahkemelerde, böylesi bir işbirliği yapmakla suçlanmış ve gıyabında mahkum edilmiştir.[1] Her ne kadar Trotskiy ve oğlu Leon Sedov[2] bu mahkemelerde sanık olarak bilfiil yer almamış olsalar da, davanın asli oyuncularıydılar. Trotskiy bu suçlamaların doğru olmadıklarını bizzat kendisi dile getirmiş olsa da, hakkındaki iddialar 1956 yılme kadar evrensel denemeyecekse de oldukça geniş bir ölçekte inanılırlıklarını korumaya devam etti. Aynı yılın Şubat ayında, Nikita Hruşçov, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 20. Kongresi'ndeki şu meşhur "Gizli Konuşma"sını yaptı. Bu konuşmada dile getirdiği ve bizi burada alakadar etmeyen birçok başka meseleyi bir kenara bırakırsak, Hruşçov bu mahkemelerde en azından kimi sanıkların adil olmayan bir şekilde cezalandırıldıklarını ima yoluyla dile getirdi.

Takip eden yıllarda birçok sanığa, diğer binlercesiyle beraber itibarları iade edildi ve bu kişilerin gerçekte masum oldukları iddia edildi. Hruşçov'un 1965 ve 1985 yılları arasındaki ardıllarının yönetimi altında "rehabilitasyon" ["iade-i itibar", ç.n.] dalgası neredeyse durduruldu. Ancak daha sonra, Mihail Garbaçov'un 1985'den SSCB'nin dağıldığı 1991 yılına kadar süren iktidarı esnasında, çok daha büyük bir "rehabilitasyon" dalgası işleme konuldu. Bu makalenin ilerleyen bölümlerinde, "iade-i itibar" uygulamasının aslen hukuki değil, siyasi bir öze sahip olduğu iddiasını tartışacağız.

---

[1] Bu mahkemeler sıklıkla "Şov Mahkemleri" olarak adlandırılırlar. Aynı zamanda da meşhur sanıkların bir ya da ikisinin adıyla anılırlar. Örneğin 19-24 Ağustos 1936 mahkemesi genel olarak "Zinovyev- Kamenev Davası", 23-30 Ocak 1937 mahkemesi "Piyatakov-Radek Davası", 2-13 Mart 1938 mahkemesi "Buharin-Rikov Davası" olarak adlandırılırlar. Bu davaların resmi adları şöyledir: Ağustos 1936 "Trotskist- Zinovyevci Terörist Merkez Davası", Ocak 1937 "Sovyet Karşıtı Trotskist Merkez Davası", Mart 1938 "Sovyet Karşıtı 'Sağcı ve Trotskist Blok' Davası".

[2] Leon Sedov, 16 Şubat 1938 yılında Üçüncü Moskova Mahkemesi'nden kısa bir süre önce hayata veda etti. Tıpkı babası gibi, kimi sanıkların itiraflarında yaygın bir şekilde rol almaya devam etti.

1980'lerin sonu itibariyle Moskova Mahkemeleri'nin neredeyse tüm sanıkları ve Mayıs-Haziran 1937 tarihli "Tuhaçevskiy Davası" sanıkları ve daha birçokları tüm suçlamalar karşısında masum ilan edildiler. Bu durumun ana istisnaları Genrih Yagoda ve Nikolay Yejov gibi NKVD'nin (İçişleri Halk Komiserliği)[3] liderliğini yapmış ve büyük çaplı baskıların sorumlusu olduklarına kesin gözüyle bakılan figürler ve onların astlarıydı.

NKVD dışında kalan muhalif sanıklardan bir tek Trotskiy ve Sedov'a "itibarları hiçbir zaman iade edilmedi." Ancak aynı davadan yargılanan diğer sanıklara dair suçlamaların düşmesi ve tüm iddiaların aslında uydurma olduğuna dair bildirimlerde bulunulması, her ne kadar hukuki açıdan "itibarları iade" edilmemiş olsa da, onların da masum ilan edildikleri anlamına geliyordu.

Moskova Mahkemeleri'nin uydurma, sanıkların tümünün komplo kurbanı masum şahıslar ve tüm iddiaların aslında NKVD'nin ya da bizzat Stalin'in kendisinin icadı olduğuna dair akademik bir mutabakat bulunmaktadır. Bu mutabakat, Rusya'da ve hatta bu ülkenin sınırlarının çok ötesinde egemen olan Sovyet tarihi modelinin ya da paradigmasının ana unsurudur. Ancak henüz ne davaların aslında uydurma olduklarını gösteren herhangi bir kanıt gün yüzüne çıkarıldı, ne de sahte oldukları söylenen sanık itirafları kamunun bilgisine açıldılar. Bu mahkemeler kapsamındaki soruşturma dosyalarının çok büyük kısmı Rusya'da hâlâ çok gizli olarak tutuluyorlar ve kendilerine düzen tarafından bir hayli güvenilen araştırmacıların erişime dahi açık değiller.

Sovyet arşivleri "konuşuyor"

SSCB henüz ayaktayken ve özellikle 1953 yılında Hruşçov'un iktidara gelmesiyle Moskova Mahkemeleri'ne ve 1930'ların sonlarındaki baskılara dair oldukça az sayıda belge yayımlandı veya araştırmacıların erişimine açıldı. Hruşçov ve yetkilendirilmiş tarihçi ve yazarlar, tarihin bu dönemine dair birçok önemli iddia ileri sürdülerse de, bu döneme dair kanıtların hiçbirine erişim imkânı sunmadılar.

[3] İçişleri Halk Komiserliği (Bakanlığı) ulusal güvenlik ve siyasi polislik işlevlerini yerine getiriyordu.

Şöyle bir örnek verilebilir. 1962 yılının Aralık ayındaki bir tarih konferansında, Sovyet tarihi hakkında Hruşçov'un resmi pozisyonunu destekleyen birçok sunuşun yapılmasının ardından, toplantının düzenleyicisi, Prezidyum üyesi Piyotr Pospelov şu sözleri sarf etti:

> Öğrenciler, Buharin ve diğerlerinin yabancı hükümetler adına ajanlık yapıp yapmadıklarını ve bu konu hakkında neler okunabileceğini soruyorlar. SBKP'nin 22. Kongre belgelerini dikkatlice çalışmanın yeterli olduğunu rahatça söyleyebilirim. Bu belgelere göre, elbette ki ne Buharin ne de Rıkov ajan ya da teröristtirler.[4]

Pospelov'un ifadesi her ne kadar genel anlamıyla doğru olsa da, yanlış bir izlenim bırakıyor. 1938 Mahkemesi'nde Buharin ve Rıkov'un *bizzat kendileri* casusluk yapmakla değil casusluk eylemlerine girişen "Sağcıların ve Troçkistlerin Bloğu"nda öncü görevlerde bulunmakla suçlanırlar. Aynı şekilde, hem Buharin hem de Rıkov, bazı şahsiyetleri diğerlerine karşı şiddet kullanmak için istihdam etmekle suçlanır – "terör" kelimesi Rusçada İngilizcedeki anlamından oldukça farklı olarak ve ancak bu şekilde ifade edilebilir. Bizzat kendileri bu eylemlerin faili olarak itham edilmezler. Bu nedenle de Pospelov'un kelimeleri *birçok okuyucunun doğal olarak onları anlayacağı yönde* doğrudur - "casus" kendisi casusluk yapan kişiye ve terörist de bizzat kendisi şiddet eyleminde bulunan kişiye denir.

Ancak eğer Pospelov, bu sözlerden dinleyicilerinin sanık ifadelerinin ve onlar hakkında verilen kararların yanlış olduklarını çıkarmalarını istediyse, hatalıdır. Ayrıca soru "Buharin ve diğerleri" ile alakalıdır – büyük ihtimalle 1938 mahkemesindeki diğer tüm sanıklar kast ediliyor. Oysaki Pospelov cevabını yalnızca Buharin ve Rıkov'la sınırlamıştır.

Yukarıda yapılan alıntının hemen ardından sarf ettiği cümlelerde Pospelov, tarihçilerin okumaları gereken materyallerin yalnızca 22. Kongre'de yapılan resmi konuşmalardan ibaret olduğunu dinleyicilerine açıkça ifade eder:

---

[4] *Vsesoiuznoe soveshchanie* 298.

"Merkez Parti arşivinde çalışmak için neden olağan koşulların yaratılması mümkün olmuyor? SBKP'nin eylemleri hakkındaki materyalleri bizlere vermiyorlar." Bu sorulara cevabımı da böylece vermiş oldum.

Aslında Pospelov özetle şöyle diyor: "Birincil kaynaklara erişim olanağını kimseye vermeyeceğiz."

Bu durum SSCB dağılana kadar sürmüştür. SSCB'nin dağılmasından bugüne dek yayımlanan belgeler sayesinde, 22. Parti Kongresi'ndeki kimi konuşmacıların, 1930'ların muhalifleri hakkında apaçık bir şekilde yalan söylediklerini görebiliyoruz -bu durum Pospelov'un kimsenin kanıtları görmesine neden izin vermediğini de açıklıyor.

Bizler, 22. Parti Kongresi ve Hruşçov döneminde yapılan çarpıtmaların derecesinin bir göstergesi olarak, genelde Nazi Almanyası'yla işbirliği yapmakla suçlanan Birinci derece Komandarm (General, Tümgeneral'in bir altındaki rütbe – ç.n.) Yona E. Yakir'in Stalin'e yazdığı bir mektuptan Aleksandr Şelepin'in[5] yaptığı alıntıyı gösteririz. Şelepin'in Yakir'in Stalin'e yazdığı 9 Haziran 1937 tarihli mektuptan yaptığı alıntı koyu harflerle belirtilmiştir. 1994'te tüm metni yayımlanan orijinal mektubun Şepelin tarafından *görmezden gelinen* kısımlarıysa, *italik* olarak belirtilmektedir.

Stalin, Kaganoviç, Molotov, Malenkov ve Voroşilov tarafından tutuklananların mektupları ve bildirileri üzerine alaycı bir üslupla kaleme alınan bir önergeler serisi, bir dizi soruşturmaya tabi tutulmuş bu öncü yoldaşların ne kadar zalim bir muameleye maruz kaldıklarına şahitlik ediyor. Örneğin, eski bir tümen komutanı olan Yakir, Stalin'e yazdığı şu mektupta kendi masumiyeti üzerine yemin etmiştir.

Bakın ne yazmış:

"Sevgili yakın arkadaşım Stalin. Sana bu şekilde hitap etme cesareti gösteriyorum, çünkü söylenebilecek her şeyi söyledim, her şeyi geride bıraktım ve bana öyle geliyor ki ben hâlâ, tıpkı yıllar-

[5] KGB (Devlet Güvenlik Komitesi)'nin başı, eski NKVD'nin güvenlik ve siyasi polislik görevlerinin sürdürücüsü.

dır olduğu gibi, kendisini partisine, halkına ve devletine adamış onurlu bir savaşçıyım- *ve bir de o kâbusun içine düşüş anı, telafisi olmayan o ihanet dehşeti... Soruşturma tamamlandı. Resmi olarak devlete hıyanetle suçlandım, suçumu itiraf ettim, pişman olduğumu beyan ettim. Mahkemenin ve devletin kararının uygunluğuna ve adaletine olan inancım sonsuz... Şimdi* söylediğim her söz dibine kadar doğruyken, sana, partime ve ülkeme olan bağlılığımla ve komünizmin zaferine olan sonsuz inancımla ölmeye hazırım."[6]

Şepelin'in okuduğu şekliyle mektup, sadık, dürüst bir adamın kendi masumiyetini dile getirişi gibi gözüküyor. Gerçekteyse Yakir suçunu itiraf etmiştir.

(Yalnız burada not edilmesi gereken iki nokta var. Yakir'e ait mektubun başka bir kısmı daha bu yayımlanan kısma dâhil edilmemiştir. Yakir, devlete karşı işlediği ihaneti itiraf ettiğine göre, burada Trotskiy'le ve hatta kim bilir belki bir kısım başka istihbarat örgütleriyle beraber Almanya'yla yaptıkları işbirliğine atıfta da bulunuyor olabilir. Örneğin, az sonra kısaca tartışacağımız Uritskiy vakasında geçen kışkırtıcı alıntıda bu durum bizzat ima edilmektedir. Yakir hem Almanya hem de Trotskiy'le işbirliğine dâhil olmuş askeri figürlerden yalnızca birisidir.)

Yalanlama 22. Kongre'de gerçekleşen konuşmaların çok ötesine gidiyor. Şu anda erişilebilir olan arşiv kayıtları açık bir şekilde Hruşçov'un ve daha sonra Garbaçov'un ve onların yönetimi altında yazan tarihçilerin, Stalin yıllarında olanlar hakkında tahayyül edilmesi zor bir düzeyde ve ısrarlı bir şekilde yalan söylediklerini göstermektedir.

SSCB sona erdiğinden beri gizli tutulan Sovyet arşivlerinden çok sayıda belge yayımlanmaya başladı. Elimizdekiler var olduğunu bildikle-

[6] Şepelin'in bu sözleri kendisinin SBKP'nin 22. Parti Kongresi'nde yaptığı konuşmasından alınmıştır. *Pravda*, 27 Ekim 1961, s. 10, cilt 3-4. *XXII S"ezd Kommunisticheskoi Partii Sovetskogo Soiuza. 17-31 oktiabria 1961 goda. Stenograficheskii Otchet* (Moskova, 1962). II, 403. Şepelin'in gözardı edilen ve burada koyu olarak işaretlenen sözleriyse ilk defa *Voenno-Istoricheskii Arkhiv* 1 (1993), s. 194'te, sonrasında da *Reabilitatsia. Kak Eto Bylo*["Rehabilitasyon. Nasıl oldu."] 2. cilt (2003), s. 688'de yayımlanan 1963-64 tarihli Şvernik Raporu'nda kendisine tam metin şeklinde yer verilen "Spravka"da yer alıyorlar.

rimizin yalnızca çok küçük bir kısmı. Özellikle 1930'ların muhalefeti, Moskova Mahkemeleri, askeri "tasfiyeler" ve 1937-38 döneminin büyük çaptaki baskıları hakkındaki belgelerin çoğunluğu halen daha çok gizli; ve hatta ayrıcalıklı resmi araştırmacılardan bile uzak tutuluyorlar. Elbette hiçbir sansür sistemi mutlak değildir. Birçok belge yayımlandı. Bu küçük sayı bile 1930'lar Sovyetleri'ne dair çerçevenin bizlere anlatılan "resmi" hikâyeden çok daha farklı olduğunu gösteriyor.

Trotskiy meselesi ve Almanya ve Japonya ile yapılan işbirliği

Son on yıllık dönemde Sovyet arşivlerinden gün yüzüne çıkan birçok belgesel kanıt, Moskova Mahkemeleri ve bir askeri komplo davası olan "Tuhaçevskiy Davası"ndaki sanıkların yalan itiraflarda bulunmaya zorlanmış olduklarına dair Hruşçov döneminden beri hâkim hale gelen görüşün, gerçekte doğruyu yansıtmadığını gösterdi. İtirafların aslen yalan olmadıkları ve Moskova Mahkemeleri sanıklarının Sovyet hükümetine karşı düzenlenen komploları itiraf ederken gerçekte doğruyu söylediklerine dair güçlü kanıtlara sahip olduğumuzu gösteren birçok çalışma yaptık. Bu çalışmalar bizi, burada yürütmekte olduğumuz tartışmaya yönlendirdi.

Hipotez

Leon Trotskiy ve oğlu Leon Sedov, her üç Moskova Mahkemesi tarafından gıyaplarında suçlu bulunmuşlardı. Eğer suçlamalar ve diğer sanıkların itirafları yerindeyse, ki şimdiye kadarki araştırmamız yerinde olduğunu söylüyor, bu durum Trotskiy'in faşist Almanya ve militarist Japonya ile işbirliği yürüttüğüne dair kimi neticeler doğurmaktadır. Bu ve benzeri değerlendirmeler bu çalışmayı sürdürmek için bizi şöyle bir hipotez inşa etmeye teşvik etti:

Yayımlanmış eski Sovyet arşivlerinin derinlemesine bir incelemesi bize Moskova Mahkemeleri'nin sağladığı kanıtların haricinde, Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile yaptığı işbirliğine dair daha fazla kanıt sunabilir.

Bu hipotezi, Stephen Jay Gould'un çalışma arkadaşı Peter Ward'ın "Alvarez Hipotezi"ni test etmeye karar verdiğinde benimsediği yönteme benzer bir yöntemle benimsedik. "Alvarez hipotezi", birçok canlı türünün

60 milyon yıl önce aşamalı bir şekilde neslillerinin yok olduğu yönünde o güne kadar yaygın bir şekilde kabul edilen tezin Kretase-Tersiyer [toplu yok oluş, ç.n.] adı verilen, katastrofik bir şekilde yok oluş önermesiyle çürütülmesidir.[7] Farklı birçok araştırma projesi vesilesiyle eski Sovyet arşivlerinden türlü dokümanlar okurken, Trotskiy'in Almanya ile işbirliği yapmış olabileceğine dair ek bir takım kanıtlar sunar gibi gözüken birçok belge tespit ettik.

Bu meselenin peşine düşersek, farklı birçok belgesel kanıta ulaşabiliriz gibi gözüküyordu. Ayrıca şunun da farkındaydık ki eğer kimse bu işe girişmezse, bu kanıtlar hiçbir zaman ortaya çıkmayacak ve bizler de onların varlığını dahi öğrenemeyeceğiz.

Böyle bir hipotez şekillendirmiş olmamız araştırmamızın sonucuna daha en baştan karar verdiğimiz anlamına gelmiyor. Her araştırma, bir hipotez ya da bir "teori" ile yola çıkar. Bu, bir önkoşuldur. Gould bize, Darwin'in 1861 yılında Henry Fawcett'e söylediği önemli bir sezgisel önermeyi hatırlatır:

Her türlü gözlem, eğer bu gözlemler gerçekten bir işe yarayacaksa, bir görüşün lehine ya da aleyhine olmalıdır. Bu gerçeği kimsenin görememesi ne kadar tuhaf![8]

Şu an elinizde tuttuğunuz bu çalışma, Gould'un önerdiği anlamda bir testtir: Teorinin bizzat kendisi böyle bir testi zorunlu kılmadan önce kimsenin derlemeyi akıl etmediği bir verinin ortaya çıkması ya da derlenmesi ile doğrulanan "inceltilmiş bir teori örneği", yani Gould'un deyimiyle bir hipotezdir.

Bir testin, araştırmanın kendisine dair bir önyargı geliştirmemesi gerektiği konusunda Gould haklı bir uyarıda bulunmaktadır:

Lütfen bir testin gerekliliği ile sonucun kesinliği arasında temel bir ayrım olduğu gerçeğini teslim ediniz. Test pekâlâ başarısız da olabilir,

---

[7] Stephen Jay Gould. Haystack'teki Dinozorlar. *Natural History* 101 (Mart 1992): 2-13. Şu adreslerden erişilebilir: http://www.stephenjaygould.org/library/gould_dinosaurs-haystack.html ve http://www.sjgarchive.org/library/text/b16/p0393.htm.

[8] Mektup 3257 – Darwin, C. R.'den Fawcett, Henry'ye, 18 Eylül [1861]. <http://www.darwinproject.ac.uk/entry-3257>.

böylece teori çuvallar. İyi teoriler meydan okur, ama sonuca dair erken bir yargı oluşturmazlar.

Bir negatifi [var olmayan bir şeyi, ç.n] normal koşullarda ispatlamanın imkânı yoktur. Eğer Trotskiy Almanlar ve/veya Japonlarla işbirliği yapmadıysa, yaptığına dair herhangi bir kanıt bulunamaz. Ancak doğa tarihinin aksine, insan tarihi söz konusu olduğunda sahte ya da üretilmiş kanıtların olması mümkündür. Elinizdeki çalışmada bu hususta çok özenli davranıyoruz.

Trotskiy'in Alman ve Japonlarla işbirliği yapmış olabileceğine dair daha fazla kanıt bulabilir miyiz diye sorduk ve aramaya koyulduk. Araştırmamız esnasında böyle bir kanıta ulaştığımız noktada, onu çalışmaya başladık ve ne anlama geldiğini anlamaya çalıştık. Sonuç elinizdedir.

Trotksiy'in, Almanya ve Japonya ile işbirliği meselesi hariç, 1930'larda SSCB'deki muhalif eylemliliklere gizlice müdahil olduğuna dair çok fazla kanıt bulunuyor. Moskova Mahkemeleri'ndeki sanıkların tanıklıkları haricinde, böylesi bir eylemliliği ispatlayacak arşivsel kanıtlarımız da bulunuyor. Hepsinin üzerinden geçmek, bu makalenin ya da başkalarının baş edebileceğinin çok ötesinde bir iş. Elinizdeki bu çalışma yalnızca Trotksiy'in Alman ya da Japon hükümetlerinin ya da ordularının görevlileriyle yaptığı işbirliğine dair. Trotksiy hakkında ileri sürülen diğer iddiaları incelemiyoruz. Alman ya da Japon işbirliğine dair olan suçlamalar, aralarında en ağır olanları. En çok şüpheyle karşılananlar.

Çok büyük oranda Trotskiy, Almanlar ve Japonlar hakkındaki *doğrudan* kanıtlara atıfta bulunuyoruz ya da onları inceliyoruz. Bu oldukça sınırlandırılmış bir yaklaşım, zira Trotskiy'in faşistlerle yaptığı işbirliği suçuna dair elimizdeki doğrudan kanıtlara daha fazla inandırıcılık katabilecek birçok başka destekleyici kanıtı dışarıda bırakıyor. Örneğin Nikolay Buharin, Trotskiy'in Alman ve Japonlarla sürdürdüğü pazarlıklara ve anlaşmalara dair detayları Karl Radek'ten öğrendi. Buharin bu hususta ne Trotskiy ne de Sedov'la doğrudan bir iletişim kurmadı. Ancak bu durum kendi başına Trotskiy'in Radek'e işbirliği başlığında anlattığı şeylerin doğruluğundan şüphe etmemize bir sebep olamaz. Buharin tam da Radek'in mahkemede tanıklık ettiği hususları Radek'in kendisine söy-

lediğini iddia etmişti; yani Radek'in *bu noktada* doğru söylediğini kendisi de doğrulamış oldu. Buharin aynı zamanda, Radek'in Trotskiy hakkında söylediklerine ve Radek'in Trotskiy'den, yani ilk elden bilgi elde ettiğine dair iddiasına da dolaylı yoldan destek sunmuş oluyor. Buharin'in tanıklığı Radek'in doğru söylediğini doğruluyor ve bu da, Radek'in Trotskiy'le kendi kurduğu iletişim ve Trotskiy'in kendisine ilettiği bilgiler ve diğer konular hakkındaki tanıklığını daha güvenilir kılıyor. Ancak burada biz sadece Radek'in tanıklığına değineceğiz, Buharin'le ilgilenmeyeceğiz. İlgili okuyucuya Buharin hakkındaki bir önceki çalışmamızı önerebiliriz.[9] İlerleyen sayfalarda doğrudan kanıtları bir bağlama oturtabilmek amacıyla bazı yerlerde destek kanıtlar da sunuyoruz.

Objektiflik ve ikna

Sovyet tarihi çalışmalarında hâlâ siyasi önyargılar egemen durumda. Hâkim paradigmayla çelişen sonuçlar, taraflı ya da yetersiz oldukları gerekçesiyle ısrarlı bir şekilde görmezden geliniyor. Stalin hakkındaki suçlamalara şüphe düşüren bulgular ya da onu "iyi" ya da hâkim paradigmanın onu gösterdiğinden daha az "kötü" gösteren her durum, "Stalinist" olarak adlandırılıyor. İster genel anlamda antikomünist ya da özel olarak Troçkist olsun, bu türden güçlü siyasi önyargıları olan bir kişiye sunulan her türlü objektif araştırma, siyaseten tahammül edilemez sonuçlara sebep olabileceği düşüncesiyle "Stalinist" olarak adlandırılıyor.

Elinizdeki bu çalışmanın amacı, şu an itibariyle erişilebilir olan kanıtların ışığında 1930'larda SSCB'de Leon Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile işbirliği yaptığına ilişkin iddiaların incelenmesidir. Bu çalışma, Trotskiy'e karşı düzenlenmiş bir "savcılık iddianamesi" değildir. Amaç Trotskiy'in Alman ve Japonlarla kurduğu gizli ittifak "suçunu" ispatlamak değildir. Ne de Trotskiy'i böyle suçlamalar karşısında "savunmaktır".

Bir suç meydana geldiğinde, suçu araştıran soruşturmacının bu suçta hiçbir taraf tutmaksızın yalnızca suçu çözmek amacını gütmesi gerekir. Biz de bu tavrın aynısını takınmak için elimizden geleni yaptık. Günümüzden çok daha eski dönemleri ya da Sovyetler Birliği haricin-

[9] Furr ve Bobrov 2007.

deki ülkelerin tarihlerini araştıran birçok tarihçi de genellikle böyle bir tavır takınır.

Adil ve objektif okuyucuyu, yeterli ve dürüst bir araştırma yaptığımız konusunda ikna etmek isteriz. Açıkçası şunu yaptık:

- Trotskiy'in Almanlar ve Japonlarla işbirliği yaptığı iddiasını destekleyen her türlü kanıtı derledik;
- Tüm "negatif" türden kanıtları derledik - Trotskiy'in ya da oğlu ve kendisinin siyasi sağkolu olan Leon Sedov'un sahip olabileceği her türden "karşı" [suç işlendiğinde kendilerinin orada olmadığını ispat etmeye dayalı, ç.n.] iddialarına, özellikle Trotskiy'in 1937 yılında Dewey Komisyonu'nda kendi savunmasını verdiği oturumdaki tanıklıklarına özel bir özen göstererek yer verdik;
- Tüm kanıtlar üzerine dikkatli ve dürüst bir şekilde çalıştık;
- Sonuçlarımızı bu kanıtlar üzerinden çıkardık.

Objektif okuyucuyu, vardığımız sonuçların hepsinin kanıt araştırma ve incelemesi temelli olduğu ve asla siyasi bir önyargıya dayanmadığı konusunda temin ederiz. Trotskiy'i yargılamak ya da ona "hüküm giydirmek" amacında DEĞİLİZ. İleride Trotskiy'e yönelik suçlamaların yanlış olduğuna dair başka kanıtlar sunulması halinde, Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile işbirliği yapmadığına ikna olmaya hazırız.

Yerinde şüpheciliğin rolü

Bu makale boyunca şüpheci bir eleştirmenin sunacağı itirazları öngörmeye çalıştık. Dikkatli ve objektif bir araştırmacı böyle yapmalıdır. Tıpkı bir suç soruşturması esnasında, hem iddia makamının hem de savunmanın yapacağı gibi.

Bu makalenin başında kanıt üzerine uzunca bir tartışmamız var. Makalenin gövde kısmmda her kanıt tanıtımını eleştirel bir inceleme kısmıyla tamamlıyoruz. "Sonuç" olarak adlandırılan kısımda okuyucu bir özet ve keskin, ama adil bir eleştirmenin sunabileceği itirazların bir çürütmesiyle karşılaşacak.

Bir kısım okuyucu için kanıtın bir öneminin olmadığını ve -kibarca söylemek gerekirse- meselenin bir kanıt değil, inanç ya da sadakat meselesi olduğunu biliyoruz. Bu taraftan doğan iddiaları "Objektiflik ve İnkâr" adlı

alt bölümde tartışıyoruz. Her türlü tarihsel araştırma ya da suç davasında "inanç" ve "sadakat"in hipotezin doğru ya da yanlışlığıyla hiçbir alakası yoktur. Tanımsal olarak rasyonel bir temelde herhangi bir kanıta dayanmayan inanç, güçlü bir iddia ve kanıtla yok edilemez.

Ancak kimi önyargılı fikirlerini sorgulamak konusunda kendilerini ikna edemeyenler, yine bizzat aynı önyargılar tarafından kanıta eleştirel bir gözle bakmaya itilir ve başka okurların kendileriyle aynı derecede önemsemeyecekleri ufak bir noktada, kanıtın değerlendirilmesinde gözlerden kaçan bir yorum zafiyeti bulma arayışına girebilirler. Bu durum, kimi zamanlar, bu taraftan gelen itirazları dikkate değer kılar. Bu tarz itirazları öngörebilmek ve onlara tatminkâr cevaplar verebilmek için elimizden geleni yaptık.

Kanıt

Yeni arşiv kayıtlarını sunmaya ve incelemeye başlamadan önce, kanıt meselesinin kendisini tartışmalıyız. "Belgeler" maddi nesneler olmakla beraber - bizim durumumuzda bir kâğıt üzerinde yazılı bulunmak olarak tarif edilebilir - "kanıt" göreceli bir kavramdır. Biz bir suçlamayı araştırmakla meşgulüz. Bu da şudur: Trotskiy, Alman ve/veya Japon yetkililerle işbirliği yapmıştır. Trotskiy'in suçlamaların iddia ettiği şekilde hareket ettiğine ışık tutabilecek kanıtları derlemeyi ve incelemeyi hedefliyoruz.

Mutlak kanıt diye bir şey yoktur. Her kanıt düzmece olabilir. Her türlü beyan -bir suçun itirafı, reddi, işkence sonucu elde edilen bir iddia ya da herhangi bir zorlamaya maruz bırakılmadan dile getirilen bir iddia- doğru ya da yanlış olabilir. Doğru, konuşmacının (ya da yazarın) hatırladığı şekilde sunuluyor olabilir ya da ortada kasıtlı bir yalan olabilir. Sahte belgeler düzenlenebilir ve Sovyet tarihi söz konusu olduğunda, bu, oldukça sık rastlanılan bir durumdur. Yanlış belgeler, fırsatı bulunulduğunda ileride "keşfedilsin" diye arşivlere sokulmuş olabilir. Ya da bulunmadığı halde bir belgenin arşivde bulunduğu söylenebilir. Fotoğraflar sahte olabilir. Tanıklar yalan söyleyebilirler ve genelde o denli sık söylerler ki, bu tipte bir kanıt genelde en az güvenilir kanıttır. Prensipte, "tartışmasız kanıt" -reddedilemeyecek kadar güçlü ve gerçeği birebir yansıtan kanıt- diye bir şey yoktur.

Kanıttan yola çıkarak doğru sonuçları tespit etme, derleme ve inceleme süreci kriminal soruşturma ve tarihsel araştırmalara benzer. Bu tespit özellikle bizim vakamızdaki gibi durumlarda çok daha doğrudur, çünkü burada da geçmişte bir suçun işlenip işlenmediği araştırılmaktadır. Ancak arada önemli farklar da vardır. Bu konuda açık olmakta fayda var.

Bir kamu davasında zanlının kimi hakları vardır. Davanın süre açısından bir sonu olması gerekir ve bu sürenin sonucunda sanık ya suçlu bulunur ya da aklanır. Savunmanın masumiyet karinesi vardır ve her türlü makul şüphe, sanığın lehine kullanılır. Savunmanın nitelikli bir savunma yapma hakkı vardır ve tek görevi kendi müvekkiline faydalı olabilecek şekilde kanıtları yorumlamaktır. Aynı zamanda yargıç ve hatta iddia makamı, yalnızca hüküm giydirmekle değil, adaleti tesis etmekle de sorumludurlar. Her ne kadar jüriyi suçluluk hali konusunda ikna etme güçleri varsa da, sanığın masum olduğuna ikna oldukları zaman, sanık hakkındaki iddialar düşer ve sanık aklanır. Bu pratikler, masum bir sanığı adil olmayan bir karar ve cezadan korumak amacıyla geliştirilmişlerdir.

Tarihçilerin durumu biraz farklıdır. Ölmüş kişilerin, savunulması gereken bu türden hakları yoktur. Bu nedenle, tarihçinin herhangi bir şekilde masumiyet karinesi ya da "makul şüphe" ile bağlı olması beklenemez. Yasal bir kararın aksine, hiçbir sonuç kesin değildir. Tarihsel araştırmanın hiçbir zaman kesin olarak sonlanması gerekmez. Yeni kanıtlar ortaya çıktıkça ya da eski kanıtların yeni yorumları yapıldıkça, araştırma yeniden ve yeniden ele alınabilir; alınacaktır da. Elinizdeki makalede bizler bunu yapıyoruz. Trotskiy'in Alman ve Japon görevlilerle işbirliği yapıp yapmadığı sorusunu yeni kanıtlar çerçevesinde ve aynı zamanda uzun zamandır var olan kanıtların yeniden değerlendirilmesiyle ele alıyoruz.

Kanıtın saptanması, yerinin tespit edilmesi, derlenmesi ve hatta kanıtın incelenmesi ve yorumlanması, herkesin öğrenebileceği becerilerdir. Tarihsel araştırmada en zor ve nadir rastlanan marifetse, nesnellik disiplinidir. Doğru sonuçlara ulaşmak, verili bir soruna dair diğer mümkün önermelere göre daha doğru olan önermeler üretmek için, bir araştırmacının öncelikle kendisinin araştırdığı konu hakkında peşin hükümlerinin olup olmadığını sorgulaması ve varsa bunları şüphe testinden geçirmesi

gerekir. Bir kişinin peşin hükümleri ya da önyargıları, onu genelde kanıtın sübjektif bir değerlendirmesine yönlendirir. Bu nedenle araştırmacı, bunun meydana gelmemesi için özel önlemler almalıdır.

Bu, yapılabilir. Teknikleri bilinmektedir ve fen bilimleri ile sosyal bilimler alanlarında oldukça yaygındırlar. Tarihsel araştırmaya da pekâlâ uyarlanabilirler. Eğer böyle teknikler kullanılmazsa, tarihçi kendi yerleşik tercihleri ve önyargıları nedeniyle, kanıtın objektif kavrayışından uzağa düşecektir. Bu durumda araştırmacı, kanıtların en mükemmeline ve bu kanıtları incelemek için gerekli becerilerin tümüne sahip olsa bile, kaçınılmaz olarak, varılacak sonuçların yanlış olmasına sebep olacaktır.

Objektif olmak, Sovyet tarihinin Stalin dönemine dair çalışmalarda başka hiçbir yerde olmadığı kadar nadir rastlanılan bir özellik ve tam da bu nedenle çok yaşamsal. Nesnelliğe bağlı kalmadan gerçeği keşfetmenin imkânsız olduğu bir gerçek. Bu nedenle bu makale objektif olabilmek için elinden gelen tüm çabayı sarf ediyor. Makalenin çıkarımları, Trotskiy'in onurlu bir devrimci olduğu efsanesini korumaya kendini objektiflik ve dürüstlükten çok daha öte adayanların ya da Sovyet tarihine bakışta antikomünist bir paradigma kullanarak Soğuk Savaş tarafgirliği yapmaya çalışan birçoklarının hoşuna gitmeyecek ve hatta onları bir hayli öfkelendirecektir.

Elbette konuyla ilintili olarak var olan bütün kanıtları bulduğumuzu iddia etmiyoruz. Benzeri türden birçok kanıtın olması oldukça mümkün, çünkü 1930'ların Muhalefeti'ne dair birincil belgelerin büyük çoğunluğu Rusya'da ve Sovyet sonrası dönem devletlerinde tasnif edilmiş durumda ve araştırmacıların erişimine açık değil. Ancak yine de şu an elimizde çok fazla belge bulunuyor. Kanaatimize göre, Sovyetler'in 1930'larda Trotskiy'e isnat ettiği suça oldukça yakın bir iddia olan Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile işbirliği yaptığı meselesi hakkında, elimizde gerekli olandan çok daha fazla kanıt bulunuyor. Trotskiy'in neden böyle davranmış olabileceği dikkate değer bir konu. Bu mesele hakkındaki kimi fikirlerimize makalenin sonlarına doğru rastlayabilirsiniz.

Trotskiy'in Sovyet Önderliğine Telgrafı

Burada sunmak istediğimiz ilk belge, belgesel nitelikteki bir kanıtı yo-

rumlamanın hem sorunlarını hem de olanaklarını resmediyor.

1937 Haziranı Sovyet önderliği için çok ciddi bir kriz dönemiydi. Nisan ayında, bir önceki Eylül'e kadar NKVD'nin Komiserliğini yapmış olan Genrih Yagoda ve yakın döneme kadar hem Merkez Komitesi üyesi hem de Sovyet hükümetinin üst düzey bir çalışanı olan Avel Yenukidze, hükümete karşı yapılan darbe planlarındaki önemli rollerini itiraf etmeye başladılar. Mayıs ayı, İspanya'daki Cumhuriyetçi hükümete karşı Troçkistlerin de katıldığı bir anarşist ayaklanmasıyla başladı. Sovyet önderliği bu ayaklanmanın oradaki Trotskiy yanlısı kimi güçlerle Frankocu ve Alman -Nazi- istihbaratı arasındaki bir çeşit işbirliğini de içerdiğini biliyordu. Haziran ayının başı itibariyle, Kızıl Ordu'nun beş mareşalinden birisi olan Mihail Tuhaçevskiy'in de aralarında olduğu sekiz subay tutuklandı. Bu subaylar, Trotskiy ve Troçkistler, Buharin, Yagoda ve Rıkov tarafından yönetilen Sağcılar ve –en kötüsü de- Nazi Almanyası ve Japonya'yla kurdukları gizli ittifaka dair itiraflarda bulundular.

2 Haziran'da Nikolay Buharin bir anda döndü ve aynı ittifakın liderlerinden birisi olduğunu itiraf etti. Aynı gün bir zamanlar Trotskiy'e yakından bağlı olan önemli bir Sovyet diplomatı, Lev M. Karahan da itiraflarda bulundu.[10] Mareşal Tuhaçevskiy ve diğer askeri liderler 9 Haziran'a kadar birçok başka itirafta bulunmaya devam ettiler. 11 Haziran'da mahkeme başladı. Burada bir defa daha ifade verdiler ve sonra infazları gerçekleşti. Birçok üst düzey Bolşevik ve Merkez Komitesi üyesi onlarla ilişkilendirildi.

23 Haziran'dan 29 Haziran'a kadar süren Merkez Komitesi toplantısının öncesinde ve sonrasında, komitenin yirmi dört üyesi ve on dört aday üyesi gizli işbirliği, casusluk ve vatana ihanet faaliyetlerinden ihraç edildiler. Şubat ve Mart aylarında Buharin, Rıkov ve Yagoda da benzer şekilde ihraç edildiler. Partinin öncü organından, daha önce hiç bu şekilde toptan ihraçlar olmamıştı.

Kuşkusuz o döneme kadar kamuya açıklanmayan başka birçok mesele

[10] *Lubianka. Stalin i Glavnoe Upravlenie Gosbezopasnosti NKVD. 1937-1938* (M.: "Materik," 2004), No.102, s. 225. Şuradan erişilebilir: <http://www.alexanderyakovlev.org/fond/issues-doc/62056/61084>.

daha vardı. Ancak bu olaylar ve özellikle de askeri işbirliği, İç Savaş'ın en karanlık günlerinden sonra Sovyetler Birliği'nin güvenliği ve geleceğinin karşısına dikilen en ciddi tehlike olarak görüldü.

Trotskiy ve oğlu Leon Sedov, Ağustos 1936'daki ilk Moskova Mahkemesi'nde gıyaplarında suçlu bulundular.[11] Ocak 1937'deki ikinci Moskova Mahkemesi'nde Karl Radek, açık bir şekilde Leon Trotskiy'i ciddi bir Sovyet karşıtı komplonun lideri olarak tanımladı. Trotskiy'in takipçilerinin tehlikeli oldukları bir yer olarak özellikle İspanya'yı belirtti ve takipçilere Trotskiy'den uzaklaşma çağrısında bulundu. Ne zaman ki 3 Mayıs'ta "1 Mayıs" ayaklanması patlak verdi, Radek'in yaptığı uyarının ileri görüşlü olduğu ortaya çıktı. Komünistler ve İspanya Cumhuriyeti'ni destekleyen komünist olmayan birçok kişi için, Cumhuriyet'e karşı ayaklanma Sağcıların, Troçkistlerin ve askeri figürlerin SSCB için tasarladıkları kumpasla aynı türden bir olay olarak tarihe geçti.

Haziran ayındaki Merkez Komite toplantısı öncesinde Trotskiy, Stalin ya da Politbüro'ya değil, ama Sovyet hükümetinin en yüksek organı olan Merkez Komitesi Yürütmesine, Meksika'daki sürgününden bir telgraf yollamaya karar verdi. Bu telgrafta açık bir şekilde Komite üyelerini Stalin'in liderliğini reddetmeye ve yüzlerini kendisine dönmeye davet etti.

> HEM İÇTE HEM DIŞTA SİYASET MUTLAK BİR ÇÖKÜŞE SÜRÜKLÜYOR STOP TEK KURTULUŞ SON MAHKEMELERİN AÇIK BİR ŞEKİLDE GÖZDEN GEÇİRİLMESİYLE BAŞLAYACAK SOVYET DEMOKRASİSİNE DOĞRU YAPILACAK RADİKAL BİR DÖNÜŞTEDİR STOP BU YOL BOYUNCA SİZLERE SONSUZ DESTEK ÖNERİYORUM- TROTSKİY[12]

[11] "SSCB'de SBKP ve Sovyet Devleti'ne karşı terörist faaliyetlerin organizasyonunu doğrudan hazırlamak ve şahsen yönetmek"le suçlanıyorlardı. *Mahkeme Zabıtları Raporu. Troçkist-Zinovyevci Terörist Merkez Davası.* Moskova: SSCB Adalet Halk Komiserliği, 1936, s. 180.

[12] Burada, telgraf metninin Vaşington DC, Kongre Kütüphanesi, Volkogonov Arşivleri'nde bulunan İngilizce orijinalinin bir tıpkı kopyasına yer veriyoruz. O dönemlerde uluslararası telgraflar genel olarak İngilizce dilinde gönderiliyordu. Trotskiy bu telgrafı Meksika'dan göndermişti. Stalin ve çalışma arkadaşlarının telgraf üzerine düştükleri notlar orijinal kopya üzerine değil, onunla beraber gönderilen telgrafın Rusça dilindeki tercümesi üzerine alınmıştır. Telgraf ilk olarak *Novoye Vremya* ! 50 (1994) c. 37'de yayımlandı. Bu faks kopyasını ve onun

Bu telgrafın orijinali yayımlanırken metin şöyle bir açıklamayla verildi:

> Haziran 1937'de, SSCB'nin en yetkin devlet organı olan Moskova'daki Merkez Komitesi Yürütmesine (MKY) hitaben Meksika'daki L.D. Trotskiy'den bir telgraf geldi: [telgraf metni]. Elbette bu paragraf MKY'ye değil NKVD'ye ulaştı. Buradan "özel iletişim" adı altında Stalin'e ulaştırıldı. Stalin telgrafın üzerine şu notu düştü: "Çirkin casus.[13] Hitler'in küstah casusu." Stalin bu "cümle"sinin altına yalnızca imzasını atmakla kalmadı, ama aynı zamanda onu V. Molotov'a, K. Voroşilov'a, A. Mikoyan'a, ve A. Jdanov'a imzalamaları için verdi.[14]

Troçkist yazar Vadim Rogovin aynı metni bir dipnotta şu şekilde tefsir etti:

> Trotskiy'in telgrafı MKY'ye değil ama NKVD'ye ulaştı. Burada İngilizceden (İngilizce, Meksika postanesinin metni ulaştırmak için kabul edebileceği tek yoldu) tercüme edildi ve Stalin'e "özel iletişim" başlığı altında yollandı. Stalin telgrafı okudu ve telgrafın üzerine, öz kontrolünü kaybettiğine açık bir şekilde tanıklık eden bir not düştü: "Enayi casus. Hitler'in küstah casusu!" Bu cümlenin altındaki Stalin imzası Molotov'un, Voroşilov'un, Mikoyan'ın ve Jdanov'un imzalarıyla tamamlandı. Bu durum Stalin'in değerlendirmesine verdikleri onayın da bir ifadesiydi.[15]

Novoye Vremya (10. dipnot'a bakınız)'daki makalenin isimsiz yazarı Trotskiy'in notunu, Trotskiy'in bir fantezisi olarak görmezden geldi.

Rusça çevirisini Stalin ve arkadaşlarının notlarıyla beraber internette şu sitede yayımladık: <http://chss.montclair.edu/english/furr/research/Trotskiy_telegram061837.pdf>.

[13] *Şpiyonskaya roja*, sözün gerçek anlamında "casus yüz" anlamına geliyor. Rogovin bunu "casus suratı" şeklinde tercüme ediyor.

[14] L.B., "Will there be no more 'Secrets of the Kremlin'?" *Novoye Vremya* No. 50, 1994, 37.

[15] Vadim Rogovin. *1937. Stalin'in Terör Yılı*. Çeviri: Frederick S. Choate. Oak Park MI: Mehring Books, 1998, s. 487. Bölüm 50: Merkez Komitesi'nin Temmuz Toplantısı.

> Trotskiy'in önerisini nasıl anlamalıyız? Kendisinin önerdiği yardımı kabul edeceklerine hiç inanmış olabilir mi? Ya da 1937'de "Sovyet Demokrasisine" bir dönüş imkânı var mıydı? Kimse buna bir ironi türü gözüyle dahi bakamaz; bu, basbayağı bir yanılsamadır.

(Birçok araştırmacının gösterdiği üzere, 1937'de "Sovyet demokrasisine bir dönüş" gerçekte ciddi bir mücadele başlığıydı).[16]

Yevgeni Piskun 1997'deki eleştirel Trotskiy çalışmasında şöyle yazdı:

> Bu tuhaf belge, 4. Enternasyonal liderinin yakın gelecekte SSCB'nin büyük değişiklikler yaşayacağını ve kendisinin tekrar iktidara geleceğini umut ettiğine tanıklık ediyor.
> Ancak bu sefer de yanılıyordu. Merkez Komitesisi'nin Haziran Toplantısı sona erdiğinde Parti liderliği değişmeyecekti.[17]

Rogovin, Trotskiy'in kendisinin, iktidara gelebilme şansının yüksek olduğuna inandığı konusunda söylenenlere hak veriyor:

> Trotskiy anlamsız ya da dürtüsel adımlar atacak birisi değildi. Her ne kadar bugün bile halen daha Trotskiy'in neden böyle bir davet yaptığı açık olmasa da, Trotskiy'in aslen Parti'de çoğunluğu teşkil eden bir kısmın ve Sovyet liderlerinin Stalin'e duydukları gerçek bağlılıkla, bu bağlılığa dair yapılan resmi beyanlar arasında ters bir orantı bulunduğuna ve Stalin'in pozisyonunun oldukça kırılgan ve belirsiz olduğuna dair bir kanıya sahip olduğunu düşünmek oldukça doğal. Parti sıralarından birbirinin peşi sıra üyeleri koparan Büyük Terör koşulları altında, Stalin ve kliğini iktidardan almayı hedefleyen bir liderliğin ülkede konsolide olabileceğine dair bir ihtimal Trotskiy'in umutlarının kaynağı olabilir. (Rogovin 487)

---

[16] Ana kaynaklar ve bunlara dair İngilizce bir özet için bkz. Grover Furr, "Stalin ve Demokratik Reform Mücadelesi", Birinci ve İkinci Kısımlar.

[17] Yevgeni E. Piskun. Termador v SSSR. Idei L.D. Trotskogo i sovyetskaya deistvitel'nost' 1920-1980. Riazan': Russkoe slovo, 1997, 73.

Rogovin, Trotskiy'in Almanlarla gizli bir işbirliğine dâhil olmadığına dair halihazırda var olan ortodoks Troçkist konumlanışı, sorgusuz bir biçimde benimsedi. Ancak bu tutum onun için bir sıkıntıya sebep oldu: Trotskiy'in telgrafına Stalin'in el yazısıyla düştüğü yorumu nasıl açıklamalıydı? Notun yalnızca Stalin'in en yakınında bulunanlara ve en çok güvendiklerine beyan edilmiş olmasından dolayı, Rogovin dahi telgraf üzerine düşülen bu notun Stalin ve diğerlerinin Trotskiy'in Almanlarla işbirliği yaptığına gerçekten inandıklarına dair bir kanıt olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Rogovin'in tüm sunabildiği, bizi kendi meselemizin de kalbine götüren şu formülasyon oldu:

> Bu belge, ayrıca Politbüro'nun birçok başka belgesi ve hatta üyelerinin kişisel yazışmaları, Stalin'in ve "en yakın silah arkadaşlarının", aslında kendilerinin yarattıkları alaşımlara bizzat kendilerinin inandıkları hissini vermek amacıyla tasarlanmış basmakalıp bir kodla kendilerini ifade ettiklerini gösteriyor. Yoksa Trotskiy ile Hitler arasında bir ilişki olabileceğine hemen hiç inanmayan Stalin, yalnızca kendi yakın çevresine açıklanan bu belgenin altına böyle kelimeler düşmezdi. (Rogovin, 487. sayfaya not; italikler yazara ait)

Stalin'in, Trotskiy'in Almanlarla ortaklaşa kumpas kurduğuna inandığına dair elimizde ek kanıtlar var. Rogovin bunun tersini ispat eden hiçbir kanıt sunmuyor. Ayrıca Trotskiy ve diğerlerinin de Almanya ve Japonya ile işbirliği yaptıklarına dair kanıtlarımız da var. Trotskiy ile ilgili olan kanıtlar bu makalenin konusudur.

Trotskiy'in, 18 Haziran 1937[18] tarihli telgrafı, hem SSCB'nin çözülmesinin ardından ortaya çıkan yeni kanıtlara ve hem de bu kanıtların ne

[18] Orijinal telgraf 18 Haziran tarihli gözüküyor çünkü son sayfanın en üst kısmına "18 HAZ 1937" tarihi daktilo edilmiş ya da mühürlenmiş. Bu, telgrafın alıcıya gönderi tarihine benziyor. Telgrafın ilk sayfasının üst kısmına, "06.20 июнь 1937 г." şeklinde küçük rakamlarla yazılmış bir tarih daha bulunuyor. Bu, telgrafın adrese ulaştığı ve tercüme edildiği tarih olabilir. Stalin'in notu, Molotov, Voroşilov, Mikoyan ve Jdanov'un imzaları telgrafın çevirisinde yer alıyor. Telgrafın asıl kopyası, arşivde bu kopyaya iliştirilmiş bir şekilde bulunuyor. Telgrafın çevirisinde üst-sol köşede yer alan tarih okunmuyor. Ancak 20 Haziran olması muhtemel görünüyor.

anlama geldiğine dair yapılan tartışma ve sahip olunan önyargılara bir giriş niteliğindedir.

Bildiğimiz kadarıyla şimdiye kadar hiç kimse bütün bu kanıtları bir araya getirmeye ya da Leon Trotskiy'in, Moskova Mahkemeleri sanıkları ve Sovyet hükümeti tarafından ileri sürülen Japonya ve Almanya ile bağları meselesini yeni kanıtlar ışığında değerlendirmeye çalışmadı. Peki ama neden? Piskun ve Rogovin tarafından ileri sürülen iki farklı yorumun bize bir cevap verdiği kanısındayız. Daha önceki bilgileri sorgulamak üzere dikkatli bir çalışmanın nesnesi olmak yerine, yeni kanıtlar eski tarihsel paradigmaların savunması uğruna sıraya dizildiler.

Piskun'un paradigmasına -Trotskiy'in Sovyet önderliğine karşı muhtemel bir tür *darbe* girişimi hazırladığı meselesi- yıllar boyunca pek az yüz verildi. Piskun, yine de Trotskiy'in telgrafını bu paradigmanın ışığında okudu ve ona göre telgrafın içeriği, değişime ve iktidara gelişe dair bir *beklentiden* başka bir şeyi dillendirmiyordu. Belki metnin kendisinden böylesi bir beklenti çıkarsanabilir. Ancak yalnızca telgraf metninden böyle bir girişimi çıkarsamamız mümkün değil. Telgraf metnine sadık bir okumadan, Trotskiy'in SSCB'de iktidara dönmeyi *umduğu* çıkarılabilir; ama bundan fazlası çıkarılamaz.

Rogovin'in yorumu daha da zorlama. Rogovin'e göre her ne kadar telgrafın üzerine yazmış ve yakın dostlarına göstermiş olsa da, Stalin'in, Trotskiy'nin bir Alman casusu olduğuna inanması mümkün değildi. Rogovin'in paradigması, Stalin'in, Trotskiy'in Almanlarla (ve Japonlarla) işbirliği yaptığı suçlamasını uydurduğu yönünde. Eğer bu paradigma korunacaksa, elbette Stalin metne düştüğü notla da insanları kandırıyor *olmalı*. Trotskiy'in telgrafının ve üzerindeki Stalin notunun objektif olarak okunmasının, Rogovin'in ulaştığı sonuçlara ulaşılmasını sağlaması mümkün değil. Ayrıca Rogovin'in, Trotskiy'e yöneltilen bu suçlamaları yine bizzat Stalin'in uydurduğu iddiasını destekleyecek hiçbir kanıtı yok. Kendisi yalnızca böyle olduğunu varsayıyor.

Piskun ve Rogovin, gerek bu belgenin kendisinin yorumlanmasında, gerekse Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile ilişkisinin olup olmadığı sorunsalında iki karşıt kutbu simgeliyorlar. Ancak büyük Mihver devletleri-

nin istihbaratlarıyla işbirliği yapma suçlamaları yalnızca Trotskiy'e değil, Ocak ve Mart 1937'de ikinci ve üçüncüsü yapılan kamuya açık Moskova Mahkemeleri'ndeki tüm sanıklara yöneltilmişti. Muhaliflerin, SSCB'ye karşı Almanya ve Japonya ile bir tür gizli siyasi ilişki yürüttüklerine dair kanıtların bir kısmını başka bir yazıda sunmuştuk.[19]

Diğer muhalifler hakkında böylesi birçok kanıt var. Elinizdeki çalışma yalnızca ve özellikle Trotskiy ile ilgili olanlar üzerine yoğunlaşıyor. Böylesi bir ilişkinin kesin olarak var olduğuna dair *a apriori* bir kararımız olduğu için değil, ama prensipte böyle bir ilişkinin *olmadığını* gösteren negatif bir kanıt olamayacağı için böyle bir ilişkinin var olduğunu gösteren kanıtlar arıyoruz. Eğer muhaliflerin böyle ilişkilerinin olduğuna dair bir kanıt bulamazsak, bu durumda ortaya çıkacak tek güvenilir sonuç, ilişkilerinin *olmadığı* yönünde olacaktır -elbette gelecekte aksini gösteren kanıtların ortaya çıkabilmesi olasılığını hariç tutmak koşuluyla. Bu, bir araştırmada izlenecek olağan tarihsel prosedürdür. Yalnızca pozitif kanıt "geçerlidir." Ancak bu, her türden ve bütün "pozitif kanıtların" tek bir sonuca işaret ettikleri ya da tek bir sonuca işaret etmek konusunda yeterli oldukları anlamına gelmez.

Bu çalışma, Trotskiy ile Almanlar ve Japonlar arasında bir işbirliği olduğuna dair var olan iddiayı güçlü bir şekilde destekleyen bir kanıtın elimizde olduğu sonucuna varıyor. Bu, birer tarihçi olan bizler için özel bir sorun yaratıyor; çünkü kanıta dayalı bir makale, yani bu çalışma, Moskova Mahkemeleri ve özellikle Trotskiy hakkındaki egemen bakış açısına doğrudan meydan okuyor.

Mesele Nedir?

Bu egemen bakış açısı, hem Rusya hem de Rusya dışındaki hâkim Sovyet tarihi modelinin ya da paradigmasının kurucu bir unsurudur.

Trotskiy ve oğlu Sedov, 1936 Moskova Mahkemesi'nde Alman Gestaposu ve 1937 ve 1938 Moskova Mahkemeleri'nde Almanlar ve Japonlarla

[19] Grover Furr ve Vladimir L. Bobrov, "Nikolay Buharin'in Lubyanka'daki İlk İtiraf Beyannamesi", *Cultural Logic*, 2007. Şuradan erişilebilir: <http://clogic.eserver.org/2007/Furr_Bobrov.pdf>. Bu, ilk olarak bir St. Petersburg dergisi olan *Klio*'nun 36. Sayısı'nda (Mart 2007) Rusça olarak yayımlanan makale ve metinlerin İngilizce tercümesidir.

ile ilişki içinde olmakla suçlanmışlardı. Bu davalar sırasında tanıklık yapan birçok kişi Trotskiy ve Sedov'un kurdukları işbirliğine dair doğrudan malumat sahibi olduklarını beyan etti. Bu suçlamalar, davaların merkezine oturdu. Bu makalede bu tanıklıkları inceleyeceğiz.

Sovyet tarihinin Stalin dönemine ilişkin hâkim paradigmanın temel bir özelliği, bu suçlamaların doğru olmadığı yönündeki iddiadır. Nikolay Buharin'in mahkemede itiraf ettiği suçları gerçekte de işlediğinin doğrulanması, kısaca Sovyet tarihinin "Antistalin" paradigması olarak adlandıracağımız modele ciddi bir darbe vurmuştur. Trotskiy'in Alman ve Japonlarla kurduğu işbirliğinin doğrulanması, Moskova Mahkemeleri sanıklarının kendilerinin de itiraf ettikleri suçların doğru olduklarına dair hazırda elimizde bulunan kanıtları destekleyecektir.

*****

Elimizde olan kanıtlara göre Trotskiy gerçek hayatta Alman ve Japonlarla işbirliği yapmıştır. Bu tespit, Moskova davaları esnasında Trotskiy ve oğluna karşı yöneltilen suçlamalarla tutarlıdır.

Bu durumun Troçkizm için ne türden sonuçları olabileceği konusunda tahminlerde bulunmak bizim işimiz değil. Troçkizm, sahip olduğu siyasi ilkeler bağlamında, bir siyaset adamı olarak Trotskiy'den ayrıştırılabildiği oranda pek az sonucu olacaktır. Ancak kendilerini Trotskiy'in bir insan olarak kültleştirilmesi üzerinden temellendiren ve fikirlerini bir siyaset adamı olarak Trotskiy'den ayrıştıramayan Troçkizm varyantları için çok daha geniş kapsamlı sonuçları olabilir.

Troçkizm, daha öncesinde Trotskiy'in Dewey Komisyonu'na yalan söylediğinin henüz daha 1980'lerde keşfedilmesinin üstesinden geldi. Sven-Eric Holmström'ün yakın dönemde yayımladığı makalesinin gösterdiği üzere, Trotskiy'in hem Dewey Komisyonu'na hem de *Bulletin of the Opposition* adlı dergide "Hotel Bristol" vakası konusunda söylediği yalanların, daha önce farkına varılandan çok daha kapsamlı olduğu ortaya çıktı. Holmström'ün araştırmasının Trotskiy'in takipçilerine herhangi bir etkisi olup olmadığını gözlememiz için biraz daha zaman geçmesi gerekiyor. Yine de her koşulda, olası etkilere dair karar vermek bizlerin değil, onların tercihi olacaktır.

"Kanıt" Kelimesiyle Neyi Kast Ediyoruz?

Bu ifade bizim ilgimizi temel bir soru üzerine odaklıyor: Ne tür kanıtları kabul edeceğiz? Objektif ölçütler sunulmadıkça ve onlara sıkı sıkıya bağlanmadıkça, araştırmacı kendi tarihsel öngörüleri ve tarihsel paradigması ona neyi aramasını söylüyorsa, büyük ihtimalle onu "bulacaktır". Bu durumda, kendi yerleşik fikirlerine uygun düşmeyen ne olursa onu ya görmezden gelecek ya da gerçeğe uymayan bir şekilde yeniden inşa edecektir. Bir araştırmacının kanıt olarak *kabul etmeye* ve *dışlamaya* uygun gördüğü şey, genel olarak onun tarihsel paradigmasının bir yansımasıdır. "Geçerli kanıt" sorunu, gizli bir komplo suçlaması vakasında çok açık ki daha da büyük bir mesele haline geliyor.

Her türden kanıtla ilgili ciddi sıkıntılar vardır.

Mahkemede ya da mahkeme dışında yapılan itiraflar, mahkemenin ya da devletin gözüne girmek için, "pişmanlık" göstergesi olarak, suçu başka birisine yıkmak için ve/veya işkence ya da işkence tehdidi ya da kişinin ailesine yönelik tehditler ve benzeri birçok farklı sebeple uydurulmuş olabilirler.

Suç ortaklarının ithamları da zanlı tarafından yapılan itiraflarla aynı türden sıkıntılara gebedir.

Belge niteliğinde kanıt: Sahte belgeler düzenlenebilir. Bir belgenin orijinal olup olmadığını anlamak için kullanılan mürekkebin kimyasal kompozisyonunu, kâğıdın moleküler yapısını vb. test edecek destrüktif analiz metotları kullanma izni olan bağımsız bir uzman haricinde, pek muhtemel ki bir devlet, herkesi kandırabilecek türden belgeleri üretmenin teknik imkânlarına sahiptir. Elbette adı geçen analiz türüne gerçekte hiçbir önemli arşiv belgesi için izin verilmediğinden, usta sahtecilik daima kuvvetli bir araçtır.

Aynı şekilde belgesel kanıtların ortadan kaldırılması da mümkündür. Rus araştırmacılar bize, Hruşçov'un, belki de binlerce sayfalık belgeyi kendi SSCB liderliği esnasında arşivlerden kaldırdığını söylediler.[20] Aynı zamanda kimi belgelerin de Harvard Üniversitesi'ndeki "kapalı" Trotskiy

[20] Örneğin M. Yunge, R. Binner. *Kak terror stal "Bol'şim." Sekretnyi prikaz No.00447 i tehnologiia ego ispolneniia.* Moskova: AIRO-XX, 2003, 16.

Arşivi'nden kaldırıldığı biliniyor.[21] Hiçbir arşivin bu tür bir manipülasyondan azade olmasının ya da olabilmesinin mutlak bir garantisi yoktur.

Ayrıca casusluk ve komplo anlaşmalarının ilk elden yazılı olması ne derece beklenir bir durumdur? Bir noktada yazılmış olabilecek her şey ya sıkı bir şekilde gizlenmiş ya da daha ziyade okunur okunmaz ortadan kaldırılmıştır. Bu türden bir yazılı kanıtın ortada kalması her işbirlikçi için korkunç bir tehlike arz edecektir. Sovyet tarihinde bu türden bir işbirliğinin varlığından –Lavrenti Beria'dan kurtulmak için Prezidyum üyelerinin arasında yapılan işbirliği- emin olabiliyoruz; çünkü bu çaba 26 Haziran 1953'te başarıya ulaştı. Fakat bu işbirliğine dair yazılı bir kanıt henüz gün ışığına çıkmış değil ve henüz işbirliğinin tek bir güvenilir hikâyesine dahi sahip değiliz.

Bunlar yalnızca örnekler. Genel olarak üretilemeyecek ya da sahtesi düzenlenemeyecek hiçbir kanıt türü yoktur. Ayrıca tek başına, yalnızca kendi varlığıyla herhangi bir eyleme dair nihai bir ispat niteliğinde olacak hiçbir kanıt türü de yoktur.

Bu makalede, tek bir yorumla uyumluluk gösteren tekil kanıt örneklerinin sayısı ne denli fazla olursa, bu yorumun ya da bu kanıt örneklerinin önceden yapılmış bir kurgu etrafında uydurulduklarını ya da yönlendirildiklerine dair bir sonuca varmanın o denli az bir ihtimal taşıyacağını varsayıyorum. Bu durum, özellikle hiçbir zaman kamuya açıklanmaları amaçlanmamış belgeler durumunda geçerlidir. Ayrıca hiçbir infaz süreciyle doğrudan alakası olmayan belgelerden elde edilen kanıtlarla birlikte değerlendirildiklerinde, uydurulmuş olma olasılıkları çok daha düşük hale geliyor. Bu, hukuki sistemde "ikinci derece kanıt" olarak adlandırılan meseleye oldukça benzerdir. Ne zaman ki yeteri kadar "ikinci derece kanıt" olur, o zaman bu kanıtlar ortadaki en güçlü kanıtın bizzat kendisi haline gelir.[22]

---

[21] Bunu aşağıda daha detaylı bir şekilde ele alacağız.

[22] "İkinci derece kanıtlar, doğrudan kanıtlardan çok daha kuvvetli olabilirler ve çoğunlukla da öyledirler." – Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanması olayında sanık avukatı ve Michigan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hizmetleri Ofisi'nin yöneticisi olan Robert Precht'i şu adresten alıntılıyoruz: <http://www.pub.umich.edu/daily/1997/jun/06-04-97/news/news3.html>.

Trotskiy'in 18 Haziran 1937 tarihli telgrafının da benzeri bir vakayı teşkil ettiğini iddia edebilirim. Rogovin'in de tanıdığı üzere, bu telgraf hakkındaki en dikkate değer şey Stalin'in onun üzerine düştüğü nottur. Ancak Rogovin'in çıkarımları herhangi ikna edici bir mantıktan yoksundur. Bir tek Trotskiy'in Almanya ile işbirliği yapmadığına ve masum olduğuna ikna olmuş birisi, Stalin'in sadece kendi en yakınlarının görebilmesi için kaleme aldığı ve daha farklı bir okuyucu kitlesini asla hedeflemeyen notlarının doğruluğuna Stalin'in kendisinin bile inanmadığını düşünebilir. "Her şey mümkündür" elbette; ancak hangisi daha olasılık dâhilindedir? Rogovin bizim, bu hikâyeyi pekâlâ kendilerinin uydurmuş olduğunu bildikleri halde, Stalin, Molotov, Mikoyan ve Jdanov'un kendi aralarında da Trotskiy'in Almanlarla işbirliği yaptığını varsaydıklarına inanmamızı bekliyor. Hiçbir kanıt böyle bir sonucu desteklemiyor.

Eğer bu telgraf üzerindeki notlar, Trotskiy'e yöneltilen suçlamaların uydurma olmadıklarına –en azından Stalin tarafından ya da onun bilgisi altında uydurulmadığına- dair bizi sorgulamaya yönelten yegâne kanıt olsalardı, elbette oldukça dikkate değer olurlardı. Stalin, Rusya'da bugün gizli olarak sınıflandırılmış ve/veya ortadan yok edilmiş birçok kanıtı içeren tüm soruşturma dosyalarını görmüştü. Ancak bu yöne işaret eden çok daha fazla kanıt bulunmaktadır.

İtirafların "Fabrikasyonu"

Böyle tartışmalarda hâkim paradigmanın sorgulanması girişimi, küçümseme ve hatta dehşetle karşılanacağından, kanıtların tartışılmasını bu paradigmadan gelmesi beklenen itirazlara cevap verme eyleminden ayırt etmek zor hale gelir. Bu nedenle aşağıda gözler önüne serdiğimiz kanıtlara bu paradigmadan gelecek itirazları çürütecek bir özet sunuyoruz. Detaylar daha sonra gelecek.

Sovyet tarihine dair "meşru görüş" ya da "hâkim paradigma", Moskova Mahkemeleri'ndeki tüm sanıkların itiraf ettikleri suçlar konusunda aslında masum olduklarıdır. Ancak, yapılan itirafların nasıl olup da uydurulduklarına dair herhangi bir "meşru görüş" yok.

Üç Moskova Mahkemesi'nin kayıtları da 1930'lardan beri erişime açık. Sovyet tarihinin hâkim paradigmasına göre, bu kayıtlar gerçeğe uygun

değildir ve bu kayıtlarda yer alan sanık itirafları üretilmiş, uydurma şeylerdir.

Ancak fabrikasyon kelimesinin hiçbir net anlamı yok. Şimdiye kadar hiç kimse itirafların yanlışlığını gösteren bir kanıt sunmadı ve kimse nihai bir şey söyleyecek noktada değil. Sanıklara karşı yönlendirilen suçlamalar yalnızca "saçma" ilan edildi ve bu durumda da sanıkların kimi araçlarla yalan söylemeye zorlanmış olabilecekleri sonucuna varıldı. "Fabrikasyon" kelimesi, her türden tahrifatı içerecek denli geniş bir anlam kümesine sahip.

İtirafların yalan olduklarına dair itham, diğer her türden iddia gibi, eldeki diğer kanıtlar ışığında test edilebilir ve edilmelidir. Kamu davalarında bu, elbette sürecin doğal bir parçası olarak yapılır.

Tarihçiler de, itirafların olduğu gibi diğer kanıtların da doğruluğunu saptamak için benzer bir yükümlülüğün altındadırlar. Biz, elinizdeki makalede bu sorumluluğun altına giriyoruz. Başlangıçta, sanık itiraflarının ve/veya onlara karşı sunulan diğer kanıtların yalan olduklarına dair kanıt bulmaya hazırdık. Ancak bu durumun tersiyle karşılaştık. Elimizdeki kanıtlar yalanlamak bir yana, yapılan itirafların ve burada dile getirdiğimiz diğer kanıtların doğruluğunu güçlü bir şekilde onaylıyor.

İşkence Meselesi

Bu makalede, doğrudan ya da dolaylı bir şekilde Trotskiy'in Almanya ya da Japonya ile işbirliği yaptığını ima eden sanıkların, şu veya bu yolla yanlış ifade vermeye zorlanmış olabilecekleri hipotezini gerçekçi bulmuyoruz. En önemlisi de işkence ya da işkence tehdidi olduğuna dair suçlamalar. Özel olarak "işkence" hipotezini Zinovyev, Yejov, Uritskiy ve Yakovlev bağlamında tartışıyoruz. Albay Alksnis'in, Tuhaçevskiy mahkemesi sanıklarına işkence yapılmadığı hakkındaki beyanını inceliyoruz. Makalenin sonunda da bir bölümü yine işkence konusuna ayırdık. Moskova Mahkemeleri'ndeki sanıkların işkence görmedikleri ya da benzeri bir şekilde tehdit edilmek suretiyle yanlış ifade vermeye zorlanmadıklarına dair elimizde bir hayli kanıt var.

Mahkeme tanıklıklarına dair her yorum, tıpkı kanıt yorumlarında olduğu üzere, yalnızca birer hipotez. "İşkence" bunlardan birisi. Her türden

hipotez gibi, bu hipotezin de makul bir açıklayıcılığının olabilmesi için kanıt gerekir. Bu durumdaysa, böylesi bir kanıt bulunmuyor.

Moskova Mahkemeleri'nin yaklaşık on sanığı tarafından Sovyet Yüksek Mahkemesi'ne yapılan temyiz taleplerini kanıt olarak sunuyoruz. Her biri suçlu olduğu konusunda ısrar ediyor. Bu belgeler, kaleme alındıkları dönem de dâhil olmak üzere, kamuya açıklanması planlanan belgeler değillerdi.

Radek, Ocak 1937'de yapılan İkinci Moskova Mahkemesi'nin önünde, soruşturmacıların kendisine hiçbir şekilde işkence yapmadıklarını, asıl kendisinin soruşturmacılara işkence yaptığını söylüyor. Buharin, üç aylık sessizliğin ardından kendisini itirafta bulunmaya iten sebebi "suçlayıcı deliller" (*uliki*) olarak açıklıyor. Başka bir yerde Steven Cohen'in, Buharin'in işkence görmediğine dair vardığı sonucu dile getirmiştik. Burada Cohen'in açıklamasını yinelemeye gerek olmadığını düşünüyoruz. Cohen, Buharin konusunda dünya çapındaki tek uzmandır ve Buharin'in işkence görmediği gerçeğini teslim ederken doğruyu söylediği konusunda ısrar etmeye devam ediyor.

2006 yılının başlarında, NKVD'de Nikolay Yejov'a yardımcı komutanlık görevini yapmış Mihail Frinovskiy'in itirafları yayımlandı.[23] Bu yayında, Frinovskiy, Yejov ve onunla hareket eden diğer komplocuların ki buna kendisi de dâhil, başka birçok kişiye işkence yaptıklarını ve bu kişiler hakkında sahte suçlamalarda bulunduklarını itiraf ediyor. Ancak Frinovskiy, Mart 1938'deki "Sağcı ve Troçkist Blok" ve "Buharin" davalarında bu yöntemi uygulamadıklarını açık bir şekilde söylüyor.

Aynı itirafta, Frinovskiy yine açık bir şekilde Buharin ve geri kalan herkesin suçlu olduğunu ve ayrıca kendisinin ve Yejov'un, bu Sağcı tertibin parçası olduklarını beyan ediyor. Yine Buharin'in, Yejov'un bu tertibe müdahil olduğunu bildiğini, mahkemede bu konuda sustuğunu ve bu sırrı ölümüne kadar kendisine sakladığını da söylüyor.

---

[23] "Spetssoobshchenie L.P. Berii I.V. Stalinu s Prilozheniem Zaiavleniia M.P. Frinovskogo. 13 aprelia 1939 g. In *Lubyanka. Stalin i NKVD-NKGB-GUKR "Smersh" 1939 - Mart 1946*. Eds. V.N. Haustov, V.P. Naumov, N.S. Plotnika. Moskova: "Materik," 2006. No. 33, s. 33-50. Orijinal metin ve metnin bana ait olan İngilizce tercümesine sırasıyla şu adreslerden ulaşabilirsiniz: <http://chss.montclair.edu/english/furr/research/frinovskyru.html>ve<http://chss.montclair.edu/english/furr/research/frinovskyeng.html>.

Frinovskiy şöyle diyor:

> Rıkov, Buharin, Krestinskiy, Yagoda ve diğerlerinin mahkemesinin hazırlanması. Genel olarak soruşturmalarda aktif bir katılımcı olan Yejov, bu mahkemelerin hazırlık sürecinden kendini muaf tuttu. Mahkemeden önce, yüzleştirmeler, soruşturmalar ve kanıtların titiz bir şekilde tasnif edilmesi aşamaları gerçekleştirildi. Yejov bu süreçlerde yer almadı. Yagoda ile uzun bir müddet konuştu ve bu konuşmanın özü, esasında, Yagoda'ya, kendisinin kurşuna dizilmeyeceğine dair teminat vermekti.
> Yejov birçok defa Buharin ve Rıkov'la görüştü. Her ikisini de rahatlatmak amacıyla onlara, hiçbir koşulda kurşuna dizilmeyeceklerinin teminatını verdi. Yejov, Bulanov'la tek bir görüşme yaptı ve bu görüşme, soruşturmacının ve benim huzurumda başladı. Ancak kendisi görüşmeyi sonlandırmadan önce, bizim onları yalnız bırakmamızı istedi.
> Bu noktada Bulanov, Yejov'un zehirlenmesi hakkında konuşmaya başladı. Yejov, görüşmenin içeriğini söylemedi. Bize tekrar girebileceğimizi söylediğinde şöyle dedi: "Duruşmada düzgün davran; kurşuna dizilmemeni talep edeceğim." Davanın ardından Yejov, Bulanov hakkındaki üzüntüsünü hep dile getirdi. İnfazlar esnasında Yejov önce Bulanov'un kurşuna dizilmesini önerdi ve kendisi infazın gerçekleştirildiği binaya girmedi. *Burada Yejov, şüphesiz ki kamuya açık duruşmaya giden Sağ liderleri ile olan bağlarını gizleme ihtiyacı üzerinden hareket etti.* [Vurgu eklenmiştir-GF]

Frinovskiy, işkenceyi ya da masum insanlara karşı yöneltilen sahte suçlamaları hiçbir şekilde reddetmiyor. Daha ziyade, Yejov'un "Buharin" davası sanıklarıyla başa çıkma şekliyle, diğer davalardaki birçok masum kurbana davranma biçimini karşılaştırıyor. Yani bu kişilere, Yejov'un NKVD'deki adamlarının yazdığı itirafları imzalamaları için nasıl da yine Yejov'un "kemik kırıcıları" tarafından işkence yapıldığı meselesini dile getiriyor. Oysa Yejov "Buharin" davasındaki sanıklara karşı işkence kullanmadı.

Özetleyecek olursak: Frinovskiy işkencenin yaygın bir şekilde kullanıldığını kabul ediyor; ancak özellikle 1938 Mahkemesi sanıklarının bu

uygulamanın dışında bırakıldıklarını ve yine özellikle Buharin'in gerçekte suçlu olduğunu itiraf ediyor. Frinovskiy'in, Buharin ve diğerlerinin işlediği suçu doğrulaması, Buharin'le ilgili elimizdeki tüm kanıtlarla örtüşüyor.

2006'da yayımlanmadan önce, Frinovskiy'in itirafları tarihçiler ve hatta bizzat Sovyet Yüksek Mahkemesi tarafından bile hile kullanmak usulüyle farklı bir şekilde alıntılanıyor. İtiraf metinleri öyle bir sansürleniyorlar ki, 1938 Mahkemesi sanıklarının suçlu değil, aksine masum olduklarını kanıtlıyormuş gibi kullanılıyorlar. Bu durum da yukarıda bizim kısaca incelediğimiz, Şelepin'in Yakir'in mektubundan yaptığı hileli aktarım vakasına benziyor.

Kanıtla desteklenmeyen her hipotez yok hükmündedir. "İşkence" hipotezini destekleyen hiçbir kanıt yoktur. Aleyhte ise birçok kanıt bulunmaktadır. Bu nedenle "işkence" hipotezi geçerliğini yitirmelidir.

Buharin'in İtirafının Nedenlerine Dair Diğer Olası Hipotezler

Buharin'in itirafları bizim için kıymetli, çünkü Buharin hem işkence suçlamaları hakkındaki meselelere açıklık getiriyor, hem de açık bir şekilde Trotskiy'in suçlu olduğunu ima ediyor. Trotskiy hakkındaki tanıklığını bu makalenin ilerleyen bölümlerinde tartışacağız. Burada "işkence" meselesini ele alıyoruz.

Herhangi bir davada, bir sanığın suçlu olduğuna dair yalan itirafta bulunmasına neden olabilecek, "işkence" unsurununun yanı sıra başka etmenler de olabilir. Örneğin,

- Sanığın ailesi tehdit altındadır.
- Sanık geçmiş kabahatlerinden dolayı "kendini cezalandırmayı" istemektedir.
- Arthur Koestler'in *Darkness At Noon* [*Gün Ortasında Karanlık*, ç.n.] adlı kitabında meşhur ettiği "Rubashov" açıklaması- "Parti böyle istiyor", Parti tarihin bir aracıdır ve bu nedenle de tarih böyle istiyor vb. vb.
- Sanığa, diğerlerini iftira yoluyla suçlaması karşılığında Savcılık tarafından kayırıcı bir uygulama sözü verilmiştir.

Buharin vakasında bu hipotezlerin herhangi birisini destekleyecek tek bir kanıt dahi bulunmamaktadır.

Sanıkların işledikleri suçları itiraf etmelerinin ana nedeni, savcılık makamının iddia edilen suç(lar) hakkında yeterince kanıtının olması ve bu durumda da suçu inkâr etmenin anlamsız ve hatta ters yönde etkisi olması olasılığıdır. Bir sanık savcılıkla işbirliği yapmaya, mahkemenin daha hoşgörülü olacağı, "elde edebileceği en iyi anlaşmayı yapabilmek" umuduyla karar verir. Bu durumun Buharin'in suçunu itiraf etmesinin ana nedeni olduğu artık hiç şüphe götürmemektedir. Ocak 1937'deki İkinci Moskova Mahkemesi'nde, dört sanık -Radek, Sokolnikov, Arnold ve Stroilov- savcılıkla tam olarak işbirliği yaptıkları için ölüm cezası yerine hapis cezasına çarptırılmışlardır. Bunlardan ikisi, Grigoriy Sokolnikov ve Karl Radek, baş sanıklardı. Bu durum, diğer tüm sanıklar için suçlarını daha fazla inkâr etmenin anlamsız olduğunu gösterdi ve işbirliği yapmaları için esaslı bir teşvik oldu. Bu noktada Frinovskiy'in dile getirdikleriyle Buharin'in mahkemedeki tanıklığı örtüşüyor. Buharin'in bizzat kendisi ortaya çıkan "kanıtların", 2 Haziran 1937'den başlayarak yaptığı itirafları harekete geçiren ana unsur olduğunu söyledi. Frinovskiy, Yejov'un Buharin'e ve diğerlerine, kendisinin komploya müdahil olduğunu açık etmemeleri karşılığında vurulmayacaklarına dair söz verdiğine tanıklık ediyor. Frinovskiy, Yejov'u bunları söylerken duyduğunu iddia etmiyor. Ancak Yejov'un bu davada yalan itiraflar düzenlemediğini söylüyor. Frinovskiy, Buharin'in suçlu olduğunu bizzat kendisinin bildiğini de vurguluyor. Nitekim Buharin kendi davasında Yejov'un da bir işbirlikçi olduğunu dile getirmiyor.

Frinovskiy aynı zamanda Buharin'in komplo suçunun Yejov tarafından da bilindiğini doğruluyor. Bu durum ilk defa 1997'de yayımlanan ve Yagoda'nın itiraflarını da içeren birçok kanıtla örtüşüyor.

Bu makalenin sonlarına doğru, işkence konusuna farklı bir yerden, Trotskiy'in rolü, Moskova Mahkemeleri ve genel olarak Stalin dönemi tarihine ilişkin var olan tarih yazımı ve mitolojide işkence iddialarının sahip oldukları işlevi değerlendirmek için geri döneceğiz.

Neden Trotskiy'in Hiçbir Destekçisi Moskova Mahkemeleri'nde Trotskiy'i Savunmadı?

Trotskiy'in Moskova Mahkemesi sanıkları arasındaki en eski ve kendini

adamış destekçilerinin hiçbiri ne Trotskiy'i ne de onun eylemlerini savunmadı. Yalnızca kendi işledikleri suçları -ki buna Trotskiy ile beraber çalışmak da dahil- kabul etmekle kalmadılar, uzun süredir ona karşı besledikleri bağlılıklarından döndüler ve onu şiddetle kınadılar. Elbette burada şu sorulabilir: Bu durum, işkence ya da başka türlü yollarla yalancı şahitlik kurumunun üretildiği iddiasından başka nasıl açıklanır?

Bir kamu davasında, tıpkı kıdemli Troçkistlerin halka açık Moskova davalarındaki tanıklıkları esnasında yaptıkları gibi, eğer işbirlikçiler "sökülür" ya da biri diğerini ifşa ederse, bunu illa tuhaf bir durum olarak nitelendiremeyiz. Ayrıca davayı bir de savcılık makamının, yani Stalin hükümetinin olaya bakışı bağlamında değerlendirmeliyiz. Bu davaların halka açık ya da "şov" şeklinde yapılmalarının ilk elden sebebi neydi?

Her türden ceza yargılamasında olduğu gibi elbette davanın amacı, olası suç teşkil eden eylemleri (bu vaka bağlamında ihaneti) engellemek ve birisinin ya da birilerinin bu yönde davranışlar sergilediğinden şüphe duyanların yetkililere durumu haber vermelerini teşvik etmekti. Ancak şüphesiz ki davaların bu şekilde görülmesinde kimi daha öncelikli amaçların payı var.

Yüksek mevkilerde bulunanların ciddi komploları sonucunda SSCB'nin zayıflamış gibi gözükmesi halinde, bu durumdan yararlanacak bir düşman devletleri ittifakının SSCB'ye saldırmasından oldukça fazla endişe duyuluyordu. Aynı zamanda, Fransa ve Birleşik Krallık önderliğindeki Batılı güçlerin "kolektif güvenlik" kurumuna, yani Nazi Almanyası'na karşı SSCB ile beraber imzalanmış ortak savunma anlaşmalarına itibar etmeyeceklerinden de korkuldu. 1930'lu yılların siyasi konjonktürü düşünüldüğünde, bu davaların aynı zamanda, tüm dünyaya üst düzey komploların, yani yılanın başının küçükken ezildiği, Sovyet hükümetinin hâlâ görevi başında olduğu ve Sovyetler'in güvenliğinin bu süreçten olumsuz bir şekilde etkilenmediğini göstermek amacını güttüğünü söylemek, oldukça isabetli gözüküyor.

Bu korkuların temelsiz olmadığını düşünmek için birçok sebep var: (a) Japonya, ilki 1938'de ve diğeri, daha etkili bir biçimde 1939'da olmak üzere SSCB'ye saldırdı ve (b) Müttefik kuvvetler SSCB ile herhangi bir ortak savunma anlaşması yapmayı reddettiler. Hatta Hitler'i SSCB'ye saldırma-

sı konusunda teşvik etmeyi sürdürdüler. Sovyet-Japon ilişkileri üzerine dönemin ileri gelen uzmanı merhum Alvin D. Coox, 1938 yılında Hasan Gölü'nde SSCB'ye karşı düzenlenen Japon saldırısının fitilini, 1938 yılının Temmuz ayında Japon saflarına geçerek Kızıl Ordu'nun ciddi bir şekilde zaafiyete uğradığını rapor eden General Genrih Lyuşkov'un tanıklığının ateşlediği sonucuna varıyor.[24]

Eğer "Şov Mahkemeleri'nin" bu ve benzeri olaylar etrafında örüldüğünü düşünürsek, bu halka açık mahkemelerde yalnızca Trotskiy'i suçlayan ve onun yanlış yaptığını ve SSCB'nin haklı olduğunu dile getiren sanıklara yer verilmiş olması, hiçbir şekilde mantık dışı gözükmüyor.

Neden İşbirliğine Dair Alman Ya Da Japon Kökenli Bir Kanıt Yok?

"Komplo teorisyenlerinin birçoğu bunu anlamıyor. Ancak eğer ortada gerçek bir CIA düzenlemesi olsaydı, buna dair hiçbir belge de olmazdı." (Shane 2009)[25]

Yeraltı koşullarına hazırlık bağlamındaki somut örgütlenme sorunlarına dair talimatlar, yalnızca sözel olarak verilmeli... En azından isim ve adreslerin kesin surette sözel olarak verilmesi gerektiğinin, mutlaka altı çizilmelidir...[26]

Bu makale süresince, Sovyet tarafının, Trotskiy'in Almanlar ve Japonlarla ittifak yaptığına dair birbirini besleyen ciddi miktarda kanıta sahip olduğunu göstereceğiz. Ek olarak, Sovyet muhalefeti üyelerinin, kendilerinin Trotskiy ile çalıştığını açıkça beyan edenler de dâhil olmak üzere, işbirliği yaptıklarına dair Alman ve Japon kaynaklarından elde ettiğimiz önemli kanıtlar var.

Ancak Trotskiy'in Almanlar ya da Japonlarla yaptığı ittifakın, SSCB'dekiler dışında hiçbir kanıtı henüz keşfedilmedi. Bunun birçok açıklaması olabilir:

---

[24] Coox 1, 92; Coox 2, 145.

[25] "Suikastçı ile ilintili CIA belgelerine ulaşma çabaları sayesinde, Kennedy'nin suikastine dair üretilmiş komplo teorilerinin yanlış olduğunu ortaya koyan yazar" Gerald Posner.

[26] O. Weber. "Yeraltı Devrimci Çalışma Koşullarına Nasıl Hazırlanılmaz." *The Communist International.* 1 Temmuz 1932, 417.

• Trotskiy Alman ya da Japonlarla hiçbir zaman işbirliği yapmadı. Tüm Sovyet kanıtları uydurulmuş kanıtlardır.

• Eğer Trotskiy işbirliği taptıysa, şu ihtimaller bulunuyor:

• Arşivlerin birçoğu savaş sırasında yok oldu.

• Henüz kimse böyle bir belge aramadı. En azından, böyle bir araştırmayı, hele de özellikle dâhil oldukları iddia edilen Alman generallerin henüz yayımlanmamış raporlarında kimse yapmadı. Şu ana kadar bunu hedeflemiş birisinin varlığından da haberdar değiliz.

• Bu arşivler de "temizlenmiş" olabilir.

• Bu işbirliğinin hiçbir zaman arşivsel bir kaydı tutulmamıştır. Aslında bu türden işbirliği verilerinin hiçbir şekilde kaleme alınmaması, oldukça tipik bir durumdur.

Sovyet arşivlerinin Hruşçov tarafından temizlendiğini biliyoruz ve hatta belki başkaları da aynısını yaptı. Diğer arşivlerle çalışma konusunda sınırlı bir deneyimimiz olsa da, arşivsel materyallerin "ortadan yok oldukları" durumlardan ikisini biliyoruz. Ayrıca Sovyet arşivlerinin genişçe bir kısmı henüz araştırmacılara açılmadı. Bu tarihe kadar yayımlanmış görece az sayıda arşiv belgesi içerisinde keşfettiklerimiz düşünülünce, henüz hâlâ gizli olarak tasnif edilmiş arşivlerde Trotskiy'in işlediği iddia edilen suça dair daha fazla kanıt bulunması olası gözüküyor. İleriki sayfalarda, Harvard'daki Trotskiy arşivinden, olasılıkla burada tartışılan suça işaret eden belgelerin nasıl "temizlendiğini" kısaca tartışacağız.

Bugün dünyanın her yerinde, istihbarat arşivlerinin belirsiz bir süre boyunca gizli tutulmaları olağan bir durum. ABD için bu durum kesinlikle böyle. Aynı durumun Almanya ve Japonya için de geçerli olabileceğini düşünmenin mantıklı olduğunu sanıyoruz.

Mareşal Mihail Tuhaçevskiy tarafından yönetilen komutanların, Alman Askeri Personeli ile işbirliği yaptıklarına dair birçok kanıt bulunuyor. Ancak Alman arşivlerinden bunlara dair edindiğimiz yalnızca dolayımlı bir doğrulama var. Çek arşivlerinde bulunan bir belgeyse biraz daha doğrudan bir nitelik sergiliyor.

Birçok Sovyet sanığı, Almanya için yaptıkları casusluk faaliyetlerini tartışırken, kendilerinin doğrudan Alman Generali Kurt von Hammerstein-

Equord'la muhatap olduklarını söylediler. Hammerstein'ın ailesinde en azından bu işbirliğine dair söylentiler devam edegeldi. Her ne kadar bu işbirliğinin herhangi bir yazılı kaydının var olduğuna dair bir bilgiye sahip değilsek de, öyle görünüyor ki henüz hiç kimse böyle bir belgenin arayışına girmemiş.[27] Komplo sürecine müdahil olduğu iddia edilen Alman generallerin o günden kalan raporlarını araştırma işine de henüz kimse kalkışmadı.

Ancak kanıt eksikliği, ortada bir kanıtın olması gerektiği durumlarda, yalnızca kanıt "yokluğunun kanıtıdır". Kimsenin böylesi bir komplonun bir yerlerde, hele de "arşivlerde" belgelenmiş olabileceği beklentisine sahip olabileceğine inanmıyoruz. Gizlilik ve güvenlik talepleri, bu türden bir bilginin sadece sözel olarak değiş tokuş edilmesini dayatır.

Lavrenti Beria'ya karşı düzenlenmiş ve hedefine ulaşmış komplo hakkında arşivsel ya da belgesel hiçbir kanıtın olmadığını daha önce belirtmiştik. Bu komplo, en azından yarım düzine adamdan müteşekkil olmalı. Komploya katılanlar, anlattıkları şu mesele hariç, detaylar konusunda mutabık değiller: Komplo tamamen sözlü iletişim yoluyla planlandı ve işleme konuldu. Yazılı bir iletişime dair en ufak bir veri yok. Arşivlerde bulunan yegâne şey, 26 Haziran 1953'te Prezidyum toplantısında Malenkov tarafından yapılması planlanan bir konuşmanın taslağıdır. Bildiğimiz kadarıyla tam da bu toplantıda Beria tutuklanmış ve hatta öldürülmüştür. Malenkov da, ne olduysa, bunun bir parçasıydı. Ancak Malenkov'un arşivi yalnızca konuşmasının bir taslağını içeriyor. Bu konuşmaya göre Beria, MVD (polis kuvvetini de içeren İçişleri Bakanlığı) başkanlığından alınmalı ve Petrol Endüstrisi Bakanı yapılmalıydı.[28]

Sovyetler Dışında Kanıt Eksikliği İddiası

Sven-Eric Holmström'ün de tartıştığı ve bizim de aşağıda daha detaylı

[27] Hans Magnus Enzensberger. *Hammerstein oder der Eigensinn. Eine deutsche Geschichte.* Berlin: Suhrkamp, 2008, s. 234; 213-215.

[28] Malenkov'un konuşmasının *Lavrenti Beria'daki* özeti . *1953. Stenogramma iiul'skogo plenuma TsK KPSS i drugie dokumenty.* Ed. V. Naumov, IU. Sigachev. Moskova: MDF, 1999, s. 69-70.

bir biçimde tartışacağımız gibi, Harvard'daki Trotskiy arşivleri, başka herkese kapalı olan bu arşive girme ayrıcalığına sahip olan Trotskiy destekçileri tarafından, Trotskiy'in itibarını zedeleyeceği düşünülen kanıtlardan arındırılmıştır. Ayıklanan materyaller, en azından "Sağcıların ve Troçkistlerin Bloğu"nun varlığı ve Trotskiy'in SSCB'deki destekçileri ile kurduğu iletişim hakkında çok daha fazla kanıt içeriyordu.

Dünyanın en önde gelen Troçkist araştırmacılarından ve aynı zamanda antikomünist araştırmacıların saygısına da mazhar olan merhum Pierre Broué, bu kanıtların çok az şey söylediği ve yalnızca 1932 yılında böyle bir bloğun varlığını gösterdiği sonucuna vardı. Arşivlerden başarılı bir şekilde ayıklanamayan tek kanıt 1932 yılına ait olduğundan, Broué "bloğun" varlığını sürdürdüğü dönemin, yalnızca bu tarih olduğunu varsaydı. Bu nedenle, Broué kendi makalesinde 1932 yılının ardından herhangi bir blok olmadığını iddia etti; çünkü Trotskiy'in arşivinde 1932 yılının sonrasına işaret eden herhangi bir kanıt yoktu.

Bu durum, arşivin temizlendiği gerçeğini görmezden geliyor. Tıpkı Broué'nin yaptığı gibi, elimizdeki yegâne kanıt 1932 yılına ait diye bloğun yalnızca 1932'de var olduğunu düşünmek, geçerli bir yaklaşım olamaz. Trotskiy'in arşivini "temizleyenler" daha derin bir iş çıkarmış olsalar, bu kanıta dahi sahip olamayacaktık. Ayrıca bu durum "bloğun" varlığını gösteren hiçbir kanıt olmadığı anlamına gelmez. Hele de "blok"un 1932 yılının ardından varlığını sürdürmediği anlamına hiç gelmez. "Kanıt eksikliği" -bu durumda, bloğun 1932'den sonra da var olduğunu gösteren bir kanıtın olmayışı- "hiçbir kanıt olmadığının kanıtı değildir". Henüz elimizde bir kanıtın olmayışı, böyle bir kanıtın var olmadığı ve/veya hiç var olmamış olduğu anlamına gelmez.

Eğer Harvard'daki Trotskiy arşivini suç belgelerinden arındıranlar daha derinlemesine çalışsalardı, Trotskiy'nin SSCB'deki muhaliflere gönderdiği mektupların tasdikli posta alındılarını ve hem Trotskiy'in hem de van Heijenoort'un "Sağcı ve Troçkist Blok" hakkındaki notlarını da ortadan kaldırmış olmaları gerekirdi. Bu durumda elimizde ne olurdu? Elimizde, böyle bir "blok"un varlığını inkar eden Garbaçov dönemine ait bir adet "rehabilitasyon" belgesi ve Trotskiy'in böyle bir "blok"un varlı-

ğını kesin bir şekilde reddettiği kayıtlar olurdu. Ayrıca elimizde, Sovyet savcısı Vışinskiy'in "blok"un varlığı hakkındaki ısrarı ve birçok Moskova Mahkemesi sanığının böyle bir "blok" olduğuna dair itirafı kalırdı.

Bu nedenle Trotskiy arşivinde Getty'nin yaptığı keşif, Moskova Mahkemesi sanıklarının tanıklıklarıyla örtüşüyor. Yalan söylemediklerinin kanıtıdır, çünkü bağımsız kanıt elde edebileceğimiz nadir zamanlardan birinde -tıpkı bu durumda olduğu gibi- kanıt, dava sanıklarının itiraflarını desteklemektedir. Aynı şekilde, Savcılık makamının iddialarıyla, antikomünist yazarların indirgemeci dilinde söylersek "Stalin"in iddialarıyla da örtüşmektedir. Böylece dava sanıklarının ve Sovyet savcının "blok" ve Trotskiy'in kurduğu haberleşme kanalı hakkındaki beyanlarının doğru olduğu, Trotskiy ve Garbaçov dönemi Sovyet hükümetinin tanıklıklarınınsa yalan olduğu ortaya çıkıyor.

Bu, Trotskiy'in Almanya ya da Japonya ile kurduğu ittifakın doğrudan bir kanıtı değildir. Ancak bu türden suçlamalarla uygunluk gösteriyor, zira şahitlerin ilgili bir konuda yaptıkları tanıklıklarla örtüşüyor. Trotskiy "bloğu" ve Sovyet destekçileriyle iletişimi kurduğunu inkâr ettiği gibi, Mihver güçlerinin temsilcileriyle işbirliği yaptığını da inkâr etmişti. Bu nedenle, Trotskiy'in arşivinde Mihver'le doğrudan bir ilişki kurduğunu gösteren herhangi bir kanıtın bulunmaması, bu türden bir kanıtın hiç olmadığının kanıtı değildir.

Bu işbirliğine dair Sovyetler dışından çok küçük bir kanıtımız var. 1937 yılının Şubat ayında, Japon Savaş Bakanı General Hajime Sugiyama, bir toplantıda Japonya'nın, Japonya'ya askeri istihbarat sağlayan SSCB'deki muhaliflerle temas halinde olduğunu söyledi.[29]

Sovyetler dışındaki diğer kanıt örnekleri, Stalin hükümeti tarafından dile getirilen komplo iddialarının varlığının gerçek olduğuna işaret ediyor. En azından 1962-63 yıllarına kadar varlığını sürdüren, fakat o dönemden beri kendisinden haber alınmayan "Arao telgrafı" var. Hitler'in, SSCB'deki üst düzey askeri yöneticilerin bir *darbe* hazırlığında olduklarını bildiğine dair Almanya'nın Çekoslovakya büyükelçisinin doğrudan ta-

[29] "Sovyetler Tokyo ile 'Troçkizm' Arasında Bağ Olduğunu İddia Ediyor". *New York Times*, 2 Mart 1937, s. 5.

nıklığını biliyoruz. Çek ulusal arşivlerinde bulunan bu belge, ancak 1987 yılında keşfedildi. Bu belge, 1974'te ortaya çıkarılan, ancak 1988'e kadar tanınmayan Alman arşivlerinde bulunan bir mektupla örtüştü.[30]

NKVD Generali Genrih S. Lyuşkov 13 Haziran 1938'de Japonların safına geçti. Japonlar tarafından düzenlenen bir basın konferansında, SSCB'de iddia edilen komploların yalan olduğunu iddia etti. Ancak Japonlarla yaptığı birebir görüşmede Lyuşkov, Stalin'in askeri komplo da dâhil olmak üzere bu komploların gerçek komplolar oldukları konusunda ikna olduğunu söyledi. Ayrıca, işbirlikçilerin varlığını ve Gamarnik vasıtasıyla Tuhaçevskiy grubu ile bağlantılı olduklarını doğruladı. Lyuşkov, komplocuların Sovyet ordusunu hezimete uğratmak amacıyla Japonlarla güç birliği yapmak istediklerini ve içlerinden bazılarının Japon ordusuyla doğrudan işbirliği yaptıklarını da söyledi.[31]

Bu nedenle, ısrarlı iddiaların aksine, komplolara dair Sovyetler tarafından uydurulması imkânsız olan Sovyetler dışından kanıtlara sahibiz. Ancak Sovyet muhalifleriyle Mihver temsilcileri arasındaki işbirliğine dair Sovyetler dışından bir kanıtımız olmasaydı da, bu durum bu türden bir kanıtın hiç var olmadığı anlamına gelmezdi. Dahası, böyle bir işbirliğinin hiçbir zaman olmadığı anlamına hiç gelmezdi; çünkü böylesi bir işbirliğinin ortada herhangi bir kanıt bırakmaması pek olasıdır.

Sovyet Kanıtları

Bugün ne kadar Sovyet karşıtı olursa olsun hiçbir araştırmacı, bir kanıt yalnızca Sovyetler kökenli olduğu için onu yok sayamaz. Sovyet arşivlerinden çıkan kanıtlar genel olarak geçerli görülür. Örneğin, Yejov'un ardından NKVD'nin başındaki ikinci adam ve 1938 Moskova Mahkemesi sanığı Genrih Yagoda'nın dava öncesinde yaptığı tanıklığı ileriki sayfalarda inceliyor ve son derece antikomünist yazarlar tarafından bile bu belgeye sorunsuz bir şekilde, orijinal bir belge olarak atıfta bulunulduğunu gösteriyoruz. Aşağıda Yagoda'nın tanıklığını inceleyeceğiz. Makale,

[30] Bu meseleler hakkında kaleme aldığımız makaleler halen Rusya'da yayımlanmayı bekliyor. Ancak bu belgeler uzun bir süredir Batılı ve Rus araştırmacıların bilgisi dâhilindedir.

[31] Bkz. Coox.

Trotskiy'e dair de bir tanıklık içeriyor. Bu makalenin yazarları Buharin'in 2 Haziran 1937'deki ilk itirafını daha önce analiz ettiler ve bunu yayımladılar. Bu belge, Rusya'da halen gizli tutuluyor. Buharin tanıklığında Trotskiy'i doğrudan suçluyor.

Uzun Alıntılar

Bu makale metninin büyük kısmını, birincil kaynaklardan yapılan doğrudan alıntılar oluşturuyor. Bu durumun, makalenin hacmini çok artırdığının farkındayız. Ayrıca bu durum, okunurluğu da kolaylaştırmıyor.

Ancak böylesi bir makalede, bu alıntılar olmadan yapamayız. Birincil kaynaklar analiz ve sonuçlar hakkında kanıtsal temeli oluşturuyor. Kimi alıntılar, Moskova Mahkeme tutanaklarının İngilizce versiyonları gibi ulaşılması pek zor bazı kaynaklardan yapıldı. Yine birçoğu, İngilizce olarak elde edilmesi mümkün olmayan kaynaklardan. Mareşal Budyonniy'in Mareşal Voroşilov'a yazdığı mektup, yine henüz hiçbir dilde yayımlanmamış bir arşiv belgesi ve içeriği itibariyle araştırmacı camiasına tamamen yeni.

İnternet çağında, bir araştırmacının, atıfta bulunduğu arşivsel ya da elde edilmesi zor materyalleri okuyucuya erişilebilir kılmaması için hiçbir sebep bulunmamaktadır. Birincil kaynaklardan yaptığımız alıntıları ayrı bir dosyaya koyabilir ve uygun yerlerde aralarında bağlar kurabilirdik. Hatta böyle yapmayı değerlendirdik de... Ancak böyle yapmak okuyucunun kanıtı ihmal etmesine ya da okuyucunun belge ve onun analizi arasında gidip gelerek yorulmasına neden olurdu. Böyle bir prosedürün özenli bir okuyucunun dikkatini dağıtabileceğini düşündük ve bunu uygulamamaya karar verdik. Bu karara *Cultural Logic* editörleri de katıldılar.

Okuyucuyu, birincil kaynaklardan yapılan atıfları dikkatlice incelemeye davet ediyoruz. Her türden bilimsel araştırma gibi, bu makale de kanıta ve onun incelenmesine dayanıyor ya da dayanamıyor.

Kanıtın Kısa Bir Özeti

Bu makaledeki amacımız, Trotskiy'in Almanya ya da Japonya ile yaptığı işbirliğine işaret eden tüm kanıtlara atıfta bulunmak ve onları incelemektir. Kanıttan yapılan her bir alıntının ardından bu kanıtın incelemesi gelir.

Hiçbir kanıt "daha fazla söze ne hacet" diyerek kendi haline terk edilmez, çünkü her kanıt farklı şekillerde yorumlanabilir. Tüm kanıt incelemelerinde olduğu üzere, aynı zamanda ana kanıtlara bir bağlam sunan ve onunla örtüşen diğer kanıtları da göstermeye çabaladık.

Söylememize bile gerek yok ki "tartışmasız kanıt", mutlak kanıt diye bir şey yoktur. Görgü tanıklığı haricinde, atıfta bulunduğumuz tüm kanıtlar ikinci derecede/dolaylı kanıtlardır. Var olan kanıt kompleksine gücünü veren, onun örtüşmelerden ya da birbirini destekleyici unsurlardan oluşmasıdır. Örtüşmelerin gerçek miktarı ve kanıtın farklı kaynaklardan derleniyor olması da aynı şekilde önemlidir.

Kesin bir biçimde konuşacak olursak, görgü tanıklığı, diğer kanıtlar gibi ikinci derece ya da dolaylı kanıt değildir. Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile olan bağlarını bizzat Trotskiy'in kendisinden duyduklarını iddia edenlerin tanıklığına, özel bir ilgi gösteriyoruz. Bu tanıklıklar karşılıklı olarak birbirlerini destekliyor. Burada, elimizde olan diğer kanıtlar üzerinden, görgü tanıklarının verdikleri kimi ifadelerin sağlaması yoluyla, görgü tanıklarının güvenilirlikleri ne derece teyit edilebilir, ona bakıyoruz.

Tanım gereği negatif olanı kanıtlayamayız. Yapılan sözlü inkârlar haricinde, Trotskiy'in Almanlar ya da Japonlarla işbirliği *yapmadığının* bir kanıtı olamaz. Bu nedenle, her soruşturma onun işbirliği *yapmış olduğu* üzerinden araştırma yapmalıdır. Karşı hipotezi destekleyen dolaylı, teyit edici ya da maddi kanıt bulmakta oldukça zorlandık. Yani Moskova Mahkemeleri'nde ya da diğer yerlerde itiraflarda bulunan bütün bu insanların itiraflarının, "uydurulmuş" ya da yalan oldukları konusunda. Böylesi bir durum, Trotskiy'in işbirliği yaptığına dair eldeki kanıtları yalancı çıkartabilir ve bu yolla "negatif" kanıtı temsil ederdi. Ancak başarısız olduk. Vardığımız şu noktada, kendimizden emin bir şekilde böylesi bir kanıtın henüz keşfedilmediğini söyleyebiliriz. Kanıtlarla ilgili durum böyle olunca, bu durumdan çıkan nesnel sonuç Trotskiy'in Almanlar ya da Japonlarla işbirliği yaptığı olmalı. Eğer gelecekte bunun aksini gösteren bir kanıt gün yüzüne çıkarsa, vardığımız bu sonucu gözden geçirmeye ve gerektiği koşullarda onu değiştirmeye hazırız.

Trotskiy Yalan Söyledi

1937'de Trotskiy'e yöneltilen suçlamaları değerlendirmek üzere toplanan Dewey Komisyonu'nun hazırladığı raporun giriş kısmı şöyle der:

> Eğer Leon Trotskiy itham edildiği eylemler konusunda suçluysa, hiçbir kınama bu durumu tazmin etmeye yetmez.

1937 ve 1938 tarihli Moskova Mahkemeleri'nde birçok sanık tarafından suçlanmasına karşın, Trotskiy, Almanya ya da Japonya'yla beraber çalıştığını reddetti. Ancak kendisine oldukça arkadaşça davranan Dewey Komisyonu'na yalan söylediğini biliyoruz.

J. Arch Getty, Harvard Üniversitesi Houghton Kütüphanesi'ndeki Trotskiy yazılarında yaptığı araştırma sonucunda, Trotskiy'in en azından 1932 yılında SSCB'deki takipçileriyle yazılı iletişim halinde olduğuna, 1986 yılında işaret eder.

> Moskova Şov Mahkemeleri zamanında Trotskiy, 1929 yılında sürgün edildikten sonra sanıklarla iletişim kurduğunu reddetti. Ancak şu anda oldukça açık ki, 1932'de eski öncü muhaliflerden Karl Radek, G. Sokolnikov, Y. Preobrajenskiy ve başkalarına gizli kişisel mektuplar göndermişti. İçerikleri bilinmemekle beraber, mektupların, hitap edilenleri muhalefete geri dönmek konusunda bir tür ikna girişimi olduğunu düşünmek, oldukça makul gözüküyor.[32]

Getty, aynı yazılarda Trotskiy'in belgelenen bir diğer ilişkisini, "eski bir Troçkist ve şimdi bir Sovyet memuru" olan E.S. Goltsman'la olan gizli iletişimini detaylandırarak anlatısına devam eder.

Ya Trotskiy'in bizzat kendisi ya da kendi sekreterlerinden birisi bu iletişimi gizlemek için epey güç sarf etmiş olmalı. Kişisel mektuplar konusunda Getty şöyle yazar:

Neredeyse Trotskiy'nin diğer tüm mektupları (en hassas olanlar

[32] J. Arch Getty, "Sürgün'deki Trotskiy: Dördüncü Enternasyonel'in İnşası". *Soviet Studies* 38, 1 (Ocak, 1986), s. 27-28.

> da dâhil) bahsinde olanın aksine, *Trotskiy Yazıları*'nda bu mektupların hiçbirinin bir kopyası kalmamış. Öyle gözüküyor ki tarihin bir yerinde, bu belgeler Yazılar'dan kaldırılmışlar. Yalnızca mühürlü posta alındıları kalmış. 1937 yılındaki davasında Karl Radek, Trotskiy'den 'terörist talimatlar' içeren bir mektup aldığını doğruluyor, ancak bunun, sorgu konusu olan mektup olup olmadığını bilmiyoruz.[33]

Bu yazıları aynı şekilde incelemiş olan ve Trotskiy'in yalan söylediğini kabul eden ünlü Fransız Troçkist araştırmacı Pierre Broué, bunları Moskova Mahkemeleri'nde kendisine yöneltilebilecek olası "Stalinist" suçlamaları bertaraf etme ve henüz SSCB'de varlıkları ortaya çıkmamış Troçkist destekçilerini koruma çabası olarak açıklıyor.[34] Trotskiy'in bakış açısından bu çok anlamlı. Stalin'le olan savaşlarında niçin ona ek koz versin ki?

Ancak bir tarihçi açısından, Trotskiy'in bloğun varlığı ve her türlü suçlama konusundaki inkârlarının, oldukları gibi kabul edilemeyecekleri açık. Tıpkı Getty'nin de işaret ettiği üzere:

> Buradaki asıl mesele Trotskiy'in yalan söylemiş olması... Yalan söylemek için mühim sebepleri vardı. Ancak söylediği doğru değildi. "Objektif" değildi. Tıpkı Stalinistler gibi, Trotskiy de hareketin ihtiyaçlarını nesnel gerçeğin üzerine koyan pragmatik, faydacı Bolşevik ekolündendi.[35]

Buna, Trotskiy'i yalan söylemekle "suçlamak" için atıfta bulunmuyoruz. Yanlış beyanda bulunmak, gizli eylem gündeminin ana taktiğidir. Siyasi aktörlerin ölüm kalım durumlarında idealist bir davranış kuralına

---

[33] Getty 34, s. 18.

[34] Pierre Broué, "Trotskiy et le bloc des oppositions de 1932". *Cahiers Léon Trotskiy* 5 Ocak-Mart 1980), 29.

[35] Getty, 24 Kasım 1998'de H-RUSSIA listesine asılmış bir dosya. Bkz. <http://tinyurl.com/getty-Trotskiy-lied>.

soyut bir bağlılık adına "doğruyu söylemelerini" beklemek yapmacık olacaktır. Buna rağmen, Trotskiy'in bu durumda ve muhtemelen şu anda ispatlamadığımız diğer durumlarda da yalan söylemiş olduğu gerçeği, bize Trotskiy'in ya da diğer herhangi bir muhalifin inkârlarını, bir kenara koymamız gerektiğini hatırlatıyor.

İnsanların ceza ya da suçlamalardan kaçmaları gerektiğinde yalan söylemeleri beklenir bir durumdur. Bir suç dolayısıyla şüpheli bulunanların suçlarını inkâr etmelerine kimse çok fazla önem vermez. Birçok ülkede suçlanan kişinin kendisini savunma amacıyla yalan söyleme hakkı vardır ki elbette bu da kendisinin aleyhine işler. Her soruşturmacı ya da tarihçi için, suçlanan birisinin suçunu itiraf etmesi masum olduğunu beyan etmesinden daha ilgi çekici bir olaydır. Bu nedenle, Trotskiy'in, kendisinin masum olduğunu iddia etmesi tek başına pek az şey söyler. Oysaki Trotskiy hiçbir zaman itirafta bulunmadı. Yalan söyledi ve en azından söz konusu, Dewey Komisyonu üyeleri ve onun izleyicileri olduğu sürece de "yoluna böyle devam etti".

Trotskiy'in çok daha fazla konuda yalan söylediği sonucuna, geçerli bir yoldan kanıtlara dayanarak varabileceğimize inanıyoruz. Özel olarak, kanıtların tıpkı Moskova Mahkemeleri'nde isnat edildiği gibi Trotskiy'in suçlu olduğunu gösterdiğine inanıyoruz -yani gerçekten Almanya ve Japonya ile işbirliği yaptığına. Eğer böyle yaptıysa -ki bize göre kanıtlar baskın bir şekilde bu yöne işaret ediyor- onun inkâr etmek için yalan söylemesine şaşmamalı. Böyle bir şeyi sır halinde tutmak, bu türden bir komplo için olmazsa olmaz. Almanya ve Japonya tarafından dâhil olanlar da, eğer onlara sorulsaydı, bu komployu kaçınılmaz olarak inkâr ederlerdi. Yalan söylerken, kendilerini, ülkeleri ve askeri yeminlerine sadık hissedeceklerdi.

Trotskiy'in Arşivi Tahrif Ediliyor

Trotskiy'in faaliyetleri ile ilintili kanıtları tahrif etme pratiğinin *Trotskiy Yazıları*'na kadar uzandığını biliyoruz. Getty, Harvard'daki Trotskiy Yazıları'ndan Trotskiy ile SSCB'deki Muhalifler arasındaki haberleşmenin, bu arşiv Ocak 1980'de araştırmacılara açılmadan önceki bir za-

man zarfında çıkarıldığına işaret ediyor.[36] Broué ve Getty, her ikisi de, Trotskiy'in sekreteri Jean van Heijenoort'un, Dewey Komisyonu oturumları esnasında Trotskiy ve oğlu Leon Sedov'a blok hakkındaki yazışmaları hatırlattığını tespit ediyor. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, Trotskiy bu konuda yalan söylemeyi seçiyor. Van Heijenoort 1986'ya kadar yaşamını sürdürdü. *Trotskiy Yazıları*'nda çalıştı ve New York Times bu süreç hakkında kendisiyle mülakat yaptı (*NYT*, 8 Ocak 1980, s. A14). Ancak Heijenoort, ne bu mülakatta ne de kendi anılarında,[37] Trotskiy'in (ve Sedov'un) kasti bir şekilde Dewey Komisyonu'na yalan söylediğine dair kendisinin bilgi sahibi olduğunu açık etti.

Isaac Deutscher de üç ciltlik Trotskiy biyografisini hazırlayabilmek için Trotskiy'in eşi tarafından Trotskiy Yazıları'na özel erişim izni almıştı. Deutscher ne Sağcılar ve Troçkistler bloğunun ne de van Heijenoort'ın mektubunun varlığını açık etti. Oysaki kendisinin aynı "gizli" arşive Getty'nin erişiminden çok daha önce erişimi olmuştur. Buradan Deutscher'in Getty ile aynı kanıtları gördüğü ve Trotskiy'nin Dewey Komisyonu'na yalan söylediğini bildiği, ancak bunu açık etmemeyi seçtiği sonucuna varmak makul gözüküyor.

Trotskiy arşivlerinden SSCB'deki Trotskiy destekçileri ile yapılan yazışmaları "ayıklayan" iki muhtemel kişi, Deutscher ve van Heijenoort'dur. Trotskiy'in karısının da bu arşive erişimi vardı. Ancak en azından, Trotskiy'in kendi karısına yazdığı oldukça kişisel bir mektup arşivlerde kalmış. Trotskiy'in karısının arşivlerden kaldırılmasını talep etmesi beklenebilecek bir mektup.[38] Her durumda, van Heijenoort'un, Trotskiy'in SSCB'deki takipçileri ile olan ilişkisini gizlediği açık. Ya van Heijenoort, ya Deutscher, ya da nadir erişim haklarından birisine sahip, Trotskiy mirasının bir başka muhtemel savunucusu, bu arşivi bilinçli bir şekilde

[36] Getty 34 s. 18.

[37] Jean van Heijenoort. *With Trotskiy in exile: from Prinkipo to Coyoacán*. Cambridge: Harvard University Press, 1978.

[38] Felştinskiy tarafından kaydedilen tartışma için bakınız: <http://lib.ru/HISTORY/FELSHTINSKY/f7.txt>. Mektubun kendisine şuradan ulaşabilirsiniz: <http://lib.ru/TROCKIJ/letter.txt>.

tahrif etti.

Elbette bu durum, Trotskiy'den Muhaliflere yazılan, sonrasında ortadan kaldırılan ve Getty'nin ancak damgalı posta alındılarını bulduğu bu mektuplarda tam olarak ne yazılı olduğu konusunda, insanı iki misli meraklandırıyor. Ortaya şu soru çıkıyor: Bu mektuplardaki ne türden bir bilgi Trotskiy'e sadık kişilere öylesine hassas gözüktü ki, yine hassas ama *özel* mektuplara dokunulmazken bunlar ortadan kaldırıldı? Mantıklı cevap şöyle: Hassas *siyasi* içerik. Ancak bu, elbette Trotskiy'in SSCB'deki takipçileriyle iletişim halinde olduğunun yegâne kanıtı olamaz. *Bu* kanıt hâlâ Arşiv'de bir yerlerde duruyor.

Getty'nin de söylediği gibi:

> Sedov'un adres defteri SSCB'deki Troçkistlerin sürgün adreslerini içeriyordu. *Trotskiy Yazıları* 15741. *Trotskiy Yazıları*'nın Sürgün Mektupları kısmı, bu mektupların kopyalarını içeriyor. (Getty- Trotskiy 34 n. 16)

Demek ki Trotskiy Yazıları'na erişimi olan Trotskiy takipçileri, bu materyallerin ortadan kaldırılması gereken siyasi bir içerik taşımadığını düşünmüş olmalı. Bu durumda olası sakıncalı belgeler neler olabilirdi? Böylesi bir listenin başında Moskova Mahkemeleri'nde Trotskiy'e karşı yapılan suçlamaların doğrulandığı materyaller olabilirdi. Bu kanıtlar, birçoklarının gözünde 1930'ların baskılarını ve bu nedenle Stalin'i doğrularken, Trotskiy'in şanını, onarımı mümkün olmayacak bir şekilde yıkıma uğratabilirdi. Böyle bir kanıt, kuruluşun Troçkizmle olan bağını tamamen koparıp atma tehlikesini doğururdu.

"Hotel Bristol"

Dewey Komisyonu tanıkları, Moskova Mahkemesi sanıkları tarafından dile getirilen ifadelerden en az ikisinin daha kanıtlanabilir bir şekilde yalan olduğuna şahitlik ettiler: "Hotel Bristol" meselesi ve Pyatakov'un Oslo'ya gizli uçuşu. Ağustos 1936'da, Mahkeme sanığı E.S. Goltsman, Kasım 1932'de Kopenhag'daki Bristol Oteli'nde Sedov'la görüştüğünü iddia etti. Trotskiy'in Dewey Komisyonu oturumlarındaki avukatı Albert

Goldman, Bristol Oteli'nin 1917'de yandığını söyledi.

> Hemen davanın ardından ve dava esnasında, tam da Komisyon üyelerinin dile getirilen iddiayı kontrol edebilecekleri bir dönemde, Danimarka'daki Sosyal Demokrat basından Kopenhag'da Hotel Bristol diye bir otel olmadığı, bir zamanlar bu isimde bir otel olduğu ama onun da 1917 yılında yandığını beyan eden bir rapor geldi. 1917 tarihli "Beadeker" isimli rehberde Hotel Bristol adı geçiyor. Danimarka Sosyal Demokrat basınının raporu, birbirinin peşi sıra tüm dünya basınında yer aldı. – Beşinci Kısım

Aslında bu Hotel Bristol, ne 1917'de ne de herhangi başka bir tarihte "yandı". 1917 yılında kapandı. Binası, mekanı ofis şeklinde kullanacak olan bir sigorta şirketine satıldı. Bu detayın neden Goldman tarafından doğru bilinmediği açık değil. O dönemde, yani 1937 yılında da bu bilgi, en az bugün bizim erişimimiz dâhilinde olduğu kadar aleni bir bilgiydi.

Goltsman'nın, varlığını sürdürmeyen bir otele işaret ediyor oluşu, yaptığı tanıklığın NKVD tarafından üretildiği ve bu nedenle diğer açılardan da yalan olduğu genel kanısını uyandırdı. Ancak yakın dönemde İsveçli araştırmacı Sven-Eric Holmström[39], 1932 yılında üzerinde "Bristol" yazan bir tabelanın, söz konusu otelin giriş kısmının hemen yanında bulunduğunu kanıtladı. Otel binasının girişinden hemen sonraki köşe dönüldüğünde varılan bina cephesinin yukarılarında asılı olan otelin asıl tabelası, bu söz konusu tabeladan çok daha az seçilebiliyordu. Oysa hemen otel girişinde bulunan ve bu nedenle de kolayca seçilen tabela nedeniyle otelin adının "Bristol" olduğunun sanılması doğaldı. Holmström'ün de gösterdiği üzere, bu koşullarda başka türlü bir izlenim elde edilmesi zordu.

Holmström'ün araştırması bize aynı zamanda, Goltsman'ın doğruyu söylediğine dair çok iyi bir kanıt sunuyor. Moskova Mahkemesi'ndeki kanı, Goltsman'ın kendisinin de beyan ettiği üzere Bristol Oteli'ne gitti-

[39] "1936'daki Birinci Moksova Mahkemesi'deki 'Hotel Bristol' Meselesine Dair Yeni Kanıt", *Cultural Logic* 2008. Bu çok önemli makalenin yayımlanmadan önceki versiyonunu çalışmalarınız için kullanmanıza izin veren Bay Holmström'e çok teşekkür ederiz. Makalemizin bu kısmında Homström'ün çalışmasının sonuçlarının geniş bir özetini sizlerle paylaşıyoruz.

ğiydi. Eğer Kopenhag'daki Bristol Oteli 1917 yılında yıkıldıysa (ya da basitçe kapandıysa) ve bir daha inşa edilmediyse, bu durumda Goltsman'ın 1932 yılında orada bulunması olanaksızdı. Bu, birçoklarını Goltsman'ın bu otele gittiğini söylemesi yönünde telkin edildiği, hatta buna zorlandığını düşünmeye itti.

Holmström inandırıcı bir şekilde bu sonucu alt üst ediyor. NKVD'nin 1917'de yıkılmış bir otelin adını uydurmayacağını söylüyor. Hele de bu isim *tesadüfî* olarak bir kafenin –Café Bristol- adıysa ve ona ait büyük bir tabela tren istasyonunun hemen karşısındaki sokakta bulunan otelin girişine denk geliyorsa. Ayrıca, tıpkı Holmström'ün de gösterdiği üzere, bu, Goltsman'ın –ve hatta herkesin- basitçe yapabileceği türden bir hataydı.

Büyük Kopenhag Oteli'nin kapısı hemen Bristol "Konditori" (hamur işi dükkânı) tabelasının yanındaydı. Büyük tabelanın üzerinde "Bristol" yazısı okunuyordu. Holmström, 1929 ve 1931 yıllarında çekilmiş, bu sokağa ait olan ve bu gerçeği açık bir şekilde belgeleyen fotoğraflar buldu. Otelin yakınında seçilebilen tek tabela, bu büyük tabelaydı. Aynı zamanda hamur işi dükkânını ve oteli birbirlerine içeriden bağlayan bir kapı vardı ve hamur işi dükkânı, otel sahibinin karısına aitti.

Hamur işi dükkânı birkaç bina öteye taşınmasının ardından, 1937 yılında, daha önce hemen büyük "Bristol" yazılı tabelanın yanında kalan otel girişine, neon ışıklı belirgin bir tabela yerleştirildi. Holmström'ün araştırmasının gösterdiği üzere, otelin hâlihazırda bir tabelası vardı; ancak bu tabela, binanın aksi cephesinde kalıyordu. Hamur işi dükkânının taşındığı yıl olan 1936 yılına kadar, geniş "Bristol" tabelası, otel girişinin yakınlarında bir yerde bulunan *yegâne* tabelaydı ve bu tabela da girişin hemen yanı başında duruyordu.

Oradan geçen birisinin otelin adının "Bristol" olduğunu zannetmesi doğal ve hatta belki de kaçınılmazdı. Bu yanılsama, hamur işi dükkânı otel girişinin bitişiğinde bulunduğu sürece anlaşılabilir bir haldi. Ayrıca, hem otel hem de hamur işi dükkânı aynı kişiler tarafından mülk edinilmişti. Üstelik dükkân ve otel birbirlerine içeriden bir geçiş yoluyla bağlıydı. Goltsman'ın aslında otel yerine bu dükkâna girmiş ve Trotskiy ile otel lobisi yerine burada buluşmuş olabileceği, gayet olası gözüküyor.

Hamur işi dükkânı otelin birkaç bina ötesinde daha geniş bir yere taşındığı zaman ya da bu döneme yakın bir zamanda, otel girişine neon bir tabela yerleştirdi. Neden? Holmström'ün çalışmaları sayesinde artık bu sorunun cevabı oldukça aşikâr gözüküyor. Otel girişinde ya da girişe yakın bir yerde *herhangi* bir tabela yoktu ve bu durum da otel girişinin nerede olduğunu fark edilmez kılıyordu.

1931 yılına kadar, Büyük Kopenhag Oteli uzun dönemli konaklamalar için bir *pansiyon* işlevi görüyordu. Hiçbir tabelaya gereksinim yoktu, zira otel sakinleri girişin nerede olduğunu pek iyi biliyorlardı ve ayrıca *pansiyonun* sokaktan günlük müşteri çekmek gibi bir gündemi de yoktu. 1931 yılından 1936'ya kadar otelin girişi zar zor seçilebiliyordu, ancak hemen yanı başında genişçe bir "Bristol" tabelası vardı ve bu tabelanın sahibi olan hamur işi dükkânı sadece birkaç adım ötedeydi. Bu nedenle otel müşterileri bu dükkânın kapısından girip otel lobisine kolaylıkla ulaşsalar, bu tuhaf kaçmazdı. Hatta dileyen müşteri buradan geçerken bir çörek ve kahve de alabilirdi! Ne zaman ki dükkân daha genişçe bir yere taşındı, işte o zaman otelin kendi girişine dikkat çekmesi gerekti ve tam bu zamanda neon bir tabela asıldı.

Holmström bu vesileyle, "Bristol" meselesi hakkında Dewey Komisyonu'na ifade veren Field çiftinin 1932 yılında bu dükkânda bulunduklarını ve o dönemde bu dükkânın otele bitişik bir yerde olmadığını söylerken, bilinçli bir şekilde yalan beyanda bulunduklarını da kanıtlanmış oldu. Gerçekte otel 1932 yılında dükkâna bitişikti ve ancak 1937 yılında bulunduğu yerden taşınmıştı, yani Dewey Komisyonu oturumları esnasında.

Sonuç olarak Goltsman, "Hotel Bristol" bahsinde aslında gerçeği söylüyordu. Otelin adını, hemen yanı başında bulunan ve otelle içeriden bir geçişle birbirlerine bağlı olan hamur işi dükkânının adıyla karıştırmak konusunda yaptığı hatayı, pek muhtemelen o dönemde birçok kişi yapıyordu. Ayrıca Goltsman'ın ifadesine göre kendisi o gece otelde konaklamamıştı. Orada yalnızca Sedov'la buluşmuştu. Eğer orada konaklasaydı elinde bir fatura olurdu. Bu faturada elbette otelin adı yazılı olurdu ve bu durumda Goltsman'ın zihninde otelin adının aslında "Grand Hotel" oldu-

ğu, "Bristol" olmadığı bilgisi belirebilirdi. Ancak Goltsman bizzat kendisinin otelde kalmadığını mahkeme sırasında beyan etti. Hal böyleyken elinde hiçbir fatura da olamazdı.

Tıpkı otel sahipleri gibi, Goltsman da her iki kapıyı da kullanmış olabilir. Otelin girişini de ki girişin hemen yanı başında genişçe bir "Bristol" yazılı tabela bulunuyordu. Ya da otelle dükkân arasındaki bağlantı koridorundan geçmiş olabilir ve bu durumda dükkânın kapısından giriş yapmış olabilir. Buradaki mesele şu: NKVD'nin böyle bir hikâye "uydurmuş" olmasının imkânı yok.

Goltsman'ın kendisinin dile getirdiği meseleyi yani, Trotskiy ile karşılaşıp karşılaşmadığını doğrulamamızın bir yolu bulunmuyor. Ancak Holmström, Goltsman'ın otel hakkında doğruyu söylediğini doğrulamış oldu. Ayrıca Getty ortaya çıkardığından beri şunu da biliyoruz ki, Goltsman'ın kendisinin de beyan ettiği gibi, Trotskiy aslında Goltsman ile iletişim halindeydi.[40] Goltsman'ın, Trotskiy ile mektuplaşma yoluyla kurduğu iletişim hakkında doğruyu söylediğini şimdi kanıtlayabiliyor olmamızı, Holmström'ün "Hotel Bristol" meselesi hakkındaki araştırmasıyla birlikte düşünecek olursak, öyle görünüyor ki Goltsman gerçekten de Trotskiy ile bu otelde buluştu. Bu durum, sanık Goltsman tarafından verilen her iki ifade de birbirinden ayrı ayrı kanıtlanabiliyorsa, her biri kendi başına başka destekleyici ya da ek kanıtlarla doğrulanamayan diğer ifadelerinin de güvenilir olabileceğini gösterir. Benzeri şekilde Trotskiy'in güvenilirliğini çok daha fazla zedeler.

Holmström aynı zamanda, Pyatakov'un Oslo'ya Trotskiy ile buluşmak üzere uçtuğu hakkındaki iddianın tekrar gündeme getirilmesi gerektiğini gösteren kanıtlar da buldu. Her ne kadar durum böyle olsa da, şu anda biliyoruz ki Trotskiy'in Dewey Komisyonu'ndaki tanığı Esther Field, Bristol'daki dükkânın (Konditori) ve Büyük Kopenhag Oteli'nin 1932'deki konumları hakkında bilinçli bir şekilde yalan söyledi. Bunu Trotskiy'in izni olmadan yapmış olması kesinlikle mümkün değil. Büyük ihtimalle onun isteği doğrultusunda yaptı, diğer türlü hangi yalanı söylemesi gerektiğini nasıl bilebilirdi? Her iki Field de Trotskiy'in yakın ta-

[40] Bkz. Getty 28.

kipçileriydi.

Trotskiy'in Dewey Komisyonu oturumlarında " Sağcılar ve Troçkistler Bloğu" hakkında bilinçli bir şekilde yalan söylediği Getty ve Broué tarafından derlenen kanıtlarla ortaya konduktan sonra, elimizde oldukça oturmuş bir gerçek var. 1936 yılında Moskova Mahkemesi'nde yapılan tanıklıklarda değil, ama 1937 Dewey Komisyonu oturumlarında, Trotskiy'in ve onun bizzat kendisinin gösterdiği tanıkların ifadelerinin çarpıtılmış olduğu ortaya çıktı. Ayrıca Trotskiy'in Almanlar ve Japonlarla beraber bir komploya dâhil olduğunu reddetmesinin kendisi, bir kanıt olamaz. Bu, objektif olmaya çalışan her öğrenci için her zaman çok açık olmuştur. Bir suç işlemekle itham edildiğinde, masum ya da suçlu herkesin, masum olduğunu iddia etmesi beklenir.

İzleyeceğimiz yol böylece temizlendi. Şimdi elimizdeki kanıtlar üzerine çalışabiliriz.

Üç Moskova Mahkemesi'nden Gelen Kanıtlar

Moskova "Şov" Mahkemeleri'nin her üçünde de ifade veren sanıkların tüm ifadeleri, genelde yalan beyan olarak kabul edilir. Sanıkların tehdit edildikleri ya da işkenceye uğradıkları ya da başka yollarla normalde işlemelerinin imkânsız olduğu saçma suçlar işlediklerini itiraf etmeye zorlandıkları iddia edilir. Bu iddialar tamamen yanlıştır.

Sanıkların tehdit edildikleri ya da işkence gördükleri ya da türlü vaatlerle yalan beyanlarda bulunmaya zorlandıklarını gösteren, adını anmaya değecek tek bir kanıt bile bulunmamaktadır. Hruşçov dönemi ve tekrar Garbaçov iktidarı ve aslında günümüze kadar olan tüm Sovyet ve Rus iktidarları resmi olarak, sanık ifadelerinin yalan olduklarını kabul eder. Soruşturma materyallerinin bugün hâlâ Rusya'da gizli olarak sınıflandırılmış sınırlı bir kısmı hariç tümü, Mahkemeler'in itibarının şaibeli olduğunu göstermek ve sanık itiraflarının yalan olduğunu ortaya koymaya yönelik bir kanıt bulabilmek için karış karış arandı. Ancak bu türden bir kanıta ulaşılamadı. Bu nedenle de bu türden bir kanıtın var olmadığını söylerken, haklı nedenlere sahibiz.

1992 yılında, Yeltsin yönetiminde kısa süren "glasnost" döneminde, Moskova Mahkemesi sanıklarından on kadarının Sovyet Yüksek

Mahkemesi'ne yaptığı temyiz başvuruları *İzvestiya* gazetesinde yayımladı. Başvuruyu yapan tüm sanıklar, kendi itirafları ve diğer sanıkların suçlamaları sonucunda ölüm cezasına çarptırılmışlardı. Eğer itiraflarını geri çekecek ve masum olduklarını iddia edeceklerse, bu, onların son şanslarıydı. Hiçbirisi bunu yapmadı. Her biri kendi suçunu yeniden dile getirdi.[41]

1938 Moskova Mahkemesi'nde görece daha az önemli bir sanık olan Dr. D. D. Pletnyov'un, kendisinin bir tertibe kurban gittiği ve mahkemeden sonra hapishanede masum olduğunu itiraf ettiği birçok makalede iddia edildi. Ancak bu makaleler ve yayımlanan Pletnyov mektupları üzerine yapılan bir inceleme, bu iddianın doğru olmadığını gösteriyor. Pletnyov, mahkemede suçlu bulunduğu konu hakkında hiçbir zaman masumiyet ilanında bulunmadı. Makaleler birçok tutarsızlık ve yalan ifadeyle dolu. Pletnyov'in bir komploya kurban gittiğini iddia etmenin hiçbir temeli yok.[42] Zinovyev ve Buharin gibi öne daha fazla çıkan sanıkların durumundaysa, tehdit *edilmediklerine* ya da kendilerine kötü davranılmadığına dair yeterince kanıt bulunuyor.

Moskova Mahkemeleri'ndeki sanık itiraflarını dikkate almayan birçokları, bu mahkeme kayıtlarını hiçbir zaman incelemediler. Onları görmezden geldiler, zira kendilerine sanık ifadelerinin, uydurulmuş ifadeler olduğu söylendi. Aslında bunu gösteren hiçbir kanıt yoktu. Burada da göreceğimiz gibi bu ifadelerde dile getirilen kanıt unsurları, bu çalışmanın ana konusunu oluşturan arşiv malzemelerini kuvvetli bir şekilde destekliyor. Ayrıca her koşulda Moskova Mahkemeleri sanıklarının itirafları, diğer kanıtlara ya da *herhangi* bir kanıta gösterdiğimiz saygıyla eşit derecede saygı görmeli. Tespit edilmeli, derlenmeli ve üzerinde çalışılmalı. Biz, bunu yaptık.

Moskova Mahkemeleri'ndeki sanıkların bir kısmı Trotskiy'in Almanya ya da Japonya ile işbirliği yaptığı konusunda tanıklık yaptılar. Bu tanıkların birçoğu Trotskiy'in işbirliği yaptığını başkalarından duyduğunu söy-

[41] "Rasskaz o desiati rasstrel'iannykh" ("İnfaz Edilen On'un Hikâyesi"), *İzvestiya* 2 Eylül 1992, s. 3.

[42] Furr ve Bobrov, *Buharin na plakhe* ("Buharin Blok'ta"), yayımlanmak üzere.

ledi. Ancak sanıklardan bazıları bizzat Trotskiy'in ya da Trotskiy'in oğlu Leon Sedov'un, kendilerine bu işbirliğinden bahsettiğini ya da Trotskiy veya Sedov tarafından yazılan not ve mektuplardan bu durumu öğrendiklerini söylediler.

Bu nedenle, bu son tanıklıklar, çok daha doğrudan bir statüye sahip. Bu makalede, Trotskiy'in işbirliği yaptığını iddia eden bu birincil kaynaklara odaklanacağız. Dolaylı ya da ikincil kaynaklardan elde edilen kanıtların tümünü detaylı bir şekilde gözden geçirmeyeceğiz. Ancak makalenin son kısmında bu türden kanıtların elimizdeki birincil kaynakları ne yönde desteklediği üzerine de bir şeyler kaleme alacağız.

Ağustos 1936 Mahkemesi: Olberg

Zinovyev, Kamenev ve diğerlerinin Ağustos 1936'daki mahkemelerinde, Trotskiy ile Alman hükümetinin işbirliği yaptığına dair yegâne birincil kaynak, Alman istihbaratı ile olan işbirliği hakkındaydı. Sanık Valentin Olberg, kendisi de bir Alman ajanı olan erkek kardeşi Paul'ün yardımlarıyla SSCB'ye girebilmek için Gestapo'dan bir Honduras pasaportu elde ettiğini iddia etti. Bunu alabilmek için gerekli olan parayı Almanya'daki Troçkist örgütten edindiğini de dile getirdi. Parayı vermelerini onlara Sedov söylemişti. Getty, Trotskiy arşivinde Trotskiy'in "Berlin, Prag ve İstanbul"da güvenilir kaynakları olduğunu gösteren kanıtlar buldu (Getty 28). Bu nedenle de Alman Troçkistler var olduğu sürece, Olberg'in iddia ettiği temas şekli var olmaya devam *edebilirdi*. Daha fazlasını söylememiz şu aşamada mümkün değil. Troçkistlerle Gestapo arasında var olduğu iddia edilen temasların ana amacı Stalin ve Voroşilov'a karşı düzenlenecek suikast girişimlerinin örgütlenmesiydi. Bu mahkemede, Trotskiy'in Almanlar ya da Japonlarla askeri amaçlara yönelik bir ilişki kurduğunu beyan eden bir ifadeye rastlamıyoruz.

Olberg, Gestapo ile Alman Troçkistler arasında Trotskiy'in de onayı ile sistematik bir işbirliği kurulduğunu iddia etti. Savcı Vışinskiy'in açış iddianamesinden:

> Soruşturmanın vardığı sonuca göre V. Olberg, Alman Gizli Polisi'nin (Gestapo) yardımıyla elde edilmiş bir Honduras

Cumhuriyeti pasaportu ile SSCB'ye geldi.
Bu hususta V. Olberg, SSCB Savcılık makamındaki sorgusu esnasında şöyle bir tanıklıkta bulundu:
"... Sedov, SSCB'ye bir kez daha geri gelebilmem için bana bir pasaport bulma konusunda yardım etme sözü verdi. Ancak genç kardeşim Paul Olberg sayesinde bir pasaport elde etmeyi başardım. Alman polisi ve onun Prag'daki ajanı V. P. Tuhaçevskiy sayesinde, bir miktar rüşvet karşılığında bir Honduras Cumhuriyeti vatandaşının pasaportunu elde ettim. Pasaport için verdiğim parayı -13.000 Çekoslovakya kronu- Sedov'dan aldım ya da daha doğrusu Sedov'un talimatları doğrultusunda Troçkist bir örgütten aldım." (Cilt XXI, s. 262).
31 Temmuz'da Gestapo ile olan bağlantısı hakkında yeniden sorgulanan V. Olberg şöyle tanıklık yapıyor:
"Bu yıl 9 Mayıs'ta verdiğim ifadeyi de doğrulayacak şekilde, Gestapo ile olan bağlantımın bir istisna olmadığını vurgulamak isterim. Öyle olsaydı bir Troçkistin kişisel düşüşünden bahsedilebilirdi. Bu yol, L. Trotskiy tarafından Sedov üzerinden iletilen talimatlara uyan tüm Troçkistlerin izledikleri bir yoldu. Gestapo ile olan bağlantı, SBKP (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) ve Sovyet Hükümeti liderlerine karşı SSCB'de terörü örgütlemek amacını güdüyordu."

Mahkeme Kayıtlarından:

Sonra, diyor Olberg, Paris'te bulunan Sedov'a bir Gestapo ajanı tarafından bana yapılan öneriyi anlattığım bir mektup yazdım ve bu mektupta ondan, L. D. Trotskiy'in böyle bir ajanla bu tarz bir düzenlemeyi onaylayıp onaylamayacağı hakkında beni bilgilendirmesini istedim. Bir süre sonra faaliyetlerimi, diğer bir deyişle, benim Tuhaçevskiy ile olan mutabakatımı onaylayan bir yanıt aldım. Sedov, gizliliğin en katı biçimde kurulması gerektiğini ve bu anlaşmadan Troçkist örgütün başka hiçbir üyesinin haberdar olmaması gerektiğini yazdı. (*Pravda*, 21 Ağustos 1936, s.2).

Sanık Natan Lur'e, bir Gestapo ajanı olan Franz Weitz öncülüğünde suikast planları yaptığını itiraf etti. Lur'e, Weitz'in Troçkistler ve Gestapo'nun

ortak amaçlar uğruna birlikte çalışmaları gerektiğini söylediğini iddia etti. Lur'e hiçbir zaman bunu kendisinden bizzat Trotskiy ya da Sedov'un istediğini söylemedi. İçlerinden herhangi biriyle şahsen karşılaştığı iddiasında da asla bulunmadı.

Arşivsel Kanıtlar ve 1936 Mahkemesi: 29 Temmuz 1936 Tarihli "Kapalı Mektup"

29 Temmuz 1936'da, Ağustos mahkemesinden birkaç hafta önce, Politbüro SSCB'deki tüm Parti örgütlerine gizli ve uzun bir mektup yolladı. Bu belge ancak Ağustos 1989'da, Mihail Garbaçov'un kısa ömürlü ve kapitalist doğrultuda iktisadi bir "yeniden yapılanmaya" (*perestroika*) eşlik etmesi beklenen oldukça yanlı "açıklık" döneminde (*glasnost'*) yayımlandı. Parti örgütlerinden kendi korumalarını iki katına çıkarmalarını isteyen "mektup", sorgu altında bulunan birçok şüpheliden alıntılar içeriyordu. Kimileri birkaç hafta sonra gerçekleşen mahkemede sanık olarak yargılandılar. Bazıları bu mahkemeye dâhil edilmedi ama kaçınılmaz olarak sonrasında teker teker yargılandılar.

Mektupta bahsi geçen sorgulamadan birkaç şey daha öğreniyoruz. Sonraları bir mahkeme sanığı olacak olan Dreytser, 1934 yılında Trotskiy'den, Stalin ve Voroşilov'a bir suikast düzenlemesi ihtiyacını dile getiren bir mektup aldığını söyledi. Bu mektup elbette Almanlar ya da Japonlar konusunda bir şey söylemiyordu. V. Olberg, Fritz-David, ve K. B. Berman-Yurin, Trotskiy ile doğrudan ilişki kurduklarına tanıklık ettiler. Olberg ayrıca Sedov'la da doğrudan bir ilişkisi olduğunu beyan etti. Bu bağlantının da ana gündemi suikastlar düzenlemekti. Bir Troçkist olan E. Konstant'ın Gestapo ajanı Weitz ile iletişime geçtiğini söylediğine atıfta bulunuluyor; ancak burada Trotskiy'in bu yönde bir telkinde bulunduğu söylenmiyor.[43] Bu nedenle, "Kapalı Mektup"ta, Trotskiy'in Almanlarla çalıştığına dair bir kanıt bulunmuyor.

[43] Bu mektubun İngilizce verisyonu da bulunmaktadır. Ancak kimi kısımları henüz çevrilmemiştir. Bkz. J. Arch Getty and Oleg V. Naumov, *The Road to Terror. Stalin and the Self-Destruction of the Bolsheviks, 1932-1939*. New Haven: Yale University Press, 1999, 250-256. DreytserDreytser'in ve Konstant'ın notları çevrilmiş; Berman-Yurin'inkilerle Olberg'inkiler atlanmıştır.

Natan Lur'e

24 Ağustos 1936'da, Lur'e'nin mahkemenin ardından Mihail Kalinin'e özel af için ilettiği temyiz talebi belgesi ilk defa 1992'de, eski Sovyet arşivlerinden elde edilmiş bir nüsha biçiminde yayımlandı. Temyiz talebi gizli bir belgeydi ve hiçbir propaganda değeri yoktu. N. Lur'e bu metinde davada yaptığı itirafların doğruluğuna vurgu yapıyordu. Bu kısa belge 1992'den sonra bir daha yayımlanmadığı ve henüz başka bir dile çevrilmediği için, burada tüm metni tekrar veriyoruz:[44]

> SSCB CEC [Merkez Yürütme Komitesi, ç.n.] Başkanı Kalinin M. İ.'ye Beyanname
> 1 No'lu Yüksek Mahkeme Askeri Birliği'nin hüküm giydirmesi sonucunda, Natan Lazareviç Lur'e ölüm cezasına çarptırıldı.
> Sovyet halkına karşı çok ciddi bir suç işledim. Terörist merkezin lideri olan Trotskiy'in verdiği görev doğrultusunda, Sovyet halkını ve tüm dünya proletaryasını lider Stalin ve büyük komünist partinin diğer tüm liderlerinden mahrum bırakmak istedim. Voroşilov, Stalin, Ordjonikidze, Kaganoviç ve Jdanov'a karşı birden fazla terörist eylem düzenledim. Bu planı gerçekleştirmek üzere bizzat kendim silah kuşandım.
> Gestapo'nun bir temsilcisi olan Franz Weitz tarafından emredildiği üzere, Voroşilov'u gerçekten öldürmek üzere hazırlandım. Bu alçak cinayet planlarını sürdürmek istedim, çünkü Almanya'da kaldığım uzun süreler boyunca Troçkizm zehriyle zehirlenmiştim. SSCB'ye ilk defa 1932'de geldim ve bu nedenle, o tarihe kadar Lenin ve Stalin'in partisi Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevik)'in Merkez Komitesi öncülüğünde elde ettiği olağanüstü başarılardan habersizdim. Troçkist yazın tarafından eğitilmiş olan ben, parti liderlerine karşı nefret beslemiştim. Mahkemem esnasında suçumu tümden itiraf ettim ve Sovyet iktidarından hiçbir şey saklamadım. Ben genç bir cerrahım. 34 yaşındayım. İşlediğim suçları çok çalışarak telafi etmeye hazırım. Ta ki içimde bir nebze olsun Troçkizm zehri kalmayana kadar...

[44] "Rasskaz o desiati rasstreliannykh" ("Kurşuna dilizen on kişinin öyküsü"), *İzvestiya*, 2 Eylül 1992, s. 3. Bu makalede temyiz başvuruları yeniden yayımlanan on Moskova Mahkemesi sanığı sırasıyla, Kamenev, Smirnov, Zinovyev, N. Lur'e, Pyatakov, Muralov, Buharin, Rıkov, Krestinskiy ve Yagoda'dır.

SSCB Merkez Yürütme Komitesi'nden hayatımı bağışlamasını ve beni affetmesini talep ediyorum.

Natan Lazarevich LUR'E

Bu itirafa daha sonra tekrar değineceğiz. Ancak birçok noktayı belirtmemizde fayda var. N. Lur'e, Sovyet liderlerine karşı suikast planları yapmaktan dolayı suçlu olduğunu tekrar ediyor. Özellikle de Gestapo'nun adamı olan Weitz'den emir aldığı konusunda ısrar ediyor. Kendisinin kullandığı "gerçekten" (*deistvitel'no*) kelimesi, Lur'e'nin itirafta bulunduğu, Gestapo ile "işbirliği yapmak" ya da onun "öncülüğünde hareket etmek" meselelerinin birer metafordan ibaret olmadığını gösteriyor. Aynı yolun yolcusu olduklarını ve suikast fikrini, Weitz'ın dile getirdiği bir düşünceden aldığını söyleyerek Lur'e olabildiğince açık olmaya çalışmış. Emirleri fiilen Gestapo'dan almış.

Natan Lur'e, ne Trotskiy ne de Sedov'la doğrudan bir ilişkisi olduğunu hiçbir zaman dile getirmedi. "Terör" faaliyetlerinde bulunmak ya da Nazilerle işbirliği yapmak konusundaki görev ya da emirleri onlardan almadı. Olberg'in, Trotskiy'in Almanya'daki "temsilcisi, Almanya'daki Troçkistlerin lideri ve SSCB ile olan yasadışı bağlantıların ana mercii" olduğu bugüne dek iddia edilegeldi. Lur'e, Leon Sedov'la pek sık görüşürmüş. Lur'e ayrıca, Trotskiy'in Sedov'a 1932 yılında bir mektup yolladığına tanıklık etti. Bu mektupta, Trotskiy, Sedov'un suikast misyonunu Olberg'e emanet etmesini onaylıyordu.

Kanıtın Değerlendirilmesi

Bir tarih çalışmasında kesinlik elde edilemeyeceği açıktır. Olmasını arzu ettiğimiz kadar kanıtımız hiçbir zaman olmaz. Bu, hukuki ve bilimsel araştırma konularında da genel olarak böyledir.

Tek rasyonel prosedür, elimizde olan tüm kanıtların çalışılması ve bu kanıtlara bağlı, kanıt üstünlüğüne dayalı bir sonuca varılmasıdır. Ne zaman ki bir meselenin her "iki tarafı" için de kanıt bulunur ve kanıt üstünlüğünün kimde kaldığını tarafsız olarak söylemek mümkün olmaz, o zaman bu pat durumunu mümkün olan en iyi biçimde tüm açıklığıyla tarif ederiz.

Her durumda, sonuçlar farazidir. Ancak ne zaman ki daha fazla kanıt günışığına çıkar, o zaman, önceki tüm kanıtları gözden geçirmeye ve yeni kanıtları bunlara eklemeye hazır olmalıyız. Eğer çalışma gerektirirse, bir önceki sonuçlarımızı revize etmeye ve hatta tersine çevirmeye hazır olmalıyız. Tüm araştırmalarda olduğu gibi, bizim de burada izlememiz gereken yöntem budur.

Natan Lur'e, Voroşilov'u öldürmek üzere hazırlandı ya da hazırlanmadı. Eğer Voroşilov'u öldürmek için hazırlandıysa, bunu ya Gestapo ajanından aldığı talimatlar doğrultusundan yaptı ya da başka bir nedenden dolayı veya başka bir liderliğin altında yaptı. Tekrar söylemek gerekirse, ya yaptı ya da yapmadı.

Lur'e'nin temyiz talebi, kendisinin mahkemede verdiği ve mahkeme tutanağında raporlanan ifade ile tutarlı. Lur'e'nin durumunda elimizde olan yegâne ek kanıt ya da tanıklık, "rehabilitasyon" materyallerinde var. Kronolojik olarak konuşursak, bu belgelerden ilkini Hruşçov tarafından 1962-1963 yılları arasında hazırlanan Şvernik Komisyonu'nun "Zapiska"sı oluşturuyor ve Rus baskısına göre bu rapor, "18 Şubat 1963 tarihinden sonra" hazırlanmamış. Mahkeme tutanağındaki bilgileri içermenin dışında, Natan Lur'e hakkında pek az şey söylüyor. Söyledikleriyse Lur'e'yi temize çıkarmıyor.

Örneğin bu raporda şunları okuyabiliyoruz:

> Almanya Komünist Partisi'nin eski üyeleri, bir önceki davada suçlu bulunan M. Lur'e ve N. Lur'e, geçmişte Troçkist muhalefetin görüşlerini paylaşmışlardır ve *Almanya'da yaşayan Olberg, 1930-1931 yıllarında Trotskiy ile yazılı iletişim kurmuştur.* Sonra, şüpheli yollardan SSCB'ye gelmiştir. ("Zapiska" 562; italik bize ait).

Her ne kadar Şvernik Komisyonu'na sanıkların masumiyetini doğrulayacak "kanıt" bulmak konusunda açıkça talimat verilmiş olsa da, birçok vakada komisyon bu amaca zıt düşen kanıtlara ulaşmıştır. Yukarıda alıntılanan beyan, Şvernik Raporu'nu kaleme alanların, sanıkların şüpheli eylemleri üzerine var olan tüm kanıtları tamamen ortadan kaldırmak gibi bir isteğe sahip olmadıklarına işaret ediyor.

"Zapiska", Kirov'a düzenlenen başarılı suikast girişimi ve Stalin, Voroşilov ve diğerleri hakkındaki suikast planlarında Troçkist-Zinovyevci bloğun rolü olduğu hakkında üretilen teorinin çatısını kurma işinde, Stalin'in büyük bir rol oynadığını rapor ediyor (560). Böyle bir bloğun hiçbir zaman var olmadığı ve NKVD'nin ve/veya Stalin'in bir uydurması olduğu sonucuna varıyor. Garbaçov dönemi "rehabilitasyon" komisyonları bu sonuçla mutabık kalıyorlar. "Rehabilitasyon" kararnamesi, Sovyet Yüksek Mahkemesi Plenumu tarafından Haziran 1988'de çıkarılıyor.

Bu kararnamenin metni elimizde yok; ancak Politbüro'nun rehabilitasyon komisyonunun 1989 Ağustosu'nda yayımladığı belgeye sahibiz.[15]

Bu bildiri birkaç önemli unsur içeriyor. Onları burada değerlendireceğiz. Ancak, kimi kısımları neredeyse tamamen ya da buna çok yakın bir biçimde Şvernik Komisyonu'nun yirmi beş yıl öncesinden kalan 1963 tarihli "Zapiska"sından kopyalanmış. 1988'de kimse bunu bilemezdi; çünkü 1993-94 yılına kadar Şvernik Raporu henüz yayımlanmamıştı. Ancak kopyalama meselesinin kendisi, 1987-88 yıllarında yeni bir çalışmanın pek muhtemel olarak yapılmadığına işaret ediyor. Bu 1989 tarihli belge hakkında, bizim çalışmamız için önemli olan iki özelliğe daha dikkat çekmeliyiz:

1. 1989 belgesi, Zinovyevcilerle Troçkistlerin bir gruplaşmasının ya da birlikte meydana getirdikleri bir grubun olmadığı sonucuna varıyor.

> 1927'den sonra, eski Troçkistlerin ve Zinovyevcilerin partiye karşı örgütlü bir mücadele yürütmedikleri, birbirleriyle terörist ya da başka bir zeminde herhangi bir ittifak kurmadıkları ve "Birleşik Troçkist-Zinovyevci Terör Merkezi"nin, NKVD'nin organları tarafından J.V. Stalin'in doğrudan emri ya da katılımıyla uydurulduğu sonucuna böylece varılmıştır. (94)

Bunun doğru olmadığını biliyoruz. Böyle bir blok aslında vardı ve varlığı Trotskiy'in Harvard Üniversitesi'nde bulunan şahsi arşivinden çıkan belgelerle de kanıtlandı. Arch Getty 1985 yılında yayımladığı ve alanında çığır açan kitabında şöyle söylüyor:

[15] "O Tak Nazyvaemom 'Antisovetskom Ob" edinennom Trotskistsko-Zinov'evskom Tsentre." *Izvestiia TsK KPSS* 8 (1989), s. 78-94.

> Her ne kadar Trotskiy, 1929 yılında sürgün edildikten sonra SSCB'deki takipçileri ile, ne türden olursa olsun herhangi bir iletişim kurduğunu daha sonra reddetmiş olsa da, bunun doğru olmadığı pek açık. 1932 yılının ilk üç ayında, eski muhalifler olan Radek, Sokolnikov, Preobrajenskiy ve diğerlerine gizli mektuplar yolladı. Her ne kadar bu mektupların içeriği bilinmiyorsa da, hitap edilen kişileri bir tür muhalefete dönmeye ikna etme çabası içerdiklerini düşünmek gayet mantıklı gözüküyor.
> 1932 yılının Ekim ayı içerisinde, (bir Sovyet memuru ve eski bir Troçkist olan) E. S. Goltsman, Berlin'de Sedov'u gördü. Kendisine, Sovyet iktisadi üretimi üzerine hazırlanmış bir iç genelge verdi. Bu genelge bir sonraki ay Biulleten'de, "Sovyetler Birliği'nin Ekonomik Durumu" adıyla yayımlandı. Ancak, öyle gözüküyor ki Goltsman, Sedov'a başka bir şey götürmüştü: SSCB'deki Sol Muhaliflerden oluşan, birleşik bir muhalefet bloğu kurulmasına dair bir öneri. Önerilen blok, Troçkistleri, Zinovyevcileri, Lominadze grubunun üyelerini ve başkalarını da içerecekti. Öneri, kod adı "Kolokolnikov" olan İvan Smirnov'dan geldi. (Getty, *Origins* 119).

Trotskiy'in, Harvard Yazıları'nda ortaya çıkan blok meselesi hakkında ne düşünmüş olabileceği üzerine bir tartışma yürüttükten sonra, Getty şöyle devam ediyor:

> Oldukça açık gözüküyor ki o dönemde Trotskiy'in SSCB'de gizli bir örgütü vardı ve onunla iletişim halindeydi. Aynı şekilde oldukça açık ki, birleşik bir muhalefet bloğu 1932'de oluşturulmuştu... Elimizde olan kanıtlardan Trotskiy'in, blok için herhangi bir "terörist" rol öngörmediği anlaşılıyor. Fakat "kadroları ve bürokrasiyi" devirmek için yaptığı "yeni bir siyasi devrim" çağrısı Moskova'da böyle yorumlanmış olabilir. Zinovyev, Kamenev, Smirnov ve diğerlerinin görevlerinden alınmaları yoluyla bloğun kadükleştirilmesinin ardından, örgütün yalnızca çok daha alt düzey muhaliflerden (Trotskiy'in doğrudan temas kurmaya çalıştığı Zinovyev takipçileri) müteşekkil kaldığına inanmak için makul sebepler var.
> NKVD'nin bloğu bilmesi de eşit derecede mümkün. Trotskiy ve Sedov'un kadrolarının arasında derinlemesine bir şekilde sızıl-

> mıştı ve Sedov'un 1936 yılındaki en yakın işbirlikçilerinden birisi olan Mark Zborovski'nin bir NKVD ajanı olduğu söylendi. 1936 yılında, 1932 bloğu, NKVD tarafından terörist bir komplo örgütü olarak yorumlandı ve Yejov'un eski muhalefeti yok etme kampanyası için ana bahaneyi oluşturdu. Smirnov, Goltsman, Zinovyev, Kamenev ve Trotskiy (gıyabında) 1936 şov mahkemesinde sanık oldular ve 1932 olayları, yargılanmaları için kanıtsal temeli sundu. (Getty, *Origins* 121).

Eğer Zinovyevcilerle Troçkistler arasındaki bloğun varlığı Trotskiy'in kendi belgelerinde 1932'den beri gösterilebiliyorsa ve bu bloğun varlığı eğer 1985 gibi görece erken bir tarihte bile biliniyorsa, o zaman geçmişte böyle bir bloğun varlığının aslında 1988 yılında da, Parti'nin ve 1987-88 yıllarının "rehabilitasyon" soruşturmacılarına erişiminde bulunan 1936 mahkemesi soruşturma materyalleri üzerinden gösterilebileceği sonucuna, kesin olarak varabiliriz. Eğer bu materyaller bir şekilde Rusya'da erişilebilir olmasalardı da, Garbaçov dönemi komisyonlarının geçmişte böyle bir bloğun var olup olmadığı sorusunun henüz ispatlanmamış olduğu sonucuna çok kolay bir şekilde varabilmeleri gerekirdi.

Ve elbette Getty ve kendisi de Harvard'daki Trotskiy arşivinde araştırma yapmış olan ünlü Troçkist araştırmacı Pierre Broué tarafından yapılan araştırmalara başvurabilir ve böyle bir bloğun gerçekten olduğu sonucunu kabul edebilirlerdi; ve elbette Trotskiy'in bu bloğun varlığını reddederken aslında yalan söylediği sonucunu da. Başka bir araştırmamızda, hem Savcı'nın "İtirazı"nda (=temyiz çağrısı) hem de Sovyet Yüksek Mahkemesi Plenumu'nun Buharin hakkındaki kararnamesinde -ki bu belge 4 Haziran 1988 tarihlidir ve hâlâ gizli tutulmaktadır- kullanılan anahtar konumundaki kanıtlardan bir tanesinin bilinçli bir biçimde, hem de çok ciddi şekilde tahrif edildiğini gösterdik.[46] Bugünkü vakada da Garbaçov dönemi komisyonunun böyle bir bloğun var olduğunu inkâr etmesi, bu komisyonların vardıkları sonuçların dürüst ya da doğruya uygun sonuçlar olarak kabul edilemeyeceğinin bir diğer kanıtını oluşturuyor.

[46] Furr ve Bobrov, *Buharin na plakhe*, yakında yayımlanacak.

2. Ayrıca, Buharin ve grubunun, 1928 ve 1929 yıllarında Stalin'e suikast düzenlemeyi planladıklarını 1971 yılından bu yana biliyoruz. Buharin'in yakın arkadaşı, Komintern'de aktif bir İsviçreli komünist olan Jules Humbert-Droz'un bu sebepten dolayı Buharin'le arası açılmıştır ve kendisi bu konuya 1971 yılında yayımladığı anılarında yer verir. İsviçre'de yazan ve olaydan kırk yıl sonra bunu kaleme alan Humbert-Droz'un konu hakkında yalan söylemek için herhangi bir nedeni varmış gibi gözükmüyor. Bu anı kitabı, Stephen Cohen'in 1973'te yayımlanan ve ödül kazanan biyografisinden başlamak üzere, Buharin hakkında yazan tüm Soğuk Savaş dönemi yazarları tarafından görmezden gelinmiştir.[47]

Her ne kadar Garbaçov dönemi "rehabilitasyon" raporu tüm sanıkların hakkaniyetsiz yere suçlandıklarını ilan etse de, Nathan Lur'e'nin itiraflarının ve temyiz çağrısının sahici oldukları konusunda sıkı kanıtlara sahibiz.

Zinovyev'in Mektupları ve Temyiz Çağrısı

1989 tarihli belge, sanıklardan itiraf elde edebilmek için onlara karşı "yasadışı baskı metotlarının" (*nezakonnye mery vozdeistviia*) uygulandığı iddiasında bulunuyor. Ancak bu ciddi itham, herhangi bir yerde herhangi bir kanıtla desteklenmiyor. Belge aynı zamanda "psikolojik baskı"ya da atıfta bulunuyor. 1956'da, 1936 mahkemesindeki yargılamanın bir tanığı olan ve başı çeken Trotskiy destekçisi İ. N. Smirnov'un karısı, Safonova, üç sebepten dolayı yalan beyanda bulunmayı kabul ettiğini dile getiriyor: "Psikolojik baskı"; ailesine karşı olan tehditler ve "Parti çıkarları doğrultusunda" itirafta bulunma arzusu.

Safonova, sorgulamalar esnasında NKVD çalışanlarının psikolojik baskı yöntemleri kullanarak, parti çıkarları için yaşamsal olduğu iddia edilen kriminal eylemler hakkında itirafta bulunmasını istediklerini beyan ediyor. (Rehabilitasyon I, 86).

Belge, "psikolojik baskı"nın tam olarak neye tekabül ettiğini hiçbir zaman anlatmıyor. Her ne kadar bu cümlecik, sanıklardan "Parti'nin iyili-

[47] Jules Humbert-Droz, *De Lénin à Staline, Dix Ans Au Service de L'Internationale Communiste 1921-31* (Neuchatel: A la Baconnière, 1971) 379-80. Daha detaylı bir tartışma için bkz. Furr ve Bobrov, "Nikolay Buharin's First Statement of Confession in the Lubianka."

ği için" asla yapmadıkları şeyler hakkında itirafta bulunmalarının talep edildiği anlamına geliyor gibi gözükse de, bu, hiçbir zaman doğrudan bir şekilde iddia edilmiyor. Kendi rızasıyla "Parti'nin iyiliği için" bir kere yalan tanıklık yapan birisi, bunu bir kere daha yapabilir. Bu durumda, esasen 1956 yılında Kruşçev'in kendi "rehabilitatörlerine" verdiği ifadenin "Parti'nin iyiliği için" verilmiş bir yalan ifade olup olmadığını bilmenin imkânı bulunmuyor.

1989 "rehabilitasyon" belgesinin kendisi, işkence suçlamasının –eğer "yasadışı baskı metotları"yla kast edilen buysa- yalan olduğunu gösteriyor. Bizzat Zinovyev'in kendisinden, kendisine yapılan muamelenin iyi olduğunu belirten bir alıntı yapılıyor.

> 6 Mayıs 1935. Bir gün suçumu silebilme imkânının bana verilebileceğini umabilsem sadece, yalnızca biraz olsun bir umudum olsa. Hapishanede bana insanca muamele ediliyor, tıbbi destek vb. alabiliyorum. Ancak ben artık yaşlı birisiyim ve çok sarsıldım... (Rehabilitasyon I, 90).

"Rehabilitasyon" belgesinin siyasi eğilimini düşünecek olursak, tuhaf bir şekilde Zinovyev'den, "suçunun" bağışlanmasını umduğunu ve kendisinin "artık bir düşman" (*ia bol'she ne vrag*, 89) olmadığını dile getiren bir alıntı yapılıyor. Bu "rehabilitasyon" belgesinden, Zinovyev'in bu cümleyi *iki defa* kaleme aldığı görülüyor. Zinovyev hakkındaki bu belgeler Rusya'da hâlâ gizli tutuluyorlar. Ancak öyle gözüküyor ki Zinovyev, kendisinin masum olduğunu hiçbir zaman iddia etmedi. Aksi halde bunu ifade eden alıntılar mutlaka yayımlanırlardı. Bunun yerine Zinovyev birçok yerde suçundan dolayı hayıflanıyor. Öte yandan, yayımlanan kısımlarda, Zinovyev'in kendisini hangi suçtan dolayı suçlu bulduğunu açıkça belirten bir kısma, hiç yer verilmiyor.

Getty, 1936 Mahkemesi tanıkları hakkında dava öncesinde toplanan kanıtlara erişim hakkını elde etmiş, onlar üzerinde çalışmış ve hakkında yayın yapmış en güncel –hatta kendisinin dediğine göre biricik- araştırmacıdır. Getty, eriştiği verileri şöyle özetliyor:

> 23 Temmuz [1936] itibariyle, Kamenev, terör faaliyetleri planlayan karşı devrimci bir merkeze üye olduğunu kabul ediyor; ancak bu merkezi örgütleyenlerden birisi olduğu iddiasına itiraz ediyor. Zinovyev'in ismini meseleyi en yakından bilen kişi olarak veriyor. Üç gün sonra, Zinovyev, onu doğrudan suçlayan takipçisi Karev'le yüzleştiriliyor. Zinovyev sorgulamanın sonlandırılmasını talep ediyor, çünkü suikast ve terör örgütlemesinin tam bir itirafı anlamına gelecek bir ifade vermek istediğini dile getiriyor. Kısa bir süre sonra, hapishanede bizzat kendisinin el yazısıyla kaleme aldığı 540 sayfalık bir metni sorguyu yürütenlere veriyor. Metnin "Hak edilen Ceza" kısmında şöyle yazıyor:
> "Bu konuda kuşkuya mahal yok... Bu, bir gerçek. Her kim ki sosyalist devletin karşısına "muhalefet" kartı ile çıkar, o kişi karşı devrimci terör fikriyle dans ediyor demektir... Kendisini benim bulunduğum pozisyonda bulan herkesin karşısına bu soru keskin bir bıçak gibi çıkacaktır. Eğer yarın savaş olsa, bu sefer soru bin defa daha keskin ve büyük hale gelir. Bana gelecek olursak. Bu soru hakkında hapishanede bulunurken geri dönülmez bir karar verdim: Öl ve tekrar diril! Yeniden bir Bolşevik olarak doğ! İnsan olarak kalan günlerini Parti karşısında işlediğin suçun bilincinde olarak geçir! Bu suçtan arınmak için ne gerekiyorsa yap!"[48]

Ayrıca, elimizde artık Zinovyev'in ölüm cezası hakkında yaptığı temyiz çağrısı da bulunuyor. Natan Lur'e ile onunki, *İzvestiya*'nın aynı sayısında yayımlandı. Orada da suçunu bir kere daha itiraf ettikten sonra aynı ifadeyi veriyor:

> Parti ve Sovyet otoritesine karşı işlediğim tüm suçlar hakkında her şeyi proleter mahkemesine söyledim. Merkez Yürütme Komitesi'nin Prezidyumu artık bütün olanlardan haberdar.
> Bana inanmanız için size yalvarıyorum, artık bir düşman olmadığıma inanın lütfen...

[48] J. Arch Getty ve Oleg V. Naumov, *YYejov. The Rise of Stalin's "Iron Fist."* New Haven: Yale University Press, 2008, s. 191. Zinovyev'in 540 sayfalık itirafları, iki bölümden oluşan "Zasluzhennyi prigovor" üzerindeki gizlilik, yakın zamanda Yejov'un dosyasının bir parçası olarak yayımlanmasıyla birlikte kalktı. Bu belgenin arşiv künyesi, Getty tarafından atıfta bulunulanla aynı. Bkz. <http://www.rusarchives.ru/secret/bul5/70.shtml>. Bu yazıda, Getty bu malzemeye atıfta bulunan tek araştırmacı olarak görünüyor.

Zinovyev'in işlediği suç konusundaki ısrarı ve mahkemeye verdiği ifadenin doğruluğu, yetkililerle gördüğü muamelenin insanca olduğuna dair yaptığı özel konuşma ve Safonova'nın sanıkların işkence gördükleri konusunda söylediği yalanın ikna edici olması konusunda sergilediği beceriksizlik -sanırım başka türlü adlandırılamaz-, ayrıca 1936 mahkemesi sanıkları için hazırlanmış "rehabilitasyon" belgesinde yukarıda da gösterildiği üzere açıkça yalan ifadelere başvurulduğunun kanıtlandığını da düşünürsek, tüm bunlar 1936 Mahkemesi'ndeki suçlama ve tanıklıkların uydurulmadıkları ya da işkence yoluyla elde edilmedikleri hipoteziyle tutarlılık gösteriyor. Böylece tüm bunlar, Trotskiy ve Sedov'un, Olberg'in Nazi istihbaratıyla beraber çalışmasına verdikleri onay hakkındaki ifadenin doğru olduğu iddiasını pekiştirmeye yardımcı oluyor.

Arşivsel Kanıt ve Sedov'un *Kızıl Kitabı*

Ekim 1936'da, Birinci Moskova Mahkemesi'nin ardından, Leon Sedov Fransızca olarak *Moskova Mahkemelerinin Kızıl Kitabı*'nı yayımlıyor. Trotskiy'in Dewey Komisyonu'na nasıl yalan söylediğini daha önce tartıştık. Sedov'un da kitabında doğruyu dile getirmediğine dikkat çekmek istiyoruz. 9. Kısım'da şöyle demiş:

> Elbette Rus Bolşevik-Leninistler bizim tarzımızdaki bu bloğa tek bir grupla dahi girmediler.

Ve,

> Sol Muhalefet her zaman sahne arkasında türlü birleşme ve anlaşmaların yapıldığı uzlaşmazlıklara gebe bir muhalefetti. Oysaki blok, ayaklarını yalnızca tüm kitlelerin gözü önünde ortak bir siyasi platforma basan açık siyasi eylemlerle var olabilirdi. Sol Muhalefet'in 13 yıllık mücadelesinin tarihi, bunun bir kanıtıdır. (Sedov 9. Kısım, no:41).

Yukarıda, Getty'nin Trotskiy'in blok hakkında bilgi sahibi olduğu ve bloğu onayladığını, ama bu konuda Dewey Komisyonu'na yalan söylediğini ispat ettiğine işaret ettik. Bu nedenle Sedov da burada yalan söylüyor.

Troçkist araştırmacı Pierre Broué de bunu kabul ediyor. Sedov'un Blok'un varlığını inkâr etmesine atıfta bulunduktan sonra, Broué şöyle diyor:

> Birinci Moskova duruşmasının hemen ardından kaleme alınan bu metin, Sedov'un el yazısından çıkan gizli mürekkeple yazılmış 1932 belgesiyle tamamen çelişiyor. Bu belgede bir "bloğun" varlığına ve kendisinin SSCB'deki "Troçkistlerle" sürdürdüğü pazarlıklara şahit olunuyor. Metin aynı zamanda, Trotskiy'in birleşme değil, ama ittifak biçiminde bir blok inşasını onaylayan mektubu ve Trotskiy'in yukarıda anlatılan yorumlarıyla da çelişiyor. (Broué 29).

Ancak Broué'nin tarafsızlığı, kaleme aldığı bir sonraki paragrafta ortadan yok oluyor:

> 1932'deki bu kısa ömürlü bloğun, varlığını 1936 yılında da sürdürdüğünü iddia etmenin kime ne faydası olabilir?

Broué, gerçekte bloğun "kısa ömürlü" ya da yalnızca 1932 yılında var olup olmadığını *bilmiyordu*. Kesin olan tek bir şey var. O da blok hakkında Harvard'daki Trotskiy arşivinde 1932 yılından kalan tek bir kanıt. Öte yandan arşivden birçok belge temizlenmiş! Ne Broué'nin ne de bir başkasının bir zamanlar hangi kanıtların olduğunu ya da bu bloğun varlığının ne kadar sürdüğünü bilme şansı var. Gerçek şu ki Broué, Trotskiy ve Sedov'un saygınlıkları adına, bu bloğun kısa ömürlü olduğunu varsaymış, böyle inanmış ve hatta böyle olmasını umut etmiş.

Sedov aynı zamanda şöyle yazıyor: "Bu satırların yazarı aktif politikadan uzak durmaktadır." (*Fransızca Baskıya Önsöz*). Bunun doğru olmadığını biliyoruz. 1936 yılından çok öncelerde Sedov harıl harıl babasının siyasi çalışmalarına yardımcı oluyordu. Getty, Harvard'daki Trotskiy arşivinde, Sedov Almanya'da yaşarken babasının SSCB'ye gidip gelen kişilerle temas kurmasına yardımcı olduğunu gösteren belgeler buldu. Sedov, Hitler 1933'te iktidara gelmeden önce Berlin'den Paris'e taşındığına göre, bu da onun siyasi eylemliliğinin bu tarihten çok daha önceye dayandığını gösteriyor. Eski Sovyet arşivlerindeki materyallere göre, Sedov'un

Yukarıda: Trotskiy ve oğlu, Leon Sedov. Sol üst köşedeki İsveççe metinde şöyle yazıyor: "Perdelerin ardından bir bakış. Trotskiy ile suçlananlar arasında yıllardır hiçbir temas olmadı."

sırdaşı haline gelen NKVD ajanı Mark Zborovski, Haziran 1936'da Sedov'un kendisine, SSCB'ye yeraltında Troçkist çalışma yapmak için gitme teklifinde bulunduğunu üstlerine rapor ediyor (Zborovski bu teklifi kabul etmiyor). Zborovski, Sedov *Kızıl Kitabı*'nı yazarken onun asistanıydı.[49]

"Kimse doğru kendi tarafındayken yalan söylemez." Trotskiy'in saklayacak bir şeyi olduğu sonucuna varmak kaçınılmaz gözüküyor. Ayrıca Trotskiy ve Sedov'un, kendilerine 1936 Mahkemesi'nde yönlendirilen suçlamaları bertaraf etmek amacıyla bilinçli bir şekilde yalan söylemeleri, onların yalnızca güvenilirliklerini zedelemiyor; aynı zamanda 1936 Mahkemesi'nde yapılan tanıklıkların temelde gerçeğe uygun oldukları hipotezini de destekliyor. Yukarıda incelenen arşivsel belgeler de bu hipotezle tutarlı.

1937 Ocak Mahkemesi: Pyatakov, Radek, Sokolnikov, Şestov, Romm

Ocak 1937 Mahkemesi sanıklarından Pyatakov, Radek, Sokolnikov ve Şestov, hepsi kendilerine bizzat Trotskiy tarafından Almanya ya da Japonya ile işbirliği hakkında açık talimatlar verildiğini ifade verdiler. Bunları burada kısaca gözden geçireceğiz.

[49] J. Arch Getty, "Trotskiy in Exile: The Founding of the Fourth International." *Soviet Studies* 38, 1 (Ocak, 1986), 27; Victor Serge, "Obituary: Leon Sedov," ilk olarak 21 Şubat 1938'de yayımlandı. Bakınız <http://www.marxists.org/archive/serge/1938/02/sedov.htm>; Zborovski raporu, Volkogonov Arşivi; John Costello ve Oleg Tsarev, *Deadly Illusions* (NY: Crown, 1993), 282. Bir KGB memuru olan Tsarev, eski Sovyet arşivlerindeki –sonra yeniden erişime kapatılan– Trotskiy arşivlerine özel erişim izinine sahipti.

Pyatakov

Troçkistlerin Alman istihbaratı lehine yürüttükleri casusluk faaliyetlerinin üzeri, bazı davalarda kendilerinin kimi Alman firmaları ile sürdürdükleri bağlantılar üzerinden örtüldü.

Güncel vakadaki soruşturma *L.Trostkiy* ile kimi Alman şirketleri arasında bir anlaşma yapıldığı sonucuna vardı. Bu anlaşma sonucunda bu şirketlerin, Almanya'dan SSCB'ye ithal edilen ürünlerin fiyatlarının artırılması yoluyla elde edilen bir fon üzerinden Troçkistleri finanse ettikleri tespit edildi.

Bu noktada *Pyatakov, Trotskiy'in* oğlu ve şu anda ülke dışında bulunan *L. L. Sedov*'la yürüttüğü bir görüşmeye atıfta bulunarak şöyle ifade verdi:

> "... Sedov bana Demag ve Borsig firmalarından mümkün olduğunda çok siparişte bulunmam konusundaki Trotskiy talimatlarını iletti. Bu firmaların temsilcileriyle Trotskiy'in bağlantıları vardı.

Sen, diye ekledi Sedov, bunun için büyük bedeller ödeyeceksin; ancak bu para bizim işimizi kolaylaştıracak." (Cilt: I, s. 227) (1937 Mahkemesi 15-16).

...

Sedov benden istenilen yegâne şeyin bu iki Alman firmasına, Borsig ve Demag'a olabildiğince çok sipariş vermek olduğunu ve kendisinin, onlardan gerekli toplamı alacağını ve ürün fiyatları konusunda müşkülpesentlik yapmamak gerektiğini aklımda tutmamı söyledi. Eğer bunlar deşifre edilseydi, Sovyet siparişlerinin toplam tutarına yapılan eklemelerin tamamı ya da bir kısmının karşı devrimci amaçlar uğruna kullanılmak üzere Trotskiy'in eline geçeceği gün yüzüne çıkardı. Burada ikinci görüşme sona erdi. (26-27).

... Trotskiy'in bu talimatında yabancı devletlerin yeterli desteği olmazsa, *Blok*'tan müteşekkil bir hükümetin asla iktidara gelemeyeceği ya da iktidarı elinde tutamayacağını söylediğini hatırlıyorum. Bu nedenle mesele Almanya ve Japonya gibi saldırgan devletlerle bir ön anlaşmaya

varabilmekti. Trotskiy, kendi adına bu gerekli adımları Japon ve Alman devletleriyle bağlantılar tesis ederek hâlihazırda kurmuştu bile. (53).

... Trotskiy, uluslararası sorunla bağlantılı olarak oldukça içten bir şekilde, yıkıcı kadroların hazırlanması zorunluluğu konusunda ısrarcıydı. Bizlere yeteri kadar enerjik bir şekilde bölücü, yıkıcı[50] ve terörist eylemlerde bulunmadığımız gerekçesiyle fırça atıyordu.

Bana, faşist Alman ve Japon hükümetleriyle, Troçkist-Zinovyevci *bloğun* iktidara gelmesi durumunda kendilerinin mutlak anlamda olumlu bir tavır alacaklarına dair nihai bir anlaşmaya vardığını söyledi. Ancak Trotskiy, bu olumlu tavrın sebebinin, aslında söylemeye bile gerek yok, bu hükümetlerin Troçkist-Zinovyevci *bloğa* karşı besledikleri herhangi bir sempatiden kaynaklanmadığını da ekledi. Buradaki ortaklaşma yalnızca faşist hükümetlerin gerçek çıkarlarından kaynaklanıyordu ve biz iktidara gelince onlar için yapmaya söz verdiklerimizden. (63-64).

...

Pyatakov: Burada öncelikle bir açıklama yapmam gerekiyor. Trotskiy, hem verili durumdan hem de sürdürmeye devam ettiği müzakere sürecinin vardığı aşamadan ve şimdiye kadar elde ettiklerinden yola çıkarak aktif, gerçek ve elle tutulur bir güç inşa etmenin yaşamsal öneme sahip olduğunu söyledi. Bana daha sonra Alman Nasyonal Sosyalist Parti'nin Başkan Yardımcısı -Hess- ile uzun müzakerelerde bulunduğunu anlattı. Onunla bir anlaşma mı imzalandı, yoksa karşılıklı bir mutabakata mı varılmıştı? Bunu bilmiyorum. Bu, doğru. Ancak Trotskiy bana durumu öyle anlattı ki, bende bir anlaşmanın varlığı izlenimi uyandı. Bazı başka kişilerin son şeklini verecekleri bir anlaşma. Bu insanlarla *gizli* bir oturumda konuşmam gerekiyordu. (64).

...

Önce, Alman faşistleri Troçkist-Zinovyevci bloğun iktidara gelmesi du-

[50] "Yıkıcılık" teriminin yerine "sabotaj" kelimesini kullanmak daha isabetli olacaktır. "Yıkıcılık" tabiri yerinde bir çeviri değil, çünkü orijinal kelimeye zorlama bir ifade katıyor. Rusça'da kullanılan tabir "вредительство"dur. Bu da "vred"= "zarar" kökünden gelmektedir.

rumunda olumlu bir tavır alacaklarını ve savaşta ya da savaştan önce, başardığı takdirde, iktidarı ele geçirdiğinde bloğu destekleyecekleri sözünü verdiler. Ancak karşılığında faşistler şu ödünü alacaklardı: Alman çıkarları karşısında ve Alman devletinin uluslararası siyasetteki tüm meselelerinde genel anlamda olumlu bir tavır gösterilecekti ve kimi toprak imtiyazları sağlanacaktı. Bu imtiyazlar tanımlanmıştı. Bu imtiyazları, üzeri kapalı bir biçimde şöyle dile getiriyorlardı: "Kendi kaderlerini tayin etmeleri esnasında Ukraynalı milli burjuva güçlerine direnmemek."

Vışinskiy: Bu ne anlama geliyor?

Pyatakov: Radek'in bu konuda üzeri kapalı bir şekilde konuştuğu anlamına geliyor. Almanların kendi Ukrayna devletlerini kurmaları halinde, yani Ukrayna'yı kendi Alman Genel Valisi tarafından değil de belki bir ataman tarafından yönetmeye başladıklarında -yani, her koşulda Almanlar Ukrayna'nın "kendi kaderini tayin" ettiğinde- Troçkist-Zinovyevci *blok*, buna karşı gelmeyecekti. Bu, bir anlamda, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının başlangıcı anlamına geliyordu. (64).

...

Vışinskiy: Peki, ya savaş esnasındaki bölücü eylemler?

Pyatakov: Bu, son aşamaydı... Askeri bir saldırı durumunda, ülkede harekete geçecek olan Troçkist örgütün yıkıcı güçleri, doğrudan Alman faşizminin rehberliğinde hareket etmeden diğer güçlerle koordine olacaktı. Sovyetler Birliği'nde bölücü ve sabote edici faaliyetler yürütecek olan Troçkist-Zinovyevci örgüt, Alman Genelkurmayı'nın da onayladığı Trotskiy talimatları doğrultusunda hareket edecekti. (65)

...

Radek: ... Trotskiy'in Pyatakov la yaptığı görüşmeden çıkan üçüncü bir nokta, Almanya'nın Balkan ve Tuna nehri ülkelerindeki ilerlemesi konusunda talep ettiği mutlak hareket özgürlüğüydü. Bu da çok önemli bir konuydu.

Vışinskiy (Pyatakov'a): Bunu sen mi söyledin? Bunu doğruluyor musun?

Pyatakov: Evet. Radek oldukça doğru bir şekilde aktardı. Tamamıyla doğru. (445).

Radek

Radek: Bu, Mayıs 1934'te oldu. 1934 sonbaharında, diplomatik bir resepsiyonda, tanıdığım bir Orta Avrupa ülkesi diplomatik temsilcisi yanıma oturdu ve benimle sohbete başladı. Şöyle dedi (Almanca olarak): "... Bizim liderlerimiz" (bunu daha vurgulu söyledi) "Bay Trotskiy'in Almanya ile bir yakınlaşma çabası içinde olduğunu biliyorlar. Liderimiz şunu bilmek istiyor, Bay Trotskiy'in bu çabası ne anlama geliyor? Belki de gözüne bir türlü uyku girmeyen bir göçmenin fikridir yalnızca? Bu fikirlerin arkasında kim var?"

Çok açık bir şekilde bloğun tutumu konusunda bir cevap vermem bekleniyordu... Kendisine, SSCB'deki realist siyasetçilerin Alman-Sovyet yakınlaşmasının anlamını bildiklerini ve bu yakınlaşmanın sağlanması için gerekli tavizlerde bulunmaya hazır olduklarını söyledim. Ben realist siyasetçilerden bahsederken, bu diplomatik temsilci bu vurgunun, SSCB'de realist olan ve olmayan siyasetçiler şeklinde bir ayrım anlamına geldiğini ve realist siyasetçileri Troçkist-Zinovyevci *bloğun temsil ettiğini* açık bir şekilde anladı. Eğer blok iktidara gelirse, hükümetiniz ve onun temsilcisi olduğu ülkeyle yakınlaşma tesis etmek için tavizlerde bulunacak. (108- 109).

Radek: ... Birkaç ay sonra, aşağı yukarı Kasım 1935'te, düzenli bir şekilde yapılagelen diplomatik resepsiyonlardan birinde, bu ülkenin askeri temsilcisi....

Başkan: Adını ve ülkesini söyleme.

Radek: ... Bana yaklaştı ve iki ülke arasındaki havanın tamamen değişmesinden duyduğu sıkıntıdan bahsetti. Birkaç giriş sözünün ardından, Trotskiy döneminde bu ülkelerin orduları arasındaki ilişkilerin çok daha iyi olduğunu söyledi.

Trotskiy'in Sovyet-Alman yakınlığı konusundaki eski fikirlerine hâlâ sadık olduğunu sözlerine ekledi. Bu minvalde bir süre daha konuştuktan

sonra, aynen bir önceki Rapallo[51] çizgisini takip eden şahsın yaptığı gibi, beni sıkıştırmaya başladı. Ben de bu zorlamaya ilk seferinde kullandığım o aynı formülle cevap verdim. Dedim ki SSCB'nin realist siyasetçileri Alman-Sovyet yakınlaşmasının önemine haizler ve iki ülke arasında dostluk tesis edilmesi için gerekli tavizleri vermeye hazırlar. Bu sözlere, bir şekilde bir araya gelerek böyle bir yakınlaşmayı elde etmemizi sağlayacak yolların detaylarını ortak bir şekilde tartışmamız gerektiğini söyleyerek yanıt verdi. (444).

...

Radek: Japonya meselesine gelince, bizlere, bu ülkeye yalnızca Sahalin petrolü değil, aynı zamanda ABD ile bir savaşta kendisine petrol garantisi de verileceği söylendi. Çin'in Japon emperyalizmi tarafından işgaline hiçbir engel çıkarılmaması gerektiği dile getirildi.

Vışinskiy: Peki ya Tuna nehri ülkeleri?

Radek: Tuna nehri ülkeleri ve Balkanlar söz konusu olduğunda, Trotskiy, mektubunda Alman faşizminin yayılmakta olduğunu ve bunu önlemeye yönelik hiçbir şey yapmamamız gerektiğini söyledi. Buradaki amaç esas olarak Çekoslovakya ile, bu ülkenin savunmasına katkıda bulunacak her türlü ilişkiyi kısıtlamaktı. (115-116).

...

Ve sonuç olarak 1934'te Trotskiy'in talimatlarını okuduktan sonra, merkezin cevabını kendisine gönderdim ve kendi adıma zeminin sağlam olması gerektiğini söyledim. Ayrıca bu tutuma bel bağlanmaması gerektiğini ve buradaki durumun değişebileceğini ekledim. Müzakerelerin, Alman ve Japon askeri çevreleriyle bağlantıları olan Putna[52] tarafından

[51] 1922'de Sovyet Rusya ve Almanya, Rapallo anlaşmasını imzaladılar. Bu anlaşma, iktsadi ve özellikle gizli askeri işbirliği sağladı.

[52] Kolordu Komutanı Vitovt Kazimiroviç Putna'nın ismi Ağustos 1936'daki Moskova Mahkemesi'ndeki sanıklar tarafından dile getirildiğinde, kendisi Büyük Britanya'da Sovyet askeri ateşesi olarak bulunuyordu. Bunun üzerine Putna geri çağrıldı ve tutuklandı. 1937'de diğer askeri liderlerle beraber komployа yönelik işbirliği yaptığını itiraf etti. Sonrasında "Tuhaçevskiy Davası" olarak bilinen davadan yargılandı ve idam edildi.

sürdürülmesi gerektiğini söyledim. Trotskiy'in buna cevabı şu şekilde oldu: "Senin bilgin dâhilinde olmadan kendimizi hiçbir şeye bağlamamamız lazım. Karar almamamız lazım". Tüm bir yıl boyunca kendisinden ses çıkmadı. Aynı yılın sonunda karşımıza bir anlaşma yaptığı, yani işi bir oldubittiye getirdiği gerçeğiyle çıktı. Tahmin edersiniz ki onca yapılandan sonra buna karşı isyan etmiş olmamın hiçbir erdemli yanı yok elbette. Ama yine de bu, anlamanız gereken bir gerçek. (545).

Ve sonuç olarak Pyatakov yurtdışından geri döndüğünde, Trotskiy ile yaptığı görüşmeden bahsederken, üstünkörü bir şekilde Trotskiy'in kendisine kadroların Stalin liderliği altında yozlaşmamış kişilerden meydana getirildiğini söylediğinden bahsetti. Ancak ben Olberg'e dair bir şeyler okuyunca, Olberg'in varlığı konusunda diğerlerine sorular yönelttim. Kimsenin onun hakkında bir bilgiye sahip olmadığı ortaya çıktı, o zaman açık bir şekilde anladım ki kendi ekolünden yetişmiş kadroların haricinde, Trotskiy aynı zamanda Alman faşizminin okulunda yetişmiş ajanları da örgütlüyordu. (548).

Şestov

Sedov'la yaptığım görüşme esnasında, kendisine liderimiz Trotskiy'in, biz Troçkistlerin öncelikli görevlerinin ne olacağı hakkındaki fikirlerini sordum. Sedov, oturup doğru ve uygun zamanı beklemenin bir anlamı olmadığını, Stalin öncülüğü ve politikalarını itibarsızlaştırmak için tüm güçlerimizle, elimizde olan tüm araçlarımızla ilerlememiz gerektiğini söyledi.

Ayrıca Sedov, babasının, tek doğru yolun, meşakkatli ancak kesin bir yol olan Stalin'i ve hükümet liderlerini zor ve terörizm yollarıyla iktidardan almak olduğuna inandığını söyledi.

Sarf ettiği bu sözlerden etkilendiğimi görünce de, konuyu değiştirdi. Alman firmaları ve özellikle de Dehlmann'dan herhangi bir yönetici tanıyıp tanımadığımı sordu. Böyle bir isim hatırladığımı ve bu kişinin Fröhlich-Klüpfel-Dehlmann firmasının yöneticisi olduğunu söyledim. Bu firma, imzalanmış bir sözleşme kapsamında Kuzbas'taki maden kazılarına teknik yardım sunuyordu. Sedov bana bu firmayla iletişime geçmemi ve Herr Dehlmann'la tanışmamı tavsiye etti.

Kendisine bu kişiyle neden tanışmam gerektiğini sordum. Bu firmanın Sovyetler Birliği'ne posta yollamada yardımcı olduğunu söyledi. Bu durumda ben de şöyle dedim: "Bana firma ile bir anlaşma mı yap diyorsun?" Kendisi şöyle yanıt verdi: "Bunun nesi kötü? Eğer bizlere bir faydaları dokunuyorsa, biz neden onlara kimi yardımlarda bulunmayalım ve kendilerine kimi veriler sunmayalım."

Buna karşılık şöyle dedim: "Benden açık bir şekilde casus olmamı istiyorsun." Omuzlarını silkti ve şöyle dedi: "Bunun gibi kelimeleri kullanmak çok anlamsız. Bir kavgada böylesine alınganlığın lüzumu yok...". Temmuz ortalarında Smirnov'a rastladım ve bana oldukça kaba bir şekilde şöyle dedi: "Evet, söyle bakalım havan nasıl?" Kendisine kişisel bir havamın olmadığını, liderimiz Trotskiy'in söylediği gibi yaptığımı ve pür dikkat emirleri beklediğimi söyledim... Kendisini tuttum ve sordum: Ama İvan Bikitiç, Sedov benden Fröhlich-Klüpfel-Dehlmann firmasıyla bağlantı kurmamı istedi... Ki bu firma casusluk yapıyordu ve Kuzbas'ta her türlü işe bulaşmıştı. Böyle bir durumda, bir casus ve hain olup çıkacağımı söyledim. Buna şöyle cevap verdi: "Casus", "hain" gibi büyük sözler kullanmayı bırak... Sonra şöyle dedi: "Alman bölücülerinin bir listesini çıkarmanın nesini korkunç buluyorsun?" Bundan başka bir yol olmadığını söyledi. Bu konuşmanın ardından bu firmayla iletişime geçmeye razı oldum (235- 236).

Romm

Romm, Sedov ve Trotskiy ile kişisel olarak görüştüğünü ve onlarla Radek arasında karşılıklı olarak toplam beş mesaj ilettiğini doğruladı. Burada yalnızca kendisinin Sedov'la yüz yüze yaptığı görüşmeye yer veriyoruz.

Vişinskiy: Trotskiy'den gelen mektubun eline nasıl geçtiğini bize anlatır mısın, sana hangi görev verilmişti ve bu görevi yerine getirdin mi?

Romm: ... 1931 yazında, Berlin'den geçerken, Putna ile karşılaştım ve bana Sedov'la yüz yüze bir görüşme teklif etti. Sedov'la buluştum ve bana gerektiğinde Radek'le aradaki bağlantı kişisi olarak hizmet etmeye hazır olup olmadığımı sordu. Ben de hazır olduğumu söyledim ve kendisine Paris ve Cenevre'deki adreslerimi verdim.

Cenevre'ye doğru yola çıkmadan birkaç gün önce, ben Paris'teyken, Paris'e postalanmış bir mektup aldım. Sedov, yazdığı kısa bir notta, zarf içine konulmuş bu mektubu Radek'e ulaştırmamı istiyordu. Bu mektubu benimle beraber önce Cenevre'ye götürdüm ve buluştuğumda da Radek'e teslim ettim. (137-138).

Romm aslen bir kurye olarak işlev görmüşe benziyor. Trotskiy ve Sedov'la yaptığı konuşmalar, Almanya ile olası bir savaşta Trotskiy'in iktidara geri dönüşünü kolaylaştırmak amacıyla SSCB'nin kaybetmesini garanti altına almak için öz güçlerini seferber etme planlarına değiniyor. Romm, Trotskiy ile şahsen 1933 yılının Temmuz ayının sonlarına doğru Paris'teki Boulogne Ormanı'nda görüştüğünü söylüyor.

Vişinskiy: Trotskiy seni neden görmek istedi?

Romm: Anladığım kadarıyla, Moskova'ya götürdüğüm mektupta yazılı olan talimatları sözel olarak da teyit etmek için. Konuşmaya, paralel merkez yaratma meselesiyle başladı. Zinovyevcilerin hâkim olmalarının yarattığı tehlikeden bahsetti. Ancak bu tehlikenin yalnızca Troçkistlerin yeterince aktif olmadıkları koşullarda gerçekten büyük olacağını ekledi. Zinovyevcilerle kurulan bloğun mutlak korunması koşuluyla paralel merkez fikrine katıldığını ve ayrıca paralel merkezin eylemsiz olmaması ve etrafında en gözüpek kadroları toplama konusunda mutlaka aktif olması gerektiğini de söyledi. Öte yandan, yalnızca terörizmin değil, sanayi ve genel anlamda ulusal ekonomiye düzenlenecek sabotaj faaliyetlerinin de özel bir öneme sahip olduklarını söyledi. Ayrıca bu mesele hakkında halen tereddütlerin olduğunu, ancak sabotaj faaliyetleri yürütürken meydana gelecek insan kayıplarının kaçınılmaz olduğunu belirtti. Ana amacın bir dizi sabotaj faaliyeti üzerinden Stalin'in Beş Yıllık Planı'na, yeni tekniğe olan güvenin sarsılması olduğunu ve böylece Parti liderliğine olan inancın zayıflatılmasının sağlanacağını da söyledi. Üç önlemlerin gerekliliğine vurguda bulunurken, Trotskiy kendisini daha iyi anlatmak için, "Tıbbın iyi edemediğini, demir eder ve demirin iyi edemediğini de ateş." şeklindeki Latin atasözünü dile getirdi. Kafam allak bullak bir şekilde, Hitler'in iktidara gelmesi durumunda ortaya çıkacak bir savaş tehlikesi halinde bu durumun ülkenin savunma kapasitesini zayıflatacağını

ve özellikle Almanya tarafından SSCB'ye karşı yürütülecek bir saldırı ihtimalinin oldukça yüksek olduğunu söyledim. Bu soruya kapsamlı bir cevap alamadım. Ancak Trotskiy, üstü kapalı bir şekilde tam da savaş tehlikesinin gittikçe daha gerçek bir hale gelmesinin, verili düzenin yıkılmasını sağlayabileceğini söyledi. (141- 142).

Romm'un 1934 yılının Nisan ayında Sedov'la Paris'te yaptığı görüşme aynı konuya değiniyor.

Sedov, Amerika seyahatimle ilintili olarak Trotskiy'in benden Sovyet-Amerikan ilişkilerinde ilginç bir şeyler olup olmadığına dair bilgi toplamamı istediğini söyledi. Bunun neden bu kadar önemli olduğunu sorduğumda Sedov şöyle söyledi: "Bu, Trotskiy'in SSCB'nin savaşta bozguna uğratılacağına olan inancından kaynaklanıyor. Almanya ve Japonya'nın SSCB'ye karşı yürütecekleri savaşın zamanlamasının bir şekilde Sovyet-Amerikan ilişkilerinin içinde olduğu duruma bağlı olması nedeniyle, bu konunun Trotskiy'in ilgi alanı dışında kalması söz konusu olamaz". (144).

Kanıtların Değerlendirilmesi

Pyatakov uzun uzadıya kendisinin bizzat Trotskiy ile konuştuğunu ve ondan Almanya ve Japonya ile yapmış olduğu anlaşmalar hakkında mektuplar aldığını itiraf etti. Tıpkı Radek'in söylediği gibi Trotskiy, Almanya ve Japonya ile yaptığı anlaşmaları kendisine yazdığı mektuplarda tartışmıştı. Bir Sovyet gazetecisi olan Vladimir Romın, Trotskiy ve Radek arasında, kitap içerisine gizlenmiş bir mektup taşıdığını itiraf etti.

Daha önce dile getirdiğimiz üzere, Getty, Trotskiy'in Radek, Sokolnikov, Preobrajenskiy ve "diğerlerine" 1932 yılında mektuplar yolladığını söylemişti. Elbette Harvard'daki Trotskiy arşivleri bu "diğerleri"nin Pyatakov'u içerip içermediğine dair bir gösterge sunmuyor ya da Trotskiy'in 1932 yılından sonra SSCB'deki kendi destekçilerine mektup yollamaya devam edip etmediğine dair. Şestov, Trotskiy'in talimatlarını Sedov'la yaptığı bir yüz yüze görüşmede aldığını söylüyor.

Pyatakov, Sedov'un kendisine dönüp dolaşıp Trotskiy'i fonlayacak Alman firmalara sipariş vermesini söylediğini iddia ediyor. Amerikalı mühendis John Littlepage mahkeme tutanağında bu kısmı okuyor ve bu

bilgiyi güvenilir bulduğunu yazıyor. Littlepage, 1931 yılında Berlin'de, Sovyet şirketleri için iş gören Rus göçmenler tarafından yapılan işe yaramaz maden araçları için düzmece siparişler verildiğini öğrendiğini iddia ediyor. Eğer Pyatakov böyle siparişler verdiyse, Alman firmaları bunu tuhaf karşılamamışlardır diyor ve Pyatakov'un hikâyesinin kendisine hiçbir şekilde uydurma gözükmediğini dile getiriyor.[53]

Arşiv Belgeleri ve 1937 Mahkemesi Kayıtları: Trotskiy'in Japonya ve Almanya ile ilişkileri üzerine Sokolnikov ve Radek

1937 Mahkemesi açılışı esnasında, Sovyet Savcı Andrei Vışinskiy iddianameyi okurken, Sokolnikov'un mahkeme öncesinde verdiği ifadelerde yabancı bir diplomatın Trotskiy hakkında kendisine bilgi verdiği bilgisini doğruladığını beyan etti:

> Sanık Sokolnikov, aynı zamanda kendisinin Dışişleri Toplum Komiserliği'nin Asistanı olması konumundan faydalanarak, *L. D. Trotskiy'in* talimatları üzerine, yabancı bir devletin temsilcileriyle gizli müzakereler yürüttüğünü itiraf etti.
> Sanık *Sokolnikov* şöyle tanıklık yaptı:
> "Ofisimde düzenlenen resmi bir görüşmenin sonunda, büyükelçi sekreteri Bay ... ayrılmak üzereyken, Bay ... bir süreliğine durdu.
> O anda her iki tercüman da ofisten ayrılmışlardı. Fırsattan istifade, Bay ..., ben onu kapıya doğru yolcu ederken, benimle bir iki cümle paylaştı. Bay ... bana şunu sordu: 'Bay Trotskiy'in benim ülkeme kimi tekliflerde bulunduğunun farkında mısınız?'
> Ben de şöyle yanıtladım: 'Evet, bu durumdan haberim var'.
> Bay ... sordu: 'Bu teklifler hakkında ne düşünüyorsunuz?'
> Şöyle yanıtladım: 'Tekliflerin ciddiye alınması gerektiğini düşünüyorum'.
> Bunun üzerine Bay ... sordu: 'Bu, yalnızca senin şahsi fikrin mi?'

[53] John D. Littlepage ile Demaree Bess, *In Search of Soviet Gold*. New York: Harcourt, Brace & Co, 1938, s. 102-3. Columbia Üniversitesi'nden Prof. John Hazard'a göre Littlepage bir antikomünistti. Fakat bundan önemlisi, Sovyet suçlamalarının "iyi gözükmesini" sağlamak amacıyla yalan söylemeye ihtiyaç duymayacak kadar apolitik bir mühendisti. Sovyet hukukunda öğrenci olan Hazard, 1930'ların ortalarında Littlepage'ın ailesi ile birlikte yaşadı. (Nisan 1981'de Hazard'la Furr tarafından yapılan görüşme).

Şöyle yanıtladım: 'Hayır, bu aynı zamanda benim arkadaşlarımın da kanaati'".

(Cilt VIII, S. 235- 236) (1937 Mahkeme 9)

Bugüne değin, bu Mahkeme'ye, diğer iki Moskova Mahkemesi'ne ve diğer tüm bu türden süreçlere ait ön soruşturma metinlerine ait ciltlerin hiçbiri araştırmacıların erişimine açılmamıştı. Ancak bu özel alıntının da içinde yer aldığı soruşturma materyalleri önce 1989 ve ikinci kez 1991'de "rehabilitasyon" süreci üzerine düzenlenen bir cildin içinde olmak üzere yayımlandılar. İçeriği, bizim amaçlarımız açısından önemlidir. Öncelikle, ön soruşturma materyallerine ait birçok cildin var olduğunu (ya da 1989'da varlıklarını sürdürmeye devam ettiklerini) göstermektedir. İkincisi, bu önsel materyallerden yapılan bu alıntı, bahsi geçen ülkenin Japonya olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

... Dosyaya, o yıllarda Dışişleri Yardımcı Komiseri olan G. Y. Sokolnikov'la Japon büyükelçi Ota arasında 13 Nisan 1935'te Sahalin Adası'ndaki ham petrol, balıkçılık ve antrasit imtiyazları meselesi üzerine yapılan görüşmeye ait notların bir kopyası iliştirilmişti. Ön soruşturma esnasında ve mahkemede, G. Y. Sokolnikov böyle bir konuşmanın geçtiğini doğruladı ve bu konuşmanın ardından Ota'yla, L. D. Trotskiy'in Japon hükümetine ilettiği öneriler hakkında kısa bir görüşme daha yaptığını söyledi. Bu görüşmenin içeriği, G. Y. *Sokolnikov*'un soruşturma kayıtlarında şöyle geçiyor:

Sokolnikov: ... Ota ve elçilik sekreteri ayrılmak üzereyken, Ota bir an durakladı. Bu esnada her iki tercüman da odayı terk etmişti. Fırsattan istifade eden Ota, ben kendisini kapıya doğru uğurlarken, benimle birkaç kelime paylaştı.

Soru: Ota'yla aranızda geçen konuşmayı lütfen mümkün olduğunca kelimesi kelimesine tekrarlayınız.

Cevap: Ota bana şöyle sordu: "Bay Trotskiy'in benim ülkeme yaptığı önerilerden haberin var mı?" Buna şöyle cevap verdim: "Evet, bunlardan haberdarım." Ota sordu: "Bu öneriler hakkında ne düşünüyorsun?" Ben de şöyle cevapladım: "Bu önerilerin oldukça ciddi öneriler olduklarını düşünüyorum." Sonra Ota şöyle sordu: "Bu senin şahsi kanaatin mi?" Şöyle cevapladım: "Hayır,

bu aynı zamanda arkadaşlarımın da fikri." Görüşmemiz burada sona erdi.
Soru: Bu konuşmadan sonra Ota, blok ve Japon hükümeti arasındaki bağ konusuna tekrar döndü mü?
Cevap: Hayır. Ota'yla yaptığım bu konuşma, kendisiyle sürdürdüğüm müzakerelerin en son aşamasındaydı. Bundan çok kısa bir süre sonra NKVD için çalışmayı bıraktım ve bir daha Ota'yla karşılaşmadım.[54]

Bu ifadenin aslında uydurulmuş olduğuna ve Sokolnikov'un böyle bir ifade vermeye zorlandığına ve hatta sonrasında yine aynı ifadeyi bu defa ülke ve şahıs adlarını vermeden mahkemede yinelemeye zorlandığına dair bir sonuca varmanın, hiçbir temeli bulunmuyor. Tam da aslında bunca detay, verilen ifadenin uydurma bir ifade olmadığına delalet ediyor. Bu ifade alınırken, ifadenin bir vakit gün yüzüne çıkması hiç hedeflenmemişti. Sokolnikov'un itirafının bu kısmı, gerek buradaki gerekse de Moskova Makhemesi'ndeki tanıklığının doğru olduğuna dair güçlü bir destekleyici kanıttır.

Radek'in ön soruşturma esnasında verdiği ifadenin tam metni daha önce yayımlanmamış, ancak *Reabilitatsia* kitabının 229. sayfasında, kendisine burada yer verdiğimiz Sokolnikov ifadesinin hemen peşi sıra özetlenmişti. Ancak bu metnin bir versiyonu 2004 yılında Stalin'e gönderilen NKVD materyalleri üzerine derlenen bir ciltte yeniden yayımlandı. 1937 Mahkemesi'nde Vışinskiy'in açışta okuduğu iddianame taslağının bir parçasında yer aldığı da gözüküyor (Lubyanka B 11-12). Her ne kadar Almanların isimlerinin (hâlâ gizli tutulan) orijinal soruşturmada yer almaması için bir temizlik yapılmış olsa da, ülke isminin -bu durumda Almanya- taslakta yer aldığını, ancak mahkeme tutanağında görmezden gelindiğini görüyoruz (1937 Mahkemesi 7- 9).

Bir sonraki kısımda:

• Vışinskiy'in görüşlerine ait iki versiyonda da ortak olan pasajlar normal yazı tipindedir.

[54] *Reabilitatsiia. Politicheskie Protsessy 30-50-x godov.* Moskova: Izdatel'stvo Politichesoi Literatury, 2001, s. 228-9. İlk olarak *Izvestiya TsK KPSS* Sayı 9'da, 1989'da yayımlandı.

• Yalnızca mahkeme tutanağında yer alan pasajlar *italik* harflerle belirtilmiştir.

• Yalnızca 2004 yılında yayımlanan Vışinskiy'e ait metnin mahkeme öncesi taslağında yer alan, ancak mahkeme tutanaklarında kendilerine yer bulamayan pasajları kalın harflerle işaretlenmiştir.

Bu metin analizinin en önemli sonucu şudur: 2004 yılında yayımlanan taslak versiyon Almanya, Japonya ve Alman şahıslar hakkında çok daha spesifik atıflar ve Trotskiy'in bunlarla yaptığı iddia edilen anlaşmaların bir özetini içermektedir.

> Sanık Pyatakov tarafından da doğrulandığı üzere, L. Trotskiy, 1934 Aralığı'nda yaptıkları bir görüşmede, sanığı yürüttüğü müzakereler sonucunda Nasyonal Sosyalist Parti'nin (HESS) sözde lideri ile vardığı bir anlaşmanın hükümleri hakkında bilgilendirmiştir:
> "1) Alman hükümetine karşı genel anlamda olumlu bir tavrı garanti altına almak ve uluslararası niteliği yüksek önem arz eden konularda gerekli işbirliğini yapmak;
> 2) Toprak imtiyazlarında bulunmak;
> 3) Alman sanayicilerinin, Alman ekonomisinin en temel gereksinimleri söz konusu olan alanlarda (demir, manganez, petrol, altın, kauçuk vb. kastediliyor) kimi tavizler yoluyla (ya da farklı yollar yaratılarak), SSCB'deki işletmelerden istifade etmelerine izin vermek;
> 4) Alman özel teşebbüslerinin faaliyetleri için SSCB'de uygun koşulları oluşturmak;
> 5) *Savaş esnasında, savaş sanayine ait işletmelerde ve cephede derinlemesine baltalayıcı eylemler geliştirmek. Bu bozguncu faaliyetlerin Trotskiy'in talimatları doğrultusunda ve Alman Genelkurmayı'nın onayı ile yürütülmelerini sağlamak.*
> Anlaşmanın hükümleri nihai şekillerini, Trotskiy'in Hitler'in elçisi Hess'le yaptığı toplantıda aldı ve bunlar, böylece benimsendi.
> Benzer şekilde, bizzat Trotskiy'in kendisinin de ifade ettiği üzere, Trotskiy'in Japon hükümetiyle de iyi geliştirilmiş bağlantıları vardı (Cilt 1, s. 267, 268).
> Bu anlaşmanın doğası ve verilecek toprak imtiyazlarının kapsamı, L. Trotskiy tarafından sanık Radek'e, Aralık 1935'te yazılan bir

nıektupta iletildi.

...

Sanık Radek, 4 Aralık 1936 incelemesinde şöyle tanıklık yapıyor:
"... Trotskiy'in ... hükümetinin temsilcileriyle yaptığı görüşmeye dair söyledikleri, boş sözler değildi. Bunun böyle olduğuna, ben de bizzat kendimin 1935-36'daki diplomatik resepsiyonlarda askeri ataşe Alman Bay General K., deniz ataşesi, eğer yanılmıyorsam, Bay B. ve son olarak, Almanya'nın pek çok konuda bilgi sahibi bir temsilcisi olan Alman büyükelçiliğinin basın ataşesi Bay B. ile yaptığım görüşmelerde ikna oldum.
" Her ikisi de bana, ihtiyatlı bir şekilde, ... hükümetinin Trotskiy ile iletişim halinde olduğunu anlamamı sağlayacak veriler sundular."
Ayrıca:
"Bay K...'ye şu andaki hükümetten kimi imtiyazlar istemenin kesinlikle boşa gidecek bir çaba olacağını, ancak Alman hükümetinin 'SSCB'deki realist siyasetçilerden', örneğin blok iktidara geldiğinde, bu bloktan kimi imtiyazlar elde edeceği gerçeğine güvenmesi gerektiğini söyledim." (Cilt. V, S. 119, 121).

Vışinskiy'in hazırladığı taslağın dahi kimi detaylardan arındırıldığını dikkate almamız gerekiyor. Örneğin Sokolnikov'un itirafının özetinde Ota'nın ismi "O." ile imlenmiştir. Ancak Mahkeme tutanağında bu harf dahi yer almamakta ve "Bay ..." olarak geçmektedir. Hess'in adı Mahkeme tutanağında *geçmektedir*. Bunun büyük olasılıkla sebebi Hess'in Alman hükümetinin bir üyesi değil, Nazi Partisi'nin resmi bir görevlisi olmasıdır. Sovyetler diplomasi, ticaret ve benzeri alanlarda kapitalist ülkelerle iyi ilişkiler kurmayı isteyen Sovyet *hükümetinin* politikalarıyla, radikal amaçları olan Bolşevik Parti'nin politikaları arasında bir ayrım yapma konusunda ısrarcı olmuştur. Almanya bahsinde de aynı ayrımı yapmaları bunun mantıki bir sonucudur.

Sokolnikov'un soruşturmasının gösterdiklerinden yola çıkarsak, bütün isimlerin Radek'e ait hâlâ gizli tutulan soruşturma metninde yer aldıklarını varsayabiliriz. Alman ve Japon şahsiyetlerin açık bir şekilde kimliklerinin saptanması, Vışinskiy'in görüşlerini sunduğu taslakta çok daha

sık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ancak Hess'in adı Mahkeme tutanağında yer alır. Oysaki "Japon" kelimesinde kesintiye gidilir ve aynı şekilde Alman resmi görevlilerinin rütbe ve isimlerinin baş harflerine yer verilmez. Ve hatta son alıntıda, "Almanya" kelimesi dahi yer almaz. Bu durumun, Sovyet hükümetinde bu bilgilerin ne kadarının kamuya açık kılınması konusunda dikkat çeken türden bir kararsızlık olduğunu gösterdiği düşünülebilir. Belki de hiçbir Batı ülkesiyle resmi ve askeri ilişkiler bağlamında köprülerin yıkılması istenmedi. Zira bu ülkelerin hiçbiri casusluk faaliyeti yürütmekle suçlanamazdı. Nitekim Sovyetler de benzeri faaliyetlerde bulunuyordu.

Bu Kanıtın Değerlendirilmesi

Sokolnikov'dan yapılan alıntı vakasında olduğu gibi, aynı tanıklığın türlü versiyonları arasındaki bu farklılıkların açıklanması, orijinal tanıklığın doğru olduğunu varsaymadığınız sürece zordur. *Uyduruk* itirafların ince ayrımlar üzerinden birçok farklı versiyonunun yaratılması, basit anlamıyla gerekli bir iş değildir. Ancak uzun sürelere yayılmış türlü soruşturmada elde edilen, iddianame metninin birçok versiyonunda yeniden düzenlenen ve sonra Mahkeme tutanaklarının son taslağında tekrar düzenlendiğini varsaymamız gereken *gerçek* itiraflar, bu türden belgeye dayalı izler bırakırlar.

1989'da yayımlanan parçayı düşünürsek, Radek ve Sokolnikov'un soruşturma kayıtlarının o tarihte hâlâ varlıklarını sürdürdüklerini biliyoruz. Başka soruşturma metinlerinin ve kimi yaşamsal öneme sahip soruşturma materyallerinin halen var olduklarına, ancak Rus arşivlerinde çok gizli tutulduklarına dair kanıtlarımız var. Bu arşivler büyük ihtimalle Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile yaptıklarını da içeren birçok işbirliğinin varlığını destekleyecek çok daha fazla kanıt içeriyor. Nasıl ki arşivler "rehabilitasyonları" destekleyecek her türden kanıta ulaşabilmek ve sanıkların aslında masum olduklarını iddia etmek amaçlarıyla didik didik edildi, aynı şekilde burada var olan ve hâlâ gizli tutulan birçok materyalin başka türden bir doğası olduğunu düşünmekte sakınca bulunmamaktadır.

Öyle gözüküyor ki üç tür belge var.

- Yayımlanan mahkeme tutanağı, Trotskiy ve Troçkistlerin Japonya ve

Almanya ile yaptığı işbirliğinin detaylarına çok az yer vermektedir.

• Vışinskiy'nin taslak sunuşu çok daha fazla detaya yer vermektedir. Bunlardan bir kısmı bu konuşma yapılmadan önce ya da en azından yayımlanmadan önce metinden çıkarılmıştır.

• Sanıkların gerçek soruşturma ve itiraf kayıtlarında bütün detaylar yer almaktadır.

Az da olsa bugüne kadar yayımlanan mahkeme öncesi itiraf tutanakları -Buharin'in ilk itirafı, ayrıca Frinovskiy'in, Yejov'un, Yagoda'nın, Enukidze'nin, Feldman'ın ve 1936 davalarındaki Zinovyev ve Kamenev gibi birkaç sanığınki- bu kayıtların çok önemli birincil kanıtlar içerdiklerine dair var olan izlenimi doğrular niteliktedir. Çok büyük ihtimalle bu tarzda çok fazla sayıda kanıt hâlâ varlığını korumakta ve gizli tutulmaktadır.

Mahkeme'de yaptığı tanıklık metninin ünlü bir pasajında Radek, iddialarda bulunduğu konularda itirafta bulunmaya zorlanmış olabileceği fikriyle dalga geçmiş ve eğer ortada"işkence" yapan birisi varsa, bunun soruşturmacılar karşısında bizzat kendisinin olduğu düşüncesini dile getirmiştir.

> Kendimi İçişleri Toplum Komiserliği'nde bulduğumda, incelemeyi yürüten baş görevli neden konuşmayacağımı hemen anladı. Bana şöyle söyledi: "Sen bir bebek değilsin. Burada sana karşı tanıklık yapan on beş kişi var. Bundan kurtulmak olası değil ve akıllı birisi olarak senin bundan kurtulabileceğini düşünmen olası değil. Eğer ifade vermeyeceksen bunun yegane sebebi zaman kazanmak istemen ve sürece biraz daha hâkim olmak istemen olabilir. Nasıl istersen... İstediğin kadar çalışabilirsin." İki buçuk ay boyunca soruşturma görevlisine işkence ettim. Buradaki soru ise bizim soruşturma esnasında işkenceye uğrayıp uğramadığımız. Şunu söylemeliyim ki burada işkence gören kişi ben değildim, ancak soruşturma görevlilerine işkence ettiğim söylenebilir. Onları bir sürü gereksiz iş yapmaya zorladım. İki buçuk ay boyunca soruşturma görevlisini zorladım ki beni sorgularken ve diğer sanık itiraflarıyla yüzleştirirken, bana tüm kartları açsın ve böylece ben de kim itirafta bulundu, kim bulunmadı ve neler söylendi, söylenmedi öğrenebileyim (1937 Mahkeme 549, vurgular yazara ait).

Bu itiraflardaki tanıklıkların tehdit ya da zor kullanılarak elde edildiğine dair -yani yalan olduklarına dair- elimizde herhangi bir kanıt yok. Neden bir sanığın önce detaylı bir itirafta bulunması, isimleri ele vermesi ve mahkemenin selameti için sonrasında bu isimlerin çıkarılması gibi bir tertip düzenleme zahmetinde bulunulsun ki?

Şu ana kadar mahkemede isimlerin kullanılmaması konusunda vardığımız en makul sonuç, bunların aslına uygun olmalarıdır. Bu itirafların aslında yalan olduklarına dair hiçbir kanıta sahip olmadığımıza ve gizli belgelerde daha fazla detaya yer verilmesi, kamuya açılanlarda ise bu detayların yer almaması gibi mantıklı bir işlemle karşı karşıya olduğumuza göre; her objektif araştırmacı, bu itirafların, aksini ispat eden bir kanıt keşfedilmediği sürece ya da keşfedilene kadar, gerçek oldukları şeklinde değerlendirilmeleri gerektiği sonucuna varır. Ancak Sovyet tarihinin bu dönemini çalışan birçok araştırmacının sergilediği pratik, bunun tam tersi yönündedir. Trotskiy'in ve/veya casusluk, sabotaj ve hükümetin devrilmesi için komplo faaliyetleri düzenlemek ya da yabancı hükümetlerle ihanet anlaşmaları imzalamak suçlarıyla suçlananların, aslında işbirliği yaptıklarına işaret eden kanıtlar ısrarlı bir şekilde görmezden gelinmiş, kanıtlar gerçek anlamda değerlendirmeye alınmamışlardır.

Bir kanıtın "gözden çıkarılması" -ya da değerlendirilmeye alınmasının reddedilmesi- gibi bir şeyin hiçbir zaman, herhangi bir makul sebebi olamaz. Her kanıtın, kendi sınırları içinde ve diğer kanıtlarla ilişkisi bağlamında değerlendirilmesi gerekir. Tıpkı bizim burada yaptığımız gibi. Radek'in gerek mahkeme öncesi soruşturmalar esnasında, gerekse de mahkemede gerçekleri dile getirdiğine dair çok güçlü kanıtlar bulunmaktadır. Bu da, Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile bir bağının olduğu ya da en azından Trotskiy'in Radek'e böylesi bir bağın olduğunu söylediği anlamına gelmektedir.

Mart 1938 Mahkemesi: Krestinskiy, Rosengolts, Bessonov, Rakovskiy

Bu mahkemede, Nikolay Krestinskiy 1922 yılında Alman General von Seeckt ile, Trotskiy'in ısrarı ve hizipçi Troçkist amaçlar uğruna işbirliği yapmaya başladığı konusunda ifade verdi. Krestinskiy, gizli Troçkist örgü-

tün Bolşevik Parti içerisinde kendi hizip çalışmasını ilerletmesini de sağlayacak dikkate değer bir para miktarı karşılığında Alman Genelkurmayı için bir nevi casusluk ya da istihbarat hizmeti yaptığını söyledi.

> Krestinskiy: İllegal Troçkist faaliyetlerime 1921 yılının sonunda başladım. Trotskiy'in önerisi üzerine, illegal bir Troçkist örgüt kurulmasına onay verdim ve Trotskiy, Pyatakov, Serebryakov, Preobrajenskiy ve ben Krestinskiy'den oluşturulacak merkeze katılma teklifini kabul ettim. Trotskiy bana bu öneriyi 10. Kongre'nin hemen ardından yaptı... (1938 Mahkemesi, 262). Bundan bir yıl sonra bir suç işledim -sanık Rosengolts'un sorgusu esnasında bahsettiğim suça atıfta bulunuyorum burada. Trotskiy'in talimatları üzerine Troçkist örgütün casusluk işleri anlamına gelecek hizmetler karşılığında finanse edilmesi için General Seeckt ile vardığım anlaşma, bizzat Reichswehr'in kendi şahsıyla, Reichswehr'i bu sayede... (262)
> Vışinskiy: Bize ne kadar para aldığınızı söyleceyek misiniz?
> Krestinskiy: 1923'ten başlayarak 1930 yılına kadar her yıl için 250.000 Alman altın markı aldık.
> Vışinskiy: Bu, yaklaşık iki milyon altın mark eder?
> Krestinskiy: Evet, yaklaşık olarak iki milyon altın mark eder. (265).

Krestinskiy'in vurguladığı bir noktadan, kendisinin henüz 1921 yılında von Seeckt ile bir ilişki kurmuş olduğu, ancak von Seeckt ile illegal ve suç unusuru olan ilişkilerin 1922 yılında başladığı ortaya çıkıyor.

> Vışinskiy: Siz suç unsuru faaliyetlerinizi içeren dönemin hikâyesini bizlere açıkça, bir soru hakkında çok daha net olmak istiyorum. 1921-22 kışında Alman Reichswehr konusundaki hesaplarınızın başka bir yere evrildiğini söylediniz.
> Krestinskiy: Alman Reichswehr'i suç unsuru Troçkist amaçlar uğruna kullanma planları, 1922 baharında belirginleşti.
> Vışinskiy: Sizin Troçkist örgütünüz Seeckt ile 1921 öncesinde bir bağ kurdu mu?
> Krestinskiy: Açık bir celsede hakkında bahsetmek istemediğim bir bağlantı vardı kendisiyle. Henüz o dönemde örgütümüzün üyesi olmayan bir üye üzerinden kendisiyle tesis edilmiş bir bağ-

lantı vardı ve bunun Troçkist bir içeriği yoktu (267-268).
...
Vışinskiy: Alman Reichswehr'den Troçkist amaçlar nedeniyle alınan para, resmi miydi yoksa değil miydi?
Krestinskiy: Bu, gizli Troçkist bir meseleydi, suç oluşturan bir mevzuydu.
Vışinskiy: 1921-22 dönemine mi denk düşüyordu?
Krestinskiy: 1922'ye (269).

Eğer Krestinskiy doğruyu söylemiyorsa, kendisinin neden bu derece önemsiz bir konu hakkında böyle bir detayın doğru bilinmesi konusunda ısrarcı olduğunu anlamak pek zor.

Ayrıca Krestinskiy Trotskiy ile kişisel olarak 1933 Ekim ayında İtalya'daki Merano kasabasında[55], Trotskiy'in kendisine Japonya ile yapılacak işbirliğinin yaşamsal olduğunu söylediği o yerde buluştuğunu da iddia ediyor.

Krestinskiy: Ben kendisine [Bessonov, sanıklardan bir diğeri - GF] Trotskiy ile görüşmek istediğimi söyledim. Kendisi bana bunu ayarlama imkânının bulunduğunu söyledi. Ayrıca kendisine Eylül sonuna kadar Kissingen'de kalacağımı ve kalan süreyi de 10 Ekim'e kadar Merano'da geçireceğimi söyledim. Ona daima uğradığım Kissingen sanatoryumunun adresini ve aynı zamanda Merano'daki adresimi de verdim...
Trotskiy, Merano'ya 10 Ekim civarında geldi. Sedov'la beraber... Trotskiy, söylediğine göre, bir başkasının Fransa pasaportu ile gelmiş. Bessonov'un sözünü ettiği yolu kullanmış. Bu da İsviçre ve Almanya yerine, Fransız-İtalyan sınırı anlamına geliyor. Moskova'da bizi endişelendiren meseleler Trotskiy'e göre itiraz edilemeyecek şekilde hallolunmuştu. Kendisi bize bu konu hakkındaki talimatlarını izah etmeye koyuldu. 1929'den sonra gizli bir örgüt şekline büründüğümüzü söyledi. İktidarın ele geçirilmesi için zor yolunu kullanmanın doğal olduğunu da... (275-6).

Trotskiy, Krestinskiy'i kendisinin Almanlarla şahsen çalışmaya,

[55] Şehir, Almanca ve Rusçada "Meran" olarak, İtalyancadaysa "Merano" olarak adlandırılır.

Japonlarla da Sokolnikov üzerinden ilişki kurmaya devam edeceği konusunda bilgilendirmiş.

> Kendisi Almanlarla müzakere yürütme işini üstlenmişti. Japonlarla da mutlaka bir anlaşma tesis edilmesi gerektiği konusunda hemfikirdik. Şimdilik onlarla kendisinin doğrudan temas kurmasının zor olduğunu, kendileriyle görüşmelerin Moskova'da yapılması ve bu bağlantı için Doğu işleri sorumlusu olarak Dışişleri Halk Komiserliği'nde çalışan Sokolnikov'un kullanılması gerektiğini sözlerine ekledi. Bu görüşme resmi bir görevli tarafından sürdürüldüğü sürece, ilk görüşmelerin bir tür sondaj çalışması olacağını belirtti. Bu görüşmelerde, muhalefet bloğunun oluşturduğu bir yönetim iktidara gelirse, bu yeni iktidarın Japonlara karşı olumlu bir tavır içinde olacağı ve Sovyet hükümeti ile Japon hükümeti arasında var olan anlaşmazlıkların müzakere ve çözümü esnasında Japon tarafının arzularını dikkate alacağı yönündeki genel ifadelerin dile getirilmesinin yeterli olacağını söyledi (277- 278).

Rosengolts, 1923 yılında Trotskiy'in emriyle ve Troçkist amaçlar uğruna von Seeckt ve Alman Genelkurmay Başkanı Haase ile ilişki kurduğuna dair itirafta bulundu. (Krestinskiy de von Seeckt ve Haase ile görüştüğünü itiraf etmişti.)

> Benim casusluk faaliyetlerimin tarihi ta 1923'lere kadar gider. Bu tarihte, TROTSKİY'in talimatları üzerine Reichswehr'in Baş Kumandanı SEECKT ve Alman Genelkurmay Başkanı HAASE'ye gizli veri aktarımında bulundum. Bunun ardından, benimle iletişimi doğrudan bir şekilde SSCB'deki ... Büyükelçisi Bay N. kurdu. Kendisine düzenli aralıklarla casusluk niteliği taşıyan veriler sundum. Bay N.'nin ayrılışının ardından, casusluk bağlantımı yeni Büyükelçi Bay N. ile devam ettirdim." (Cilt VI, s. 131 rezerv) (9).

Bu iletişim kanalının, kendisinin casusluk görevi başladığında kurulduğu konusunda ısrar etti. Diğer bir deyişle, bu bağlantı o dönem Weimar Almanyası'yla ticari ve askeri anlaşmaları olan SSCB adına tesis edilmemişti.

VIŞİNSKİY: ... Bu durumda sen Rosengolts, 1923 yılında Alman istihbarat servisiyle bağlantılar kurdun, öyle mi?
ROSENGOLTS: Doğrudan Seeckt'le.
VIŞİNSKİY: Bu ikisi arasında bir ayrım yapıyor musun?
ROSENGOLTS: Yalnızca, her şeyin mutlak gerçeği yansıtması adına, bunu bu şekilde ifade etmeyi tercih ediyorum.
VIŞİNSKİY: Bu durumda 1923 yılından itibaren sen, sanık Rosengolts, yabancı devletlere casusluk bilgileri tedarik etmeye başladın?
ROSENGOLTS: Bu, doğru (261).

Rosengolts'un burada yaptığı ayrım doğru. Her ne kadar her ikisine sağlanan casusluk faaliyeti eşit derecede illegal olmuş olsa da, Alman Genelkurmayı ile kurulan bağlantı, Alman İstihbaratı ile kurulan bağlantı ile aynı şey değil. Önceki durumda olduğu gibi bu örnekte de, eğer gerçekleri dile getirmiyor idiyse, Rosengolts'un neden doğruyu bu denli birebir bir kesinlik halinde dile getirme çabası sarf ettiğini anlamak zor olacaktır. Yalancılar detaylar konusunda elbette numara yapabilirler, ancak bu koşullar altında yukarıdaki alıntıda olduğu türden bir ayrım yapmayı gerektirecek bir şeyi uydurmanın mantıklı bir sebebi var gibi gözükmüyor.

Kendisi, Trotskiy'in talimatları doğrultusunda hem Almanya hem de Japonya ile çalıştığına dair tanıklık yapıyor.

SEDOV ve KRESTİNSKİY üzerinden Almanya ve Japonya'ya doğrudan yardım yapmak amacıyla dış ticaret alanında yürütülmesi gereken sabotaj eylemleri hakkında Trotskiy'den aldığım talimatlara ek olarak, düzenlediğim sabotajların karakteri aynı zamanda SSCB'de bulunan ... Büyükelçileri Bay N. ve Bay N.'nin talimatları tarafından da belirleniyordu. Bu kişilerle bağlantılarım önemli bir rol oynadı, çünkü yaptığım işte mutlak bir şekilde onların talimatları tarafından yönlendiriliyordum.
TUHAÇEVSKİY ve RIKOV ile bağlantı kurduktan sonra, Trotskiy'in sabotaj faaliyetleri hakkında verdiği talimatlardan ilkini KRESTİNSKİY üzerinden, diğerine ise ben kendim bilgilendirdim. Her ikisi de yaptığım işi onayladı.

Bunun sonucunda, dış ticaret alanındaki sabotaj faaliyetleri esas olarak şu üç yol üzerinden ilerledi: Almanya ve Japonya'ya SSCB'nin aleyhine olacak şekilde ekonomik yardımda bulunmak; SSCB'nin ekonomik kayba uğramasını ve zarar görmesini sağlamak; SSCB'nin siyasi olarak zarar görmesini sağlamak (Cilt VI, s. 49) (15-16).

ROSENGOLTS: Ana noktaları sıralayayım. Sedov, terörizmin nasıl örgütlenmesi gerektiği konusundaki Trotskiy talimatlarını bize iletti. Gizlilik nedeniyle, terörizmle ilgili talimatların Krestinskiy ve benim için doğrudan pratik bir çıktısının olmadığını, çünkü bu amaca yönelik özel talimatların İvan Nikitiç'in terörist örgütüne verildiğini de söyledi. 1933 yılında talimat ve emirler, dış ticaret alanındaki sabotajlar hakkındaydı. Sedov'un bana dediğine göre Trotskiy, Almanlarla bir anlaşma yapmıştı ve bu koşullarda, Trotskiy'in prestijinin korunması ve anlaşmanın selameti için sabotaj yaşamsal bir önem arz ediyordu. Sabotajdaki ana hat, dış ticaret alanında Almanya ve Japonya'nın çıkarlarını ilerletmekti (246).

Rosengolts, Sedov'la 1933 ve 1934 yıllarında şahsen görüştüğünü söyledi.

TROTSKİY, Almanya ve Japonya ile bir anlaşmaya sahip olduğunda, 1933'te bu anlaşmadan, müzakereler esnasında Sedov'la yaptığım bir toplantıda haberim olmuştu. Ayrıca1934'te kendisiyle yaptığım görüşmede erişilen mutabakattan da haberim olmuştu. Bu meseleyle ilintili talimatları Trotskiy'den aldım. Dış ticaret alanında düzenlediğim sabotaj faaliyetleri, istenilen amaca hizmet etti (Cilt VI, s. 48) (18).

Bessonov, 1934 yılında Trotskiy'den bir mektup aldığını ve aynı yıl içerisinde Paris'te Trotskiy ile buluştuğunu söyledi.

BESSONOV: Johannson üzerinden, Trotskiy tarafından yazılmış bir not içeren kısa bir mektup aldım. Not, Almanya'daki Troçkistler'den birisiyle Trotskiy arasında Almanya'daki 30 Haziran olaylarıyla ilgili olarak bilgi paylaşılmasına yönelik bir görüşme organize edilmesi hakkındaydı. Oraya gidebilecek tek

> kişi bendim. 1934 Temmuzu'nun son günlerinde gündüz treni ile Paris'e geldim ve aynı şekilde gündüz treniyle de oradan ayrıldım. Tüm görüşme Johannson'un her zaman kaldığı otelde gerçekleşti. Trotskiy, Pyatakov'un mektupları ve Krestinskiy'in anlatımları üzerinden beni oldukça iyi tanıdığını söylüyordu (63).

Bu görüşmede Trotskiy onu, Muhalefet'le bir tür resmi bir anlaşmaya varmaları konusunda Almanlar üzerinde baskı kurmaya zorluyor,

> VIŞİNSKİY: Sen ve Trotskiy, senin yeraltı Troçkist faaliyetleriniz için ne diyorsunuz?
> BESSONOV: Trotskiy, Almanların muhalefet gruplarıyla yapılan gayri resmi anlaşmalara ilgilerini artırmak için, diplomatik alanda çalışan takipçilerini resmi anlaşmaları sabote etmeye zorluyordu. "Bize gelecekler", dedi Trotskiy, Hess ve Rosenberg'den bahsederek. Bu konuda çok hassas olmamız gerektiğini, Hess ve Rosenberg'ten gerçek ve önemli yardımlar almayı garantilememiz gerektiğini söylüyordu. Toprak konusunda verilecek imtiyazlar konusunda tereddütlü davranmamız gerektiğini söylüyordu (63).

Hristian Rakovskiy, Eylül 1934'te mühim bir Japon görevlisinin kendisiyle, muhalefetle yapılan bir anlaşma üzerine, sözü hiç dolandırmadan konuştuğu itiraf etti.

> RAKOVSKİY: ..., Kızıl Haç Cemiyetleri'nin Ekim ayında yapılacak uluslararası konferansı için 1934 yılının Eylül ayında Sovyet Kızıl Haç Delegasyonu'nun lideri olarak Tokyo'ya gönderilmiştim. Tokyo'ya vardığım günün ertesinde, tanınmış bir Japon devlet adamı tarafından Japon Kızıl Haç binasında durduruldum. İsmini verebilirim.
> BAŞKAN: Hayır, buna gerek yok.
> RAKOVSKİY: Pekâlâ, kendisinin adını kamera karşısında yapılacak duruşmada veririm. Beni çaya davet etti. Onu tanıdım. Benim misyonumla bir şekilde ilintisi olan bir konumdaydı. Muhalefetin parçası olarak işgal ettiğim konum değil, resmi görevimle bağlantılı olan... Kendisinin dostane teklifini kabul ettim. Sohbet esnasında bu kişi bana (burada türlü iltifat, beylik laf ve pohpohlayıcı

lafları atlıyorum) benim SSCB'de ait olduğum siyasi akımın çıkarlarıyla, kendi devletinin çıkarlarının tamamen örtüştüğünü ve şahsen kendisinin beni Tokyo'da ağırlamak istediğini, zira bunun ona iki tarafı da ilgilendiren kimi meseleleri tartışma olanağını vereceğini söyledi... (289-290).

Rakovskiy, 1935 yılında ve 1936 yılının ilk yarısında, bir Japon ajanı olan Naida ile beş defa iletişim kurduğunu söyledi. Naida, kendisine Japonların Trotskiy ile ilişkisi olduğunu ima etmişti. Rakovskiy, Trotskiy ile bu konu hakkında iletişime geçti.

Japonya'da büyük bir kamu kuruluşunun başında bulunan kamu görevlisiyle yaptığımız ikinci ve üçüncü toplantı esnasında, Moskova'daki Japon istihbaratı görevlilerine ne türden bir bilgi vereceğim konusunu ve aynı zamanda bu bilgiyi onlara ulaştırma tekniğini de belirledik. Tokyo'dayken, Kızıl Haç Delegasyonu sekreteri Dr. Naida'yı bu işin içine çektim. Kendisinin hâlihazırda karşı devrimci terörist bir örgütün üyesi olduğunu biliyordum. Dr. Naida'yı bir kartımla beraber sözü geçen kamu görevlisine gönderdim ve onunla birlikte Moskova'da Dr. Naida'nın kiminle nasıl buluşacağı konusunu bağladılar. Benimle Japon İstihbaratı arasındaki bağlantı kişisi Dr. Naida olacaktı. Tokyo'da başka bir görüşmem daha vardı, üçüncü bir şahısla... Bu üçüncü şahısla en önemli ikinci sima tarafından tanıştırıldım. Kendisiyle bir kahve içmemi istedi. Bu, akşam yemeğinden sonraydı; bir masaya oturduk ve konuşmaya başladık.

Burada tüm konuşmayı tekrarlamayayım; buna gerek de yok zaten, size özünü anlatayım. Konuşmaya, "Bay Trotskiy'in yakın bir arkadaşı ve takipçisi olduğunuzu biliyoruz. Birtakım yöneticilerin Çin meselesi hakkında yazdıklarını ve aynı zamanda Çinli Troçkistlerin tavırlarından memnun olmadıkları konusunu ona iletmenizi istiyorum. Bay Trotskiy'den başka türlü bir tutum beklemek hakkımız. Bay Trotskiy'in kimi yöneticiler için nelerin gerekli olduğunu anlaması gerekiyor. Burada detaylara girmenin lüzumu yok, ancak Çin'de gerçekleştirilecek bir provokasyonun, Çin'e müdahale etmek için arzulanan bir bahane olduğu açık." diye başladı. Bunların hepsi hakkında Trotskiy'e yazdım... (293-294).

Özet: Moskova Mahkemeleri'nden kanıtlar

Kamuya açık icra edilen üç Moskova Mahkemesi'ndeki sanıklardan dokuzu, Trotskiy ile Alman ya da Japon görevliler arasında bir bağlantı olduğunu, ya Trotskiy ya da oğlu Sedov'dan doğrudan bir şekilde öğrendiğini iddia etti.

Yukarıda, diğer birçok sanığın -örneğin Buharin'in- bu bilgiyi ikinci ya da üçüncü şahıslardan duyduklarını ve bu bağlantıların olduğuna inandıklarına dair ifade verdiklerine dikkat çektik. Buharin, bunu Radek'ten duyduğunu ifade etti; ki ona inanmak için birçok nedene sahipti. Ancak eğer Radek yalan söylediyse, Buharin bunu bilemezdi. Bu nedenle Buharin'in tanıklığı bu noktada ikincil bir kanıttır.

Ancak dolaylı ya da "ikincil" kanıtlar yine de kanıttırlar. Daha doğrudanlık gösteren diğer kanıtları desteklemek ya da vaka gerektiriyorsa, doğrulamak- için kullanılabilirler. Bu nedenle, tartışmamızın sonunda bu konuyu kısaca ele alacağız.

Moskova Mahkemesi sanıkları, Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile işbirliği yaptığına dair oldukça güçlü kanıtlar sundular. Bu kanıtlar hiçbir zaman başarılı bir şekilde yalanlanamadı. Ancak o denli çok kere yalan oldukları iddia edildi ki, doğru olmadıkları, hiçbir kanıta gerek duyulmaksızın yaygın bir şekilde kabul gördü. Bu "doğru olmama" meselesi, Sovyet tarih yazımını oluşturan ana akım paradigmayı oluşturdu. Bu makalede daha sonra tartışacağımız üzere, resmi Sovyet "rehabilitasyonları" siyasi belgelerdir ve bunların birçoğu basitçe sahtedir; ancak yine de sanki gerçekmiş gibi kabul görmeye devam ederler.

Eski Sovyet arşivlerinden kanıtlar

Bu makalenin bundan sonraki bölümü, Moskova Mahkemesi esnasında sanıkların verdikleri kimi ifadelerin, eski Sovyet arşivlerinden elde edilen belge niteliğindeki yeni kanıtların ışığında değerlendirilmesi çabası olarak okunabilir.

Eski Sovyet arşivlerindeki kimi kanıtları makalenin önceki bölümlerinde değerlendirdik:

- Trotskiy'in Sovyet hükümetine yolladığı 18 Temmuz 1937 tarihli telgraf;

• Sokolnikov ve Radek hakkında hâlâ gizli tutulan mahkeme öncesi materyallerinden yayımlanmış kimi kısımlar.

Şimdi, SSCB'nin 1991'deki çözülüşünün ardından kamuya açılan ve Trotskiy'in bu işle ilintisi olduğuna işaret eden diğer arşivsel kayıtları inceleyeceğiz.

Pavliyukov

2007 yılında Rus araştırmacı Aleksey Pavliyukov, o güne kadar Nikolay Yejov'un kariyeri hakkında yazılan en kapsayıcı kitabı yayımladı.[56] Bu kitap, Yejov'un kariyerini ve komplolarını, 1930'lu yıllarından sonlarına doğru meydana gelen olayları doğru bir şekilde anlayabilmek için büyük önem arz ediyor. Bizim şu andaki daha sınırlı amaçlarımız için bu mesele önemli; çünkü soruşturma dosyalarında yer alan bu komplolar hakkında henüz yayımlanmamış kimi materyallere erişmesi için Pavliyukov'a özel izin verilmişti.

Bu materyaller arasından kimileri ikinci Moskova Mahkemesi ile ilgiliydi. Aşağıda, Radek'in Trotskiy'in Almanlarla olan ilişkilerini ve bunların anlamını anlattığı 20 Ekim 1936 tarihli itirafına dair Pavliyukov'un yürüttüğü tartışmayı bulacaksınız.

> Radek, Alman yetkililerle sıkı bağlantılar kurduğu iddia olunan Trotskiy'in, Troçkist-Zinovyevci bloğun iktidara geldikten sonra, Almanya'ya önemli imtiyazlar sağlamaya hazır olduğunu söylediğini dile getirdi. Bu imtiyazlar, Alman ürünlerinin SSCB'ye ithal edilmesi esnasında kârlı fırsatlar yaratılması, Sovyet ürünlerinin Almanya'ya ihraç edilmesi sırasında fiyatların düşürülmesi, Alman sermayesinin ülkenin zengin doğal kaynaklarını sömürmesi ve ayrıca birçok toprak imtiyazı anlamına geliyordu (Pavliyukov 236).

Bu durum, Ocak 1937 Moskova Mahkemesi esnasında Radek'in tanıklık yaptığı şeye denk düşüyor. Eğer mahkeme öncesi soruşturma materyalleri, ki bunların halka açılmaları hiçbir zaman düşünülmemişti bile, mahkemedeki tanıklıkla örtüşmeseydi, bu tanıklıktan şüphelenmemizin ve işin içinde bir "devlet güdümü" olasılığını düşünmemizin zemini olur-

[56] Aleksei Pavliukov, *Yejov. Biografia*. Moskova: Zakharov, 2007.

du. Ancak burada durum tam tersine işaret ediyor. Bu nedenle de mahkemedeki tanıklığı doğruluyor. Bu türden itirafların varlığı, Mahkeme'nin "devlet güdümlü" olduğu iddiasını çürütüyor.

Aşağıda yer alan metin parçasında Pavliyukov, Radek'in kullandığı kimi ifadelere doğrudan atıfta bulunuyor.

> Almanya ile Sovyetler arasında bir savaş olması halinde, ki Radek'in sözlerine bakılırsa Trotskiy böyle bir duruma oldukça fazla umut bağlamıştı, "Troçkist kumandanlar savaş esnasında kaybetmeyi kişisel bir opsiyon olarak kullanabilir ve bunu da TBKP(B)'nin [Tüm Birlik Komünist Partisi/Bolşevik, ç.n.] Merkez Komitesi'nin yanlış politikalarının bir kanıtı ve genel anlamda verili savaş durumunun anlamsızlığı ve yıkıcı doğasının bir sonucu gibi gösterebilirlerdi. Bu türden imkânları kullanarak -diye fantezi yapmaya devam ediyor Radek- ve Kızıl Ordu askerlerinin tükenmesi üzerine, askerleri cepheyi terk etmeye davet edebilirler ve silahları hükümete doğru çevirebilirlerdi. Bu gelişme, Alman Ordusu'na terk edilmiş bölgeleri işgal etme imkânını verebilir ve bütün cephenin bozguna uğrayarak savaşı kaybetmesi için gerçek bir tehlike yaratabilirdi." Bu koşullar altında komplocular, Troçkist kumandanların emri altındaki ordu bölüklerine güvenerek, ülkede iktidarı ele geçirebilmek için gerçek bir şans yakalayabilirlerdi (Pavliyukov 236-7).

Bu metin, hem Trotskiy hem de Almanlarla işbirliği halinde olduğuna dair ifade veren kimi askeri şahsiyetlerin tanıklığıyla oldukça denk düşmektedir. Bu tanıklıkları aşağıda inceleyeceğiz. Metin, aynı zamanda 1937 Ocak Mahkemesi'nde Pyatakov'un yaptığı tanıklıkla da geniş anlamda uygunluk göstermektedir (yukarı bakınız).

Pavliyukov, Radek'in iki gün sonra, 22 Aralık 1936'da Trotskiy üzerine yaptığı ve arşivlerde yer alan bir başka itirafını da özetliyor.

> Trotskiy'in eski ülkesini satmasına dair hikâyenin nihai olarak tamamının duyulması, Radek'in 22 Aralık 1936'da yaptığı bir itirafla oldu. "Öyle gözüküyor ki", Pyatakov ve Trotskiy'in Norveç'te gerçekleştiği iddia edilen buluşmaları, bir gece önce Trotskiy'den ulaşan bir mektubu tartışmak ihtiyacından kaynaklanmıştı. Bu

mektupta, Trotskiy dış meselelerde Troçkist-Zinovyevci bloğun eylemleri konusunda kendi planlarını kaleme alıyordu.
Radek'e göre bu mektup, iktidarı, ufukta bekleyen savaşın başlamasından bile önce ele geçirme arzusuna işaret ediyordu. Bunun için de Sovyet hükümeti liderlerine karşı terörist bir eylem düzenlemek şarttı. Almanya ile ilişkilerin normalleşmesi için, Almanya'nın SSCB'nin topraklarında işe yarayan maden cevherleri arama çalışmalarına katılması ve Almanya'ya, dünya fiyatlarının altındaki bir rakamla yiyecek ve yağ tedarikinde bulunulması düşünülüyordu. Japonya konusundaysa, mektupta bu ülkenin Sahalin petrollerine erişimine izin verileceği yazdığı iddia ediliyordu ve Amerika ile olası bir savaş halinde kendilerine ek yakıt konusunda erişim garantisi veriliyordu. Aynı zamanda Sovyetler'deki altın üreten alanlardan faydalanılması izni de... Bunun yanı sıra, mektupta Almanya'nın Tuna nehri ve Balkan ülkelerine doğru ilerleme ve yayılmasının engellenmemesi ve Japonya'nın Çin'e yayılmasına da müdahale edilmemesine değiniliyordu.
Eğer savaştan önce iktidara gelmeyi beceremezlerse, Trotskiy'in fikrine göre (Radek bu meseleyi açıklıyor), onları bu hedefe SSCB'nin askeri alanda alacağı bir yenilgi götürebilirdi. Bu nedenle de bu olasılığa enerjik bir şekilde hazırlanmak gerekiyordu. Savaştan önce ve savaş esnasındaki aktif sabotaj faaliyetleri, Sovyetler Birliği'nin savunma potansiyelini zayıflatmanın yanı sıra, Troçkist-Zinovyevci Blok'un gerçek gücünü gösteriyor ve Almanya ile savaş sonrasında yapılacak müzakereleri kolaylaştırıyordu. Bu da oldukça önemliydi, çünkü komplocuların SSCB'nin yıkıcı bir darbeyle yenilmesi sonucunda iktidara gelmeleri halinde, barış döneminde verilen imtiyazlarla işleri yürütmeleri mümkün olamazdı. Uzun bir dönem boyunca Almanların, Alman malları satın alınması vb. doğrultusundaki şartlarına boyun eğmeleri gerekecekti. Profesyonel devrimci Trotskiy'e atfedilen bu planların çok beceriksiz görünmemesi için, Radek bunları, Trotskiy'in kendi planlarına pek muhtemel ki dayanak olacak başka iddialarla güçlendiriyor. Sonrasında, Almanya ve Japonya'nın güçlenmesi sonucunda (her ne kadar SSCB aleyhine de olsa), emperyalist güçler arasında önlenemez bir savaş baş gösterecekti. Bunun, Trotskiy'in mektubunda ileri sürüldüğü iddia ediliyordu. Bu şart-

lar altında tekrar karşı saldırıya geçmek mümkün olacaktı çünkü bu savaşın sonuçları dünyada yeni bir devrimci durumun meydana gelmesini kolaylaştıracaktı.
1935 yılının sonunda, muhtemelen Radek tarafından alınan bu mesaj, Pyatakov'u bir an önce Trotskiy'i görmek konusunda harekete geçirdi. Radek, Pyatakov'un bu görüşme hakkındaki itirafını doğruluyor. Büyük olasılıkla Pyatakov'un Moskova'ya döndükten sonra kendisiyle paylaştığı detayları da ifadesine ekliyor. Öyle gözüküyor ki Trotskiy Almanlara, Almanya ve SSCB arasındaki bir savaş esnasında, cephede bulunan Troçkist kumandanların Alman Genelkurmayı'nın verdiği emirler doğrultusunda hareket edecekleri ve savaştan sonra kurulacak yeni hükümetin yaptığı askeri harcamaların karşılığı olarak Almanya'ya askeri sanayisi için gerekli malları tedarik edeceği sözlerini vermiş.
Trotskiy aynı zamanda Almanya ve Japonya'ya karşı olan fazla bağımlılık halini dengelemek için muhtemelen İngiliz ve Fransızlarla da müzakereler sürdürüyordu. Almanya, İngiltere ve Fransa'nın temsilcileriyle yapılan görüşmelerin sonucu olarak kendisi, Troçkistlerin iktidara gelmeleri durumunda İngiltere ve Fransa'nın da kayba uğramayacaklarına dair ve Almanya'nın da buna memnuniyetle onay verdiği bir anlaşma taslağı hazırlanmıştı. Fransızlar, devrim öncesi Rusya'ya verdikleri borçların geri alınması ve Donbas'taki metalurji endüstrisi üzerindeki hak iddiaları konusunda ve İngilizler de Kafkaslar'daki çıkarlarını geliştirecek doğrultuda cömert sözler almışlardı
Trotskiy'e atfedilen planlara göre, savaşın ardından Sovyetler Birliği'nde Avrupa'daki diğer ülkelerle benzer bir sosyoekonomik sistem inşa edilecek ve elbette Komintern yasaklanacaktı (Pavliyukov 239- 240).

Pavliyukov ve 1937 Mahkeme tutanağının karşılaştırılması

Radek'in 22 Aralık 1936'da yaptığı bu itiraf, kendisinin 1937 Ocak mahkemesinde yaptığı tanıklıkla uyuşuyor. Vişinskiy, mahkemedeki açış iddianamesinde bu itiraftan kısa bir alıntı yapıyor:

Örneğin, sanık *Radek*, *Pyatakov*'un tanıklığını doğrularken, 22 Aralık 1936 soruşturmasında *Trotskiy* ile Alman Nasyonal Sosyalist Partisi'nin vardığı uzlaşmalardan birinin şu olduğuna

dair ifade veriyor:
"... Almanya'nın SSCB'ye karşı savaşı esnasında... bozguncu bir tavır almak, yıkıcı faaliyetleri artırmak, özellikle de askeri açıdan önemli olan işletmelerdeki... Alman Genelkurmayı'nın onayı ile oluşan Trotskiy talimatlarını izlemek." (Cilt. V, S. 152) (1937 Mahkemesi 10-11).

Pavliyukov'un Radek'in itiraflarından yaptığı özet aynı zamanda mahkemede dile getirilmeyen kimi başka detayları da içeriyor. Örneğin, yayımlanmış mahkeme tutanağına göre Radek, Mahkeme esnasında Komintern'i lağvederek ya da yasaklayarak güçlü emperyalist ülkelerin isteklerine uyum sağlama planından dolayı Trotskiy'i suçlamıyor. Bu yayımlanmış itirafta Radek, Almanya ile beraber savaştan çıkacak bir yenilgiden avantajlı bir pay alabilmek için "Troçkist askeri kumandanların" Alman Genelkurmayı ile doğrudan bir şekilde çalışacaklarını vurguluyor. Tutanağa bakarsak, Radek bu konu üzerine mahkemede hiçbir şey dile getirmiyor.

Tutanağın Rusça dilindeki hali, İngilizce versiyonundan çok daha kısa. Bu versiyon, Tuhaçevskiy ve diğer askeri işbirlikçilerin tutuklanmalarının ve idam edilmelerinin ardından aynı yıl içinde yayımlandı. Herkes tarafından gayet iyi tanınan iki Troçkist, Putna ve Primakov, 20 Ağustos 1936'da görevden alındılar ve tutuklandılar. Primakov birkaç gün daha önce tutuklanmıştı. Putna'nın ismi mahkeme tutanaklarında, Alman Genelkurmayı ile bağlantısı olan bir askeri komutan olarak geçiyor. Radek'in sorgusu esnasında geçen şu pasajı, hem Rus hem de İngiliz tutanakları içeriyor:

Ve sonunda, 1934'te Trotskiy'in talimatlarını aldıktan sonra, merkezin cevabını kendisine gönderdim. Kendi adıma zeminin sağlam olması gerektiği fikrine katıldığımı, ancak kendisini bunun bağlamaması gerektiğini, çünkü koşulların değişebileceğini söyledim. Müzakerelerin Japon ve Alman askeri çevrelerle ilişki halinde olan Putna tarafından sürdürülmesini önerdim. Ve Trotskiy bana şöyle yanıt verdi [Yalnızca Rusça metinde geçiyor, GF]: " Senin bilgin dâhilinde olmadan kendimizi hiçbir şeyle bağlama-

> yalım, karar almayalım." Tüm bir yıl boyunca sessizliğini korudu. Ve yılın sonunda karşımıza bir oldubittiyle, bir anlaşmayla çıktı. Tüm yapılanlardan sonra bu duruma karşı koymanın elbette herhangi bir erdemi yoktur. Ben bunu size sadece süreci anlamanız için anlatıyorum (Rusça belge, s. 226; İngilizce belge, s. 545).

İngilizce versiyonunda, çok daha kısa olan Rusça versiyonunda yer almayan şu pasaja da yer veriliyor:

> Radek: 1935 yılıydı. Bir konferans toplamaya karar verdik. Bunun öncesinde- Ocak'ta ben geldiğim zaman -Vitali Putna beni görmeye geldi. Tuhaçevskiy'in kimi ricaları vardı. Şöyle söyledim: "Bir liderin [Trotskiy - GF] böyle davranması asla doğru değil. Bu adamdan altı aydan beri tek bir haber bile yok. Bulun bu adamı, öldü mü kaldı mı?" Putna söz verdi. Ancak ne zamandır Putna'dan bir cevap alamadım... (105).

Vışinskiy bu kısmı bir süre sonra tekrar ele alıyor, yine yalnızca İngilizce belgede buluyoruz:

> Vışinskiy: Sanık Radek, ifadenizde şöyle diyorsunuz: "1935'te... bir konferans toplamaya karar verdik; ancak bunun öncesinde Ocak ayında, ben geldiğimde, Vitali Putna, Tuhaçevskiy'in bir ricası ile beraber bana geldi..." Burada ne bağlamda Tuhaçevskiy'in adını veriyorsunuz bilmek istiyorum.
> Radek: Tuhaçevskiy'e hükümet tarafından bir görev verilmiş, ama kendisi bu görevi yerine getirmek için gerekli materyalleri temin edememişti. Bu materyal bir tek bende bulunuyordu. Beni aradı ve bende bu materyalin olup olmadığını sordu. Bende vardı ve bunun üzerine kendisi, verilen görevi beraber icra edeceği kişi olan Putna'yı, benden bu materyali almak üzere bana gönderdi. Elbette Tuhaçevskiy'in, Putna ya da benim suç unsuru oluşturan işlerimiz hakkında en ufak bir fikri bile yoktu...
> Vışinskiy: Ya Putna?
> Radek: Kendisi örgütün bir üyesiydi.
> Vışinskiy: Seni doğru mu anlıyorum, Putna'nın, senin yeraltı Troçkist örgütünün üyeleriyle işleri vardı ve Tuhaçevskiy ile ilgili

bağlantı, Putna'nın Tuhaçevskiy'in emri üzerine resmi bir görevi olması mıdır?
Radek: Bu, doğru. Tuhaçevskiy ile karşı devrimci faaliyetler üzerinden bir bağlantım hiç olmadı. Olamazdı da zaten, çünkü Tuhaçevskiy'in Parti ve hükümet konularındaki tavrını biliyordum, kendisi mutlak anlamda adanmış bir insandı (146).

Bu kanıtın değerlendirilmesi

Rusça versiyonda Putna'nın Troçkist örgütün bir üyesi olduğu dile getirilmiyor. Oysaki İngilizce versiyon öyle olduğunu açık bir şekilde gösteriyor. Tuhaçevskiy'den Rusça versiyonda bahsedilmiyor. İngilizce versiyonda ise Radek, Tuhaçevskiy'in tamamen masum olduğunu deklare ediyor. Bunun, şöyle bir makul açıklaması olabilir: İngilizce versiyon, 1937 yılında Tuhaçevskiy Davası ana sanıklarının tutuklanmalarının ardından hazırlandı. Sebep olabileceği sonuçlar nedeniyle bir askeri komplonun keşfedilmesi, 1937 mahkemesinde ifade veren üst düzey Bolşeviklerin süregelen faaliyetlerinin tek tek ortaya çıkmasından çok daha fazla önem arz ediyordu. Bu mantığa göre, kısa olan Rusça belge mahkemeden hemen sonra hazırlanmış olabilir. Rusça tutanak, mahkemedeki tanıklıkların özünü aktarabilecek, askeri görevli bilgilerini içerecek ve haklarındaki soruşturma, o esnada halen davaları devam eden diğer sanıklara yöneltilen suçlamaların üzeri örtülmeyecek bir şekilde düzenlenmişti. Çok daha uzun olan İngilizce versiyon, Tuhaçevskiy sanıklarıyla olan gizli ilişkileri göstermek ve yabancıların düşüncelerini etkileyebilmek amacıyla daha fazla detay eklenerek, aynı yıl içinde daha geç bir vakitte düzenlenmiş olabilir. Daha fazla bilgi demek, suçlamaların daha inandırıcı olması demekti. Sovyet hükümetinin mantığı böyle işlemiş olabilir. Böylesi bir değerlendirme, aynı zamanda Mart 1938 "Buharin-Rıkov" davasına ait Rusça ve İngilizce belgelerin çok uzun olmasını, 1937 mahkemesine ait Rusça versiyonun üç katı kadar yer kaplamasını ve 1937 mahkeme kayıtlarında olduğunun aksine Rusça belgenin İngilizce dilinde düzenlenenden az değil, çok daha fazla detay içermesini açıklayabilir.

Nedenleri ne olursa olsun Radek'in yayımlanmamış itirafları ve mahkemede yaptığı tanıklık arasındaki farklılıklar, bu itirafların doğru olduğu

yönündeki kanıyı güçlendiriyor. Neden önce orduyu da işin içine bulaştıran ve Trotskiy'i Komintern'i yıkmaya ikna olmuş olmakla suçlayan itiraflar uydurmak zahmetinde bulunulsun, ama sonrasında halka açık mahkeme esnasında bunlar hiçbir şekilde dile getirilmesin?

Elbette elimizde mahkemede yapılan tanıklıklarının tek bir tanesinin bile, öncesinde "uydurulmuş" olduğuna dair bir kanıt yok. Pavliyukov, atıfta bulunduğu materyaller hakkındaki şüphelerini tekrar tekrar dile getiriyor. Bu durumda neden hiçbir analiz yapmadan ya da alıntılar üzerine bir yorum getirmeden bütün bu atıflarda bulunma işine giriyor? Pavliyukov, herhangi bir tutarlı tavır geliştiremiyor.

Yejov'un İtirafları

Pavliyukov'un kendisi, hiçbir zaman Yejov'un suçlu olduğunu söyleyemiyor. Ancak aynı şekilde hiçbir zaman Yejov'un itiraflarının düzmece -işkence ya da bir başka zor yoluyla elde edilmiş- olduğuna dair açık bir iddiada da bulunmuyor. Yejov'un suçlu olması durumunda itirafları da, en azından temelde, geçerli sayılmak zorunda kalınacaktı.

Kitabının ilerleyen bölümlerinde, Yejov'un kendi mahkemesi esnasında verdiği detaylı itirafları neden geri çektiğini tartışırken, Pavliyukov bunun, infazı bir iki gün geciktirmek için işleri karıştırmak amacıyla yapılmış olabileceğini söylüyor. Öyle gözüküyor ki Pavliyukov, Yejov'un yaptığı tüm itirafların sahte olduğu ve Almanlarla işbirliği de dahil olmak üzere kendisine isnat edilen tüm konularda aslında masum olduğuna dair "kural halindeki" görüşe kendini inandıramamış. Yejov'un infazı iki gün ertelenmişti. Bu nedenle Pavliyukov'un hipotezinin bir karşılığı var.

Burada Pavliyukov'un tutumunun sonuçlarını değerlendirmek için bir ara vermeliyiz. Pavliyukov kitabının tümünde, Yejov'un itiraflarının gerçek olup olmadıkları yönündeki şüphelerini dile getiriyor. Yejov hakkındaki iddianame ve soruşturma dosyalarının tümü kendisine sunulduğunda, Yejov'un bunların hepsini onayladığını söylüyor:

> Son soruşturma 31 Ocak [1940]'ta yer aldı ve bir sonraki gün, SSCB NKVD'nin Soruşturma birimi başyardımcısı olan A. A. Esaulov, soruşturmanın sonucunu açıkladı. Yejov'a, kendisi üze-

> rine çalışsın diye 12 ciltlik iddia dosyası sunulmuştu. Bu dosyayı derinlemesine okudu ve sonra ön soruşturma esnasında dile getirdiği tüm itirafları kabul ettiğini ve ekleyecek yeni bir şeyi olmadığını deklare etti. (529).

İki gün sonra, iddia edilene göre Yejov, kendinden sonra NKVD'nin başına geçen Lavrentiy Beria'ya bütün itiraflarının "yüzde yüz hayal ürünü" olduğunu söyledi ve kendisine karşı yapılan tüm suçlamaları reddetti. Bunun üzerine, Yejov'un NKVD'deki "zam"ı (Komiser yardımcısı) Mihail Frinovskiy, Yejov'a karşı tanıklıkta bulunmak üzere çağırıldı. Frinovskiy, kendisi ve Yejov'un komploları hakkında bildiği her şeyi doğruladı.

Pavliyukov, Frinovskiy'in tanıklığına dair hiçbir şüphe geliştirmiyor. Ancak gördüğümüz üzere, bugüne kadar Frinovskiy'in tek bir detaylı itirafı yayımlandı ve o da Yejov'un suçlu olduğuna işaret ediyor. Pavliyukov, Yejov'un mahkeme öncesinde verdiği ifadeleri geri almasını, kendisinin önlenmesi pek mümkün gözükmeyen yargılanması ve infazını, eğer mümkünse, geciktirmek için yaptığı fikrini ileri sürüyor (350). Bu sonuç için elindeki tek kanıt, Yejov'un kendisinin 4 Şubat 1940 olan mahkeme gününde değil, anlaşılması pek de mümkün olmayan bir şekilde iki gün sonra, 6 Şubat'ta idam edilmiş olması. Bu her ne kadar olasılık dâhilinde olsa da bizim için önemli olan kısım, Pavliyukov'un hiçbir zaman, Yejov'un ifadesini geri çekmesinin ve mahkemede kendisinin masum olduğunu söylemesinin doğruyu ifade ettiğini iddia etmemiş olmasıdır. İlginç olan bir diğer unsur da, Yejov'un kendisinin yalan ifade verilmeye işkence yoluyla zorlanmış olduğu gibi bir şeyi, hiçbir zaman söylememiş olmasıdır.

Yejov, Frinovskiy ve diğer NKVD görevlilerinin yaptıkları itirafların sonuçları çok büyük. Bugün hâkim olan "Soğuk Savaş" ve "Stalin karşıtı" Sovyet tarihi paradigması ile bütünüyle uyumsuzlar. Tek bir örnek vermek gerekirse: 20. Parti Kongresi'nde yaptığı "Gizli Konuşması"nda Hruşçov, Yejov'u baskı yapmış olmakla suçlar -ancak yalnızca Stalin'in bir maşası olarak. Oysa bundan üç hafta önce, 1 Şubat 1956'da Hruşçov, kendi konuşmasını planladığı bir toplantıda şöyle der: "Yejov, şüphesiz dürüst ve suçlanmaması gereken bir adamdı" (*RKEB* 1 308). Hruşçov,

Yejov'un komploculuğuna dair olan hikâyenin kabullenilmesinin, Stalin'i kitlesel baskıların sorumluluğundan aklayacağı gerçeğinin farkına varır. Pavliyukov'un Yejov'un itiraflarına dair olan kabullenişinin de etkisi aynıdır.

Yejov'un itirafları büyük bir gizlilik içinde yapılmış ve hiçbir zaman yayımlanmaları amaçlanmamıştı. Öyle gözüküyor ki bu itiraflar samimiydiler. Pavliyukov onlara bu şekilde muamele ediyor. Radek'in gizli itiraflarına da benzer şekilde samimilermiş gibi muamele ediyor. Yejov'un durumunda, sanık (Yejov) mahkemeye kadar itiraflarını doğruladı; ancak sonrasında hepsini geri çekti. Fakat yine de iki sebeple suçlu bulundu: (a) Frinovskiy'in ona dair yaptığı suçlamalar (kendisine karşı yöneltilen başka tanıklıklar da bulunabilir) ve (b) kendisinin önceki soruşturma ve itiraflarının sergilediği tanıklıklar ve buna ek olarak davalar esnasında başkaları tarafından kendisine karşı yapılan tanıklıklar.

Yejov birçok detaylı itirafta bulundu ve bunların hepsini mahkeme öncesinde doğruladı. Mahkeme esnasında hepsini geri çekti. Pavliyukov, Yejov'un mahkeme öncesi itiraflarını dikkatli bir şekilde rapor ediyor ve özetliyor. Pavliyukov aynı zamanda Yejov'un mahkemede sözünü nasıl geri aldığını da rapor ediyor. Yejov'un aksine, Radek hem mahkeme öncesinde hem de mahkemede itiraflarda bulunuyor ve bu nedenle Radek'in itiraflarının gerçekliğini sorgulamanın Yejov'unkileri sorgulamaktan çok daha sınırlı bir zemini bulunuyor.

Dimitrov'un günlüğü

1935'ten sonra Komintern'e başkanlık eden ve Stalin'in yakın çalışma arkadaşı olan Dimitrov'un günlüğü, 2003'te yayımlandı. Dimitrov, sıklıkla Stalin'le ve diğer Bolşevik liderlerle görüşürdü ve bu nedenle günlüğünde önemli pasajlar ve Stalin ve diğerleri tarafından dile getirilen görüşler yer alıyor. 16 Aralık 1936'da Dimitrov, Kremlin'de Stalin ve diğer dört yakın çalışma arkadaşı Molotov, Kaganoviç, Voroşilov ve Ordjonikidze ile buluştu. Bu toplantıda, kendilerine Sokolnikov'un toplantının birkaç gün öncesinde, yani 12 Aralık'ta yapılan sorgulaması üzerine bir rapor ulaştı. Bizim çalışmamız açısından Dimitrov'un yazdıkları içinden önemli kısımları koyu harflerle imlediğimiz cümleler şöyle:

16 Aralık 1936
- Kremlin'de "Beşle" beraber
(Stal[in], Molot[ov], Kag[anoviç], Vor[oşilov], Ordjonikidze).
Ç[in] meseleleri hakkında fikir alışverişi...
Fransız meselesi üzerine:
Pyatakov, Sokolnikov, Radek ve diğerlerinin sorgusundan:
Sokolnikov'un Sorgusu, 12 Aralık 1936:
Soru: Soruşturma Trotskiy'in dışarıda ve Blok'un SSCB'deki merkezinde Hitler ve Japon hükümetleriyle şu amaçlarla müzakere yürüttüğü sonucuna varıyor:
İlk olarak, SSCB'ye karşı bir Alman ve Japon savaşını kışkırtmak;
İkincisi, SSCB'nin bu savaşta kaybetmesini sağlamak ve bu yenilgiden avantaj sağlayarak SSCB'de iktidarın kendi bloklarından oluşan hükümete geçmesini sağlamak;
Üçüncüsü, gelecekteki blok hükümeti adına Hitler ve Japon hükümetlerine toprak ve iktisadi imtiyaz sözü vermek.
Bunları doğrular mısın?
Cevap: Evet, doğrularım.
Soru: Blok tarafından yürütülen bu faaliyetin anayurda karşı düpedüz ihanet anlamına geldiğini kabul ediyor musun?
Cevap: Evet, kabul ediyorum.
(Dimitrov 42-43; vurgular eklenmiştir).

Analiz

16 Aralık 1936'da, Stalin'in ofisine ziyarette bulunanların listesine bakarak bu toplantı kontrol edilebilir.[57] İsimleri Komintern'in Yürütme Komitesi Genel Sekreteri Dimitrov tarafından sayılan dört Politbüro üyesinin, Dimitrov Komintern'deki Sovyet Delegasyonu'nun başı olan Komintern Yürütme Komitesi Sekreteri Manuilskiy ile beraber Stalin'in ofisine girmeden on beş dakika kadar önce, saat tam 19.05'te içeriye girdikleri kayıt altına alınmış. Dimitrov ve Manuilskiy orada elli dakika boyunca bulunmuşlar. Komintern'in iki lideri açık ki orada Komintern -enternas-

[57] "Posetiteli kremlevskogo kabineta I.V. Stalina." *İstoricheskiy Arhiv* 4 (1995), 35.

yonal- meselelerini tartışmak için bulunuyorlardı. Sokolnikov'un tanıklığı onların da ilgi alanına giriyordu. Dimitrov bunu, Stalin'in de bizzat bulunduğu bir üst düzey siyasi yönetici toplantısında öğrenmişti. Stalin'in bu toplantıyı Dimitrov'un çıkarları için "kurmaca" bir şekilde düzenlediğine dair -ki böyle bir şeyi hayata geçirebilecek tek kişi ancak Stalin olabilirdi- bir veri yok. Stalin ve Sovyetler Birliği'nin sıkı bir destekçisi olan Dimitrov'un herhangi bir güvenceye ya da "alttan bir desteğe" ihtiyacı yoktu. Ve Dimitrov bunu kendi özel günlüğüne yazmıştı. Sovyet bloğunun yıkılması nedeniyle yakın zamanda yayımlanan günlüğüne...

Bu nedenle de, bu günlükteki notlar Stalin ve diğerlerinin altı ay sonra Trotskiy'in göndereceği mektuba atacakları imzalara benziyor. Dönemin Sovyet liderleri ve Stalin'in neye inandıklarını gösteren mükemmel bir ölçüt. Bu, epeyce önemli; çünkü kendilerinin tüm kanıtlara erişimleri bulunuyordu, bugün birçoğu halen gizli tutulan kanıtlara.

Stalin "yalan" mı söylüyordu?

Soğuk Savaş tarihçileri tarafından sıklıkla Stalin'in bir "yalancı" olduğu iddia edilir ve bu nedenle de yazdığı hiçbir şeye "güvenilmemesi" söylenir. Bu nedenle, eğer aynı mantığı sürdürecek olursak, bu vaka özelinde de kendisine "inanmamamız" gerekir. Trotskiy'in telgrafı bağlamında ve iddialar ve itiraflar hakkındaki görüşleri konusunda da, hiçbir zaman.

Ancak böylesi bir mantık yürütme biçimi tamamen yanlış. Stalin'in, herhangi bir siyasi şahsiyetin olduğundan daha fazla "yalancı "olduğuna inanmak için, hiçbir sebebimiz bulunmuyor. Geçtiğimiz on yıl boyunca yaptığımız araştırmalar esnasında, Stalin'in Katin meselesi hariç "yalan söylediği" *hiçbir* örneğe rastlamadık. Ayrıca bizim şu anda ve burada açamayacağımız bu mesele hakkında büyük bir siyasi tartışma var. Diğer yandan, yine de söylemek gerekir ki Katin çok farklı bir durumdu. Temel iddia Stalin'in yabancı güçlere yalan söylemesi meselesiydi ki bu, hükümetlerin her zaman başvurdukları bir yöntemdir.

Ne olursa olsun yalan söylemek evrensel bir insan özelliğidir. Herkes yalan söyler. Ancak herkes her zaman yalan söylemez. Bu nedenle, bir kişinin şu ya da bu durumda yalan söylemiş olması, onun başka zaman-

larda da yalan söylediği anlamına gelmez. Burada Stalin'in Dimitrov ve Manuilskiy'e ya da Trotskiy'in telgrafı üzerine düştüğü notlarda ya da başka her hangi bir anda yalan söylediğini düşünmemizi gerektirecek kesin bir kanıt yoksa elimizde, Stalin'in yalan söylediğini düşünmemizi de gerektirecek bir sebep yok demektir. Bu, elbette yalnızca Stalin için değil, herkes için geçerli bir ilke. Bir tarihsel şahsiyete ya "her zaman güvenilir" ya da "hiçbir zaman güvenilmez" gibi bir düstur olamaz.

Sonuç olarak hiçbir durumda bir kanıta "inanmak" ya da "inanmamak" diye bir şey olamaz. Tüm kanıtlar, diğer tüm kanıtlarla bir bağlam içerisine oturtularak dikkatlice analiz edilmelidir.

S. M. Uritskiy

1930'lardan kalan soruşturma materyallerinin pek azı bugün araştırmacıların erişimine açık ve yalnızca çok küçük bir kısmı yayımlandı. Bazı durumlarda, ayrıcalıklı bir araştırmacının başka hiç kimsenin erişim izni olmayan soruşturma materyallerinden bir kısmını okumasına ve buradan alıntı yapmasına izin verilir. Bunlar genellikle Rus devletinin "resmi" konumunu benimseyen araştırmacılardır. Resmi konum, Moskova Mahkemeleri'nde, Askeri Tasfiye süreçlerinde ve daha başka birçok durumda suçlu bulunanların tamamen masum olduklarına dair Hruşçovcu, Soğuk Savaşçı, Garbaçovcu ve Troçkist konumdur.

Bu tür araştırmacılardan biri, gerçekte herhangi bir askeri komplonun olmadığını iddia eden ve buna bağlı olarak da aslında ortada hiçbir komplo olmadığını söyleyen Albay Nikolay S. Çeruşev'dir. Çeruşev'in başka hiç kimsenin görmediği ya da en azından onlar hakkında henüz kimsenin bir yayın yapmadığı askeri şahıslara ait soruşturma dosyalarını görme ve oradan istediği şekilde alıntı yapma izni vardı.

Bu dosyalardan bir tanesi Komkor[58] S. M. Uritskiy'e ait. Uritskiy'in ithamnamesinde şunları okuyoruz:

> S.P. Uritskiy davasında Askeri Mahkeme tarafından verilen hükmü kaleme alan 1 Ağustos 1938 tarihli, son derece ayrıntılı metin-

[58] Kolordu komutanı, ABD ordusunda iki yıldızlı general rütbesine tekebül etmektedir. Bakınız Yuriy Beremeyev, *Anatomiya Armiy*. <http://army.armor.kiev.ua/index.html>.

de şöyle yazıyor:
Gamarnik, Pyatakov, Yakir ve Tuhaçevskiy'in emirleri doğrultusunda Uritskiy, mektupları Trotskiy'e iletilmesi için Sedov'a ulaştırdı.
Paris'teki Troçkist grup, Souvarine ile ilişkiliydi. Uritskiy, Tuhaçevskiy'den bu grup vasıtasıyla aldığı casusluk materyallerini Fransız istihbaratına ulaştırdı (Çeruşev 1937, 179).

Analiz

Başka kanıtlardan bildiğimiz üzere bu isimlerin hepsi Trotskiy ile doğrudan bir ilişki içerisindeydiler. Gamarnik, Yakir ve Tuhaçevskiy aynı zamanda Almanya ile askeri bir işbirliği halinde olduğuna göre, Uritskiy'in Trotskiy ile bağlantısının en azından Almanya ile bir ilgisi olduğunu var saymak da gerçekçi gözüküyor. Ancak burada Çeruşev'in ifadesinden yola çıkacak olursak, Uritskiy'in, Trotskiy ile kendi arasında doğrudan bir ilişki olduğunu itiraf ettiğinden emin olamayız. Yalnızca mahkeme heyetinin onu bu konuda suçlu bulunduğu gerçeği var elimizde.

Uritskiy NKVD'ye verdiği ifadelerin kısa bir bölümünde, her şeyi itiraf etmek istediğini söylüyor. Öyle gözüküyor ki, bu yüksek rütbeli askeri görevli, Sedov aracılığıyla Gamarnik, Pyatakov, Yakir ve Tuhaçevskiy'den Trotskiy'e mesajlar ilettiğini itiraf etmiş.

Çeruşev'in tüm çalışmaları, ortada hiçbir askeri komplonun var olmadığına dair sahip olduğu ön kabule yaslanmış durumda. Bu durum, kendisinin neden başkalarının erişim izni olmayan soruşturma dosyalarına erişim izni olduğunu açıklayabilir. Herkes tarafından bir "kural halinde" dile getirilen bakış açısını sorgulamadığı için kendisine güvenilmiş olabilir. Ancak Çeruşev, çalışmasında, Uritskiy'in kaleminden dökülmüş olan aşağıdaki satırlara doğrudan yer veriyor. 14 Nisan 1938'de, "eski dostluklarına" –yazar tarafından sonrasında pek ayrıntılandırılmamış bir kullanım- atıfta bulunduktan sonra, Uritskiy NKVD görevlisi Venyamin S. Agas'a şöyle yazar:

Son günlerde kendimi pek iyi hissetmiyorum, idrar torbamı kontrol edemiyorum, kan kusuyorum, düşüncelerimi toparlayamıyorum, mümkünse bana bir günlüğüne izin verin, [sonra] beni

> duruşmaya çıkarın, size her şeyi anlatacağım ve sonra her şeyi eksiksiz kaleme alacağım. Yetkililere yardım eden bir mahpus olmak istiyorum. Sovyet hükümetinden merhamet talep ediyorum.

Çeruşev'in not ettikleri, Uritskiy'in hasta olduğunu doğruluyor. Ancak işkence ya da kötü muamaleye dair en ufak bir suçlama içermiyor. Bu alıntı, bir tür masumiyet deklarasyonu olmaktan öte, suç işlendiğinin bir itirafıdır.

Bir kişinin, Trotskiy ile kişisel bir bağlantı kurduğunun iddia edilmesi oldukça olağandışı bir durumdu. NKVD'nin masum bir adamı kafeslemek için böyle bir detayı üretmeye ihtiyacı yoktu. Aksine, bu durum Uritskiy'in itirafını diğerlerinden ayrıştıracak ve belki de onun bir Politbüro üyesi ya da Stalin'in kendisiyle sözlü bir görüşme yapmasına neden olacaktı. Bu gelişmeler, meseleleri Yejov'un kontrolünden çıkarabilirdi; çünkü tutuklu kişi Politbüro üyelerine pekâlâ tanıklığının zor yoluyla alındığını söyleyebilirdi. Politbüro üyelerinin kimi tutuklulara sorular sorduklarını biliyoruz. Bu nedenle Uritskiy'in itirafının zor yoluyla yaptırıldığını kolayca var sayamayız. Kendisi dile getirdiklerinde samimi de olabilir ve bu koşullar altında bizim onun samimi olmadığından şüphe etmemizi gerektirecek bir sebep bulunmuyor.

Yejov'un yardımcısı Mihail Frinovskiy, Agas'ı Yejov'un "kemik-kırıcılarından" birisi olarak tanımlıyor. Sanıkları dövme ve ikna edici itiraflarda bulunmalarını sağlama konusunda yetenekli birisi olarak. Ancak bu bilginin kendisi de hiçbir şekilde, *tüm* sanıkların yalan itiraflarda bulunsunlar diye dövüldükleri anlamına gelmiyor. Kendimize şunu hatırlatmamız gerekiyor ki hiçbir kanıt parçası tek başına belirleyici olamaz, çünkü her türlü kanıt parçasının birçok yol üzerinden açıklanma ya da yorumlanma ihtimali bulunmaktadır. Ancak kanıtların birbirleriyle olan ilişkilerinden doğan bütün, tek bir sonuca tutarlı bir şekilde işaret ediyorsa, o sonucun doğru olma olasılığı oldukça yüksektir.

Y. A. Yakovlev'in Ekim 1937'deki itirafı

Eski Sovyet arşivlerinden yakın dönemde yayımlananlar arasında bizim çalışmamız açısından en dikkate değer olanı Y. A. Yakovlev'e ait uzun so-

ruşturmadır. Yakovlev, 1930'ların başındaki kolektifleştirme döneminde Tarımdan Sorumlu Halk Komiseri'ydi. 1937 yılında, Merkez Komitesi'nin önemli bir üyesiydi. Yakovlev aynı zamanda başka birçok sorumluluk da almıştı: Merkez Komitesi tarım biriminin başı ve Parti Kontrol Komisyonu başkanının başyardımcısı. Ancak aslında Komisyon'un başkanı olan Yejov bütün zamanını NKVD Komiseri olarak bu işte geçirdiği için, Yakovlev Komisyon'un gerçek başı gibiydi. Yakovlev, Bolşevik Parti VKP(b)'nin ilk program taslağı için oluşturulan sekreteryanın, 11 Ağustos 1936'dan itibaren üyesiydi.

Yakovlev, 12 Ekim 1937'de tutuklandı. 15-18 Ekim'de, 1923 tarihinde Trotskiy'in kendisine Parti'de "uyuyan" (yer altında olmak, Troçkistlerle tüm ilişkiyi kesmek ve yüksek Parti konumlarına tırmanmak anlamında) bir Troçkist olmasını teklif ettiğini itiraf etti.

> Trotskiy daha o dönemde, meseleleri bu bağlama yerleştirmişti. Kendi ajanlarının Parti liderliğine gelmeleri, ona gereken durumlarda bilgi ulaştırmaları ve iktidarın ele geçirilmesi için ona yardım etmeleri (Lubyanka B 388).

Birkaç sayfa sonra, kendi soruşturmasındaki itirafında Yakovlev, 1935 yılında Alman istihbaratı tarafından Berlin'de nasıl istihdam edildiğini anlatıyor. Yakovlev'e göre Shmuke[59] isminde Alman bir ajan, iki temel konu üzerinden kendisiyle işbirliği yapmak üzere onu işe aldı. İlk olarak Shmuke, Yakovlev'e Almanya'daki Rus göçmenlerden, Yakovlev'in, Çarlık dönemindeki Rus gizli polis örgütü Ohrana ile 1916 yılının sonlarına doğru Petrograd'da işbirliği yaptığını öğrendiğini söylemiş. Shmuke, Yakovlev'i, onun yaptığı bu işbirliğini açığa çıkarmak üzerinden tehdit ederek kendisine şantajda bulunmuş.

Devrim'in ardından ve Bolşevik Parti'ye üye olduktan sonra böylesi bir işbirliğinin ortaya çıkması, her ne kadar henüz çok erken bir yaşta olunsa bile, bir kişinin Parti'deki kariyerini sonlandırabilirdi. Böylesi bir bağlantıyı *gizlemek* çok daha kötü olabilirdi; çünkü böyle bir kişinin ta-

[59] Muhtemelen Almanca'da "Schmucke" kelimesidir.

mamıyla güvenilmez olduğu ve hatta gizli bir ajan vb. olabileceği anlamına gelebilirdi. Bir Parti üyesinin siyasi açıdan gizlisi saklısı olması olağan bir şey değildi. Ayrıca bu durum, kişiyi şantaja açık bir konuma getirirdi ki bu da ek bir risk demekti.

Shmuke, Yakovlev'in Troçkist bir örgütün üyesi olduğunu bizzat Trotskiy'den öğrendiğini de iddia etmiş. Yakovlev Alman ajanın imalarını anlamazlıktan geldiğinde, Shmuke ısrarcı olmuş:

> En sonunda bana özel bir vurguyla şöyle söyledi: "Senin gerçek liderin L. TROTSKİY yeni Almanya ile tam bir bağlantı içinde ve karşılıklı çıkar anlaşması halinde hareket ediyor"... Sovyet yetkililere bunu her an bildirebilecekleri halde, bildirmediklerini, çünkü TROTSKİY ile olan ilişkinin bir benzerini benimle de kurmak istediklerini söyledi SHMUKE... Böyle bir durum karşısında ve Almanların benim hakkımda her bilgiye sahip olduklarını görünce, SHMUKE'nin önerisini kabul etmeye karar verdim. Üstelik SHMUKE'nin Trotskiy'in Almanya ile olan bağlantıları hakkında bana verdiği bilgi, PYATAKOV'un bana söyledikleri ve Trotskiy'in yazdıklarıyla tamamıyla örtüşüyordu... Meseleyi daha derinden değerlendirince, eğer mümkünse Almanya'ya, işbirliğim karşılığında çok daha fazlasını alabilecek şekilde satabilmeye karar verdim. Öncelikle örgütümüzün dış bağlantıları konusunda yararlı olabilecek tüm Alman istihbaratını elde etmek, elbette en önce TROTSKİY ile ilgili olanları edinmek ve aynı zamanda Alman hükümeti karşısında kendi önemimi artırmak istiyordum (Lubyanka B 394-5).

Yakovlev'in itirafını değerlendirmek: Stalin'in bilgi notları

Bu ciltte yer alan aşağıdaki belge, Stalin'in elyazısıyla kaleme aldığı soruların bir kopyası.

> 1)Vareykis'in Çar'ın gizli polisine (Ohrana) yaptığı hizmet hakkında bilgisi var mıymış?
> 2) Voronej'den Mihailov ve onun k.-d. örg.'e [karşı devrimci örgüt - GF] katılışı hakkındaki fikri.
> 3) Trotskiy ile olan bağlantısı (kendisi 1935 ya da 1934'te Trotskiy'i

şahsen görmüş mü?).
4) MOPR'yi nasıl kullanmak istemiş? MOPR'de kimlerden faydalanmış? [MOPR= Mejdunarodne Obşçestvo Pomoşçi Revolutsioneram. Devrimcilere Yardım için Uluslararası Örgüt. Komünist partilerin yasadışı olduğu ve ciddi baskıya maruz kaldığı faşist ülkelerde, devrimcilere yardımda bulunan Sovyetler örgütü. - GF]
5) Yakovlev'in karısına "dön": O bir komplocu ve kadın bize her şeyi anlatmalı. Ona Stasova, Kirsanova[60] ve diğer arkadaşları hakkında sorular sor- diğer tanıdık şahıslar hakkında. (Lubianka B 396)[61]

Stalin'in bu ifade hakkında el yazısıyla kaleme aldığı notlarda, Yakovlev'in yaptığı itirafın doğru olduğuna inandığı ve bundan yola çıkarak başka soruşturma hatlarını takip etmeyi önerdiği ortaya çıkıyor. Bu kanıtın hiçbir makul değerlendirmesi, Stalin'in önce Yakovlev'e kumpas kurduğu, sonra onun yaptığı itiraflar üzerine notlar düştüğü bir zırva durum düzenlediği ve ardından kendisi de bir Parti üyesi olan Yakovlev'in, karısının eylemleri doğrultusunda sorguya alınmasını istediğini iddia edemez.

Stalin'in Yakovlev'in sorgudaki itirafı hakkında kendilerine yukarıda

[60] Burada "Stasova" olarak adlandırılan kişi Elena Stasova olmalı. En eski Bolşeviklerden birisi olan Stasova, 1898 yılında mücadeleye katıldı. Stalin'le aynı yıl. Uzun süre Komintern'de çalıştı. Yine eski bir Bolşevik ve 1917 Devrimi'nin katılımcısı, meşhur eski Bolşevik Emelyan Yaroslavskiy'in karısı K. İ. Kirsanova, Stasova ve diğerleyle beraber Komintern'de çalıştı. Sosyalizmde kadın konulu kitaplar yayımladı.

1936 yılından kalan bir fotoğrafta Kirsanova soldan ikinci, Stasova soldan üçüncü olarak görülebilir. Bkz. <http://tinyurl.com/kirsanova-stasova>. Her ikisinin de otobiyografilerini kaleme aldıkları taslaklar, *Zhenshchiny russkoi revolutsii* ("Women of the Russian Revolution," Moscow: Politizdat, 1982) içerisinde bulunuyor. Burada aynı zamanda Inessa Armand, Lenin'in karısı Krupskaya, Lenin'in kızkardeşleri ve diğerleri hakkında da kimi bilgiler bulunuyor. Kirsanova 1947 yılında öldü. Öldüğü sırada Merkez Komitesi okulunda eğitmenlik yapıyordu (<http://ru.wikipedia.org/wiki/0*+,-.+/#0,_123,&4%_5#6-0,*.#7>). Stasova, Komintern 1943 yılında dağılana kadar Komintern'deki konumunu devam ettirdi. 1966 yılında öldü. (<http://ru.wikipedia.org/wiki/"8+*.-_1,3%-_92#8)#3.%>.

[61] Şu anda aynı zamanda "Memorial"in şu adresteki internet sitesinde bulunmaktadır: <http://www.alexanderyakovlev.org/fond/issues-doc/61209>.

yer verdiğimiz notlar "20 Ekim 1937'den daha geç bir tarihe" ait olamazlar (Lubyanka B Sayı: 227 s. 396). Yakovlev'in karısı Elena Kirillovna Sokolovskaya, 12 Ekim 1937 tarihinde tutuklanmıştı. 17 Ekim'de sorguya alınmış ve kocasının Troçkist faaliyetlerinin, bilgisi dâhilinde olduğunu itiraf etmişti (Lubyanka B Sayı: 229, s. 398-9). Ancak kendisine çok daha ağır suçlamalarda bulunuldu. 1938 Nisanı'nda Mosfilm'deki işarkadaşları arasından en az bir kişi, şirket içindeki gizli Troçkist grubun lideri olarak Sokolovskaya'nın adını verdi (Lubyanka B No. 323 s. 529). Sokolovskaya tutuklandı ve 30 Ağustos 1938'de kurşuna dizildi.

Hem Stasova hem de Kirsanova, iki eski ünlü Bolşevik, sorgulanmış olmalı. 11 Kasım 1937'de Stalin özel olarak Dimitrov'a şöyle diyor:

> "Pek muhtemelen Stasova'yı da tutuklamamız gerekiyor. Kendisinin bir alçak olduğu ortaya çıktı. Kirsanova da Yakovlev ile çok içli dışlı. Kendisi bir alçak." (Dimitrov 69).

16 Kasım 1937'de Dimitrov şöyle bir not düşüyor: "Kirsanova ve Stasova'nın görevlerinden alınmaları konusunda karar.. Stanova'nın durumunda bu karar, onun MOPR [SSCB tarafından kurulan Devrimcilere Yardım için Uluslararası Örgüt - ç.n.] Yürütme Komitesinin Başkan Yardımcılığı ve Sovyet MOPR'unun Merkez Komitesi Başkanlığı görevlerinden alınması anlamına geliyor.

Ancak ne Stasova ne de Kirsanova tutuklandı; hatta kendilerine baskı dahi uygulanmadı. Bunun anlamı, Stalin'in kendilerine dair önemli şüphelerinin soruşturma esnasında karşılık bulmamış olması olabilir. Düzmece bir kurgu ya da Stalin'in şüphelerini tasdikleyecek "kanıtlar" yaratacak bir soruşturma olmaktansa, soruşturmaları objektif bir soruşturma olmalı... Ve bu durum, yalnızca kimi meşhur Bolşevikler hakkında yürütülen soruşturmaların düzgün bir şekilde yürütüldükleri anlamına gelmiyor. Aynı zamanda kendi şüpheleri ne olursa olsun Stalin'in gerçeği bilmek istediği anlamına geliyor.

1930'lu yılların başlarından ölümüne kadar Stalin'le, Stalin'in ofisinde görüşenlerin listesi yayımlandı. Bugün Yakovlev'in, 11 Ekim 1937 akşamında Politbüro'daki Stalin'in destekçileri grubununun üyeleri ile

Stalin'in ofisinde görüştüğünü biliyoruz.[62] Bundan sonra siyasi kayıtlarda kendisine rastlanmıyor. Bir kaynağa göre Yakovlev bir sonraki gün, 12 Ekim'de tutuklandı.[63] 15-18 Ekim 1937 tarihli soruşturma kaydının başlığına bakacak olursak, Yakovlev 14 Ekim'de itiraflarda bulunduğu bir ifade vermişti.

Yakovlev, Stalin'e oldukça yakındı. Stalin ve diğer ikisiyle[64] beraber Yakovlev, 1936 Anayasası'nın ana yazarlarındandı. Stalin'in el üstünde tuttuğu bu proje üzerinde Stalin'le birlikte çalışmışlardı. Politbüro sıralarını saymazsak, bu durum Yakovlev'in hem Sovyet hükümeti ve hem de Bolşevik Parti'nin oldukça üst düzey görevlilerinden birisi olduğu anlamına geliyordu.

Stalin ve destekçileri, Sovyet yönetimi için çekişmeli seçim yapılması taraftarıydılar. Parti'nin Birinci Sekreterleri bu fikre karşı çıktılar. Yuriy Jukov, bu konu üzerine dönen mücadeleyi arşiv kanıtları üzerinde takip etti. Çekişmeli seçimler üzerine olan bu mücadele, sonuç olarak Ekim 1937 Merkez Komitesi Plenumu'nda kaybedildi.[65]

Yakovlev'in itirafının değerlendirilmesi: 1938 Moskova Mahkemesi

Yakovlev'in itirafına düştüğü notlarda Stalin, I. M. Vareykis'in de Çar yanlısı gizli polisle ortak iş yaptığını ima ediyor. Yakovlev (1896 doğumlu) gibi, Vareykis (1894 doğumlu) de Birinci Dünya Savaşı'nda genç

[62] "Posetiteli kremlevskogo kabineta I.V. Stalin," Istoricheskiy Arhiv 4 (1995), 66-67. Bu arşiv belgesinin bir kopyasına şu adresten ulaşılabilir: <http://chss.montclair.edu/english/furr/research/stalinvisitors101137.pdf>.

[63] "Yakovlev (Epştein) Yakov Arkadyevich. Biograficheskiy Ukazatel." Hrono.ru. <http://www.hrono.ru/biograf/yakovlev_ya.html>. Yakovlev ve diğerlerinin Merkez Komitesi üyeliklerinin kaldırılması konusundaki Merkez Komitesi Plenumu'nun Kararnamesi'nin (*Lubyanka* B, No. 262) 4-8 Aralık tarihli olduğu bildiriliyor editörler tarafından.

[64] A.I. Stetskiy ve B.M. Tal.

[65] Stalin'in, 1936 Anayasası tarafından garanti altına alınan çekişmeli seçimlerden yana mücadelesi, sonunda yenilgiye uğraması ve Yuriy Jukov'un araştırmasına birçok özel atıf ve diğerleri için bkz. Grover Furr, "Stalin ve Demokratik Reform Mücadelesi", Birinci ve İkinci Kısımlar.

bir adamdı. 10 Ekim'de, Yakovlev'den iki gün önce tutuklandı. Belki de Yakovlev'in adını Vareykis vermişti. Yakovlev, kendi itirafı esnasında Vareykis'in adını verdi.

Vareykis ve Yakovlev, Mart 1938 Moskova Mahkemesi'ndeki sanıklar tarafından aktif yeraltı Troçkistleri olarak adlandırıldılar. Sanık Grinko, Yakovlev'in komplodaki aktif rolü hakkında tanıklık yaptı. Yakovlev'e, kesin bir şekilde, "terörist" faaliyetlerin liderlerinden birisi olarak bakıyordu. Yakovlev'in Trotskiy ile bağlantı halinde olduğunu iddia etti.[66]

> Örgütün bu karakterinden, Sağcı ve Troçkist komplonun önemli bir üyesi olan Yakovlev'e bahsettim. Konuşma fırsatı yakaladığım Sağcı ve Troçkist çevrelerde, örgütümüzü faşist tipte bir örgüte dönüştürme eğilimi, şüphesiz vardı. (1938 Mahkeme 71).

"Faşist" kelimesiyle -daha önce yaptığı tanıklıkta "nasyonel faşist" diye dile getirmişti- Grinko, Sovyetler Birliği dışındaki Ukraynalı Milliyetçi örgütlerin, Alman ya da Polonyalı milliyetçilerin liderliği altında faşist bir örgütlenme biçimini benimsediklerine atıfta bulunuyor. Ukrayna milliyetçiliğinin iki savaş arasındaki yıllardaki faşist karakteri uzun zamandır biliniyor.[67]

> GRİNKO: Sağcı ve Troçkist merkezle olan bağlantılarımı yavaş yavaş ilerleterek ve böylece kimlerin oraya ait olduğunu da anlama fırsatı bulunca, 1934 yılının başında " Sağ ve Troçkist merkez" nedir, bir fikir sahibi oldum. Çok sayıdaki görüşme ve bağlantıdan ve Rıkov, Buharin, Gamarnik, Rosengolts, Yakovlev, Antipov, Rudzutak. Yagoda, Vareykis ve başkalarından aldığım görevlerden açıkça anladım ki o anda "Sağcı ve Troçkist Merkez" esas olarak saldırgan kuvvetlerin askeri yardımına dayanıyordu. (76).

---

[66] Bir "Memorial" örgütü kaynağına gore Grinko ve Yakovlevler, Moskova'da Romanov pereulok (=şerit yol) 3 numaralı adresteki apartmanda komşulardı. Pyatakov da Yakovlevler'e komşuydu. Bkz. <http://mos.memo.ru/shot-52.htm>.

[67] Bkz. Alexander J. Motyl. *The Turn To The Right: The Ideological Origins And Development Of Ukrainian Nationalism*, 1919-1929. Boulder, CO / New York: East European Quarterly / Columbia University Press, 1980; John A. Armstrong. *Ukrainian Nationalism*. New York: Columbia University Press, 1963.

...
VIŞİNSKİY: Bize terörist faaliyetlerden bahset.
GRİNKO: O dönemde terörist faaliyetler Sovyet gücüne karşı var olan ortak mücadele cephaneliğindeki ana silahlardan birisiydi.
VIŞİNSKİY: Bunu kimden öğrendin?
GRİNKO: Rıkov, Yakovlev, Gamarnik ve Pyatakov.
...
VIŞİNSKİY: Terörist bağlantı nereden çıktı?
GRİNKO: Trotskiy'den. Bunu Gamarnik'ten öğrendim. (77).
...
Tarımın finansı alanındaki sabotaj faaliyet ve talimatlarının sürdürülmesinde, Halk Komiserleri Konseyi'nde finansal işlerden sorumlu Rudzutak ve Yakovlev tarafından verilen destek, hiç azımsanmayacak bir büyüklükteydi. (80).

Bir itirafın -Yakovlev'in itirafı- kamuoyundan gizli tutulduğu ve aslında hiç yayımlanmamasının amaçlandığı bir durumda, Mart 1938'deki halka açık Mahkeme'de yapılan itirafları "koordine etmek" gibi bir iş, pek anlamlı olmazdı. Yakovlev'in ve Grinko'nun itirafları birbirini destekler nitelikteydiler.

Nikolay İ. Vavilov'un sorgulanması

1930'ların başlarındaki Sovyet karşıtı komploya gizlice katıldığı iddiasıyla 1940 yılında tutuklanan, yargılanan ve hapsedilen ünlü Sovyet biyoloğu Nikolay İ. Vavilov'a ait sorgu materyallerinden, Yakovlev hakkında elde ettiğimiz başka kanıtlar da bulunuyor. En fazla Trofim Lısenko'yla olan anlaşmazlığı üzerinden ve Mendelyen genetiğin şampiyonu olarak tanınan Vavilov'un bir bilim adamı olarak ünü, yaşadığı dönemde oldukça yayılmıştı ve o dönemden itibaren giderek arttı. Tutuklanma ve suçlanmasının, sahip olduğu bilimsel görüşün baskılanması için bir araç olduğu fikri, uzun yıllar kabul gördü. SSCB'nin dağılmasının ardından serbest kalan arşiv kayıtlarına göre, durumun aslında böyle olmadığı görünüyor.

Tıpkı Yakovlev gibi Vavilov da uzun süredir "rehabilite" edilmekte. Ancak bu onun suçlu olmadığı ya da itiraflarının doğru olmadığı anlamına gelmiyor. İtiraflarında, Yakovlev'in suçlu olduğuna işaret ediliyor.

Soru: Sovyet karşıtı bir örgütün aktif bir katılımcısı ve yabancı istihbarat servislerinin bir ajanı olma suçlarıyla tutuklandın. Bu suçlamaları kabul ediyor musun?
Cevap: 1930'dan beridir SSCB Tarımdan Sorumlu Halk Komiserliği bünyesinde Sağcılardan oluşan Sovyet karşıtı bir örgütün üyesi olduğum için suçumu kabul ediyorum. Ancak casusluk suçlamasını kabul etmiyorum.
Soru: Şunu aklında tut ki bu mahkemeden casusluk faaliyetlerini gizli tutmayı beceremeyeceksin ve bu konudaki sorgun devam edecek; ancak şimdi bu Sovyet karşıtı faaliyette kiminle bağlantı halinde olduğunu itiraf et.
Cevap: Sovyet karşıtı faaliyette şu şahıslarla bağlantı halindeydim: Tarımdan sorumlu eski Halk Komiseri Yakovlev, yine Tarımdan sorumlu eski Halk Komiserleri Çernov ve Muralov ve Tarımdan sorumlu Komiser yardımcıları Gayster... (Tutuklu Nikolay İvanoviç'in 24 Ağustos 1940 tarihli sorgu kaydı; Vavilov 269- 70).

Vavilov farklı bir ifade verdi. Yabancı istihbarat ajansları lehine casusluk yapmakla suçlandı, ancak kendisi bunu kabul etmedi. Fakat beş komiserin yönetimleri esnasında Tarımdan sorumlu Halk Komiserliği bünyesindeki Sağcı Sovyet karşıtı örgüte üyelik ettiğini itiraf etti. Vavilov'un başka suçlamaları reddederken bir ana suçlama konusunda itirafta bulunması, onun ifadelerini oldukça güvenilir kılıyor gibi gözüküyor. Bu nedenle, en makul açıklama kendisinin gerçekleri dile getirme konusunda gerçek bir arzu beslemiş olduğudur diyebiliriz.

Sağcı komplocular olarak isimlerini verdiği komiserler Yakovlev ve Eyhe'yi de içeriyor. Eyhe, çok sayıda yasaya aykırı infazda bulunmak ve Yejov'la işbirliği halinde baskı yürütmek suçlarından yargılanmıştı.

Soru: 1930 yılından beridir Sağcıların SSCB'deki Tarımdan sorumlu Halk Komiserliği bünyesinde yer alan Sovyet karşıtı örgütte yer alman konusundaki suçunu itiraf ettin.
Bize adı geçen bu örgüte kim tarafından ve hangi koşullar altında üye olarak kaydedildiğini anlat.
Cevap: SSCB'nin eski Tarımdan Sorumlu Halk Komiseri YAKOVLEV Yakov Arkadyeviç tarafından 1930 yılında Sovyet

karşıtı örgüte kaydedildim. Üyeliğim, YAKOVLEV'den Tarım Akademisi ve Bitki Geliştirme Enstitüsü'nde sürdürdüğüm sabotaj emirlerini ya doğrudan bir şekilde ya da Tarım Akademisi eski başkan yardımcısı GAYSTER Aron Izreailoviç ve Tarım Akademisi ikinci başkan yardımcısı Moisey Mihailoviç aracılıklarıyla kendisinden almam üzerine gerçekleşti.[68]

Soru: YAKOVLEV'in seni neden bu Sovyet karşıtı örgüte üye yaptığı açık değil. Bunu yapmasının ana sebebi neydi?

Cevap: YAKOVLEV kendisinin talimatlarını yerine getirmem esnasında sahip olduğum Sovyet karşıtı duyguların farkına vardı; ki bu duygular açık bir şekilde benim Amerikan ve Batı Avrupa tipi tarım metotlarına atfettiğim üstün değerde ve Sovyetler Birliği'nde tarımın gelişimi konusundaki hâkim yaklaşım karşısında sahip oldukları üstünlükleri vurgulamamda kendi ifadesini buluyordu (Vavilov, 271-2).

Aynı zamanda YAKOVLEV tarafından verilen her türlü görevi yerine getiriyor oluşum, kuşkusuz benim Sovyet karşıtı örgüte doğru çekilmemi kolaylaştırdı.

Soru: YAKOVLEV'le Sağcıların Sovyet karşıtı örgütüne katılımın konusunda ne türden bir görüşme yaptınız?

Cevap: Bu konu hakkında doğrudan bir görüşme yapılmadı. Bunu bizzat YAKOVLEV'den aldığım gün gibi açık sabotaj görevleri üzerinden anladım.

Soru: Neden senin Sovyet karşıtı örgüte katılımını sağlayan kişinin kesinlikle YAKOVLEV olduğu sonucuna vardın?

Cevap: Bu sonuca vardım, çünkü tam da bu dönemden itibaren -YAKOVLEV'in talimatlarını yerine getirdiğim dönem- bilim ve bitki kültür projelerini gerekçelendiren bitki kültürü kuruluşlarındaki sabotaj faaliyetlerim aşikar bir biçimde başladı.

Soru: Sağcıların Sovyet karşıtı örgütünde YAKOVLEV tarafından istihdam edildiğini ve aynı zamanda YAKOVLEV'in kendisiyle bu örgüt hakkında doğrudan hiçbir görüşme yapmadığını ifade ettin. Şu anda ya kafan karıştı ya da henüz Sağcıların örgütüne girmeden önce bile şu anda kendisi hakkında sessiz kaldığın Sovyet karşıtı örgütün ideologlarından ve liderlerinden birisi olduğun konusunda bir şey söylemek istemiyorsun (Vavilov, 273-4).

[68] Vavilov'a itibarı çok uzun sure önce iade edildi ve bugün varlığını Rusya'da hâlâ sürdüren Enstitü, onun şerefine bu ismi taşımaktadır.

Bu bölümlerde Vavilov kendisinin Yakovlev'in Sağcı örgütüyle, buraya özel bir şekilde üye olarak kaydedilmeden işbirliği yaptığını iddia ediyor. Bu iddia, Vavilov'un nasıl olup da üye yapılmadan özel bir süreç üzerinden istihdam edildiğini ve aynı zamanda nasıl olup da Yakovlev'le bir kere bile örgüt hakkında konuşmadan onun tarafından istihdam edildiğini yeterince açıklayıcı bulmayan sorgu yargıcının aklını kurcalıyor.

Sorgu yargıcı, Vavilov'un açık bir şekilde çelişkili görünen ifadelerinden, sanığın bir şeyler saklıyor olabileceği sonucuna ulaşıyor. Ancak eksik olan bir şey resme eklenirse Vavilov'un çelişkili duran hikâyesi bir anlam kazanabilir. Vavilov tüm detayları bir sonraki kısımda veriyor. Kendisinin ve Yakovlev'in ortak bir anlayışının olduğunu ve Yakovlev'in açık bir şekilde komplo ve örgütlerden bahsetmektense, üstü kapalı sözlerle ve imalarla konuşutuğunu dile getiriyor.

> *Soru*: Daha önce YAKOVLEV'in seni Sovyet karşıtı örgütte istihdam ettiğini söyledin ve seninle sözüm ona bu konuda doğrudan hiçbir görüşme yapmadığını dile getirdin. Bu konuda daha net bir ifade vermeni talep ediyoruz.
> *Cevap*: Sağcıların Sovyet karşıtı örgütüne YAKOVLEV Yakov Arkadyeviç tarafından üye olarak kaydedildiğimi doğrularım. Ancak YAKOVLEV hiçbir zaman açık bir şekilde bu Sovyet karşıtı örgütte yer almam gerektiğini dile getirmedi ve kendisi açısından böyle yapmasını gerektirecek özel bir neden de yoktu; çünkü YAKOVLEV benim daha önceki sorgular esnasında dile getirdiğim Sovyet karşıtı fikirlerimi biliyordu ve Sovyet karşıtı işlerin yerine getirilmesinde bana gözü kapalı bir şekilde güvenebilirdi. Dahası YAKOVLEV'in bana karşı olan bu güveninden keyif aldım ve bizzat kendisi bunu defalarca dile getirdi: "Seni oldukça iyi tanıyoruz, sana güveniyoruz. Bu nedenle talimatlarımı hiçbir itirazda bulunmadan yerine getirmeni talep ediyorum." Tarım Akademisi'ndeki yöneticilik görevimi bırakma isteğimi sıklıkla dile getirmem karşısında YAKOVLEV bana şöyle karşılık verdi: "Gitmene izin veremeyiz, sana ihtiyacımız var, birbirimizi anladığımızı biliyorum" (Vavilov 278-84).

Bir sonraki kısımda Vavilov, Yakovlev tarafından kendisine gerçek-

leştirmesi söylenen kimi sabotaj faaliyetleri hakkında bazı özel detaylar veriyor.

> *Cevap*: YAKOVLEV'in emirleri sonucunda benim doğrudan katıldığım temel sabotaj girişimlerinden birisi, lüzumundan fazla sayıda hiçbir kıymeti olmayan dar görüşlü bilim-araştırma enstitüsünün yaratılması işiydi...
> YAKOVLEV'in emri üzerine benim doğrudan içinde yer aldığım ve sonuçları bugün de hâlâ hissedilebilen ve bu nedenle oldukça ciddi bir diğer sabotaj faaliyeti, deneysel hayvancılık-çiftçilik istasyonlarının bölgesel [oblast] ağının çökertilmesiydi. Sosyalist yeniden yapılanma koşulları ve ülkemizdeki geniş iklim ve toprak çeşitliliği düşüldüğünde, bu görevin önemi oldukça büyüktü...
> Bunun yanı sıra Birinci ve İkinci Beş Yıllık Planlar esnasında bitki kültürü konusunda bilinçli olarak zararlı planların geliştirilmesinde, doğrudan katkım oldu. Bu sabotaj faaliyetini eski Tarımdan Sorumlu Halk Komiseri YAKOVLEV Y. A. ve Tarım Akademisi eski başkan yardımcıları VOLF M. M., GAYSTER A. İ....'nin doğrudan emirleri sonucunda yürüttüm.
> VOLF aracılığıyla YAKOVLEV tarafından bana doğrudan bir görev verilmişti: 1937 yılında dönemin zorunlu planını 150 milyon hektara tohum ekilmesi şeklinde genişletmek. Çok açık ki bu, o dönemin olanaklarıyla mümkün değildi... (Vavilov 284-88).

Vavilov'un itirafının analizi

Vavilov'un bu itirafları, Yakovlev'in de süreçteki dahline işaret etmeleri bağlamında oldukça inandırıcı gözüküyor. NKVD sorgucularının, Vavilov'un, sözü edilen dönemde çoktan idam edilmiş olan Yakovlev hakkında uydurma bir tanıklık yapmasını istemelerinin hiçbir sebebi bulunmuyor. 1940 yılı itibariyle, Vavilov'un sorgusunun yapıldığı dönemde Yejov ve adamları çoktan tutuklanmış, yargılanmış ve birçok kişi hakkında yalan davalar üretmek nedeniyle idam edilmişlerdi. Beria NKVD'nin başına geçmişti. Beria'nın yönetimi esnasında, Yejov döneminde kendileri hakkında uydurma davalar açılan bu kişilerin durumları gözden geçirildi ve birçoğu serbest bırakıldı.

Bu durum için de, tarih boyunca hiçbir zaman olmadığı gibi, mutlak

kanıt diye bir şey yoktur. Ancak kanıtlar Yakovlev'in yalan söylemediğine işaret ediyor. Ayrıca Yakovlev'in tanıklığı birçok Moskova Mahkemesi ve Tuhaçevskiy Davası sanığı tarafından verilen ifadelerle ve yukarıda sunduğumuz kanıtlarla tutarlılık içerisinde gözüküyor.

Kendisine atıfta bulunduğumuz ciltte, Vavilov'u sorgulayanlar bir raporda, Vavilov'un 240 defa sorguya alındığını ve bunun toplamda 1000 saat sürdüğünü belirtiyorlar. Vavilov'un kendisi (o dönemde NKVD lideri olan) Beria'ya yazdığı 25 Nisan 1942 tarihli bir mektupta 400 defa sorguya çekildiğini ve bunun 1700 saat ettiğini iddia ediyor! Çok fazla zaman ve emek isteyen bunca sorgu, gerçeğe ulaşılması konusunda sahici bir çabanın olduğunun da göstergesidir. Tamamıyla yalan itiraflardan oluşan bir bütünü üretmek ya da orta yaşlardaki bir akademisyenden bunları kendi başına üretmesini istemek için bu denli devasa çabalar göstermenin nasıl bir anlamı olabilir ki? Ayrıca bütün bu süreç sonlandığında ve Vavilov suçlu bulunduğunda, NKVD şefi Lavrentiy Beria, Vavilov'un affedilmek için yaptığı ricayı kabul etti. Bilim adamı, 26 Ocak 1943'te yaşama veda ettiğinde, Alman ordusunun ilerlemesinden hemen önce Doğu'ya taşınmak üzereydi.

Yakovlev'in karısının itirafı

2004 yılında Yakovlev'in karısı Sokolovskaya'nın sorgu itiraflarının yalnızca bir tanesinden kısa bir alıntı yayımlandı. Bu alıntıdaki bilgiler Yakovlev'in kendisinin de sorguda olduğu zamana denk geliyor.

Yakovlev, Tuhaçevskiy komplosuyla ilgili sorgulandığında, 20 Mayıs 1937'de intihar eden Kızıl Ordu Siyasi Birimi'nin başı Yan Gamarnik'le işbirliği yaptığını dile getirdi. Yakovlev, karısının Gamarnik ailesinin bir arkadaşı olduğunu dile getirmişti. Kendisi, film stüdyosu "Mosfilm"de çalışıyordu. Yejov'dan Stalin'e iletilen 30 Nisan 1938 tarihli bir rapora göre Sokolovskaya daha önce, planlı bir kalkışma için silah tedarik eden Troçkist bir örgütün işyerindeki liderliğini yapıyordu.[69]

[69] *Lubyanka 2* No. 323 s. 529-30. Şuradan erişilebilir: <http://www.alexanderyakovlev.org/fond/issuesdoc/61342>.

Belli ki kendi hayatını kurtarmak amacıyla, kocasının Parti içerisinde 1923'ten beridir Troçkist faaliyetler yürüttüğünü bildiğini söyledi. Tam olarak şöyle söyledi:

> Geçtiğimiz beş yıl içerisinde Yakovlev Troçkist bir tutum alan yeraltı Sovyet-karşıtı bir örgüte aktif katılım sergiliyordu. Kendisinin özellikle gizli (*zakonspirirovannoni*) bir rolü vardı, Parti'deki yerini güçlendirmek ve bu yolla Parti liderliğine yükselebilmek için kendini gizliyordu (*Lubyanka* 2 398-9).

Stalin, notunda sorgucunun Sokolovskaya'ya doğru soruları sormamış olmasından şikayet ediyor:

> İlk sayfada el yazısıyla yazılmış bir not var: "Kom. Yejov: Hangi Mihailov? Adını ve soyadını bile sormadılar... Ne kadar iyi sorgucular! Burada önemli olan Yakovlev ve Sokolovskaya'nın geçmişteki faaliyetleri değil, 1936 yılında ve 1937'nin geçtiğimiz aylarında yaptıkları sabotaj ve casusluk faaliyetleridir. Aynı zamanda bu iki hainin neden neredeyse her yıl yurtdışına çıktıklarını da öğrenmeye ihtiyacımız var. J. Stalin." (Lubyanka B 399 n.)[70]

Burada Yakovlev'in sorgusunun durumunda olduğu gibi -aslında elimizde olan her vakadaki gibi- Stalin'in kendisinin bunları ürettiği ya da uydurduğu ihtimalini bertaraf edecek şekilde sorgu hakkında notlar aldığını görüyoruz. Sorgunun kendisinden, komplo faaliyetinin ne derece derinleştiğini anlamaya çalışıyor gibi gözüküyor. Bunun kendisi de sorgu sürecinin sahici olduğunu gösteriyor. Bu durum, Yakovlev'in sorgusunun da sahte olmadığının ve bu nedenle Yakovlev'in Shmuke ve Trotskiy'nin Nazilerle olan bağlantıları hakkındaki itiraflarının da doğru olduğunun bir kanıtıdır.

Stalin'in asıl kaygısı Yakovlev'in ihanet hikâyesi değil, *yakın* geçmişte yapılanlardı. "1936 yılı ve 1937'nin geçtiğimiz ayları", yüksek rütbeli as-

[70] Bkz. <http://www.alexanderyakovlev.org/fond/issues-doc/61211>. Stalin'in notları için Stalin'in çalışmalarının yeni edisyonunun 18. cildine bakınız: <http://grachev62.narod.ru/stalin/t18/t18_065.htm>.

kerlerin Almanya için casusluk yaptıkları Tuhaçevskiy komplosuna ve aynı zamanda Almanya ve Japonya tarafından yürütülen yaygın casusluk faaliyeti suçlamalarına ev sahipliği yapmıştı. Bu durumun kendisi de Stalin'in Yakovlev'in Almanya ile işbirliği yaptığı şeklindeki iddianın doğru olduğuna inanmasıyla oldukça tutarlı gözüküyor.

Yakovlev'in "rehabilitasyonu"

Burada yer verdiğimiz ifade haricinde, Yakovlev'e ait soruşturma ya da mahkeme materyallerinin hiçbirisi kamuya açılmadı. Elimizde, 27 Aralık 1956 tarihinde düzenlenmiş ve SSCB Başsavcısı Roman Rudenko tarafından imzalanmış, Yakovlev'in ölümünden sonra "rehabilite" edilmesini öneren bir rapor (*zapiska*, ya da "memorandum", tam bir rapordan daha kısa ya da daha az resmi olan) var.[71] Bu rapor Yakovlev'in masum olup olmadığına dair hiçbir kanıt göstermeden masum olduğunu ilan ediyor. Hruşçov ve Garbaçov dönemlerinde yayımlanan birçok diğer "rehabilitasyon" raporuna benziyor. Başka bir çalışmada bu türden sahte "raporları" değerlendirmiştik. "Rehabilitasyon" memorandumuna göre diğer sanıklar tarafından Yakovlev'in adı "100 defadan fazla" kez dile getirildi. Bütün bu tanıklıklar, tanıklık eden şahıslar öncesinde "rehabilite" edildikleri için düşmüş kabul edildi. Bir defa "masum" ilan edildikleri için başkalarına dair dile getirdikleri tanıklıklar basitçe yalan olarak kabul edildi. Bu, onların sahte doğalarına dair henüz tek bir işaret ...[72]

Memorandum aynı zamanda Yakovlev'in soruşturmasında yer alan NKVD çalışanı "Kazakeviç"in, Yakovlev'e "fiziksel baskı metotları" uygulandığını – açık ki 1956 yılında- söylediğini açıklıyor. Kendisinin tanıklığı erişilebilir değil. Adından dahi emin değiliz. Ne soyadı ne de aile adı verilmiş. Kozakeviç adında bir NKVD çalışanı Yakovlev'e ait bizim de incelediğimiz itirafın altına imza atan iki sorgucudan bir tanesidir.

"Fiziksel baskı metotları" her anlama gelebilir. Gerçek bir işkence, örneğin dayak ya da uzun süre uyutmama halleri ve benzeri bir "üçüncü derece" uygulama olabilir. Ancak Yakovlev, tutuklanmasının hemen ar-

[71] *RKEB* 2 (2003) No. 30, s. 215-216; 41.not, s. 808.

[72] Furr, *Antistalinskaya Podlost'* (Moskova: Algoritm 2007). 10. Bölüm , 148-175.

dından gelen birkaç gün içerisinde itirafta bulundu. Bu nedenle de uzun süreli baskı için zaman yoktu. Ayrıca bir şüphelinin bir tür "fiziksel baskı" görmüş olması, onun masum olduğuna dair bir kanıt değildir.

Yejov, Stalin'in Yakovlev'le görüşme yapmayı isteyip isteyemeyeceğini önceden bilemezdi. Yakovlev Stalin'e çok yakın birisiydi. Yeni anayasa üzerinde çalışıyorlardı ve bu nedenle Stalin'in onunla bizzat kendisinin görüşmeyi istemesi olasılık dâhilindeydi. Bunu gerçekten yapıp yapmadığını bilmiyoruz çünkü Rus hükümeti henüz tüm soruşturma dosyasını erişilir kılmadı. Yakovlev yalan bir şekilde itirafta bulunmaya zor yoluyla yönetilmiş olsa, Yakovlev'in Yejov'u Stalin'e bildirmesi tehlikesi oldukça fazla olurdu; çünkü Stalin Yakovlev'i bizzat görme konusunda ısrarcı olmuş olabilir. Bu nedenle Yejov'un Stalin'e bunca yakın birisine karşı sahte bir dava yaratmaya cesaret etmiş olması oldukça şüpheli bir durum. Yukarıda da dile getirdiğimiz üzere, Stalin'in Yakovlev ve karısının sorguları hakkındaki yorumları, Stalin'in Yakovlev'e bir nedenle "tuzak kurulması" sürecine dâhil olduğunu öne süren herhangi bir teoriyle tutarlı değil.

Yakovlev'in işkence gördüğü, dayak yediği ya da buna benzer bir muameleye maruz kaldığına dair elimizde herhangi bir kanıt yok. Eğer elimizde Yakovlev'e gerçek bir işkence yapıldığına dair bir kanıt olsaydı bile, bu, onun masum olduğu anlamına gelmezdi. Bu meseleyi aşağıda tartışacağız. Ne de Yakovlev'in neden mahkemede itiraflarda bulunduğunu açıklardı. İtiraflarda bulunduğunu biliyoruz, çünkü Rudenko'nun "zapiska"sı böyle olduğunu söylüyor. Bu dava kayıtlarının üzerindeki gizlilik şerhi henüz tamamıyla kaldırılmadı.

Tuhaçevskiy ve askeri liderler

Trotskiy'in Almanya ve/veya Japonya ile işbirliği yaptığına dair sunduğumuz kanıtlar, "Tuhaçevskiy Davası" olarak adlandırılan süreçle ilintili soruşturma materyallerinden geliyor. 11 Haziran 1937'de Kızıl Ordu'nun beş mareşalinden biri olan Mareşal Mihail Tuhaçevskiy ve diğer üstdüzey yedi askeri lider, Trotskiy, diğer muhalifiler ve Almanya ve/veya Japonya ile işbirliği yaparak, Stalin hükümetinin ileri gelenlerine suikast düzenleme, SSCB ve hasımları Almanya, Japonya ve Polonya arasında

savaş çıkmasını kolaylaştırma, iktidarı ele geçirme, kapitalizme dönme ve Mihver devletleriyle işbirliği yapma suçlarından yargılandılar ve suçlu bulundular.

Budyonnıy'ın Voroşilov'a Mektubu

Özel askeri mahkemedeki jüri üyelerinden birisi Mareşal Semyon Budyonnıy idi.. 26 Haziran 1937'de Budyonnıy, Savunma Komiseri Kliment Voroşilov'a mahkemeden edindiği izlenimleri ve bunların ne anlama geldiğini resmeden bir mektup yolladı.[73]

Bu mektup, bugüne dek birçok Rus yazarı tarafından çarpıtılarak, tamamıyla bağlamından koparılarak alıntılanageldi. Örneğin, alıntılar arasında şu cümle de var:

> PRİMAKOV[74], komiser VOROŞİLOV'a karşı kendisinin ŞMİDT, KUZMİÇEV ve diğerlerinden oluşan bir terörist gruba liderlik ettiğini inatla reddetti.

Ancak yukarıdaki bu cümlenin ardından gelen şu pasajlar *daima* görmezden gelinmiştir:

> Bunu şu temellerde reddetti. Trotskiy'in kendisine, yani PRİMAKOV'a, çok daha ciddi bir görevi tevdi ettiğini söyledi: Leningrad'da silahlı bir kalkışma örgütlemek. Bu amaca uygun olarak, PRİMAKOV'un, tüm terörist gruplardan uzakta durması, Troçkist ve Sağcılarla olan tüm ilişkilerini kesmesi ve aynı zamanda Parti ve Ordu yönetiminin mutlak güvenini ve bir tür yetki alanı kazanması gerekiyordu.
> Ancak PRİMAKOV, daha erken dönemlerden itibaren kendisinin terörist bir grupla ilişkisi olduğunu ve bu nedenle ŞMİDT'i mekanize birliklerin kumandanlığı mevkiine önerdiğini reddetmedi.
> Trotskiy'in tanımladığı bu özel görev kapsamında PRİMAKOV, 25. Süvari Birliği'nde tümen komutanı ZIBİN'le birlikte çalıştı.

[73] Bu önemli mektubun bir nüshasını yayına hazırlıyoruz- Furr ve Bobrov.

[74] Vitaliy Primakov, Haziran 1937'de "Tuhaçevskiy Davası"ndan yargılanan ve idam edilen sekiz subaydan birisidir.

> İddiaya göre isyancılar Leningrad'ı ele geçirdiğinde, kendisi sınırda TROTSKİY ile görüşmekle görevlendirilmişti.

Primakov'un aynı komplonun içinde oynadığı rolün detaylarına işaret eden bu paragrafların ihmal edilmesi sonucunda alıntılanan kısım, Primakov'a bir "tuzak" kurulduğu ve Primakov'un aslında masum olduğu havasını yaratıyor. 1962'deki 22. Parti Kongresi'ne gönderdiği mektupta Şelepin'in de Yakir'den yaptığı eksik ve bu açıdan yanlış bir alıntıda aynı tekniği kullandığını görüyoruz.

Budyonnıy'ın mektubundaki başka bir pasaj, Tuhaçevskiy'in, Alman "*Luftwaffe*"sinin Leningrad'daki muhalefet ayaklanmasının yardımına gelmeye hazır olduğunu itiraf ettiğini açığa çıkarıyor.

> Tuhaçevskiy, General RUMSHTET'ten[75] Kızıl Ordu'ya sabotaj planının Alman ordularının darbe vurcağı temel hatları göz önünde bulundurması gerektiğini bildiren bir talimat aldı. Bu, Ukrayna'da Lvov, Kiev hatlarıyla, diğer hatların ve Leningrad'ın isyancılar tarafından ele geçirilmesi anlamına geliyordu. Böylesi bir durum Almanya'nın epeyce işine gelecekti. İsyancıların üzerine gelirken kendilerini Sovyet güçleri tarafında yansıtacak Alman hava kuvvetleri sayesinde Almanya, isyancılara yardımda bulunabilecekti.

Başka bir arşiv belgesinden, Mareşal Voroşilov'un Savunma Komiserliği'nin "Aktiv"ine (doğrudan bağlı subaylar) hitaben 9 Haziran 1937'de yaptığı konuşmadan öğrendiğimize göre, bu bilgi Putna'nın itirafında ortaya dökülüyor.[76] İtiraf, Alman Luftwaffesi'nin üst düzey komutanlarından Alman General Erhard Milch'in Putna'ya verdiği bilgilerle

[75] Açık ki bu kişi daha sonra feldmareşal olacak olan General Gerd von Rundstedt'dir. Bkz. <http://de.wikipedia.org/wiki/Rundstedt>.

[76] Bundan birkaç yıl önce Moskova'daki araştırmacı bir dostumuzundan Voroşilov'un bu konuşmasının kısmi bir kaydını aldık. Bu kayıt şu anda yayımlanmış bulunuyor: *Voennıy sovet pri Narodnom Komissare Oborony SSSR. 1-4 iiunia 1937 g. Dokumenty i Materialy.* Moscow: ROSSPEN, 2008, s. 367-423. Voroşilov'un Putna'nın General Milch hakkındaki henüz yayımlanmamış bir itirafından yaptığı alıntı, bu edisyonun 384. sayfasında bulunuyor.

bağlantılı görünüyor.[77] Putna tarafından yapılan itirafı okuyan Voroşilov şöyle diyor:

> [Alman Hava Kuvvetleri Komutanı] Milch doğrudan bir şekilde -Sizden bunu Karahan'a (kendisi de 1927'den beridir bu domuzlar adına müzakareleri sürdüren bir casus) söylemenizi istiyorum- şöyle diyor: "Eğer Leningrad'ı, Leningrat *oblast*'ı ele geçirebilirseniz, bizim tarafımızdan hatırı sayılır bir yardım alacağınıza emin olabilir ve özellikle de üzerinize legal hükümet tarafından gönderiliyormuş gibi görünen hava kuvvetlerimize güvenebilirsiniz. Size personel ve çok sayıda hava kuvveti temin edeceğiz. Ve, diye sesleniyor Milch, size bu yardımı ancak Leningrad bölgesinde sağlayabiliriz; çünkü bu bölgenin bizim mükemmel bir ilişki tutturduğumuz Finlandiya ile bir sınırı var.

Bu ifadeler, Primakov'un Trotskiy'in Leningrad'da Almanların da bir dahli olacağı düşünülen bir ayaklanma planlaması yaptığı hakkındaki tanıklığı ile birleşiyor. Birçok asker ve sivil sanık, Rundstedt ve Milch'in adının da aralarında geçtiği birçok Alman generali ile tartışma yürüttüğünü itiraf etti.

21 Mayıs 1937 sorgusundaki bir parçada Primakov şöyle diyor:

> ... Sağcıların ve Troçkistlerin bloğu ve bu bloğun Sovyet karşıtı askeri komplonun ihanetini örgütlemesi, Kızıl Ordu içindeki tüm karşı devrimci güçlerin birleşmesine yol açtı... Bu Sovyet karşıtı blok ve askeri komplo, bizzat faşist Trotskiy tarafından yönetiliyordu,.. (kantor, Voyna 374).

(Primakov burada Trotskiy'i "faşist" olarak adlandırıyor, çünkü Primakov'a göre Trotskiy faşist Almanya ile SSCB aleyhine işbirliği yapıyor.)

Budyonnıy ayrıca askerlerin, Trotskiy ya da Sağcılardan liderliği almayı planlamadıklarını rapor ediyor.

[77] Milch üzerine olan makaleye şu adresten erişilebilir: http://de.wikipedia.org/wiki/Erhard_Milch.

> ... KORK kendisinin askeri liderlerden -Trotskiy ve Sağcılarla ilişkisi geçici görülen faşist karşı devrimci örgüt- haberdar olduğunu itiraf etti. TUHAÇEVSKİY, KORK'a Troçkistlerin, Sağcıların ve diğerlerinin yalnızca kısa dönemli yoldaşlar olduklarını ve silahlı darbe gerçekleşince kendisinin, yani TUHAÇEVSKİY'in, Bonaparte rolü oynayacağını söylemişti. Ayrıca KORK'un itirafına göre TUHAÇEVSKİY, 29 Ekim 1934'te Kork'un dairesinde bulunan herkese bunu açıkça ifade etmişti.

Albay Viktor Alksnis ve Tuhaçevskiy Davası Kayıtları

Tuhaçevskiy ve diğer yedi kumandanın 11 Haziran 1937 tarihli mahkeme kayıtları hiçbir zaman kamuya açıklanmadı. Metin Rusya'da halen o denli gizli sayılıyor ki ne derece güvenilir olursa olsun hiçbir araştırmacının bugün bu belgeyi okuma izni yok. Ancak 1990'da, SSCB'nin dağılmasından kısa bir süre önce askeri lider ve Duma (Sovyet parlementosu) üyesi ve 1937 Askeri Mahkemesi'ndeki yargıçlardan birinin torunu olan SSCB Albayı Viktor Alksnis'e KGB (NKVD-MVD'nin ardılı) tarafından bu kayıtları okuma izni verilmişti.

Belki de KGB Alksnis'in, "askerlere tuzak kuruldu" şeklindeki hikâyeye sempati duyacağını düşündü. Her şey bir yana, kendi büyükbabası 2. derece Kumandan (Korgeneral) Yakov İ. Alksnis, Kasım 1937'de tutuklanmış, yargılanmış ve 1938 Temmuzu'nda, Tuhaçevskiy ve diğerlerini yargılayan askeri heyetteki jüri üyelerinden biri olarak hizmet ettikten yalnızca birkaç ay sonra, komplocu olduğu suçlamasıyla idam edilmişti.

Buna rağmen 2000 yılında ulusalcı bir Rus gazetesi ve hemen sonrasında araştırmacı Vladimir L. Bobrov tarafından kendisiyle mülakat yapılan Alksnis, kayıtları okuduktan sonra Sovyet karşıtı bir komplonun varlığına ikna olduğunu söyledi. *Elementı* adlı dergideki 2000 tarihli mülakattan:

> Büyükbabam ve Tuhaçevskiy arkadaşlardı ve büyükbabam Tuhaçevskiy ve Eydeman'ı yargılayan jüri heyetindeydi. Benim bu davayla olan alakam [eski] mahkemede Yakov Alksnis'in oldukça aktif olduğunu yazan yargıç Viktorov'un yayınlarında sanıkları rahatsız etmesiyle çok daha güçlü hale geldi...
> Ancak mahkeme kayıtlarında her şey neredeyse bunun tam ter-

siydi. Büyükbabam yalnızca iki ya da üç soru sormuş. Öte yandan en tuhaf olanı ise sanıkların tutumları. [Garbaçov döneminin - GF] Gazete anlatıları sanıkların kendi suçlarını tamamıyla reddettiklerini söylüyor. Ancak mahkeme kayıtlarına göre hepsi suçlarını itiraf etmiş. Bir suçun itirafının kendisinin işkence sonucu olmuş olabileceğinin farkındayım. Ancak kayıtlarda durum bundan çok daha farklı. Çok fazla sayıda detay, uzun diyalog, karşılıklı suçlama ve büyük miktarda ince hassas bilgi... Bu türden bir şeyin tertip edilip sahnede yönetilmesi en basit anlamda imkânsız... Komplonun doğasına ilişkin hiçbir şey bilmiyorum. Ancak Kızıl Ordu içerisinde böylesi bir komplonun düzenlendiğine ve Tuhaçevskiy'in de buna dâhil olduğuna bugün tamamıyla ikna olmuş durumdayım.

...

Öyle görünüyor ki aslında orada, ta 1930'larda bize, bu günlerimize ateş edebilecek bir tür "savaş topu" var. Böyle bir şey olursa, o zaman her şey çok daha farklı sonuçlanabilir. Oysa o günlerin hemen sonrasında... olaylara dair öyle bir tür ortak duyu yaratıldı ve bu ortak duyunun sürekliliğini sağlamak uğruna öylesine çok şey yapıldı ki... (Alksnis).

Albay Alksnis'in Vladmir L. Bobrov tarafından yapılan görüşmede söylediklerinden:

Alksnis: ... Tutanağın sayfalarını çeviriyorum ve elimde cevaptan çok soru kalıyor. Çok açık bir şekilde oradan gerçekten bir komplo olduğu izlenimiyle ayrıldım... Beni en çok şaşırtan şunlar oldu. Mahkemenin organize bir şov olduğunu ve sanıklar üzerinde her biri gerekli itirafları yapsın diye özel olarak çalışıldığını iddia edenler ne derlerse desinler, kayıtlarda sanıkların söylediklerinin samimi olduğunu kanıtlayan kısımlar var.

Hayal edin. Diyelim ki Tuhaçevskiy Alman askeri ateşesi ile Moskova yakınlarında bir kır evinde yaptığı görüşmeden bahsediyor... Ve bu noktada Primakov araya giriyor ve şöyle diyor: "Mihail Nikolayeviç, yanılıyorsun. O toplantı senin kır evindeki ofisinde değil verandada yapıldı." Böylesi şeylerin, örneğin Tuhaçevskiy tam olarak şöyle desin ve sonrasında Primakov böyle bir düzeltme yapsın türünden "yönlendirilmelerin" imkânsız

olduğunu düşünüyorum.
Bobrov: Pekâlâ. Yine de sizi, mahkemenin bir senaryo üzerine kurulu olduğunu ve bunun üzerinden yönlendirildiğini düşünmeye iten herhangi bir şey oldu mu?
Alksnis: Hayır, bu kayıtlardan da göründüğü üzere böylesi bir davanın senaryosunu yazmak ve yönetmek imkânsız bir şey olurdu.
Bobrov: Bu durumda kayıtları okuyan birisi olarak herhangi türden bir sahneleme izine rastlamadığınızı mı söylemek istiyorsunuz?
Alksnis: Evet, evet. Her şeyden de öte, her birinin son sözünde suçunu itiraf ettiğini, yani komploya dâhil olduğunu söylediğini ve bunu hepsinin kendilerini kaçınılmaz bir idamın beklediğini gayet iyi bildikleri halde yaptıklarını düşünürsek, yine hepsinin birden böylesi itiraflar ve açıklamalar yapmaya zorlanmış olduklarını hayal etmek imkansız.
...
Bobrov: "Komplocular" esas olarak neyle suçlanıyorlardı?
Alksnis: Herşey var orada, casusluk, askeri bir *darbe* için hazırlık, sabotaj [yıkıcılık]...
Bobrov: Peki "casusluk" ne anlama geliyor? Kır evindeki bir toplantıdan bahsediyordun...
Alksnis: Evet, evet Alman askeri ateşesiyle olan. Alman ordusuyla bir koordinasyon organize etmek hakkında konuşmuşlar, onlarla bağlantılar devam ediyormuş...
Bobrov: Son bir soru. "Elementi"ya verdiğin mülakatta 1930'lardan günümüze ateş edebilecek bir "savaş topu"ndan bahsediyorsun. Bununla neyi kastettin?
Alksnis: Eğer o yıllardaki olaylar hakkında, ideolojik dogmalardan arındırılmış bir şekilde objektif bir araştırma projesi yapılsaydı, bizim o yıllara dair ve o dönemin şahsiyetlerine karşı tavrımızda çok şey değişebilirdi. Bu da elbette üzerimize bir "bomba" düşmesi anlamına geliyor... (Bobrov).

Kanıtın değerlendirilmesi

Tuhaçevskiy Davası kayıtlarının çok gizli olması bu nedenle de sürpriz değil aslında,. Teşhis edebildiğimiz kadarıyla Alksnis'den beri *kimseye* erişim izni verilmedi. Ancak elimizde Budyonnıy'ın mektubu var. Bu,

davada verilen sanık ifadelerinin elimizde bulunan en doğrudan kanıtı. Alksnis'in her iki anlatısı da Budyonnıy'in mahkeme özetinin doğruya uygunluğunu teyit etmiş oluyor. Örneğin Alksnis, sanıkların tüm suçlamalar hakkında detaylar vererek itirafta bulunduklarını söylüyor. Budyonnıy'ın mektubunda da aynısı dile getiriliyor.

Budyonnıy'ın tanıklığına gereğinden fazla önem vermek diye bir şey söz konusu olamaz. Birçok savaş eskitmiş sekiz askerin bu denli yıkıcı suçlamaları yalan yere kabullenmeye zorlanmış olduklarına inanmak pek zor gözüküyor. Hem de bunca detay ve nasıl itiraflarda bulundukları ortadayken. Ayrıca elimizde mahkeme öncesinde dahi yalan itirafta bulunmaya zorlandıklarına dair herhangi bir kanıt bulunmuyor.

Tıpkı mahkeme tutanağının kendisi gibi mektup da çok gizliydi. Biz onu az bilinen ve düzensiz bir arşivde bulduk ve yayın için hazırlıyoruz. Budyonnıy için, tıpkı Albay Alksnis için olduğu gibi, itirafta bulunan ve çok sayıda detay veren generallerin işledikleri suçlardan şüphe duymaya mahal yok. Hâkimlerden bir diğeri olan General Belov'un yorumları da bu doğrultuda. Belov'un Voroşilov'a yazdığı mektup 1996'da yayımlandı. Yayımlanmasının bir sebebi suçlamalar konusunda içeriğe dair çok az bilgi vermesi olabilir. Ancak Belov generallerin suç işlediklerinden de emindi. Bu mektubu burada incelemiyoruz, çünkü Trotskiy ve Almanlar ya da Japonlar hakkında özel hiçbir şey söylemiyor.

Tuhaçevski davası kanıtlarının önemi

Voroşilov'a yazılan Budyonnıy mektubu ve Albay Alksnis'in "Tuhaçevskiy Davası" kayıtlarını okuduktan sonra verdiği bilgiler, Sovyetler Birliği tarih yazımının en önemli keşiflerinden birisini oluşturuyor. Bunlar sayesinde artık şimdiye kadar olunabilecek en kesin şekilde biliyoruz ki bu davadaki askeri sanıklar itirafta bulundukları suçlamalar konusunda gerçekten suçluydular.

Bizzat kendi başına bu durum Sovyet tarihinin yerleşik yorumunu tamamen alt üst ediyor. Örneğin, Mart 1938 Üçüncü Moskova "şov" "Buharin-Rıkov" davasındaki ifadelerin Tuhaçevskiy ve diğer askerler tarafından verilen ifadelerle örtüştükleri ortaya çıktığı için doğru oldukları da ortaya çıkmış oluyor. Aynı zamanda Ocak 1937'deki İkinci Moskova

Mahkemesi, "Pyatakov-Rıkov" davasındaki sanıkların, Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile işbirliği yaptığına dair tanıklıkları da doğrulanıyor; çünkü bu bilgi aynı zamanda Tuhaçevskiy davası ifadelerinde de geçiyor.

Eğer elimizde bu meseleye dair başka bir kanıt olmasaydı da askeri şahsiyetlerin ifadeleri yine çok güçlü kanıtlar olacaklardı. Elbette elimizde çok daha fazla kanıt bulunuyor. Bunların hepsi Tuhaçevskiy davasının tanıklıklarından bildiğimiz şeylerle tutarlılık gösteriyor. Bu makalenin yola çıkış sorusu bağlamında, Trotskiy'in Nazi hükümeti ve Alman ordusuyla işbirliği yaptığı konusunda muhtemelen elimizdeki en güçlü kanıtlar yine bunlar.

Dreytser

1930'ların NKVD sorguculan, birbirleriyle çakışan komplo davalarını "klubok", yani "kördüğüm" olarak adlandırdılar. Bu metaforla anlatılmak istenen, liderlik düzeyinde planlanan farklı birçok komplonun birbiriyle iç içe geçmiş olduğuydu. Bu, aynı zamanda NKVD'nin onları nasıl açığa çıkardığına da işaret ediyor. Küçük bir komplo ortaya çıkar çıkmaz, diğer komploların da açığa çıkması için buradan iz sürerek ısrarlı soruşturmalar yapıldı.

1936 Moskova Mahkemesi'ndeki sanıklarından ve Trotskiy ile şahsi bağlantısı olduğu iddia edilen Yefim Dreytser, 1936 Mahkemesi'nde Putna'nın ismini Trotskiy ile doğrudan bağlantısı olan Troçkist bir komplocu olarak verdi (Dreytser 1920'li yıllarda Trotskiy'in koruma şefliğini yapmıştı). Açık ki bu kanıt, Putna'nın tutuklanmasına sebep olan birçok kanıt parçasından biriydi. Tıpkı Kamenev'in Radek, Sokolnikov, Buharin ve diğerlerinin isimlerini vermesinin ikinci ve üçüncü davaların açılmasına sebep olan bir "iplik söküğünü" başlatması gibi. Dreytser'in soruşturma dosyası mahkemedeki itiraflarını ve kendisinin Putna ve daha sonra Tuhaçevskiy Mahkemesi sanıklarından birisi olan Yakir'le olan yakın bağlarını doğruluyor. Dreytser'in ailesinin yakın bir üyesi ve hâlâ yaşayan tek akrabası, kendi büyük amcası Yefim'in, aralarında her üç Moskova Mahkemesi'nde de sanıklar tarafından ismi verilen,

Tuhaçevskiy Davası'nda yargılanan ve infaz edilen sekiz askeri liderden biri olan ünlü Troçkist Putna'nın da bulunduğu üst düzey Kızıl Ordu askerlerine yakın olduğunu doğruladı.[78]

1936 yılında tutuklanan ve sorgulanan askeri bir kumandan olan Dimitriy Şmidt, Putna'nın Trotskiy ile olan yakın ve gizli bağlantısı hakkında tanıklık etti.

> 1927'de ne zamanki Troçkistler'e katıldım o zaman DREYTSER, OHOTNİKOV ve PUTNA'dan, PUTNA'nın Troçkist örgütün askeri merkezinin üyelerinden birisi olduğunu ve Kızıl Ordu'da önemli bir örgütlenme görevi sürdürdüğünü öğrendim. Bu iş konusunda doğrudan Trotskiy'e bağlıydı. 1927 ve 1928'de PUTNA, Devrimci Askeri Konsey tarafından Japonya'ya askeri ateşe olarak atandı. O yıllarda, PUTNA henüz görevi için ülkeden ayrılmadan önce kendisiyle bir görüşme yaptım. Bana Trotskiy'in kendi dairesine gelerek ona birçok farklı konuda talimat ve yurtdışı seyahatiyle ilintili görev verdiğini söyledi.[79]

Böylece NKVD'nin elinde Putna'nın faaliyetleri konusunda yeni bir kanıt daha, belki de birçok yeni kanıt oldu. Özel olarak Şmidt'in tanıklığı düşünülürse, Trotskiy'in 1927'de Putna'ya komployla ilintili olanlar haricinde ne türden talimatlar verdiğini kestirmek zor; çünkü Trotskiy uzun süre önce (Ocak 1925'te) tüm askeri görevlerinden istifa etmişti.

---

[78] Dreytser'in yeğeninin kızı Svetlana M. Çervonnaya ile yapılan kişisel görüşme. Soğuk Savaş tarihi üzerine yetenekli bir Amerikancı araştırmacı ve Dreytser'in hayatta olan tek yeğeni Bayan Çervonnaya'ya Dreytser'in soruşturma dosyalarını çalışma izni verilmişti.

[79] "N.6. Z protokolu dopity D.A. Şmidta vid 31 serpnia 1936 r.," Sergiy Kokin, Oleksandr Pşennikov, "Bez stroku davnosti," *Z Arhiviv VUChK-GPU-NKVD-KGB* No. 1-2 (4/5), 1997. (Ukraynaca).

Kantor'un dört makalesi[80]

2005'te tarih alanında lisansüstü çalışmalarını sürdüren ve bir gazeteci olan Yulya Kantor, Mareşal Tuhaçevskiy hakkında bir seri makale ve bir kitap[81] yayımladı. Kantor Tuhaçevskiy'in suçlu olup olmadığını araştırmıyor ve tıpkı Çeruşev'in yaptığı gibi Tuhaçevskiy'in Stalin tarafından düzenlenen bir oyunun masum bir kurbanı olduğunu verili kabul ediyor. Tıpkı Çeruşev gibi Kantor'un da başkalarının izni olmayan kimi belgelere, yani Tuhaçevskiy'in sorgu materyallerine erişiminin olması, muhtemelen bir tesadüf değil. Buna ek olarak Kantor -Rusya'da bir kişinin akraba ve yakınlarının görmesine oldukça sınırlı biçimde izin verilen ve normal olarak tüm diğerlerinin erişimine kapalı olan- sorgu dosyasını görmek üzere Tuhaçevskiy'in ailesinin kendisine izin verdiğini iddia ediyor.

Kantor, bu materyalleri doktora tezinde ve aynı zamanda kitap ve makalelerinde kullandı. Kantor'un kendilerine referans verdiği ilk elden kaynakları Kantor'un taraflı yorumlarını dikkate almadan çalışan birisi, bu kaynakların Tuhaçevskiy'in suçlu olduğu tezini güçlü bir şekilde desteklediğinin farkına varır. Bu kaynakların bir kısmı Tuhaçevskiy'in Trotskiy hakkındaki suçlamalarını içeriyor.

Vitovt Putna'nın sorgu kayıtlarının tamamı henüz yayımlanmadı. Bu itiraflardan yalnızca kimi parçalar yayımlandı. Bunları aşağıda kısaca inceleyeceğiz. Ancak elimizdeki Tuhaçevskiy tanıklığından oluşan kanıtlara bakılırsa, Putna Trotskiy ile doğrudan bağlantı halindeymiş ve Tuhaçevskiy'e, Trotskiy'in Alman hükümeti ve Alman Genelkurmayı ile kurduğu doğrudan bağlantılarına dair bilgileri iletmiş. Bu durum Ocak 1937 Mahkemesi'nin öncesinde ve mahkeme esnasında Radek'in verdiği

[80] Kantor'un dört adet makalesi de *İstoriya Gosudarstva i Prava'da* (2006) yayımlandı. Rusya dışında bu hukuk dergisine erşimek oldukça zor. Makalelere Rus hukuk websitesi <http://lawnews. ru/up/u11/post_1130954400.html'den erişilebilir. Ancak buradaki metinlere de her zaman ulaşılamayabiliyor. Ayrıca metinler hiçbir şekilde formatlanmamışlar. Rus dilini kullanabilen okuyuculara kolaylık olması amacıyla bu dört makaleyi yeniden formatladık ve kendilerine şu sitede yer verdik: <http://chss.montclair.edu/english/furr/research/kantor_4articles_igp06.pdf>.

[81] Kantor, Yulya. *Voina i mir Mihaila Tuhaçevskogo*. Moscow: Izdatelskiy Dom *Ogonyok* "Vremya,"2005.

ifadelerle de tutarlılık gösteriyor.

Tuhaçevskiy, Putna üzerinden iletilen mektuplar aracılığıyla Sedov'la doğrudan iletişim kurabildiğini iddia ediyor.

> Sorgu merciine, 1935'te Putna'nın bana Sedov'dan getirdiği bir not hakkında bilgi vermek isterim. Bu notta, Trotskiy'in benim Troçkist kumandan kadroları ile daha yakın ilişkiler kurmamı arzuladığı yazıyordu. Putna üzerinden bu isteğe onay verdiğimi sözel olarak ilettim ve bana iletilen bu notu yaktım. (Kantor 2006, 5; Kantor, Voyna 378).

Tuhaçevskiy aynı zamanda, kendisinin halihazırda inşasına hazırlandığı komplocu bir askeri örgüt kurması konusunda 1932 yılında Trotskiy'den bir "direktif" aldığını söylüyor.

> Sovyet karşıtı askeri Troçkist kumpasın inşasından çok daha önceki yıllarda kendi etrafımda Sovyet otoritesine düşman olan ve kendi komutanlık pozisyonlarından memnun olmayan bir grup adam topladım. Onlarla, Parti liderliğine ve hükümete karşı gizli bir işbirliği yaptım. Bu sayede, Ordu'da Sovyet karşıtı bir örgüt kurulması konusunda, 1932'de Trotskiy'den bir talimat aldığımda, kendilerine güvenebileceğim sadık kadrolara çoktan sahiptim (Kantor 2006, 5; Kantor, Voyna 378-9).

Tuhaçevskiy'e göre Putna'nın Trotskiy ile Trotskiy'in Alman hükümeti ve Genelkurmayı ile olan bağları hakkında doğrudan bir iletişimi vardı ve kendisi Trotskiy'den edindiği haberleri sözel bir şekilde Tuhaçevskiy'e iletiyordu.

> Putna bana sözel olarak Trotskiy'in Alman faşist hükümeti ve Alman Genelkurmayı ile doğrudan ilişki kurduğunu söyledi. (Kantor 2006, 5; Kantor, Voyna 378-9).

Tuhaçevskiy, Trotskiy'in bizzat Vladimir Romm'un kendisine Sovyet gücüne karşı olan savaşında Hitler'in yardımına güvendiğini söylediğini dile getirdi. Romm'un yukarıda gözden geçirdiğimiz 1937 Mahkemesi'ndeki

tanıklığından da bildiğimiz üzere, Romm kendisinin Trotskiy ile doğrudan bir ilişki içerisinde olduğunu iddia ediyordu.

> Romm bana, Trotskiy'in Hitler'in iktidara gelmesini beklediğini ve Sovyet devletine karşı yürüttüğü savaşında Hitler'in yardımına bel bağladığını söyledi (Kantor 2006, 7; Kantor, Voyna 381).

Tuhaçevskiy, Trotskiy ile bağı olduğu ve aynı zamanda bizzat kendisinin Alman istihbaratı ile işbirliği yaptığı gerçeğini teslim ediyordu. Ancak takip eden paragrafta görüleceği üzere Trotskiy'in Alman ya da Japonya ile olan bağlantılarından kendisine doğrudan bir şekilde bahsedip bahsetmediği konusunda net bir bilgi vermiyor.

> Sanık Tuhaçevskiy'in 9 Haziran 1937 tarihli sorgu kaydı: Ön soruşturma esnasında askeri- Troçkist kumpastaki öncü rolüm, Almanlarla olan bağlantılarım ve Sovyet karşıtı gruplara eski üyeliklerim hakkında verdiğim ifadelerin tamamını onaylıyorum. Alman istihbaratına gizli bilgi ve SSCB savunması hakkında veri servisi yaptığımı ve dolayısıyla bu konudaki suçlamaları kabul ediyorum. Aynı zamanda Trotskiy ve Dombal'la bağlarım olduğu da doğrudur (Kantor 2006, 15; Kantor, Voyna 406-7).

Kanıtın değerlendirilmesi: Kantor

Kantor, Tuhaçevskiy hakkındaki uzun biyografisini yazmak için hem Tuhaçevskiy'in ailesinden hem de Rus hükümetinden sorgu materyallerinin kimilerine erişim izni almış. Her ne kadar böyle olduğunu çok fazla dile getirmese de her şeyi okuma iznini elde edememiş gibi görünüyor. Özel olarak Tuhaçevskiy'in ve diğerlerinin mahkeme tutanaklarını okuma izni elde edememişe benziyor. Eğer okuduysa ve bunlara kitabında ve makalelerinde yer vermediyse, Kantor sadece önyargılarının mahkûmu olamakla suçlanamaz; kendisi aynı zamanda ciddi bir yanlış bilgilendirme işine de girişmiş demektir. Kantor, her durumda okuyucularını yanlış yönlendiriyor, çünkü bizlere hiçbir zaman kendisine neleri görme izni verildiği ve nelerin kendisinden gizli tutulduğu bilgisini vermiyor.

Kantor, Mareşal ve diğer askeri şahsiyetlerin kendilerine kurulan bir tuzağın masum kurbanları olduğu şeklindeki egemen resmi görüşü des-

tekliyor. Bu durumda kendisine bunu ispatlayan kanıtların verilmiş olması gerekir. Ancak kendisi bu nitelikte herhangi bir kanıta atıfta bulunamıyor. Bu, epeyce dikkate değer bir mesele; çünkü bu durum aynı zamanda bu türden bir kanıtın aslında hiç var olmadığını gösteriyor.

Aynı zamanda Kantor, sanıkların suçlu olduklarını gösteren kimi kanıtları da görmezden geliyor. Özellikle araştırmacılar tarafından oldukça yakından bilinen ve halihazırda yayımlanmış Şvernik Raporu'ndaki kanıtları ... Tuhaçevskiy'e ait sorgu dosyasından yapılan ve Kantor'un 2005 tarihli kitabında da yayımlanan alıntılar aynı zamanda kendisine ait dört ayrı akademik makalede daha yer alıyor.

Kantor'un atıfta bulunduğu pasajlar daha önce referans verdiğimiz tüm diğer kanıtları destekliyor. Kantor'un çalışmasından yalnızca Trotskiy'in Almanya ile suç ortaklığını doğrudan bir şekilde gösteren kısımları alıntıladık. Trotskiy'in Almanlarla olan işbirliği hakkındaki tanıklıklarının güvenilirliği, ifadelerin geri kalan kısımlarının doğruluk derecesine dayanıyor, yani kendi işledikleri suçların üzerine... Kantor, bütün bu adamların suçlu olup olmadıklarını araştırmaktansa kendini, onların masumiyetlerini onamaya adamış görünüyor. Öte yandan bu isimler hakkında yaptığı taraflı yorumları bir kenara bırakacak olursak, atıfta bulunduğu kanıtlar, bu adamların suçlu olduklarının güçlü birer kanıtıdır. Bunlar aynı zamanda Trotskiy ve Almanya ile olan işbirlikleri hakkında doğruyu söylediklerine dair oldukça güçlü kanıtlardır.

Tuhaçevskiy'in itirafları

1994'te Tuhaçevskiy'in itiraf metinlerinden ikisi Rusya'da yayımlandı. Bu metinlerde, Tuhaçevskiy, Romm'un kendisine Trotskiy'in Hitler'e güvendiğini söylediğini tekrarlıyor. Yukarıda da dile getirdiğimiz üzere Romm Trotskiy ile SSCB'deki komplocular arasında bir kurye olduğunu itiraf etmişti.[82]

[82] Tuhaçevskiy'e ait bu itiraflar Steven J. Main tarafından çevrildi ve yayımlandı: "Sovyetler Birliği Mareşali M. N. Tuhaçevskiy'in Tutuklanması ve 'İfadeleri' (Mayıs- Haziran 1937)". *Journal of Slavic Military Studies* 10, No. 1 (Mart 1997), 151-195. Trotskiy ile ilintili kısımlar 1994 yılında *Molodaya Gvardiya*'nın 2 ve 10. sayılarında yayımlandı. Okuyuculara kolaylık olması açısından Main'in İngilizce metnini kullandık ve Main'in yaptığı çeviriyle uyuşmadığımız birkaç yerde küçük düzeltmeler yaptık. Bu düzeltmeler için metnin orijinaline başvurduk.

> ... Romm aynı zamanda Trotskiy'in Hitler'in iktidara geleceği ve Sovyet gücüne karşı verdiği mücadelede kendisini destekleyeceğine dair bir umudu olduğunu da dile getirdi. Main 159; *Molodaya Gvardiya* (MG) 9 (1994), 133. (Açık ki yukarıdaki pasajla aynı şeyi söylüyor).

Tuhaçevskiy, (sekiz sanıktan bir diğeri olan) Kork'a, kendisinin Trotskiy ve Sağcılarla bir ilişkisi olduğunu söylediğini tekrarlıyor.

> Kork'a hem Trotskiy hem de Sağcılarla bağlantılarım olduğunu söyledim ve kendisine Moskova askeri bölgesinde yeni üyeler örgütlemesi görevini verdim... (Main 160; MG 9. 134).

Tuhaçevskiy'e göre, Trotskiy'in uzun erimli bir destekçisi ve diğer sekiz sanıktan biri olan Putna, kendisine 1933'te Trotskiy ve aynı zamanda SSCB'de yaşayan bir Troçkist olan Smirnov'la bağlantı halinde olduğunu itiraf etti. Sonraki dönemde Putna askeri ateşe olarak atandı.1934'te Büyük Biritanya ataşesi olarak... Böylece Trotskiy ve diğer komplocular arasındaki bağlantı kişisi olma görevini üstlendi.

> Putna ve Garbaçov'un Uzak Doğu'dan dönmelerinin ardından sanırım yıl 1933'tü- her ikisiyle de ayrı ayrı görüştüm. Putna, hâlihazırda Trotskiy ve Smirnov'la bağlantı halinde olduğunu hemen itiraf etti. Kendisine askeri Troçkist gizli örgütün bir neferi olmasını teklif ettim ve ayrıca Trotskiy ile doğrudan bağlarım olduğunu da belirttim. Putna bu teklifi anında kabul etti. Sonrasında, kendisinin askeri bir ataşe olarak atanmasının ardından Putna'ya, Trotskiy ile Sovyet karşıtı askeri Troçkist gizli örgütün merkezi arasında bağlantı sürdürme görevi verildi (Main 160; MG 9, 134).

Tuhaçevskiy, 1933 ve 1934'te Romm'un kendisine "Alman faşistlerinin" Troçkistlere yardım edeceğini ve bu nedenle askeri komploculaın hem Alman hem de Japon Genelkurmayları'na sabotaj, yıkıcılık ve Sovyet hükümetine karşı suikast düzenleme başlıklarında yardım etmeleri konusunda Trotskiy'den talimatlar aldığını söyledi. Tuhaçevskiy "Trotskiy'in

talimatlarını" gizli liderliğe ilettiğini söyledi ve böylece bizzat kendisinin bu talimatlara onay verdiğini ima etmiş oldu.

> Bu zaman zarfında, yani 1933/1934 yıllarında, Romm beni Moskova'da ziyaret etti ve bana Trotskiy'in yeni talimatlarını ileteceğini söyledi. Trotskiy, bundan böyle faaliyetlerimizi yalnızca kadro istihdamı ve örgütlenmesine indirgeyemeyeceğimize ve daha aktif bir program benimsenmemiz gerektiğine işaret ediyordu. Alman Faşizmi'nin, Stalin'in liderliğine karşı yürüttükleri mücadelede Troçkistlere yardımda bulunacağını ve bu sebeple de askeri gizli örgütün, Alman Genelkrumayı'na istihbarat verileri tedarik etmesi ve açık etmeden Japon Genelkurmayı ile beraber çalışması gerektiğini söyledi. Ayrıca orduda rahatsızlık yaratacak faaliyetlerin sürdürülmesi ve hükümet üyelerine karşı yıkıcı ve terörist eylemlerin düzenlenmesi gerektiğini de dile getirdi. Trotskiy'in bu talimatlarını gizli örgütümüzün merkezine ilettim (Main 160- 161; MG 9, 134).

Bu yayımlanmış itirafın başka bir yerinde Tuhaçevskiy, yalnızca Romm, Putna ya da doğrudan kendisine söylenmesi yoluyla değil, Trotskiy'den Pyatakov aracılığıyla da talimatlar aldığını söylüyor.

> 1935/1936 kışında Pyatakov bana Trotskiy'in bizden, yapılacak olan müdahale Ukrayna'yı Almanlara ve Primorye'yi Japonlara vermek anlamına gelse de, SSCB'nin [gelecekteki] savaş yenilgisini garanti altına almamızı istediğini söyledi. SSCB'nin yenilgisini hazırlamak için SSCB'nin içindeki ve dışındaki tüm güçlerin hazır edilmesi gerekiyordu. Pyatakov, Trotskiy'in özellikle kendi adamlarını Komintern'e yerleştirmek için kararlı bir mücadele yürüteceğini dile getirdi. Pyatakov, bu türden faaliyetlerin ülkede kapitalizmin restore edilmesi anlamına geleceğini de söyledi.
> Sabotaj faaliyetleri, casusluk, bölücülük ve terör faaliyetleri hakkındaki Trotskiy talimatlarını alınca, komplo örgütünün merkezi, ki merkezde yalnızca ben değil Feldman, Eydeman, Kamenev, Primakov, Uboreviç, Yakir ve onlarla açık bir şekilde ortaklık ettikleri bilinen Gamarnik ve Kork da bulunuyordu, örgüt üyelerine Trotskiy'in direktifleri doğrultusunda birçok talimat iletti (Main 163; MG 10, 257).

Tuhaçevskiy aynı zamanda Putna üzerinden Sedov'dan da, ki kendisi elbette Trotskiy'in talimatlarını iletiyordu, yazılı talimatlar aldığını iddia ediyor. Putna Tuhaçevskiy'e, Trotskiy'in Alman hükümeti ve Genelkurmayı ile doğrudan bağlar kurduğu konusunda garanti veriyor.

> 1935 sonbaharında Putna ofisime geldi ve bana Trotskiy adına Sedov'dan gelen bir not verdi. Burada Troçkist kadroların gizli askeri örgüte daha enerjik bir şekilde çekilmesi ve kendilerinden daha aktif bir şekilde faydalanılması konusunda ısrar ediliyordu. Putna'dan bunun hayata geçirileceğini kendisine söylemesini istedim. Ek olarak Putna bana Trotskiy'in Hitler hükümeti ve Genelkurmayı'yla doğrudan bağlantılar tesis ettiğini ve Sovyet karşıtı askeri Troçkist gizli örgütün merkezinin Alman Ordusu'nun savaşacağı cephelerde yenilgiye uğramak üzere hazırlık yapması gerektiğini dile getirdi.
> Daha önce dile getirdiğim üzere 1935/1936 kışında Pyatakov'la bir görüşme yaptım. Bu görüşme esnasında kendisi bana Trotskiy'in SSCB'nin Hitler ve Japonya ile savaşta kayıtsız bir şekilde yenilgiye uğratılması ve aynı zamanda Ukrayna'nın ve Primorye'nin SSCB'den ayrılmasının sağlanması konusundaki bir diğer talimatını iletti. Bu talimatlar, orduyu nereye yönlendireceklerini öğrenmek ve Sovyet ordularının nerelerde yenilgiye uğrayacağını planlamak açısından Almanlarla kaçınılmaz olarak bağlantı tesis edilmesi gerektiği anlamına geliyordu (Main 166; MG 10, 261).

Tuhaçevskiy'in yayımlanmış itirafındaki bu kısım, Budyonnıy'in Voroşilov'a yazdığı 26 Temmuz 1937 tarihli mektupta rapor ettiklerini doğrular nitelikte. Elbette Tuhaçevskiy bunu mahkemede tekrar dile getiriyor ve von Rundstedt'in bu bilgiyi Trotskiy üzerinden öğrenmiş olabileceği yönünde bir yorum ekliyor.

> Ocak 1926'nın sonunda Britanya Kralı'nın cenazesine katılmak amacıyla Londra'ya gitmem gerekti. Cenazede önce yürüş sırasında, sonra da trende Alman hükümetinin askeri delegasyonunun başı olan General Rundstedt benimle konuştu. Alman Genelkurmayı'nın, daha öncesinde Trotskiy tarafından bilgilendirildiği pek açıktı. Rundstedt, bana açık bir şekilde Alman

> Genelkurmayı'nın benim Kızıl Ordu'daki gizli bir askeri örgütün başı olduğumdan haberi olduğunu söyledi ve bana kendisinin, yani Rundstedt'in, her iki tarafı da ilgilendiren konularda görüşmeleri başlatmak üzere görevlendirildiğini söyledi (Main 166; MG 10, 261).

Birkaç sayfa sonra Tuhaçevskiy, Trotksy ve Rundstedt'in talimatlarını bir araya getiriyor.

> Trotskiy'in Almanların saldıracağı cephedeki yenilgiye dair hazırlık emrini ve aynı zamanda General Rundstedt'in Ukrayna cephesindeki yenilgi hakkındaki talimatını değerlendirirken, Yakir'e Almanların işini yıkıcı faaliyetler örgütlemek usulüyle kolaylaştırmayı önerdim. Bunun için, aynı zamanda komplo örgütünün de bir üyesi olan Sablin'in kumandanlığındaki Letiçev adlı güçlendirilmiş bölgenin düşmesine yönelik sabotaj faaliyetleri düzenleyebilirdik (Main 185 MG 10, 264).

Tuhaçevskiy'in itiraflarından yalnızca birkaç tanesi kamuya açıklandı. Bunlardan bir tanesinin dahi elimizde olması nedeniyle şanslı sayılırız. Hâlâ *glasnot* ("açıklık") umutlarının sönümlenmediği 1990'lı yılların başlarında yayımlandılar. 2006'da Nikolay Yejov'un bir itirafı yayımlandı. Yejov, Tuhaçevskiy'in etrafında örgütlenenin de aralarında olduğu birçok askeri komplo grubunun varlığını doğruluyordu. Yejov aynı zamanda bu grupların ve bizzat kendisinin ortaklaşa bağlantı halinde oldukları Alman askeri şahsiyetlerinin isimlerini verdi.[83] Bu hususlarda Yejov'un ve Tuhaçevskiy'in itirafları karşılıklı olarak birbirini doğrulamaktadır. Frinovskiy, Buharin de dâhil Sağcıların suçlarını güçlü bir şekilde doğrular. Örneğin Grinko gibi bazıları, Trotskiy'in Alman ve Japonlarla gizli ilişki kurduğunu doğrudan bir şekilde bildiklerini, Buharin örneğinde olduğu gibi diğerleriyse, Trotskiy'in Almanlarla ilişki halinde olduğunu

[83] Şu adresten erişilebilir: <http://chss.montclair.edu/english/furr/research/ezhovru.html>; aynı zamanda şu adreste te bulunuyor: <http://www.alexanderyakovlev.org/fond/issues-doc/58654>.

dolaylı biçimde, Radek üzerinden bildiklerini iddia etmektedirler.

Yukarıda da dile getirdiğimiz gibi, 1961 Ekimi'ndeki 22. Parti Kongresi'nde Nikita Hruşçov ve Sovyet liderliğindeki destekçileri, Stalin'e Hruşçov'un 1956'daki "Gizli Konuşması"ndan çok daha kuvvetli bir saldırı geliştirdiler. Kongre'nin ardından Stalin'in naaşı Lenin'in mozolesinden kaldırıldı. Stalin ve çalışma arkadaşlarına saldıran yeni bir materyal dalgası yayımlandı. Bu Stalin karşıtı kampanya –şeklinde adlandırılabilecek süreç- Ekim 1964'teki Merkez Komitesi toplantısında Hruşçov, Leonid Brejnev ve diğerleri tarafından görevden alındıktan hemen sonra sona erdi.

1962 yılının başlarında Prezidyum (eski Politbüro, gerçekte Hruşçov'un kendisi) 1930'lardaki mahkemeleri, infazları ve özellikle de sözde Tuhaçevskiy Davası'nı araştırmak üzere yetkin bir komisyon görevlendirdi.[84] Bu komisyon, 1930'lardaki baskılara ilişkin tüm soruşturma ve ilintili materyale eksiksiz erişim olanağına sahip olmuşa benziyor. Amacı Stalin ve destekçilerine daha fazla saldırıda bulunabilmek ve "rehabilitasyon"lara yönelik daha fazla gerekçe bulmak amacıyla bilgi derlemek gibi görünen bu komisyon, suçlananların aklanmasına yönelik çok az miktarda kanıt ele geçirirken, suçlu olduklarını bir kere daha gösteren çok daha fazla sayıda kanıta ulaşıyor.

Rapor iki parça halinde hazırlanıyor. 1963'te çıkarılan *Zapiska* (memorandum) kısmı tamamen Askeri Tasfiye ve Tuhaçevskiy Davasına ayrılıyor. Diğer parça *Spravka* (bilgi, rapor) 1964 tarihinde çıkarılıyor. Hiçbiri Hruşçov tarafından kullanılmışa ya da Sovyet yazarlarına Hruşçov "hattı"nı desteklemek amacıyla verilmişe benzemiyor.

Şvernik Raporları'nın her ikisi de SSCB'nin dağılmasından sonra başka hiçbir sayı yayımlamayan gizemli bir dergide, *Voennyi Arhivı Rossiy*'de, 1993 yılında yayımlandılar. Ancak o günden sonra Raporlar birçok defa daha yayımlandılar ve şu anda kolaylıkla erişilebilir durumdalar. Bu raporların, 1930'ların baskılarına dair soruşturma materyallerinden derlenen alıntı ve atıflardan şimdiye kadar oluşan en geniş yayın olduğunu söylemek doğru olacaktır.

[84] Bundan önce de adı "Molotov Komisyonu" olan bir komisyon vardı.

Bu metinde bu makalenin ana temasına, yani Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile işbirliği yaptığı iddasına dair Şvernik Komisyonu raporlarında yer alan tüm pasajlara yer veriyoruz. Bunların haricinde Trotskiy'in genel anlamda muhalefet komplolarındaki rolüne, örneğin Stalin ve diğerlerine suikast düzenlemek hakkında olanlara dair hem bu raporlarda hem de başka yerlerde yayımlanan soruşturma materyallerinde birçok başka pasaj bulunuyor. Bu türden suçlamalar bizim şu anki çalışmamızın gündemine girmediğinden bunları görmezden geleceğiz. "Zapiska"dan[85]:

> 25 Mart 1936'da, Yagoda Stalin'e Trotskiy'in SSCB'deki Troçkistlere Gestapo'nun ajanları üzerinden terörist faaliyetler sürdürmeleri için talimatlar vediği, hapishanelerde dahi Troçkistlerin militan terörist gruplar kurmaya başladıkları ve SSCB'deki Troçkistlerin liderinin İ. N. Smirnov olduğu bilgisini verdi (Zapiska 557).
>
> ...
>
> Mahkemenin kararında Tuhaçevskiy ve diğer sanıkların "Sovyet karşıtı askeri faşist bir örgüte liderlik ederek, askerlik görevlerini (antlarını) çiğnedikleri, ülkelerine ihanet ettikleri, Almanya'daki askeri çevrelerle ve halk düşmanı L. Trotskiy ile bağlar kurdukları ve onun emirleri doğrultusunda yabancı güçlerin ve özel olarak faşist Almanya'nın bir saldırısı durumunda SSCB'nin savunma yeteneklerini yıkıma uğratmak amacıyla Kızıl Ordu'nun yenilgisi için hazırlık yaptıkları, Kızıl Ordu birimlerinde ve askeri önem tesis eden işletmelerde casusluk ve sabotaj faaliyetleri sürdürdükleri ve aynı zamanda da TBKP (b) [Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevik), ç.n.] ve Sovyet hükümetinin liderlerine yönelik terörist eylemler planladıkları" söyleniyor. (605).

"Spravka"dan:

> Daha 14 Mayıs 1937'deki sorgusu esnasında Primakov "beraber işbirliği yaptıkları" arkadaşlarının adlarını verdi ve Yakir bahsin-

[85] Bu uzun raporun çevirisi yapıldı. Kendisini *RKEB 2* 541-670'den elde ediyoruz. Şu adresten indirilebilir:http://perpetrator2004.narod.ru/documents/Great_Terror/Şvernik_Report.rar. *Spravka*'nın kendisi Rusça olarak dokuz bölüm halinde şu kaynakta bulunuyor: <http://tinyurl.com/spravka>.

de şöyle söyledi:
"Troçkist örgüt, Voroşilov'dan ziyade Yakir'in [Savunmadan sorumlu] Halk Komiserliği görevine uygun olduğu değerlendirmesini yaptı... Yakir'in sıkı bir komplocu Troçkist olduğu değerlendirmesini yaptık ve Yakir'in Trotskiy ile şahsi bir ilişkisinin olduğunu ve kendilerinden bizim dahi haberdar olmayacağımız, tamamıyla gizli bazı bağımsız görevler yürütmesinin mümkün olabileceğini kabul ettik." ... (Spravka 676).
Primakov "işlemi" devam ederken, 21 Mayıs 1937'de NKVD organları kendisinden "kendi el yazısıyla kaleme alınmış itiraflar" alabildiler. Bu itiraflarda, Trotskiy'e bağlı olan Tuhaçevskiy'in komplo örgütünün başı olduğu yazıyordu. Ayrıca Primakov, sorgusu esnasında askeri Troçkist örgütün ordudaki üyeleri olarak bilenen 40 kadar askeri görevlinin isimlerini verdi.
16 Mayıs 1937'de Yejov bu sorgu kayıtlarını Stalin, Molotov, Voroşilov ve Kaganoviç'e iletti. Bu kayıtlara eşlik eden mektupta Yejov şöyle yazıyordu:
" Size Putna V. K.'nın bu yıl 15 Mayıs'ta yapılan sorgusunun kayıtlarını yolluyorum. Putna 1935'te, Trotskiy tarafından Tuhaçevskiy'e hitaben kaleme alınmış ve kendisine Troçkist örgütte yer alması için doğrudan davette bulunan bir mektubu bizzat kendisinin ulaştırdığını itiraf ediyor. Bu mektubu okuyan Tuhaçevskiy, Putna'ya Trotskiy'in kendisine güvenebileceği mesajını iletmesi görevini veriyor. Putna, Sovyet karşıtı askeri Troçkist örgütün üyeleri olarak tümü tutuklanan, Primakov, Kuzmiçev, Şmidt, Lapin, Leningrad askeri tank teknik okulu eski kumandanı Zenek, SSCB'nin eski Türkiye askeri ataşesi Kloço, Prmorye grubunun mali tedariğinin eski kumandanı Gorodzenskiy, OGPU'nun [temel olarak NKVD'nin öncülü] [1923-1934 arası Sovyet gizli polisi, ç. n.] Dışişleri Birimi'nin eski bir çalışanı olan Kornel ve Beyaz Rusya SSC Halk Komiserleri Konseyi'nin [Beyaz Rusya Cumhuriyeti hükümetinin başı] eski başkanı Adamoviç'in isimlerini veriyor." (667).
İddianamede, Nisan-Mayıs 1937'de NKVD organlarının Moskova'da "merkez" liderliğinde Gamarnik, Tuhaçevskiy, Yakir, Uboreviç, Kork, Eydeman ve Feldman'ın bulunduğu bir askeri Troçkist örgüt tespit ettikleri ve örgütü hemen likide ettikleri iddia ediliyor. Bu durumda sanıkların her birisinin bir üye-

si olduğu bu askeri-Troçkist örgüt, 1932-1933 yıllarında Alman Genelkurmayı ve Trotskiy'in doğrudan talimatları sonucunda kurulmuş. Troçkist merkeze ve Sağcıların Buharin-Rıkov grubuna bağlıymış. Sabotaj, yıkıcılık, terör faaliyetlerine katılmış ve hükümetin devrilmesi ve SSCB'de kapitalizmin restore edilmesi amacıyla iktidarın ele geçirilmesini planlıyormuş (688).

Yakir'in, örgütçülerin komploları hakkında mahkemede yaptığı konuşma, diğer sanıkların da Trotskiy ve faşist hükümetlerin SSCB'ye karşı çevirdikleri dolapları ortaya dökmeleri için bir yol açtı. Konuşma ayrıca komplo sürecinde Tuhaçevskiy'in üstlendiği her türlü role vurguda bulundu (690). Tuhaçevskiy bu nedenle mahkemede bunları doğrulamak zorunda kaldı... "1932'de Romm bana Troçkist kadrolara katılma konusunda Trotskiy'in önerisini getirdiğine, bunu kabul ettim. Bu nedenle de askeri komplomuzun örgütlenmeye başladığı tarihi 1932 olarak kabul ediyorum." (695).

Putna, Tuhaçevskiy'nin Sedov ve Trotskiy ile olan bağları hakkında şahitlik yaptı. Özel olarak mahkeme esnasında Eylül 1935'te Londra'da bulduğunu ve kendisinin emirle Moskova'ya geri çağrıldığını öğrenir öğrenmez bunu Paris'te yaşayan Trotskiy'in oğlu Sedov'a rapor etiğini dile getirdi. Sedov'dan özel bir kurye yoluyla iletilen ve üzerinde Sedov'dan Putna'ya yazılmış bir not olan ve Tuhaçevskiy için "bizzat Trotskiy tarafından yazılmış ve imzalanmış bir tavsiye mektubu" içeren bir paket aldı. Putna Sedov'un verdiği görevi yerine getirdi ve Ekim 1935'in aşağı yukarı ilk beş günü içerisinde kalan bir zaman aralığında Tuhaçevskiy'e Trotskiy'in mektubunu ulaştırdı. Tuhaçevskiy mektubu okudu ve Putna'dan "Trotskiy'e kendisine güvenebileceğini sözel olarak iletmesini" istedi.

Soruşturma esnasında Tuhaçevskiy, Putna'nın kendisine Sedov'un mektubunu ulaştırdığını söyledi ve Putna'nın hakkında şahitlik ettiği Trostkiy mektubu hakkında hiçbir zaman en ufak bir şey dahi söylemedi (695).

Mayıs 1937'de Tuhaçevskiy şu ifadeyi kaleme aldı: "... Sovyet karşıtı bir askeri Troçkist örgütün var olduğunu kabul ettiğimi ve ona başkanlık ettiğimi beyan ederim... komplo örgütünün kuruluşu 1932 yılına dayanır."

29 Mayıs 1937'de Yejov Tuhaçevskiy'i sorguladı. Bu sorgulama

sonucunda Tuhaçevskiy şu itiraflarda bulundu: "Yenukidze tarafından 1928'de Sağcı örgüte getirilmiştim. 1934'te Buharin'le ben şahsen ilişki kurdum. 1925'te çalışmak ve kimi manevralar için Almanya'ya seyahat ettiğim dönemde Almanlarla casusluk bağları tesis ettim... 1936'da Londra'ya yaptığım yolculukta Putna bana Sedov'la bir görüşme ayarladı... Bu örgütün içerisinde Feldman, S. S. Kamenev, Yakir, Eydeman, Yenukidze, Buharin, Karahan, Pyatakov, İ. N. Smirnov, Yagoda, Osepyan ve başkalarıyla birlikte yer aldım." (681-2).

.... sorgu sonucunda [Tuhaçevskiy ve Putna], Putna tarafından Tuhaçevskiy adına 1936'da Paris'te bir kafede düzenlendiği iddia edilen Sedov'la kişisel toplantıyı yaptıklarını "itiraf" ettiler. Bu meyanda Tuhaçevskiy'in 10-16 Şubat 1936'da Paris'te geçirdiği günlere dair detaylı bilgi Fransa'daki Sovyet askeri ateşesi Ventsov ve NKVD organlarından elde edildi. Ancak bu bilgiler içerisinde Sedov'la olan toplantıya dair herhangi bir şey yoktu. NKVD Dışişleri Bölümü'nün eski bir çalışanı ve 1923'ten itibaren SBKP'nin bir üyesi olan Afabasev'in bu hususta görüşüne başvuruldu:

"1932 ve 1938 tarihleri arasında sürekli olarak yurtdışında gizli faaliyetler yürütüyordum. Paris'te esasen Trotskiy'in oğlu Sedov ve çevresinin faaliyetleri üzerinde çalışan gayriresmi mukim bürosunun başındaydım... Trotskiy ve Sedov'un gizli komplo faaliyetleri hakkında güncel bilgiler ediniyorduk. Bu durumda bana eğer Sedov'la Tuhaçevskiy, Putna ve diğer Sovyetler Birliği askeri şahsiyetleri arasında yapıldığı iddia edilen toplantıların gerçekleşip gerçekleşmediğini soracak olursanız, bu toplantıların gerçekleşmediklerini rahatlıkla söyleyebilirim... Trotskiy, Sedov, Kelman ve kısmen de ROVS [Çar yanlısı eski subayların bir araya gelerek oluşturdukları bir örgüt, ç. n.] üzerine Paris'te yürüttüğümüz çalışmalar esnasında derlediğimiz ajan raporları ve belge niteliğinde materyaller, Tuhaçevskiy, Kork, Gamarnik, Putna ve diğerleri meselesinde Kızıl Ordu askeri şahsiyetlerine karşı yöneltilen dolaylı ya da dolaysız suçlamaları doğrulamıyor." (695- 696).

Şvernik Raporu'nun dili, yazarlarının bir komplonun olmadığı ön kabulüne dayandıklarını açık bir şekilde belli ediyor. Raporlar, ileriki "rehabilitasyonlar" için "kanıt" –ya da benzeri materyaller- sağlamak üzere

tasarlanmışlardı. Şimdiye kadar gördüğümüz üzere, Sovyet tarihçi ya da araştırmacılara, arşivlerin kendilerine erişim hakkı tanınmayacaktı.

Tuhaçevskiy'in Sedov'la 1936'da Paris'te bir kafede yaptığı iddia edilen görüşme hakkındaki Rapor, Fransa'daki Sovyet askeri ateşesi Ventsov'un bu konu hakkında hiçbir şey rapor etmediğini yazıyor. Ventsov-Krants Trotskiy'e çok yakındı. Çeruşev tarafından kendisine atıfta bulunulan bir arşiv belgesine göre, Trotskiy'e *Devrim Kendisini Nasıl Silahlandırdı?* adlı kitabı yazma konusunda yardımcı olmuştu.[86] Rapor aynı zamanda Afanasyev adında -ön adı ve aile adı belirtilmeyen- "NKVD'nin Dışişleri Bölümü'nün [görev zamanı belirtilmeyen] eski bir çalışanı"na atıfta bulunuyor. Bu şahsa göre Sovyet istihbaratı Sedov ve Trotskiy hakkında Fransa'da sıkı bir takipte bulunuyormuş ve bu türden bir toplantı ya da yukarıda Tuhaçevskiy davasında bahsi geçen türden faaliyetler konusunda hiçbir fikri yokmuş.

Burada dikkat çekilmesi gereken birkaç husus bulunuyor. Öncelikle Ventsov ve Afanasyev'in böylesi bir toplantıdan haberdar olmamış olmaları bu türden bir toplantının hiçbir zaman gerçekleşmediği anlamına gelmez. Bu, ancak onların böyle bir toplantı hakında bilgi sahibi olmadıkları anlamına gelir. Afanasyev'in, Sovyet istihbaratının "Trotskiy ve Sedov'un en gizli komplo faaliyetlerini" takip ettiği ve bu nedenle de Sedov'un hiçbir şekilde Tuhaçevskiy ile görüşmediğini bildiğini iddia etmesi bir başka sebeple de boş bir iddiadır. Olduğu iddia edilen görüşme döneminde ya da hemen sonrasında -1936 yılı Ocak ayının sonu, Şubat ayının başında- Sovyet istihbaratı çalışanı Mark Zboroskiy, Leon Sedov'un en yakın sırdaşı haline geldi. Zborovskiy'in Moskova'ya yolladığı raporlar elimizde bulunuyor. Ancak Zborovskiy'in yine de Sedov'un tüm gizli işlerinden haberi yoktu ve Sedov'un kendisiyle her gittiği yere gidemedi. Zborovskiy'in kendi el yazısıyla kaleme aldığı notlar ve raporlar arşivlerde bulunuyor ve biz daha Afanasyev'in ismini dahi bilmezken yayımlandılar. Bu nedenle de Sovyet istihbaratının Trotskiy ve Sedov'un "tüm gizli komplo faaliyetlerini" bildiği iddiası gerçek olamaz.

---

[86] N.S. Çeruşev. *1937 god. Elita Krasnoi Armii na golgofe.* Moskova: Veche, 2003 s. 208.

13 Nisan 1956'daki SBKP Merkez Komitesi Prezidyumu, "kamuya açık mahkemelerin" materyalleri üzerine çalışması için V. M. Molotov tarafından başkanlık edilecek bir komisyon kurulması kararını aldı.[87] Komisyon'un bileşimi meseleyle ilgili olan herkese problemli gözüktü çünkü komisyon, Stalin'e yakın olan üç üyeyle Hruşçov'un adamları arasında keskin bir şekilde bölünmüştü. 10 Aralık 1956'da komisyon bir uzlaşı metni yayımladı. Metin, Tuhaçevskiy ve diğer askeri görevlileri temize çıkarıyor ancak halka açık mahkemelerdeki sanıklara iade-i itibarda bulunmayı reddediyordu.[88] Molotov'un Tuhaçevskiy'in işlediği suçtan hiçbir şekilde şüphe duymadığını bildiğimize göre, bunun bir tür uzlaşı olduğunu var saymamız gerekiyor. 1957'de Molotov, Malenkov ve Kaganoviç, Hruşçov'u görevden almaya teşebbüs ettikleri iddiasıyla Prezidyum'dan atıldılar.

Molotov Komisyonu birçok belge üzerinde çalıştı, ancak bunlardan yalnızca bazıları halka açıldı. Aşağıda bu komisyon için SSCB Başsavcısı Rudenko tarafından hazırlanmış bir rapordan alıntılar yapacağız. Rudenko, Hruşçov'un yılmaz bir destekçisiydi. Sovyet Yüksek Mahkemesi'ne sanıkların hakkında varılan hükümlerin değiştirilmesi, yani "rehabilitasyon"un hukuki boyutu için tavsiye kararları çıkaran onun makamıydı. Rudenko'nun raporu henüz yayımlanmadı. Sovyet döneminde olduğu gibi bugün de Rusya'da askeri bir günlük gazete olan *Krasnaya Zvezda* ("Kızıl Yıldız") tarafından ele geçirildi. Bir kopyasına 2002 yılında ulaştık. Bir kere daha burada yalnızca Trotskiy ve Almanya/Japonya meselesine değen kısımlardan alıntı yapacak ve bu önemli belgenin geri kalan kısımlarını görmezden geleceğiz. Bizim için özel önem atfeden pasajlar *italik* olarak belirtilmiştir.

> Yalnızca 15 Mayıs'ta, tutuklanmasının neredeyse on ay ardından, Medvedev'den askeri komplo konusunda itiraflar elde edilmesin-

[87] *Reabilitatsiia. Kak Eto Bylo.* T. 2, No. 4 s. 70. Tuhaçevskiy'in davası kamuya açık olmasa da dava bu araştırma sürecine dâhildi.

[88] *RKEB 2* 204-207; internette şu adresten ulaşılabilir: <http://perpetrator2004.narod.ru/documents/kirov/Molotov_Commission_Memo.doc>.

den çok sonra, Putna'dan kendisinin Tuhaçevskiy'le sürdürdüğü karşı devrimci bağları konusunda itiraflar alınabildi. Bu sorgu esnasında Putna,1935 yılının Eylül ayında Trotskiy'den Troçkist örgüte üst düzey askeri görevlilerin çekilmesi konusunda direktif aldığını itiraf etti. Trotskiy aynı zamanda Tuhaçevskiy ve S. S. Kamenev'in de hâlihazırda orduda karşı devrimci bir iş yürüttüklerini bildiğini ve onlarla bir bağ tesis edilmesi gerektiğini dile getirmişti. Bunu dile getirirken Trotskiy, kendisine Tuhaçevskiy'e iletilmek üzere bir not vermiş ve bu notta ondan ortak karşı devrimci faaliyetler yürütebilmek için Troçkist örgüte katılmasını istemiş. Putna bu notu Ekim 1935'te Trotskiy'in teklifini kabul eden Tuhaçevskiy'e ulaştırmış.

Ocak 1936'da Putna, Trotskiy'e *Troçkist bir askeri örgütün kurulduğu, merkezinde Primakov, Putna ve Dreytser'in olduğu bildirmiş ve kendisini, örgütün bağlantıları* ve istihdam meselelerinde hakkında bilgilendirmiş.

2 Haziran 1937'deki sorgusunda Putna 1931 Baharı'nda Almanya Genelkurmayı ile casusluk bağları kurmuş olduğunu ve Almanlara kendi generalleri Nedavmeister[89] (?), Adam ve Bokkelberg üzerinden, Kızıl Ordu askeri personeli, örgüt yapısı ve güçlerinin konuşlandığı yerler, silah stoğu ve askeri hazırlık sistemi konularından bilgiler verdiğini itiraf etti. Ancak bu sorgularda Putna'nın kesin olarak hangi bilgileri iletiği anlaşılmıyor.

Putna ayrıca 1936'da kendisinin Tuhaçevskiy ile beraber İngiltere'ye yaptığı gezi esnasında, Tuhaçevskiy'in iki ülkenin askeri güçlerini kıyasladığını ve Almanya ile bir savaş asnasında SSCB'nin yenilgiye uğramasının kaçınılmaz olduğunu söylediğini beyan etti. Ve bu konuda, *Putna kendisinin de Tuhaçevskiy ile aynı fikirde olduğunu dile getirmiş ve SSCB'nin tez elden bir yenilgiye uğratılması için Troçkist örgütün saflarında hareket etmenin yaşamsal bir önemi olduğunu söylemiş.* Ancak sorguda Putna, Tuhaçevskiy'in buna nasıl karşılık verdiğini dile getirmiyor.

Feldman da Tuhaçevskiy'in sözlerinden, Pyatakov'la mühimmat

[89] Burada bahsedilen kişi muhtemelen resmi olarak askeriyeden ayrılmış olan ve 1930'lu yılların başlarında Moskova'da Reichswehr (Alman ordusu) adına istihbarat işiyle meşgul olan Alman General Oskar von Niedermayer'dir. Kendisi 2. Dünya Savaşı esnasında da generallik yapmıştır. Savaşın ardından Sovyetler'e esir düşmüş, yargılanmış ve 25 yıla mahkûm edilmiştir. Bu sürecin hemen peşinden, 1948'de ölmüştür.

stoğunda bir dağınıklık yaratılması konusunda anlaşma yapıldığını, kendisinin Trotskiy ile bir bağlantısı olduğunu ve ondan karşı devrimci faaliyetler konusunda talimatlar aldığını çıkardığını itiraf etti. Feldman, yine onun sözlerinden VTSIK [Tüm Rusya Merkezi Yönetim Komitesi, ç. n.] Okulu kumandanı Yegorov'un bir "saray darbesi" hazırlığında olduğunu öğrendiğini, ancak Tuhaçevskiy'in Yegorov'un kararsız bir kişilik olduğunu ve bu amaç konusunda uygun kişi olmadığını söylediğini dile getirdi. Bunlara ek olarak bu okul Kremlin'den taşınmıştı ve Tuhaçevskiy'in iddialarına göre, iktidarın ele geçirilmesi için çok daha gerçekçi bir plan, yakın gelecekteki bir savaşta Kızıl Ordu'nun yenilgiye uğraması ve silahlı bir ayaklanma olabilirmiş.

Ancak bu noktada Tuhaçevskiy, Putna ve Primakov'un kendisine siyasi olarak fazlaca güvenmediklerini ve Moskova'ya yaptığı gezi esnasında Primakov'un askeri merkeze dair bilgi paylaşımında bulunduğunu, ancak Tuhaçevskiy ile bu konu üzere görüş alışverişi yapmaktan imtina ettiğini beyan etti. *Primakov ve Putna'nın kendi Troçkist merkezleri ile özel bağları olduğunu ve Trotskiy ile bağlantıyı onların sürdürdüklerini de sözlerine ekledi.* Tuhaçevskiy kendisinin şahsen Troçkist fikirleri savunmadığını ifade etti ve *1936'da Sedov'dan Trotskiy'in kendisine iktidarı ele geçirmeye hazırlık olarak Kızıl Ordu içerisindeki Troçkist kadrolara katılmayı teklif ettiği bir mektup aldığını itiraf etti.*

Sorgunun başlarında Tuhaçevskiy, Sovyetler Birliğin'den sürülmelerinin ardından Trotksiy ve/veya Sedov'la şahsen bir görüşmesinin olmadığını itiraf etmişti. Ancak *sorgunun sonunda 1932'de, Alman ordusu ile tatbikat yaptığı esnada, Trotskiy ile şahsi bir bağlantı kurduğunu ve Kızıl Ordu'da Troçkist faaliyetler yürütme konusunda bir anlaşmaya vardıklarını dile getirdi.*

Aynı gün, 27 Mayıs 1937'de, Tuhaçevskiy askeri komploda kendisinin öncü bir rol üstlendiğini itiraf ettiğini kayıt altına alan bir sorgu tutanağını imzaladı. Ancak bu metindeki itiraflar öncekilerden ciddi bir şekilde farklılaşmaktadır. Bu itiraflarda *Tuhaçevskiy, Trotskiy ile olan şahsi bağlantılarına dair hiçbir şey söylememekte ve Trotskiy ile Romm ve Primakov üzerinden ilişki kurduğunu dile getirmektedir... Trotskiy'in terörist çalışma yöntemleri kullanılmasının kaçınılmaz olduğunu dile getirdiği talimatını onlar üzerinden aldığını beyan etmektedir.* Bu konu hakkında,

Tuhaçevskiy önceki süreçte hiçbir şey dile getirmemişti.

Yakir:

> 1933 yılında benim Parti'nin kırsal bölgeler konusundaki politikaları hakkındaki tereddütlerimi ve eski Troçkistlerle olan bağlarımı bilen Tuhaçevskiy, ilk başta benim sürecin dışında kaldığımı düşünerek, *bana kendisinin Trotskiy ile bağlantı kurduğu ve onun talimatı doğrultusunda askeri bir komplo örgütlediği bilgisini verdi* ve buna iştirak etmemi teklif etti. Tuhaçevskiy'e kabul ettiğimi söyledim. Ardından bana kendisinin örgütün başındaki kişi olduğunu ve benim de var olan askeri merkezin üyeleri arasında katılmamı istediğini söyledi. Bu merkezin bir üyesi olmayı kabul ettim. Bu görüşmede Tuhaçevskiy, kendisiyle yakın zamanda bu konuda bir konuşma gerçekleştirdiği Uboreviç'in de askeri örgütün merkezinde yer aldığını söyledi. *Tuhaçevskiy, Trotskiy'den yakın bir zamanda aldığı bir talimattan da söz etti. Bu talimatta askeri komplo örgüt merkezinin önünde şu görevler vardı:*
> 1. Moskova, Ukrayna ve Sovyetler Birliği'ndeki başka birçok yerde iktidarın ele geçirilmesi amacıyla darbe örgütlenmesi.
> 2. Askeri darbenin başarısız olması halinde, *Polonya-Alman bloğu ile gerçekleşecek bir savaşta Kızıl Ordu'nun yenilgisinin sağlanması. Askeri operasyonların ve orduların bu doğrultuda örgütlenmeleri.*
> 3. Hem teknik-mühimmat hem de askeri hazırlık alanlarında İşçilerin ve Köylülerin Kızıl Ordusu'na sabotajlar düzenlenmesi.
> 4. Trotskiy'in Alman Genelkurmayı ve faşist hükümet ile tesis ettiği doğrudan bağlantılardan bağımsız olarak, askeri merkezin bu bağlantıları kendisinin tesis etmesi.

Rudenko, Putna, Tuhaçevskiy ve Yakir'in halka açık olarak yapılmayan sorgularından kimi detayları özetliyor. Bu kısımlardaki veriler birçok açıdan Trotskiy'in Almanya ile işbirliği yaptığını gösteriyor:

- Askeri görevlilerin arasında en ileri konumdaki Troçkist olan Putna, Trotskiy ile bağlantı halinde olduğunu, Troçkist bir askeri örgüte dâhil olduğunu ve Alman Genelkurmayı ile gizli ittifak kurduğunu iddia etti.
- Tuhaçevskiy, Primakov ve Putna'nın ve kendisinin de Trotskiy ile

bağlantı halinde olduğunu doğruladı. Kendisinin Troçkist kadrolarla birlikte çalıştığını itiraf etti.

- Yakir'e göre, Tuhaçevskiy askeri komplonun Trotskiy ile koordinasyon halinde ve "onun talimatına göre" örgütlendiğini dile getirdi
- Yakir, askeri komplocuların Kızıl Ordu'nun Almanya ve Polonya ile olması beklenen savaşta yenilmesinin sağlanması için çalışacaklarını itiraf etti.
- Yakir, Trotskiy'in Alman Genelkurmayı ile doğrudan bağlantıları olduğunu dile getirdi.

Tüm bu materyaller, Tuhaçevskiy grubunun soruşturma materyalleri arasında Trotskiy'in Almanya ile olan bağlarına dair çok daha fazla kanıt olabileceğine işaret ediyor.

Aynı kaynaktan, Savunma Komiseri Voroşilov'un 9 Haziran 1937'de Savunma Komiserliği'nde (=Bakanlığı'nda) askeri personele yaptığı bir konuşma kaydını (stenogramma) elde ettik.[90] Voroşilov soruşturmalardan ve Tuhaçevskiy Davası'na ait mahkeme belgelerinden alıntılar okuyor.

Bu alıntıların bazılarına konuşma kaydında yer verilmiyor ya da yalnızca kısmen veriliyor. Elimizde ne varsa onları kullanacağız ve yalnızca Trotskiy ve kendisinin Almanya ya da Japonya ile sözü edilen bağlarına ya da Rudenko'nun raporundaki bilgileri teyit eden unsurlara atıfta bulunacağız.

SSCB SAVUNMA HALK KOMİSERLİĞİ ARŞİV KAYITLARI
9 Haziran 1937

Putna ve diğerleri, karşı devrimin baş alçağı ve temel tetikçisi sürgün Trotskiy ile kendi çalışmaları arasındaki bağı nasıl tesis ettiklerini anlatıyorlar.
İşte burada PUTNA şöyle söylüyor:
"- 1935 yılı Eylül ayının son günlerinde Moskova'ya geri çağrıldığımı fark ettiğim zaman (bunu sorgu hâkimine söylüyor) *durumu Sedov'a bildirdim. (PUTNA'nın itiraflarını okuyor).*

[90] Bu belgeden kısa bir bölüme yukarıda General Milch meselesi ile ilintili olarak yer verdik.

Kendisine şu soruyu soruyorlar [Sorgu hakimleri - GF]: "Trotskiy'in mektubu Tuhaçevskiy'e ulaştırılmış mıydı, ne zaman ve hangi koşullar altında?"
Cevap: "Trotskiy'in mektubu Tuhaçevskiy'e teslim edildi." (Okuyor).
Tuhaçevskiy bu konuda ne söylüyor? Kendisine şu soruyu soruyorlar: " Trotskiy ile ilk bağlantıyı ne zaman kurdun ve kendisinden hangi talimatları aldın?"
Cevap: "Trotskiy ile irtibatı 1932 yılında Romm üzerinden kurdum. Romm kendisine 1935 yılında da bir not ulaştırmış. Elbette bu ilk not değilmiş."
"1932'de..." (okumaya devam ediyor). Romm'un kendisine neler söylediğine değiniyor. "Kendisinin bana rapor ettiği her şeye onayımı verdim ve sonrasında kendisiyle 1933 ve 1934'te görüştüm. Ne zaman ki benim Ordu'daki Sovyet karşıtı çalışmalarım mesafe kaydetti, o zaman Romm ile Moskova'da ikinci bir görüşmemiz oldu..." (okumaya devam ediyor).
Tuhaçevskiy, Trotskiy ile olan bağlantıları ve onun kendisine verdiği görevler hakkında bunları söylüyor.
Burada mesele yalnızca Trotskiy'in kendi kendine kimi görevler belirlemesi değil, aynı zamanda *Trotskiy'in Alman Genelkurmayı'ndan da talimatlar almasıdır. Alman Genelkurmayı'nın Trotskiy'i etki altında bırakan tek unsur olmadığı hakkında da bilgim var. Kendisi aynı zamanda Japon Genelkurmayı ile de bağlantı halindeydi ya da hiç değilse Japon istihbarat organlarıyla.*
Primakov kendisine verilen görevlerin neler olduğu ve kendisinin neleri gerçekleştirdiği hakkındaki soruya şöyle cevap veriyor:
"Trotskiy'in en temel talimatlarının bilgisine ... Dreytser ve Putna üzerinden ulaşıyordum. Bu yolla bana, Trotskiy'in 1933 yılına kadar yeni bir askeri örgüt kurmayı istediği ve aynı zamanda ordu içerisinde de şiddetlenen sınıf mücadelesinden faydalanarak güçlenmeyi talep ettiği bilgisi ulaştı."
...
Putna kendisinin casusluk faaliyetleri hakkında: "Birkaç gün sonra (okumaya devam ediyor)... Sonra konuşmalar şu şekilde ilerledi: sistemin değişmesine dair duyulan arzu, SSCB'deki liderlik..." (okumaya devam ediyor).

> Bunlar bir tür hazırlık konuşmalarının devam ettiği anlamına geliyor: "*Shleikher kendisinin tartışmasız bir şekilde hazır olduğunu ifade ediyor...*" *(okumaya devam ediyor). Bu meseleyi Trotskiy'in dikkatine Sedov Beyefendi üzerinden sunuyor ve Sedov, Trotskiy'in şunu önerdiğini rapor ediyor:* (okumaya devam ediyor). (İtalikler eklenmiştir) (Voenniy Sovyet 372- 373; 384).

Buradaki tanıklıklar genel anlamda daha önce gördüğümüz tüm konulara uygunluk gösteriyor. Buna şüphe yok çünkü Voroşilov bu bilgileri aynı soruşturma süreçlerinden derliyor. Burada geçen "Shleikher" ise kuşkusuz bir şekilde Savunma eski Bakanı ve Haziran 1932 ve Ocak 1933 yılları arasında Alman Şansölyesi General Kurt von Schleicher'dir.

Trotskiy ve askeri örgütçüler arasındaki bağlantılara dair başka kanıtlar da günyüzüne çıkmaya devam ediyor. 2009 tarihli bir kitapta şunları okuyoruz:

> Eylül 1937'de Yejov Stalin'e, Çekoslovakya'daki Askeri Ataşe Albay L. A. Şnitman'ın faaliyetlerini değerlendiren özel bir mektup gönderdi. Shnitman'ın, Almanya'daki Askeri Ataşe 2. derece Komandarn [Orgeneral] A. İ. Kork'a yaverlik ettiğine dair açığa çıkmış belgeler vardı. Ocak 1937'de İspanya'da hizmette bulunan bir grup Sovyet pilotu Fransa'da tutuklandı ve Şnitman bu durumdan dolayı suçlandı. Sorgusu esnasında soruşturmacılara, Tuhaçevskiy'in talimatı üzerinde Paris'te Trotskiy'in oğlu Sedov'la yabancı istihbarat ajanslarına gizli bilgi kaçırmak üzerine yaptıkları "toplantılardan" söz etti. (Haustov- Samuelson 226).

Bu kitapta yer alan diğer birçok ifadede olduğu üzere yazarlar alıntılara kaynak göstermiyorlar. Bu bilglerin nereden alındığına dair tek bir arşiv kaydına dahi referansta bulunmuyorlar. Bundan ne çıkarmalıyız?

Her iki yazar da son derece antikomünist ve Stalin düşmanıdır. Muhalefetin komplo düzenlemiş olabileceğine dair en ufak bir olasılığı dahi tamamıyla reddederler. Kitaplarında antikomünizm nedeniyle birçok yanlışa, aleni ihmale ve ikirciksiz yalana yer verilmektedir. Şnitman ve Sedov arasında ya da Sedov ve Tuhaçevskiy arasında bağlantı oldu-

ğuna dair bir hikâye üretmiş olabileceklerine inanmak için hiçbir gerçek sebep bulunmuyor. Ayrıca Haustov'un kendisi "Memorial" örgütü ile bağlantılıdır. Kendisi, birçok arşiv belgesine erişimi olan az sayıdaki ayrıcalıklı araştırmacıdan bir tanesidir.

Bu nedenle bu alıntıdan, Şnitman'ın Sedov'la Tuhaçevskiy adına iletişime geçtiği ve onunla Sovyet sırlarını yabancı ülkelere vermek konusunda görüştüğüne dair bir sorgu itirafının bulunduğu çıkarımında bulunabiliriz. "Memorial" çevresinden başka bir kaynak, Şnitman'ın "casusluk [ve] Kızıl Ordu'da bir askeri komplo örgütüne iştirak etmekten" suçlu bulunduğunu rapor ediyor.[91] Şnitman'ın Haustov ve Samuelson'un beyan ettikleri gibi bir ifade vermesinin böylesi bir sonla sonuçlamış olması beklenir bir durum. Ancak başka bir kaynak Şnitman'ın Almanya'daki Askeri Ataşe'ye 1926-1929 ve 1934-35 yılları arasında yaverlik ettiğini,1929-30 yıllarında Finlandiya'da ve 1936-1938 yılları arasında da Çekoslovakya'da askeri ataşe olarak bulunduğunu teyit ediyor.[92]

Bu nedenle Haustov ve Samuelson'un neden Yejov'un Stalin'e yolladığı notun Eylül 1937 tarihli olduğunu söyledikleri bir merak konusu. Şnitman'ın 14 Ocak 1938'de tutuklandığına, mahkeme ve infazının 28 Ağustos 1938'de gerçekleştiğine dair elimize diğer kaynaklardan geçen çok sayıda kanıt bulunuyor.[93] Bu durumda Şnitman'ın suçlu olduğunu ispatlayan açıklamaların yapıldığı sorgusunun Yejov'un Stalin'e 1937 yılında gönderdiği mektuptan önce gerçekleşmesinden ziyade, bu iki tarih arasında olması beklenirdi. Bu türden suçlar hakkında itirafta bulunan birinin bir dört ay kadar daha serbest dolaşmasına izin verildiğini hayal etmek imkânsız. Bu nedenle böylesi bir çıkarım, insanı, Haustov ve Samuelson'un yalnızca Yejov'un Stalin'e ilettiği notu değil, aynı zamanda Şnitman'ın sorgu dosyasının da en azından bir kısmını görmüş olmaları

[91] "Kommunarka. 1938. Avgust." <http://www.memo.ru/memory/communarka/Chapt10.htm>; "Spiski zhertv" <http://lists.memo.ru/d37/f245.htm#n43>. Bunların her ikisi de "Memorial" örgütüne ait kaynaklardır.

[92] <http://baza.vgd.ru/1/38052/>.

[93] O.F. Suvenirov. *Tragediya RKKA 1937-1938*. Institut Voennoi Istorii Ministerstva Oborony Rossiiskoi Federatsii. Moskova: "Terra," 1998, s. 441, No. 262.

gerektiği sonucuna götürüyor.

Tuhaçevskiy adına Sedov ve Şnitman üzerinden casusluk yapılan "yabancı istihbarat servisinin" ismi belirtilmiyor. Ancak bu, Almanya olmalı. Tuhaçevskiy'in Alman Genelkurmayı ile kendisinin de uzun uzadıya itiraf ettiği bağlantıları vardı. Aynı zamanda Şnitman'ın da diğer büyük Avrupa güçlerinden herhangi birisiyle değil de Almanya ile bir bağlantısının olduğu biliniyor.

400 sayfadan uzun bu kitapta yazarlar Şnitman'a yalnızca tek bir paragraf ayırıyorlar. Aslında bu paragrafa yer vermelerinin de hiçbir özel sebebi yok gibi gözüküyor. Bu durum, Trotskiy'in Sovyet muhaliflerivle bağlarını bir yana bırakın, Trotskiy ve Sedov ile Almanya ya da Japonya arasında ilişki olduğunu gösteren daha fazla –belki de çok daha fazla- sayıda kanıtın olduğuna işaret ediyor olabilir.

Bu noktada dikkatimizi Trotskiy ile Almanya ya da Japonya arasında bağlantı olduğunu "birinci elden" gösteren kanıtların olduğu eski Sovyet arşiv belgelerine çeviriyoruz. Şimdiye kadar ifadelerine yer verdiğimiz kişiler, Trotskiy'in Almanya ya da Japonya ile bağlarının olduğunu ya bizzat Trotskiy'in kendisinden ya da Alman ya da Japon diplomatlardan öğrendiklerini dile getirmişlerdi.

Her ne kadar birincil ve ikincil kaynak ayrımı çok keskin bir ayrım olmasa da, ikincil kaynakların kanıtsal değeri kaçınılmaz olarak çok daha azdır. Örneğin elimizde Nikolay Buharin'in 2 Haziran 1937 tarihli bir erken itirafı bulunuyor. Bugün Rusya'da hâlâ çok gizli olarak damgalanan belge, bir şekilde 1990'ların ortalarında Batı'ya gönderilen arşivde ortaya çıkıyor. Bu itirafı başka bir çalışmamızda detaylı bir şekilde inceledik. İlgili okuyucu için kendisine referansta bulunuyoruz.

Bu itiraf önemlidir. Bizim hâlihazırda Radek'in tanıklığından öğrendiklerimizi doğrular; çünkü Buharin'in Trotskiy'in Almanya ile olan işbirliğine dair bilgisi, yalnızca Radek üzerinden elde edilmiş bir bilgidir. Radek mahkeme öncesindeki ifadelerinde ve sonrasında Ocak 1937 halka açık Moskova Mahkemesi'nde, Buharin'in de sürece dâhil olduğunu ima eder. Buharin, Radek'in söylediklerini ısrarla inkâr eder, ancak 2 Haziran 1937'de söylediklerini geri alır ve itirafta bulunur.

Peki, Buharin neden itirafta bulunma kararı verir? Bunun bir sebebi Buharin'in Tuhaçevskiy'in tutuklandığını öğrenmesi ve "oyunun sonuna gelindiği" hissine kapılmış olması olabilir.[94] Mart 1938'deki Moskova Mahkemesi'nde verdiği son ifadesinde Buharin, "kanıtların elbette" önemli bir rol oynadıklarını söyler. Bu ifade Buharin'in son ifadesine *yakın bir zamanda* ele geçirilen, şüphesiz askeri komploculardan elde edilmiş kanıtları içeren ve kendisine de gösterilen kanıtlara göndermede bulunuyor olmalı. Eğer Buharin'in ifadeleri Radek'inkilerle çelişiyor olsaydı, elimizdeki kanıtlara dayanarak ancak içlerinden birinin ya da her ikisinin birden yalan söylüyor olduğu sonucuna varabilirdik. Oysa Buharin'in ifadesi Radek'inkileri teyit ettiği için, her iki ifade de birbirlerini karşılıklı olarak desteklemekte ve her biri bir diğer ifadenin doğruluğunu daha güçlü bir gerçek kılmaktadır.

Trotskiy'in Almanlar ya da Japonlarla işbirliği yaptığına dair bu türden "ikincil kanıtlar" yakın zamanda yayımlanmış Sovyet arşivlerinde bir hayli fazla sayıda bulunmaktadır.

Genrih S. Yagoda, 1934 yılından, kovulduğu 1936 yılına kadar bünyesinde siyasi polisi de barındıran İçişleri Bakanlığı, yani NKVD'nin komiseriydi. Kendisi, Mart ayının ilk günlerinde 1937 yılında tutuklandı. Bunun ardından Mart 1938'deki Moskova Mahkemesi'nin baş sanıklarından biri haline geldi.

1997'de Genrih Yagoda'nın sorgu dosyasından bir kısım materyal, Kazan eyalet şehrinde bir kısım KGB halefi FSB [Rusya Federasyonu Federal Güvenlik Servisi, ç. n.] çalışanı tarafından yalnızca 200 kopyalık sınırlı bir baskısı yapılarak bir yayın haline getirilmiştir. O günden sonra bu derlemede yayımlanan belgeler başka yerlerde de yayımlandı. Çok belli ki bunlar farklı arşivlerde tutulan kopyalardan elde edilmişlerdi. Bu sorgu kayıtlarında Yagoda şaşırtıcı itiraflarda bulunuyor. Bu itiraflarda Alman istihbaratı ile yapılan işbirliğinin detayları veriliyor.

Avel Yenukidze Parti'de üst düzey bir görevliydi ve görece erken bir

[94] Bkz. Grover Furr ve Vladimir Bobrov, "Nikolay Buharin'in Lubyanka'daki İlk İtiraf Beyannamesi." *Cultural Logic* 2007, 17 ve sayı 32 ve 33. Bu makalenin Rusça'daki originali hakkında bibliyografik bilgiye buradan ulaşılabilir.

dönemde tutuklanmış bir Sovyet hükümeti üyesiydi. Yenukidze'nin yalnızca iki sorgusu yayımlandı. Bir tanesi 1997'deki Yagoda koleksiyonu materyalleri içerisinde ve bir diğeri de 2004'te yayımlanan "Lubyanka-Stalin" ciltleri içerisinde yer aldı. Hiçbirinde Yenukidze, Trotskiy hakkında kayda değer bir bilgi vermiyor. Ancak Yagoda'ya ithaf edilen cilltteki materyallerde, Yenukidze'nin Trotskiy ve Almanlar hakkındaki şu notuna rastlıyoruz. Bizim araştırmamız açısından özel öneme sahip kısımları italikle aktarıyoruz.

> İlk aşamada, 1935 yılında giderek güçlenen Almanya tarafından Sovyetler Birliği'ne karşı bir savaş açılacağına dair öngörüler her geçen gün katlanıyordu. Bu bağlamda süratli bir şekilde ilerlenmesi ve kendileri ile bir anlaşma yapılması gerekiyordu. *Yenukidze bana Trotskiy'in dışarıda Alman hükümet çevreleri ile tam bir bağlantı tesis ettiğini söyledi ve Yenukidze'nin kendisinin de Almanlarla bir bağlantı hattı bulunuyordu* (Genrih Yagoda 193).

Yogada'ya göre Yenukidze hem Trotskiy'in "Alman hükümet çevreleri" ile olan "tam boy bağlantısından" haberdardı hem de Yenukidze Yagoda'ya bizzat kendisinin bu türden bağlantıları olduğunu söylemişti.

Yagoda aynı zamanda Lev Karahan'ın Trotskiy ve Almanlarla olan bağları hakkında da tanıklık yapıyor.

> Şundan haberdarım ki Alman hükümet çevrelerine karşı izledikleri doğrultuda ve onlarla beraber yapılan işbirliklerinde hem Troçkistler'in hem de bir tarafta Zinovyevciler ve diğer tarafta Sağcıların kendi bağımsız [bağlantı] hatları bulunuyordu.
> Soru: Bu noktada nasıl ayrışıyorlardı ve bu bilgiye nereden sahipsin?
> Cevap: Karahan'la 1935'te yaptığımız görüşmelerden birisinde kendisi bu bilgiyi bana verdi. Almanlarla olan bağlantı ve izledikleri doğrultu konularında bu iki hattın özü şundan oluşuyordu: Merkezimizin Troçkist-Zinovyevci bölümü Alman Hükümet çevreleriyle olan müzakereleri, yaşadığı sürgünde Sovyetler Birliği'nden izole edilen, ülkedeki iç süreçlerden haberdar olma-

yan, Sovyet iktidarını devirebilmek ve bir an önce Rusya'ya dönebilmek adına her şeyi yapmaya hazır olan Trotskiy üzerinden yürütüyordu. Biz Sağcıların tavrı biraz daha farklıydı. Bizler Trotskiy gibi Rusya'nın yeniden bölüşülmesinden yana değildik...
Karahan'ın Almanlarla olan bağı uzun süre devam etti. Sağcıların merkezi hâlihazırda kurulan bu bağlantı hattını gerçek bir hat olarak kullandı ve Karahan'a Alman Hükümet çevreleri ile resmi müzakereler yürütülmesi teklif edildi. Karahan'ın bu süreden sonra Berlin'de bulunduğunu ve orada Nadolny ve Hess (ya da Göbbels) ile buluştuğunu daha önce itiraf etmiştim. Kendisinin bana dediğine göre henüz 1936 yılında Almanlar'dan önemli tavizler elde etmişti.
Soru: Ne türden tavizler?
Cevap: Trotskiy ile esirlik şartları hakkındaki imtiyazlar üzerine bir anlaşmaya varılmıştı (Genrih Yagoda 194-195).

Belli ki Karahan Almanlarla Nadolny (çok büyük ihtimalle Alman diplomatı Rudolf Nadolny) ve Hess ya da Göbbels üzerinden şahsi bağlantılar kurduğunu iddia ediyordu. Sağcılar arasındaki diğerleri Mart 1938'deki Mahkeme'de Karahan ve Yagoda'mn, Trotskiy'in SSCB'deki hayatın gerçeklerinden koptuğuna ve iktidara gelebilmek umuduyla Almanlar'a gereğinden çok daha fazla şey teslim ettiğine inandıkları için Trotskiy'in Almanlarla olan münasebetleri konusunda oldukça eleştirel oldukları hakkında tanıklık ettiler.

"Kusursuz" antikomünizm ehliyetine sahip olan araştırmacılar bu belgeleri sorunsuz bir şekilde alıntılıyorlar. Örneğin Marc Jansen ve Nikita Petrov, bu çalışmayı birincil bir kaynak olarak kullanıyor. Buradaki sorgu ifadelerinin sahte ya da zor yoluyla elde edilmiş olabileceklerini hiçbir şekilde dile getirmeden.[95] Bu belgelerden birisi aynı zamanda Sovyet arşivlerinden derlenen yarı resmi bir koleksiyonun içerisinde de yer aldı. Ki bu onların orijinal olduklarını gösteren ek bir veri.[96] Bu nedenle de bu

[95] Örneğin Jansen ve Petrov 220 sayı 23, 224; sayı 110, 226; sayı 9, 228 n.40. Petrov, "Memorial" adlı oldukça antikomünist olan örgütte üst düzey bir araştırmacı; Jansen, 1930'ların Sovyetleri'ne dair başlıca antikomünist araştırmacıdır.

[96] 40 ve 41 numaralarıyla *Genrih Yagoda* 108-136'da yayımlanan belgeler aynı zamanda belge

belgelerin gerçek anlamda Yagoda'nın sorgu dosyasından elde edildikleri ve genel anlamda hakiki olarak kabul edildikleri sonucuna varabiliriz.

Bu belgeler kendi başlarına detaylı bir incelemeyi hak ediyor. İçerikleri, şu anda erişilebilir halde bulunan birçok diğer materyalle, örneğin casusluk ve komplo faaliyetleri dolayısıyla tutuklanan diğer bireylerin yaptıkları itiraflarla ve Üçüncü Moskova Mahkemesi kayıtlarıyla kesişiyor.

Yagoda'nın 1997'de yayımlanan itiraflarının her birinin sonunda farklı bir dille kaleme alınmış bir tekzip yazısı bulunuyor. İkinci sorgu alıntısının, yani Yagoda'nın 26 Nisan 1937'de yaptığı ilk itirafını sonundaki yalanlamayı okuyalım (s. 109- 137):

> NKVD'nin komplocu elemanları hakkındaki bilgi yalanlandı. Yagoda tarafından verilen diğer ifadelerin inandırıcılığı yok. 1930'ların ortalarında Çekistlere uygulanan baskı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Palçinskiy A.A. "Represii v organakh NKVD v seredine 30-kh godov," *Political persecution in Russia: Historical and contmporary* içinde. St. Petersburg: 1997, s. 284- 294.

4 Mayıs 1937'deki ikinci itirafın sonunda şöyle yazıyor (s. 137-143):

> NKVD'deki komplocu çalışanlar hakkındaki bilgiler yalanlandı.

Üçüncüsünün sonunda (13 Mayıs 1937, s. 144- 167):

> Kayıtlarda adı geçen tüm terör ve komplo faaliyetleri hakkındaki bilgiler yalanlandı.
> V.M. Primakov ve diğer askeri görevliler 1937 yılında tümüyle rehabilite edildiler. (İzvestiya TsK KPSS No. 4 (1989), 42-73.) A. I. Rıkov, N.I. Buharin ve diğerleri 1988 yılında rehabilite edildiler. (Izvestiya TsK KPSS No. 5 (1989), 69-92.)
> B.I. Nikolayevskiy (1887- 1966), 1903-1906 döneminde Bolşevik ve sonrasına Menşevik bir siyasi mülteci. Nikolayevskiy, Rıkov'dan

---

no. 59, s. 135*145 şeklinde *Lubyanka. Stalin i glavnoe upravlenie gosbezopasnosti NKVD 1937-1938* (Moskova: "Materik," 2004) adlı resmi koleksiyonda da yayımlandılar.

paketler aldığını yazan raporları yalanladı. (Sotsialisticheskiy Vestnik No. 5 (1938), 12. P.P. Olberg ve Şemelev hakkında daha fazla bilgi için bkz V.Z. Rogovin, 1937. Moskova, 1966.)

Dördüncüsünün (19 Mayıs 1937, s. 167- 184) ardından:

Komplolar ve terör faaliyetleri hakkında tüm bilgiler yanlışlandı. S. M. Kirov cinayeti davası bugün de hâlâ belirsizliğini koruyor. A. E. Yenukidze ve isimleri bu kayıtta verilen diğerlerine 1960'lar ve 1980'lerde itibarları iade edildi.

Beşincisi (26 Mayıs 1937, s. 185-199):

Bu tutanaklardaki komplo ve "casusluk" faaliyetleri hakkındaki tüm bilgiler yalanlandı. L. M. Karahan ve kayıtlarda adı geçen tüm diğerlerine itibarları iade edildi.

Yagoda tarafından NKVD çalışanı Mironov hakkında Yejov'a verilen iki sayfalık bir ifadenin sonunda (4 Haziran 1937, s. 200- 202):

Belgedeki bilgiler güvenilir değil.

28 Aralık 1937 tarihli soruşturmanın sonunda (s. 202- 218):

Bilgiler inandırıcı değil. Profesör L. G. Levin ve diğer doktorlara itibarları daha sonra iade edildi çünkü faaliyetlerinde herhangi bir suç unsuruna rastlanmadı.

4 Ocak 1938'de Yagoda ile Dr. Levin'in "yüzleştirilmeleri" (*ohnaya stavka*) sonucunda çıkan ifadelerin sonuna (s. 218- 223):

Tutanakta verilen bilgiler güvenilir değil.

5 Ocak 1938'de Yagoda ile Dr. Kriyuçkov'un yüzleştirilmelerinin sonuna:

> Cevaplar güvenilir değil. P. P. Kriyuçkov'a daha sonra itibarı iade edildi çünkü faaliyetlerinin suç unsuru taşıdığını gösteren hiçbir kanıt bulunmuyor.

Yagoda ve Profesör D. D Pletnev'in 5 Ocak 1938 tarihli yüzleştirilmelerinin ardından (s. 227- 230):

> Cevaplar güvenilir değil. Profesör D. D. Pletnev'e faaliyetlerinde herhangi bir suç kanıtına rastlanmadığı için daha sonra itibarı iade edildi.

Yine 5 Ocak 1938 tarihli Dr. Levin'le olan yüzleşmenin ardından (s. 231- 233):

> L. G. Levin ve P. P. Kriyuçkov'un "itirafları" daha sonra inandırıcı olmamaları sebebiyle tekzip edildiler.

Yagoda'nın 10 Ocak 1938'deki sorgusunun ardından (s. 235- 239):

> Yagoda'nın cevapları inandırıcı değil.

15 Haziran 1937 tarihli Artuzov'un sorgusunun –itiraflarının–sonunda da benzer notlar bulunuyor (s. 487- 499). Artuzov'un itiraflarını aşağıda değerlendireceğiz.

> Artuzov tarafından verilen bilgiler inandırıcı değil. Kendisinin iade-i itibarı esnasında tüm ifadesi tekzip edildi.

Benzeri türden yorumlar diğer sorguların, bizim burada ele almadığımız kimi itirafların sonuç kısmında da yer alıyor. Örneğin Avel Yenukidze ve NKVD çalışanları Bulanov, Prokofyev, Radzivilovskiy ve Trilisser gibi.

Yukarıda belirtilen yorumlar elbette Yagoda'nın atıfta bulunulan derlemedeki itiraflarına dair eleştirel bir incelemenin sonucunda ya da *herhangi* bir incelemenin sonucunda yapılmıyorlar. Aslında kitap, sorgularda geçen iddiaların ve itirafların en ufak bir incelemesini dahi içermiyor.

Kimi yorumlar "rehabilitasyonlara" anıştırmada bulunuyor. Bu türden

"rehabilitasyonların" birçoğu kamuya açıklanmamıştı, bu nedenle bunları değerlendiremiyoruz. Ancak oldukça tanınmış şahsiyetlerin "rehabilitasyonları" hakkında hiç de fena sayılmayacak -en azından onların tarihsel anlamda gerçeğe uygun olmayan siyasi belgeler olduklarını bilecek kadar- bir bilgi sahibiyiz.

Özel olarak Buharin'in "rehabilitasyon" sürecine dair elimizde oldukça fazla malzeme bulunuyor. Bunların, onun kıyısından dahi masum ilan edilmesine imkân tanımadığını biliyoruz. Aksine, Buharin'e itibarını iade ettikleri kararnamelerinde, Sovyet Yüksek Mahkemesi Plenumu temel bir belge üzerinde tahrifat yaptı -11 Nisan 1939 tarihli Frinovskiy itirafı. Bu itiraf Şubat 1988'de Buharin'in davasına sıra geldiğinde kamuya açıklanmadı, ancak sonrasında yayımlandı. Buharin'in masum olduğunu göstermek bir yana dursun, Frinovskiy'in itirafı aslında kendisinin suçlu olduğunu gösteriyor. Bu konu hakkında kaleme aldığımız makalemiz şu anda Rus bir yayıncıda basılmayı bekliyor.

Elimizde aynı zamanda Profesör D. D. Pletnev'in "rehabilitasyonu" hakkında da birçok bilgi bulunuyor. Pletnev, Yagoda'nın dosyasında ve burada basılan kimi belgelerde de sahneye çıkıyor. Buharin'in vakasının aksine, Pletnev'in dosyasının tamamı halen gizli tutuluyor. Ancak bu durumun, onu "suçsuz" kılma konusunda yeterli kalmadığını yeterince biliyoruz.[97] Bu metnin geride kalan kısımlarında Zinovyev hakkındaki "rehabilitasyon" belgesinden bahsetmiştik. Kendisiyle aynı devredeki sanıklar Zinovyev'in masumiyetine yönelik değil, suçlu olduğuna dair dair kanıtlar gösteriyorlardı.

Bu nedenle her ne kadar öyle gösterilmeye çalışılsalar da, "rehabilitasyonlar", itibarları iade edilen bireylerin masum olduklarının bir kanıtı olamaz. Aksine, bunlar, itibarları iade edilen şahısların *masum olarak kabul edileceklerine* ve gelecekte de "Stalin'in işlediği suçların" "kurbanları" olarak açıklanacaklarına dair resmi beyanlardır. "Rehabilitasyonlar" *siyasi* eylemlerdir. Kanıtların yeniden değerlendirilmesinin yapıldığı bir

[97] Buharin ve Pletnev'in "rehabilitasyonları"nı yanlışlayan ve gerçekte hem Buharin hem de Pletnev'in suçlu olduklarını gösteren detaylı bir çalışma için bkz. Grover Furr ve Vladimir Bobrov, *Buharin na plakhe* ("Buharin Blok'ta"), yayımlanmak üzere.

çalışma değil. 1930'ların baskılarına dair araştırmalar yapan Alman araştırmacı ve "Stalin karşıtı" paradigmanın kararlı bir savunucusu olan Marc Junge, şöyle diyor:

> Von Goudoever'e katılıyorum. Şu kesinlikle söylenebilir ki Sovyetler Birliği'ndeki rehabilitasyon süreci şimdiye değin adalete uygunluk üzerinden değil, siyasi meselelere yararlılık kriteri üzerinden belirlenen siyasi-yönetsel kaprislerin bir sonucu oldu.[98]

Öyle gözüküyor ki kitapta kendisine yer verilen her itirafın son kısmına iliştirilen ve yukarıda kendilerine atıfta bulunulan "tekzipnameler" de yukarıdaki alıntıda teşhis edilenlerle aynı türdenler. Okuyucuyu dolaylı yoldan şu şekilde bilgilendirmiş oluyorlar: "Bizler, bu yayının editörleri, burada yer verdiğimiz itirafların-ifadelerin doğruluklarına inanmıyoruz. Bunların 'güvenilir olmadıklarını' ya da 'üretilmiş olduklarını' *iddia ediyor*, ancak bunu *kanıtlayamıyoruz* ve aslında bu yönde hiçbir kanıtımız da bulunmamaktadır. Eğer kanıt isterseniz, konu edilen şahısların "rehabilitasyon" belgelerine bakınız -kaldı ki bunlara da erişiminiz bulunmamaktadır."

Yagoda derlemesinin editörleri, Rus istihbarat ve güvenlik servisi KGB'nin selefi olan FSB'nin çalışanlarıdırlar. Bu itirafların "yalan" ya da "güvenilir olmadıklarını" *söylememek* onlar için önemli Rus (ve Sovyet) devlet kurumlarının geçmişte aldıkları pozisyonlarla ters düşecektir. Bir başka devlet kurumunu yalancı olarak ilan etmek, devletin güvenlik servisinin işi değildir. Başka ne anlama gelirse gelsin bu durum, onları aksini yapmaktan alıkoyar.

Bu kısa paragraflardan bir şey daha çıkarmamız mümkün görünüyor. *Eğer itiraflar esnasında ve sorgularda verilen ifadelerin doğru olmadıkla-*

[98] "In Übereinstimmung zu von Goudoever kann abschließend festgestellt wurden, daß Rehabilitierung in der Sowjetunion ein politisch-administrativer Willkürakt blieb, der vor allem von der politischen Zweckmäßigkeit der Maßnahmen bestimmt wurde, nicht aber von der strafrechtlichen Korrektheit." *Bucharins Rehabilitierung. Historisches Gedächtnis in der Sowjetunion 1953-1991*. Berlin: BasisDruck Vlg, 1999, 266. Bu detaylı olarak Furr ve Bobrov'da muhtelif yerlerde tartışılıyor.

rını gösteren başka bir kanıt gerçekten var olsaydı, hâlihazırda bunlara metinde atıfta bulunulmuş olurdu diye bir çıkarımda da bulunabiliriz. Böylesi herhangi bir kanıta yer verilmediğine göre, aslında ifadelerin sonlarına düşülen bu notlar, itirafların içeriklerinin *yalanlanamayacaklarının* bir tür itirafıdır.

Burada şöyle bir itirazda bulunulabilir: "Kanıt eksikliği, bir şeyin aksini ispatlayan bir kanıtın hiç olmadığı anlamına gelmez." Ancak gerçekte yayımlanmış Rehabilitasyon belgelerinden de biliyoruz ki Garbaçov döneminde, 1930'ların suçlu bulunan Muhalefet sanıklarının yanlış yere suçlandıklarını gösteren kanıtlar bulmak amacıyla arşivlerde derinlemesine araştırmalar yapıldı. Yagoda meselesi, Moskova Mahkemeleri sanıkları ve "Tuhaçevskiy Davası" başlıklarında bu türden herhangi bir kanıta ulaşılamadı.

Daha önce de belirttiğimiz üzere, ilkesel düzeyde Moskova Mahkemeleri'nin geçerliliklerini reddeden kimi Soğuk Savaş dönemi araştırmacıları dahi, Yagoda belgelerini oldukları gibi kabul eder ve içeriklerinin gerçeğe uygunluklarına dair olumsuz tek bir yorum dahi yapmadan belgelere orijinal belge gibi atıfta bulunurlar. Arch Getty, onları böyle kaynakları kullanmakla eleştirir ve örneğin Yejov'un itiraflarının zorla alındığını ve sorgucular tarafından tahrif edildiğini "herkesin bildiğini" söyler (*Kritika*). Bu, en basit anlamıyla, doğru değil. Ne Getty ne de başka herhangi birisi durum hakkında bir şey "biliyor". Bir kanıta "güvenilmez", ama "güvenilmemezlik" de edilemez, ne de bir kanıt inkâr edilebilir ya da görmezden gelinebilir. Bir kanıt ancak diğer tüm kanıtlar ışığında değerlendirilir. Yagoda'nın itirafının doğru *olmayabileceğini* söylemek, onun aynı zamanda doğru *olabileceğini* de söylemektir. İtirafların yanlış olduklarını gösteren herhangi bir kanıtın olmaması durumu, onların doğru olduklarına "inanmaktansa" doğru olduklarına "inanmamak" için yeterli bir zemin olmadığı anlamına gelir. Aslında antikomünist araştırmacılar dahi, bu ifadeleri geçersiz olarak görmemişlerdir.

Eğer Yagoda'nın itirafları, muhaliflerin Almanya ya da Japonya ile işbirliği yaptıklarına dair elimizdeki yegâne kanıt olsaydı, yine de onları itibarsızlaştırmak için geçerli hiçbir nedenimiz olamazdı. Aksine, böylesi

bir yasa dışı bağlantının olduğuna dair yapılan tanıklık, elbette nihai olmamakla beraber, aksini iddia eden tüm iddialardan daha ikna edicidir. Bu, aslında soruşturma süreçlerinin oldukça aşikâr bir ilkesidir ve bu nedenle tartışmaya açılması dahi, nadir rastlanan bir durumdur. Bir kişinin suç işlemekle itham edilmesi durumunda, bunun inkâr edilmesi beklenilen bir durumdur. Kişi masumsa masum olduğu için. Kişi gerçekten suçluysa bu durumun sonuçlarından kurtulmak için. Bu nedenle de bir suçun itiraf edilmesi genel olarak masumiyet beyanından çok daha kayda değer bir hadisedir.

Ancak Yagoda'nın itirafları, muhalefetin Almanya ve/veya Japonya ile işbirliği yaptığına dair elimizdeki tek kanıt değildir. Gerçekte, böylesi bir komplonun varlığına işaret eden geniş bir kanıt yelpazesinin yalnızca bir grubunu oluşturur. Her tür suç itirafı vakasında olduğu üzere, böylesi bir tanıklığın varlığı, yapılan itirafların *aksi ispatlanmadıkça* doğru olduklarının kanıtı olarak değerlendirilir. Yagoda'nın temyiz talebinin 1992'de yayımlanan metninde, itiraflar şu şekilde teyit edilmektedirler:

> Ülkem aleyhinde çok büyük bir suç işledim. Bunu telafi etmenin herhangi bir imkânı bulunmuyor. Böylesi bir haldeyken ölmek çok ağır bir şey. Tüm halkımın ve Parti'nin önünde dizlerimin üzerine çöküyor, bana merhamet etmenizi ve yaşamama izin vermenizi diliyorum.[99]

Yagoda ile aynı davada itiraflarda bulunan on kişiden her biri, kendisinin af talebinde bulunması üzerine Yagoda'nın suçlu olduğu konusunda ısrarcı oldular. Buharin, işlediği suçun çok büyük olduğunu ve bu nedenle "cezasının on defa daha infaz edilmesi" gerektiğini yazdı. Daha önce de belirttiğimiz üzere Dr. Natan Lur'e suçunu tekrar itiraf etti:

> Voroşilov'un suikastini gerçekten de bir Gestapo temsilcisi olan Franz Weitz'den aldığım talimat doğrultusunda hazırladım. Bu mide bulandırıcı cinayetleri gerçekleştirmeyi istedim, çünkü

[99] "Rasskaz o desiati rasstreliannykh".

> Almanya'da uzun süren kalışım esnasında Troçkizm zehri ile zehirlenmiştim.

Hiçbir kanıt parçası tek sesli değildir; tek bir sonuca işaret etmez. Belki de masum olduğu halde aksi yönde itiraflarda bulunmaya önsoruşturmalar esnasında tekrar ve tekrar ikna edilmiş ve aynısını mahkemede de yapmaya yönlendirilmiş, kendisini ölüm cezasına götürebilecek suçları işlemediğini ateşli sözlerle beyan ederken diğer bazı suçlar konusunda da suçlu olduğunu doğrulayan ve hatta af talebi esnasında da suçunu bir kez daha itiraf eden bir kişiyi belki *hayal edebiliriz.* Ancak söz konusu olan tarih olduğunda sonuçlarımızı hayal gücünden değil, kanıtlardan çıkarmamız gerekiyor. Yagoda'nın itiraflarını çürütecek herhangi bir kanıt bulunmuyor ve olanlar da itirafları doğruluyor ve elimizdeki diğer birçok kanıtla tutarlılık gösteriyor.

Elimizdeki kanıtların sayısı ve içerikleri göz önüne alındığında, Leon Trotskiy'in Almanlarla ve Japonlarla işbirliği yaptığı sonucuna varmalıyız.

Şimdiye kadar kendilerine atıfta bulunduğumuz kanıtlar, hiçbir şekilde üretilmiş olmakla itham edilemezler:

- Bir defa, çok sayıda kanıt bulunuyor.
- Bunlardan birçoğunun daha önce kamuoyuna sunulması bile planlanmamış.
- Farklı kaynalardan geliyorlar.
- Her biri diğerini destekliyor. Trotskiy'in Alman/Japon işbirliğine dair kanıtlar başka şahıslar hakkındaki komplo iddialarına dair çok daha gelişkin bir kanıt bileşiminin parçasıdır. Bu komplo iddiaları da kanıtlarla ciddi bir biçimde desteklenirler. Bu durumun kendisi, Trotskiy'e işaret eden kanıt parçalarını destekler niteliktedir.
- Kanıtların bazıları -Tuhaçevskiy Davası sorgu tanıklıkları ve Mahkeme'deki itiraflar ve Yakovlev'in itirafları- öylesine güçlüdürler ki elimizde ek bir arşivsel ya da dava belgesi olmasa dahi Trotskiy'in işbirliği yaptığı gerçeği buradan çıkarsanabilir..
- Aksini ispat eden tek bir kanıt bulunmamaktadır.

Hruşçov'un döneminde, Garbaçov'un sırasıyla SBKP ve SSCB baş-

kanlıkları esnasında, Yeltsin döneminde ve ardından, Sovyet hükümeti ve Parti liderleri ve sonrasında da Rus hükümeti tarafından, Moskova Mahkemeleri'nde ve Tuhaçevskiy Davası sanıklarına karşı bir oyun düzenlendiğini gösteren herhangi bir kanıtın arşivlerde bulunması için olağanüstü bir çaba sarfedilmiştir. Tüm bu çabalar sonuçsuz kalmıştır.

İlkesel olarak tarihsel doğruluk iddiasındaki tüm iddialar her zaman gelecekte çıkacak yeni kanıtlar ışığında gözden geçirilmeye mecburdur. Ancak buradaki mesele söz konusu olduğunda, gelecekte aksi yönde bir kanıtın gelmesi beklenen bir kaynak bulunmamaktadır. Her ne kadar halen arşivler çok gizli tutulsalar ve yalnızca sınırlı sayıda araştırmacı onlara erişim hakkına sahip olsa da, yine de Sovyet arşivlerinin derinlemesine araştırıldığını biliyoruz. Bu nedenle de gelecekte bu yönde bir kanıtın ortaya çıkmayacağı konusunda varsayımda bulunmak tekin bir yol olarak görünüyor. Aslında belki de aksi geçerli olabilir. Arşivlerde birçok belgenin halen gizli olarak kaydedilmiş olmasından 1930'lardaki sanıkların suçlarını doğrulama ihtimali taşıdıkları ve böylece "Stalin karşıtı" paradigmayı çürütecekleri sonucunu kendimizinden emin bir şekilde çıkarabiliriz. Böylesi bir durum, Stalin dönemine dair antikomünist -ve elbette Troçkist- tarih yazımını çökertecek "savaş topu darbesi"nin ta kendisi olabilir.

Elimizdeki kanıtlara uygunluk gösteren tek bir nesnel değerlendirme yapılabiliyor. Bu sonuca Trotskiy düşmanı ya da bir Stalin partizanı olduğumuz için varmıyoruz. Tıpkı diğer insanlar gibi, araştırmacıların da önceden şekillenmiş fikirleri ve önyargıları bulunmaktadır. Bilimde olduğu gibi tarihsel gerçeğin aranması esnasında da araştırmacıların bir hipotezinin olması ve bunu test etmeleri gerekmektedir. Ki bu da hipotezlerine ters düşen kanıtların ortaya çıkabileceği anlamına gelir. Bizim durumumuzda kanıtlar Trostky'nin Almanya ve Japonya ile işbirliği yaptığına dair hipotezimizi doğrular niteliktedir.

Bu sonucu kimilerinin reddedeceğinden eminiz. Geçtiğimiz yüzyılda çok az sayıda özne, komünist hareket kadar fazla sayıda kadın ve erkeğin tutkularını harekete geçirmiştir. Bu hareketin içerisinde çok açık ki en tartışmalı olan ve halen daha tartışılmaya devam eden konulardan bi-

risi "Stalin-Trotskiy" tartışmasıdır. Bugün etrafta çok az sayıda Stalinist bulunmaktadır -ancak bu durum özellikle Rusya içerisinde değişebilir. Trotskiy'inse çok daha fazla destekçisi bulunmaktadır. Antikomünistler ve Troçkistler Sovyet tarihine ve özellikle de 1930'lara dair bizim araştırma sonuçlarımızın hiçbir şekilde desteklemediği egemen paradigmaya oldukça sadıktırlar.

Bir kanıt olmadan ne sıkı antikomünistlerin ne de Troçkistlerin, Trotskiy'in aslında Almanya ve Japonya ile işbirliği yapmış olabileceğini kabul edeceklerini öngörebiliyoruz. Sovyet tarihinin Stalin dönemine ait "Soğuk Savaş" paradigması, Stalin'in masum insanları öldüren ve komünist hareketi yıkan bir şeytan olarak inşa edilmesine dayanır. Eğer Trotskiy ve iddia edildiği üzere kendisiyle çalışan muhalifler, kendilerine yüklenen ya da Trotskiy hariç diğerlerinin itiraf ettikleri suçlar konusunda temiz değillerse, bu durumda Sovyet tarihine ait "Soğuk Savaş" paradigması çöker.

Trotskiy ve Sedov'un inkârları ciddiye alınamaz. Harvard'daki kapalı Trotskiy arşivlerine erişimi bulunan birisi, bu arşivleri ayıkladı. Trotskiy ya da Sedov'un ya da bu arşive erişimi olan herhangi birisinin, Trotskiy konusunda objektif olması beklenemez. Olmadıklarına emin olabiliriz.

Hiç kimse gerçekler kendi tarafındaysa yalan söylemez. Suçların inkâr edilmesini herhangi bir soruşturmacının çok fazla dikkate almadığı doğrudur. Suçlu olan kişi de masum olan kadar kendi masumiyeti lehinde beyanda bulunabilir. Eğer suç itiraflarının otomatik olarak doğru oldukları düşünülmeyecekse, bu, masumiyet beyanları için de geçerli bir durum olmalıdır.

Bu makalenin bazı okuyucularını araştırmamızın sonuçlarını, bir ya da birkaç itiraz üzerinden "inkâr edeceklerini" biliyoruz. Bu itirazları şimdi değerlendireceğiz.

İşkence meselesi, şimdiye kadar tanıklık ifadelerine yer verdiğimiz şahısların itiraflarının bir "açıklaması" olarak sunulmaktadır. Ancak bu, oldukça zayıf bir açıklamadır.

Şu ana kadar kendilerine atıfta bulunduğumuz tanıkların verdikleri tüm ifadelerin işkence yoluyla ya da başka bir zor biçimi ile elde edilmiş ol-

masının, sonrasında bunları birbirleri ile uyumlu halde kayda geçirmenin bir imkânı var mıdır? *Tüm* sanıkların daha önceden "yazılmış" itirafları, henüz dava dosyaları kimsenin erişimine açık değilken sorgu esnasında dile getirmek ve sonrasında halka açık mahkemelerde beyan etmek ve hatta yine sonrasında Sovyet Yüksek Mahkemesi'ne yaptıkları af talebi metinlerinde kaleme almak için -ve yalnızca "işkence" korkusuyla"- ezberlemeleri mümkün müdür?

İşkence meselesi önemli bir meseledir, çünkü çalışmamızın ve genel olarak kullandığımız tarihsel metodolojinin kalbine gider. Açık olmak gerekirse, kanıt meselesine... İlk olarak bir kişinin gerçekte işkenceye uğrayıp uğramadığını tespit etmek kolay değildir.

• Kendini belli etmelidir, çünkü bir sanığın işkenceye uğradığını beyan etmesi, kendisinin işkenceye uğradığı anlamına gelmez. Elbette burada genel ilke olarak, hiç kimsenin söylenenleri destekleyen bir kanıt olmadan doğru söylediği ya da yalan söylediği kolay bir şekilde kabul edilemez. Birisinin işkence gördüğü hakkında yalan beyanda bulunması, bir utancı örtmek ve şahıs saygınlığını ya da onurunu korumak adına yapılmış olabilir –itiraf esnasında başkalarının isimlerini verme örneği gibi. Kruşçev dönemi esnasında ve ardından, sanıkların işkenceye uğradıklarını söyleyerek tahliyelerini sağladıklarını ve sanıklara haklarının iade edildiğini biliyoruz.

• Bir NKVD sorgucusu daha sonra öyle olduğunu söyledi diye bir tutuklunun işkenceye uğradığı sonucuna kolaylıkla varamayız. Hele bir de eğer bir NKVD çalışanı (ya da başka birisi) bunu ikincil kaynaklardan bildiğini, başka birisinden öğrendiğini söylüyor ve bizzat kendisinin tutukluya işkence yapan kişi olduğunu itiraf etmiyorsa, bu, daha da şüpheli bir durumdur.

• Hruşçov yıllarında NKVD çalışanlarının ya da sorgucularının yazdıkları ya da tanıklıkları hakkında şüpheci olmamız gerekiyor. Bu dönemde NKVD çalışanları, ölüm de dahil yalnızca ciddi cezalara çarptırılmakla tehdit edilmediler, bazıları 1930'lardan 1940-41 dönemine kadar tutukluları dövdükleri gerekçesiyle ve bizzat Hruşçov'un kendisinin bunun bir Merkez Komitesi kararı olduğunu itiraf etmesine rağmen, idam edildiler.

• "Zehirlenmiş ağacın meyvesi" adlı iddiayı ise çok daha az kabul edilebilir buluyoruz: "A aslında işkenceye uğramıştı ve B ve C'nin isimlerini verdi ve aslında HEPSİ, gerçekte masumdular." "Zehirlenmiş ağacın meyvesi" mantığı adli -hukuki- bir ilkedir. Hukuka uygun olmayan bir şekilde elde edilen kanıtın, *bu kanıt bir suçu açığa çıkarıyor olsa dahi* mahkemede kullanılamayacağı anlamına gelir. Suçluluk ya da masumiyetten bahsetmez. Bizim burada asıl ilgilendiğimiz ise budur, suçluluk ya da masumiyet.

• Bir kişinin kendisi ya da bir başkası kendisinin ya da o kişinin işkence gördüğünü söylediği için aynı şahsın kendisine itham edilen ya da itiraf ettiği suçlar konusunda aslında masum olduğu sonucuna varamayız. İlk olarak, bu iddialar yanlış olabilir. İkincisi bir kişinin işkence görmesi onun masum olduğu anlamına gelmez. Suçlu kişilere de işkence yapıldığını biliyoruz.

• Düzenli bir şekilde yazılı olarak yapılan işkence şikâyetleri sorguda, mahkemede ya da her ikisinde de verilen ifadelerin geri çekilmesi ile beraber sanığın iddialarının doğru olma ihtimaline işaret eder. İşkencecilerin ve/veya kendi üstlerinin itirafları da varsa bu iddialar çok daha güvenilir hale gelir. Ancak Moskova Mahkemeleri ya da Tuhaçevskiy Davası'ndaki sanıklar için bu durumlardan hiçbirisi meydana gelmemiştir.

Ayrıca bir sanığın işkenceye uğradığından emin olsak dahi bu, sanığın kendisine yüklenen tüm suçlar hakkında masum olduğu anlamına gelmez. İşkenceye uğradığını beyan eden birçok sanık farklı ifadeler verir ve yanlış oldukları, zorla alındıkları sebebiyle ifadelerinin bir kısmını geri çeker, ancak yalnızca bazı kısımlarını, diğerlerini *değil*. Bu, genel anlamda geri *alınmayan* ifade kısmının doğru olduğu anlamında gelir. Aksi halde neden tümü geri çekilmesin ya da inkâr edilmesin.

Bir itiraf mahkemede dile getirilmediği sürece bir sanık hakkında delil olarak kullanılamıyorsa ve birçok sanık daha önce verdikleri ifadeleri mahkemede geri alıyorsa, bu durum, mahkemede yapabilecekken ifadelerini geri *almayan* şahısların itiraflarına gerektiği kadar önem vermediğimiz durumda bu tavrımızdan tereddüt duymamız gerektiğini söylüyor.

Birçok sanığın, bizim bu makalede ifadelerine yer verdiklerimizi içer-

mese de, işkenceye uğradığına -en azından bunun aksini ispatlayan iyi bir kanıt bulunmadığı sürece- birçok farklı kaynaktan gelen kanıtlara bakarak emin olabiliriz. Bütün kanıtların "düzenlenmiş" -uyumlu bir çerçeve içerisinde üretilmiş- olma ihtimalleri yok denecek kadar az.

Bu sebeple de Trotskiy'in Alman ve Japonlarla işbirliği yaptığı konusunda kendimizden eminiz. Bu konu hakkında o denli çok ve farklı kaynaktan elde edilmiş kanıt bulunuyor ve bunlar elimizde daha önceden bulunan verilerle öylesine büyük bir tutarlılık gösteriyor ki, tüm bu kanıtların uydurma olma ihtimalleri azdan daha azdır.

İşkence bizim onun varlığından haberdar olmayacağımız şekilde "sahne arkasında"gerçekleşebilir mi? Ya da, bir sanık ciddi bir suç itirafında bulunuyorsa, bu durumu kanıtlayamasak bile bu, onun mutlaka işkenceye uğradığı anlamına mı gelir?

Bu itirazlara yanıtım: Hayır. Her zaman kanıt talep etmeliyiz. Kanıt olmadan bir olayın meydana geldiği sonucuna varmak meşru değildir. Bir şeyin hiç kimse tarafından fark edilmeden meydana geldiğini ve hiçbir kanıt bırakmadığını söylemek bilimsel değildir. Eğer bir tanığın yalan söylediğine dair ortada maddi bir kanıt bulunmuyor ve eldeki kanıt onun ifadelerinin kimileriyle örtüşüyorsa, bu durumda kendisinin doğru söylediği sonucuna varırız. Aynı şekilde, bir kişinin işkence gördüğüne dair kanıt eksikliği halinde yine de kendisinin işkence gördüğüne inanmak meşru değildir.

Her üç Moskova Mahkemesi sanıklarından tek birisinin dahi işkenceye uğradığına dair elimizde bir kanit bulunmuyor. En iyi belgelenmiş davada hiçbir zaman olmayacağımız kadar kendimizden emin bir şekilde biliyoruz ki Buharin işkence görMEdi.[100] Buharin hakkındaki en meşhur ve etkileyici kitabın yazarı Steven Cohen, Buharin'in işkenceye uğramış olamayacağı sonucuna varıyor.[101] Cohen halen Buharin'in masum olduğunda inanıyor, ancak kendisinin neden itirafta bulunduğuna dair bir açıklamaya sahip değil. Suçlu insanların da işkenceye uğradıkları aşikâr bir gerçek olmalı. Dönemin SSCB'sindeki kullanılan genel adıyla ve bir

[100] Furr ve Bobrov, *CL*, s. 10 ve not.

[101] Cohen (Koen), "Buharin na Lubyanke." *Svobodnaia Mysl'* 21 (3) 2003, s. 61.

tür hüsnütabir olan "fiziksel baskı araçları", insanların gerçekte işledikleri suçları itiraf etmeleri amacıyla ya da aslında hiçbir zaman işlemedikleri suçlar hakkında yanlış ifade vermeleri için sanıklara uygulanabilirdi. Bu nedenle de, bir kişinin gerçekte işkence gördüğü ispat edilse dahi bu, kendisinin itham edildiği faaliyetleri gerçekleştirmediği anlamına gelmez. Bu, ancak, verdiği ifadelerin kendisine karşı mahkemede kullanılamayacağı anlamına gelir. Bu nedenle de işkence meselesi, suçlu olmak ya da masum olmak meselelerinden ayrı bir meseledir.

Bir dava prosedüründe kötü muamele ya da tehdit sebebiyle bir sanığın ifade vermesi, verdiği ifadelerin çöpe atılması için yeterli bir sebeptir. Bu pratik, sanık haklarını korumak açısından gereklidir. Aynı zamanda şüphelilerden birisi ifade verene kadar ona kötü muamelede bulunmak yerine, sorguyu yürütenin gerçek anlamda suçun açığa çıkarılması için çalışmasını garanti altına almak için çok önemlidir. Tarihçiler farklı bir durumla karşı karşıyadırlar. Suçluluk ya da masumiyet hali, bir sanığın adil bir yargılanma sürecine tabi olup olmadığı sorusuyla aynı şey değildir.[102]

Suçlu bir şahıs işkence görse de görmese de itirafta bulunabilir. Suçlu bir şahıs işkence görse de görmese de masum olduğunu iddia edebilir. Aynı şekilde, masum bir kişi işkence sonucunda suçlu olduğunu söyleyebilir; ancak masum şahısların hiçbir zorlama altında kalmadan da yanlış bir şekilde suçlu olduklarını iddia ettikleri, görülmüş bir durumdur. Ayrıca masum bir kişi işkence altında ya da herhangi bir kötü muamele olmaksızın masum olduğu konusunda ısrarcı olmaya devam edebilir.

Askeri şahsiyetler arasından Putna ve Feldman dayak yemiş *olabilirler*. Bunu kesin olarak bilmiyoruz. Şvernik Raporu'nda geçiyor ve 1989 "rehabilitasyon" belgesi buna dayanıyor. Ancak bu "rehabilitasyon" bel-

[102] 1886'daki Chicago'daki Haymarket sanıklarının adil bir yargılanma sürecine tabi olmadıkları konusunda herkes hemfikir. Ancak aralarında birisi, August Spies'ın bombayı üretmiş olabileceği hususunda bir tartışma var ya da Louis Lingg'in bombayı atan kişi olabileceği konusunda. Benzer bir şekilde 1921'de Massachusetts'te Sacco ve Vanzetti'nin de adil bir mahekeme süreci yaşamadıkları konusunda da herkes hemfikir. Ancak Sacco'nun, hakkında yargılandığı cinayetin faili olabileceği konusunda tartışmalı bir konu varlığını halen sürdürüyor.

gelerinin birçoğu yalanlandı. Her zaman olduğu gibi, hiçbir kanıt kesin kanıt değildir.

Ancak dayağa maruz kalmış olsalar dahi, bu durum onları gerçekte suçlu ya da gerçekte masum kılmaz. Şvernik Raporu suçlu olduklarına dair birçok kanıt içerir. Bu nedenle işkence görmüş olsalar da olmasalar da, elimizde suçlu olduklarını gösteren birçok kanıt bulunuyor. Bizi burada ilgilendiren de zaten düzgün bir yargısal süreç yaşanıp yaşanmadığından ziyade, suçluluk ya da masumiyet durumları, gerçekte neler olduğudur.

Yalnızca Tuhaçevskiy Davası'ndaki askeri görevlilerin değil, Moskova Mahkemeleri'ndeki *tüm* sanıkların, işkence ya da işkence tehditinin varlığına dair ortada bir kanıt olmasa dahi, işkence yolu ya da işkence tehdidi ile işlemedikleri suçlar hakkında itiraflarda bulunmaya zorlanmış oldukları fikri, karşılarında göğüs gerebildiğimiz diğer tüm iddialar kadar saçma. Ancak gerçek şu ki elimizdeki gerçekler de, kimilerini bu insanların aslında masum olduklarına inanmaktan alıkoyamayacak.

Tuhaçevskiy Davası'ndaki diğer sanıkların dövüldükleri ya da bir şekilde işkence gördüklerine dair elimizde kanıt bulunmuyor. Yukarıda Budyonnıy mektubunu incelememiz esnasında da iddia ettiğimiz üzere, bu adamların kendi özel mahkemeleri esnasında itirafta bulunduklarına dair elimizde çok iyi kanıtlar var. Hruşçov dönemi ve Garbaçov dönemi "rehabilitasyon" komisyonlarının yalan söylediğini ve birçok sanığın, masumiyetlerini gerçeği boş yere gizleme yoluyla kanıtlamaya çalıştıklarını biliyoruz. Bu durumu, Hruşçov'un 1956 tarihli "Gizli Konuşması"nın detaylı bir incelemesini yaptığımızda birçok örnek üzerinden tartıştık.

"İşkence" suçlaması, dikkatli derlediğimiz kanıtlardan uzaklaştırma amacına hizmet ediyor. Moskova Mahkemeleri ve Tuhaçevskiy Davası tarihinin yazımında kendisine başvurulduğu üzere, işkence bir sis perdesi görevi görmektedir. Elimizdeki geniş kanıt yelpazesine dürüst bir şekilde bakmaktan bizi alıkoyan bir retorik, propaganda aracıdır. Bu, yüzümüzü kanıtlardan çevirmemiz için verilen bir çabadır.

Şu itirazı duyuyor gibiyiz: "Eğer gerçekten böyle bir komplo var olsaydı, ele geçirilen Alman ve Japon arşivlerinde bunun bir belgesi mutlaka ortaya çıkardı." Bu durumda, "kanıt eksikliği kanıtın olmadığı anlamına

gelmez" ilkesi geçerlidir. Alman ve Japon arşivlerinde kanıt olmaması elimizde olan ve yukarıda kendilerine yer verdiğimiz diğer kanıtları boşa çıkarmaz. Bu durum hiçbir komplonun var olmadığı anlamına gelmez.

Ayrıca diğer türlüsü de doğru değildir. Hem Çek hem de Alman arşivlerinden elimize geçen kanıtlarda kabaca 1936 sonu ile başlayan dönemden 1937 yılının ilk çeyreğine kadar Hitler ve Alman hükümetinin Stalin rejime karşı bir askeri darbe beklentisi içerisinde olduklarını biliyoruz. 1937 yılının ilk başlarında Japon kumandanın bir Japon gazeteci ile yaptığı konuşmada ağzından kaçırması üzerine SSCB'deki muhalif şahsiyetlerin Japonlara askeri istihbarat sağladıklarını -diğer bir deyişle casusluk yaptıklarını- biliyoruz.[103] Genrih Lyuşkov, Japonlara kimilerinin isimlerini de vererek, Sovyet askeri liderleri arasında gerçek casusluk faaliyetleri sürdürenler olduğunu özel olarak söyledi. Aynı zamanda Moskova Mahkemeleri ve Tuhaçevskiy Davası'ndaki sanıkların suçlu olduklarına işaret eden birçok başka kanıta da sahibiz. Bu durumun kendisi de çalışmamızın sonuçları ile uygunluk gösteriyor.

Daha önce de tartıştığımız üzere, Getty, Harvard'daki Trotskiy Arşivi'nin Trotskiy'in SSCB'deki takipçileri ile bağlantı halinde olduğunu gösteren tüm kanıtlardan, pek mükemmel olmayan bir şekilde arındırıldığını keşfetti. Aynı zamanda Trotskiy ve Sedov böyle bir bağlantının varlığını inkâr ettiler. Arındırmanın çok daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmiş olduğunu ve bu bağlantıya dair her türlü izin başarılı bir şekilde ortadan kaldırıldığını varsayın. Bu durum hiçbir bağlantının olmadığı anlamına mı gelecekti? Elbette hayır. Aynı "kanıt eksikliği" ilkesinden yola çıkarsak -bu durumda, Trotskiy'in Sovyet takipçileri olan gizli bağlantıları durumunu göz önüne alırsak- böyle bir bağlantının "olmadığı kanıtlanamazdı". Ve bu makalenin de gösterdiği üzere, böylesi bir kanıt hiç yok da değil.

[103] Bu belge uzun zaman önce yayımlandı. Bunu incelemek, şu andaki çalışmamızın sınırlarının çok ötesinde. Bu makalenin yazarı bu belgeleri, Sovyet Muhalefeti ve onların Almanya ve Japonya ile olan işbirlikleri hakkında hazırlanmakta olan bir kitapta tartışıyor.

Getty sayesinde Trotskiy'in faaliyetlerinin kendi arşivinde bir ayrıncılık gözeterek belgelendirildiğini biliyoruz. Var olduklarını -SSCB içerisindeki ana destekçilerine yolladığı mektuplar- bildiklerimizden başka belgelenmiş bir şey var mıydı? Bilmiyoruz. Olmadığını hakkıyla söyleyemeyiz.

Belgesel kanıtları fetişleştirmek hem mantıken hem de yöntemsel olarak hatalıdır. *Her* türden sahte kanıt -belgesel kanıtları da içermek üzere- üretilebilir. Aslında Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile işbirliği yaptığı iddiasını desteklemek için sahte belge üretmek, tümü aslında hiç gerçekleşmemiş olaylara tanıklık eden çok sayıdaki itirafı ilişkilendirmekten -özellikle halka açık bir şekilde yapılanları ve yazılı gizli af taleplerini düşünürsek- çok daha kolay bir iş olabilirdi.

Bu makalede kendilerine yer verilen kanıtlara rağmen, Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile işbirliği yapmadığı sonuca varabilmek için birisinin, Sovyet yetkililerinin aylar boyunca birçok kişi tarafından yapılan yalan itiraflardan oluşan ve her biri Trotskiy'in Almanlarla ve Japonlarla işbirliği yaptığını ima eden geniş bir ağı birbirleriyle çok uyumlu olacak bir şekilde organize ettiklerine inanması gerekmektedir. Bu türden bir planlamanın gerçekleştiğine dair hiçbir kanıt bulunmuyor.

Zımnen her şeyin "sahne arkasında" ve halka açık mahkemelerin erişiminden uzakta gerçekleştiği var sayılmaktadır. Ancak kimi arşiv belgeleri sayesinde şu anda "sahne arkasına" bir göz atma olanağımız var ve bu türden bir sahteciliğe rastlamıyoruz. Aksine, elimize geçen soruşturma materyalleri, mahkeme tanıklıklarını doğrular niteliktedir.

Soruşturma materyallerinin genişçe bir kısmı bugün Rusya'da halen çok gizli tutuluyor. Ne türden kanıtları barındırdıklarını bilemeyiz. Bazılarının belgesel nitelikte olduğu kesin. Bu belgesel kanıtların herhangi birisinin Trotskiy'in Almanya ya da Japonya ile yaptığı işbirliğine dair olup olmadığını bilmiyoruz. Bir kez daha: "Kanıt eksikliği hiçbir kanıtın bulunmadığı anlamına gelmez." Sovyet arşivlerinde Trotskiy'in suçlu olduğuna işaret eden bir kanıt olup olmadığını bilmiyor olmamız, bu türden bir belgenin olmadığı anlamına gelmiyor. Bu, yalnızca, bizim bu konuda bir şey bilmediğimiz anlamına geliyor.

Diğer kimi komploların belgesel kanıtları olduğunu biliyoruz. Şvernik

Raporu, Japon askeri ataşesinden Japonya'da bulunan kendi üstüne yazılmış ve Mareşal Tuhaçevskiy'in bir temsilcisi ile yapılan gizli bağlantıya şahitlik eden bir telgrafı tartışıyor. Rapor bu telgrafın metnine yer veriyor. Bu nedenle bu rapor 1962-64 yıllarında derlenirken, telgraf hâlâ varlığını sürdürüyor olmalı.

Ancak Kantor kendisinin Tuhaçevskiy üzerine kaleme aldığı, sözde yetkin her iki kitabından tek birinde dahi bundan bahsetmiyor. Bu telgraftan pekâlâ haberi olduğu halde... Kantor, Tuhaçevskiy ve diğerlerinin masum olduklarına dair hâlizhazırdaki teoriyi desteklemek istiyor ve elbette böyle bir durumda bu telgrafın pek de faydası olamazdı. Telgafın fiziksel olarak halen varlığını koruyup korumadığını bilmiyoruz. Bunu neden yaptıkları hakkında bir fikrimiz olmasa da -Hruşçov'un kendilerinden söylemelerini istediği şey bu değildi- Şvernik Raporu'nu derleyenlere bunu kayıt altına aldıkları ve tartıştıkları için müteşekkiriz.

Gizli bir komploya dair ne türden bir yazılı belge beklemeliyiz? Hem Radek hem de Tuhaçevskiy, Trotskiy'den aldıkları notları yaktıklarını iddia etti. Bu türden suç unsuru kanıtları yok *etmemelerini* beklemek delilik olurdu. Bolşevikler, işleri yeraltından yürütmek konusunda oldukça deneyimliydiler. Çarlık döneminde bu pratiklerini ilerletmek için uzun yılları oldu. Birlikte çalıştıkları kişilere ait bilgilerin, planların ve genel anlamda herhangi bir şeyin yazılı olması durumunun, NKVD tarafından keşfedilirse komplo için bir felakete dönüşebileceğini biliyorlardı. "Kanıt eksikliği", bir koplonun aslında gerçek "olmadığının bir kanıtı değildir".

Trotskiy'in Almanya ve Japonya ile işbirliği yaptığına dair var olan doğrudan kanıtı destekleyen iki türden kanıt bulunuyor. İlki Nikolay Buharin ve Genrih Yagoda gibi Trotskiy'in Almanya ve/veya Japonya ile işbirliği yaptığı hakkında ilk elden bilgisi olan ve kendilerinin Almanya ya da Japonya ile herhangi bir bağlarının olmadığını iddia eden, diğerleriyle beraber bir blok ya da ittifaka katılanların tanıklığı.

Yagoda, Trotskiy'in Almanlarla doğrudan bir şekilde tesis ettiği bağlantısı hakkındaki bilgiyi Avel Yenukidze ve Lev Karahan'dan aldığına dair tanıklık yaptı. Yukarıda Karahan'ın tanıklığını inceledik. Yenukidze'nin sorgu dosyası hâlâ gizli tutuluyor. Yenukidze'nin bugüne değin yayımlanan her iki sorgusundan hiçbirisi, Trotskiy ile olan bağlantıları hakkında

bir bilgi geçmiyor.

Nikolay Buharin konusunda, elimizde, türlü Sovyet mahkemelerindeki diğer sanıkların herhangi birisi hakkında olduğundan çok daha fazla bilgi var. Haziran 1937 tarihli ilk itirafı daha önce keşfettik, metni düzenledik ve yayımladık (Furr ve Bobrov). Bu, Buharin hakkında elimizdeki tek dava öncesi itirafı. Rus hükümeti tüm diğerlerini gizli tutmaya devam ediyor.[104] Garbaçov dönemi Sovyet Yüksek Mahkemesi'ne ait Buharin'i "rehabilite" etmek için hazırlanmış 4 Şubat 1988 tarihli sonradan çürütülen kararnameyi gün yüzüne çıkardık ve yayımlanmak üzere hazırladık. Bu iki dokümandan hiçbirisi araştırmacıların erişimine sunulmamış ve ne Garbaçov döneminde ne de sonrasında yayımlanmıştı. Her ikisi de bugün hâlâ Rusya'da çok gizli olarak tutuluyorlar. "Rehabilitasyon" kararnamesi 1988'de gizli tutulan, ancak bizim sonrasında keşfettiğimiz bir belgeden bir alıntı yapıyor. Belge Buharin'in masumiyetinin bir kanıtı olarak tanıtılıyor. Oysaki gerçekte Buharin'in suçlu olduğuna dair kanıtlar içeriyor.

Buharin'in ilk itirafı, Trotskiy'in suçlu olabileceğine işaret ediyor. Tıpkı Mahkeme'de verdiği ifadede olduğu gibi. Yayımlanmış analizimiz gösteriyor ki Buharin'e işkence yapılmamıştı. Buharin konusunda dünyaca ünlü uzman Stephen Cohen de on yıl kadar önce aynı sonuea varmıştı. Aynı zamanda Buharin'in çarptırıldığı ölüm cezası hakkında Sovyet Yüksek Mahkemesi'ne yaptığı temyiz başvurusunu da inceledik. Orada suçunu yeniden dile getiriyor ve işlediği suçlardan ötürü "on kez daha kurşuna dizilmesi" gerektiğini söylüyor. Buharin'in dava öncesinde verdiği ifadede, mahkeme itiraflarında ve mahkemeden sonra yaptığı temyiz başvurusunda söylediklerinin doğruluğundan şüphe duymanın anlamı bulunmuyor. Buharin buralarda oldukça açık ve net bir şekilde Radek'in kendisine, Alman ve Japonlarla olan bağlantılarından bir defadan çok daha fazla kere bahsettiğini söylüyor.

Bu, güçlendirici bir kanıttır. Buharin'in ilk itirafı Radek'in Ocak 1937 Mahkemesi'nde verdiği ifadeyi güçlendirir. Buharin Radek'in söyledikle-

[104] Buharin'in 20 Şubat 1938'de yaptığı bir ek itirafı ortaya çıkardık. Bu itiraf Rusya'da hâlâ gizli tutulmaktadır. Trotskiy ile ilintili değildir.

rini doğrular ve bunlara biraz daha kanıt ekler. Buharin'in ilk itirafı, aynı zamanda kendi davası esnasında Mart 1938'de verdiği ifadeleri de desteklemektedir. Elbette burada en şaşırtıcı destek Buharin'in kendi mahkemesinin ardından yaptığı iki temyiz başvurusunda gizlidir. Burada, işlediği suçları mümkün olan en güçlü biçimde doğrular.

İkinci türden güçlendirici kanıt, Trotskiy'in işbirliğine dair ilk elden ya da üçüncü şahıslardan bilgi sahibi olduğunu söyleyen ve kendileri de Almanya ya da Japonya ile beraber çalışan kişilerin ifadeleridir. Eldeki kanıtlara göre Tuhaçevskiy Davası'nın sekiz şahsiyetinden üç tanesi -Primakov, Putna ve Tuhaçevskiy'in kendisi- hem Trotskiy hem de Almanlarla doğrudan ilişki içerisinde idiler. Her biri üst düzey devlet görevlisi olan diğer altı sanık da Trotskiy'in dâhil olduğu ilişkileri mutlaka biliyorlardı.

Moskova Mahkemeleri, Tuhaçevskiy Davası ve genel olarak askeri komplolara dair çok az sayıda soruşturma ve dava materyali kamunun bilgisine sunuldu. Kalanlar bugün hâlâ Rusya'da çok gizli tutuluyor ve bu, büyük ihtimalle Albay Alksnis'in sözünü ettiği nedenlerden kaynaklanıyor. Yine de şimdiye kadar askerleri de içermek üzere muhaliflerin Almanlarla ve Japonlarla olan işbirliğini gösteren yeterli sayıda kanıt sızdığı için, elimizde oldukça geniş bir kanıt yelpazesi bulunuyor. Bu kanıtlar hakkında kitap uzunluğunda bir çalışma hazırladık.

Elimizde aynı zamanda Eylül 1936 ile Kasım 1938 tarihleri arasında NKVD'nin başında bulunan Nikolay Yejov'un sorguda verdiği itiraflara ait belli sayıda kayıt bulunuyor. En eski tarihli olanda, 26 Nisan 1939 tarihli bir sorgu, Yejov'un Alman ordusu ve isihbarat ajanlarıyla doğrudan işbirliği yaptığına dair tanıklık yapıyor. Yejov aynı zamanda General Hammerstein'la bağlantı halinde olduğunu da ifade ediyor.[105] Hammerstein, Yejov'a özel olarak Troçkistlerin Bolşevik Parti içerisindeki etkilerinin ne denli geniş olduğunu soruyor. Almanların bu meseleye

[105] *Lubyanka. Stalin i NKVD – NKGB – GUKR «SMERSH». 1939 – Mart 1946.* Moskova: "Materik", 2006. No. 37. 52-72. Rusça orijinaline şu adreslerden ulaşabilirsiniz: <http://chss.montclair.edu/english/furr/research/Yejovru.html> ve <http://www.alexanderyakovlev.org/fond/issues-doc/58654>. Grover Furr tarafından yapılan İngilizce tercüme için bkz. <http://chss.montclair.edu/english/furr/research/Yejov042639eng.html>.

duyduğu genel ilgi, Trotskiy'in Almanya ile işbirliği yaptığına dair şimdiye kadar gösterdiğimiz önemli sayıdaki kanıtla tutarlılık gösteriyor.

Bir ceza davasında ne türden güçlendirici kanıtların sunulabileceği hukuki bir sorun. Davanın dönemi, yargı mercii ve davanın yer aldığı ülkeye göre bu sorun hakkında farklı kararlar verilecektir. Kimi yargı mercilerinde, komplolarla ilgili kanıt kuralları diğer ceza davalarındakilerden farklılaşabilir.

Tarihsel bir çalışmadaysa, biz başka bir şeyle ilgiliyiz: tutarlılık. Güçlendirici kanıtın doğrudan kanıtla tutarlılık göstermesi gerekir. Bu türden bir destekleyici kanıtın varlığı, var olan doğrudan kanıtların tümünün üretilmiş olabileceği ihtimalini -tek başına hâlihazırda epeyce düşük olan bu ihtimali- daha da azaltır.

Bizim buradaki sonuçlarımız ne bir önyargıya ne de Trotskiy'e duyulan bir düşmanlık ya da karşıtlık haline dayanır. Tamamen kanıtlara dayalıdır. Geç dönem Pierre Broué'si, ki kendisi uzun yıllar Troçkist bir araştırmacı olmuştur, eldeki kanıtlar üzerinden Trotskiy'in Dewey Komisyonu'na bilinçli bir şekilde yalan söylediğini kabul eder. Ancak Broué, bunun kabul etmenin bir Trotskiy eleştirisi anlamına geleceğine inanmaz.

Elinizdeki bu çalışma, eldeki geniş kanıt silsilesine dayanarak Trotskiy'in Almanlar ve Japonlarla işbirliği yaptığını iddia etmektedir. Bu sonucun kendisi, kendiliğinden bir Trotskiy eleştirisi oluşturmaz. Bir kişinin Trotskiy'in işbirliğine olumsuz bir gözle bakıp bakmayacağı, onun siyasi değerleriyle ilgilidir.

Lenin, meşhur "mühürlü tren" ile Nisan 1917'de Petrograd'a ulaşabilmek için Almanya İmparatorluk hükümeti ve ordusuyla, Alman hatlarından geçmek üzerine gizli bir anlaşma yapmıştır. Bu durum, Geçici Hükümet'in Lenin ve Bolşevikleri bir "Alman casusu" olmakla suçlamalarına sebep olmuştur. Bu, bugün hâlâ antikomünistler tarafından ara ara dile getirilen bir suçlamadır.

1918 yılında Lenin, Brest-Litovsk anlaşmasının imzalanması hakkında ısrarcı olmuştur. Bu anlaşma ile Almanlara Rus topraklarından büyük bir parça verildi ve Almanya'nın iki cephede sürdürdüğü savaş sona erdi. Lenin buna izin verdiği için kimileri tarafından "Alman ajanı" olmakla suçlandı. Bu nedenle Sosyalist Devrimci Fanniy Kaplan, Lenin'i öldür-

me girişiminde bulundu ve diğer Sosyalist Devrimciler Sovyet diplomat Moisey Uritskiy ve Alman diplomat Wilhelm Mirbach'ı öldürdüler. Böyle yaparak "Almanya lehine" olan barışı sabote etmek ve savaşın devam etmesini sağlamak istemişlerdi. Buharin ve diğer Sol Komünistler bu dönemde Lenin, Stalin ve Sverdlov'u tutuklamayı düşünmüşlerdi.[106]

Trotskiy'in SSCB hakkındaki görüşleri 1930'ların ortalarında bir hayli karışıktır. Kimi zamanlar, Devrim'in kurtarılabilmesi için yalnızca Stalin ve çevresindeki birkaç kişinin "gitmesi gerektiğini" düşünür –*ubrat*, kendisinin sıklıkla kullandığı içeriği muğlak bir terimdir. Aşağıda da göreceğimiz üzere, oğlu Leon Sedov, Stalin'e suikast düzenlenmesi gerektiği konusunda çok daha net bir fikre sahiptir.

Trotskiy, Bolşevik Parti'nin öncü kadrolarının ya da en azından Stalin'in, devrimin hem SSCB'de hem de tüm dünyadaki selahiyeti için iktidardan devrilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu bakış açısıyla bir zamanlar Lenin'in yaptıklarına benzer işler yapmak konusunda kendi kendisini haklı bulmuş olabilir: Devrim'in kurtarılması için kapitalist güçlerle işbirliği yapmak.

Aynı zamanda komplonun gereksinimleri Trotskiy'i açık bir şekilde bu işbirliğini kabul etmek konusunda engellemiş olabilir. Almanlar ve Japonlar kendisiyle açıktan ilişki kuramazlardı. Böyle bir şey yapmak, kendisiyle ilişkili herkesi de büyük bir risk altına sokmak olurdu. Birçok Troçkist ve sempatizan Rus Devrimi'ni destekledi ve illa da dünya komünizmini kurtarmanın tek yolunun ne pahasına olursa olsun SSCB'deki liderliği değiştirmek olduğunu düşünmedi. Almanya ve Japonya ile bu türden bir işbirliği kurulduğuna dair bir bilgi, kaçınılmaz olarak, Trotskiy'in görece az sayıdaki takipçisinden büyük bir kısmın kopmasına sebep olacaktı.

Bugün elimizdeki kanıtlar Leon Trotskiy'in, Almanya ve Japonya ile

[106] Buharin bunu 1920'lerde itiraf etti. Mart 1938'deki davada birçok eski Sosyalist Devrimci'nin kendisi hakkında tanıklık yapmasının askine, Buharin, kurduğu kumpasın Lenin, Stalin ve Sverdlov'u öldürme ihtimali olduğunu kararlılıkla inkâr etti. Kendisinin öznel sebepleri ne olursa olsun, birçok Sosyalist Devrimci şiddetli bir biçimde Antibolşevikti ve suikasti siyasi bir yöntem olarak benimsiyorlardı. Bu nedenle de Lenin ve diğerlerini Sosyalist Devrimcilerin insiyatifine bırakmak, kesinlikle onları cinayet ihtimaline teslim etmek demek olacaktı.

Sovyet hükümeti ve Stalin etrafındaki Bolşevik Parti liderliğini devirmeye yönelik planlar doğrultusunda işbirliği yaptığını ve SSCB'nin paylaşılması konusunda faşistlerin taleplerini karşılamak, Komintern'i sürgüne yollamak, cepheleri Alman ve Japon işgalcilere açmak ve başka iktisadi ve siyasi imtiyazlar vermek konusunda bu iki ülke ile anlaştığı sonuçlarını açıkça destekliyor. Tarihçiler gelecekte yeni kanıtların günyüzüne çıkması sonucunda bu sonuçları değiştirebilirler. Ancak gerçekler, yalnızca öyle olmaları arzulandığı için ortadan kaybolamaz.

Az sayıda insanın -Moskova Mahkemeleri'ndeki dokuz sanığın ve ayrıca en az üç, belki de altı kadar askeri şahsiyetin- Trotskiy'in Almanya ya da Japonya ile olan işbirliğine dair ilk elden, yani ya Trotskiy'in bizzat kendisinden ya da oğlu Leon Sedov'dan bilgi sahibi olduklarını belirttik. Öte yandan, bu tanıklıkların geçersiz sayılması için hiçbir sebep bulamadık.

Ancak bu şahıslardan hiçbiri kendisinin bizzat Trotskiy (ya da Sedov'un) Alman ve Japon temsilcilerle görüştüğünü gördüğünü iddia etmedi. Belki Trotskiy onları kandırıyordu! Trotskiy'in, Almanya ve Japonya ile herhangi bir bağı olmadığı halde olduğunu söylemiş olması mümkün müdür! Mesela belki de takipçilerinin umutlarını canlı tutmak ve aralarındaki itibarını artırmak için?

Kanıtlar, meselenin bu olmadığını söylüyor. Radek, Sokolnikov ve Yakovlev, kendilerine Alman ya da Japon görevliler tarafından Trotskiy'in kendi ülkeleri ile işbirliği yaptığını söylediklerine dair tanıklık yaptılar. Bu durumun kendisi dahi, Trotskiy'in kendi şanı destekçileri arasında ve genel olarak gizli örgüt içerisinde yürüsün diye "atıp tuttuğu" ihtimalini bertaraf ediyor. Ayrıca bu durum, yalnızca bu kişiler tarafından dile getirilmiyor. Daha ilk itirafında Buharin, Radek'in Alman istihbaratı ile olan bağına dair tanıklık yapıyor.

Trotskiy'in, Alman ve Japon görevlilerle yazılı şekilde gizli bir iletişim kurmuş olması pek mümkün değildi. Yukarıda tartıştığımız üzere, bu türden gizli faaliyetlerin yalnızca sözel olarak yürütülmesi bir Bolşevik pratiğiydi. Trotskiy'in bizzat kendisinin Alman ya da Japon temsilcilerle görüştüğü ihtimalini yok sayamayız. Ancak ilişkiyi esasen ya da genel olarak oğlu Leon Sedov üzerinden gerçekleştirmişe benziyor. Trotskiy'in

SSCB'yi terk ettiği 1929 yılının ardından oğul Sedov, Alman ve Japon temsilcilerle ana bağlantı kişisi olmak için gerekli motivasyon, araç ve fırsatlara sahipti.

Bu hipotezi destekleyecek çok sayıda anlamlı kanıt bulunmaktadır. Trotskiy'in doğrudan işbirliği kurduğu yönünde tanıklık yapan ve bizim de ifadelerine yer verdiğimiz isimlerin birçoğu, bunu Sedov üzerinden öğrendiğini söyledi. Getty, Harvard'daki Trotskiy arşivlerinde, içinde SSCB'deki Troçkistlerin adreslerini bulunduran ve Sedov'a ait olan bir adres defteri buldu (Getty - Trotskiy 34 n. 16). On iki kişi- Goltsman, Olberg, Bermanurin, Pyatakov, Şestov, Romm, Kretinskiy, Rosengolts, Uritskiy, Putna, Şnitman ve Tuhaçevskiy- Trotskiy ile ya yalnızca ya da esasen Sedov üzerinden bağlantı kurduğunu iddia etti.[107]

NKVD raporlarından Sedov'un faaliyetleri üzerine kısım kısım bir şeyler dernelebiliyor. Bu raporlar, kendisini Sedov'un çevresine sızdırmayı başarmış ve sonunda Sedov'un en yakın çalışma arkadaşı haline gelen bir Sovyet ajanı olan Mark Zborovskiy tarafından hazırlanmış. Zborovskiy'in NKVD dosyasının bir kısmı, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından kamuya açıklandı.[108]

Zborovskiy, Sedov için Şubat 1935'te çalışmaya başladı. Haziran 1936'da Sedov Zborovskiy'den gizli bir Troçkist ajan olarak SSCB'ye gitmesini istedi. Orada, esas kimliğini gizleyen diğer Troçkistlerle buluşacaktı. (Zborovskiy bunu kabul etmedi ve sonunda Sedov ısrarcı olmaktan vazgeçti.)

Zborovskiy, 26 Kasım 1936'da Sedov'un kendisine SSCB'den ayrıldıktan sonra Pyatakov'u yalnızca bir defa gördüğünü söylediğini rapor etti. Berlin'de, 1 Mayıs 1931'de Şestov'la beraber. Pyatakov kendisiyle konuşmamış ve ona sırt çevirmişti. Benzeri bir şey 3 Aralık'ta tekrarlanmıştı.

[107] Romm, Krestinskiy ve Bessonov da Trotskiy ile şahsen görüştüklerini iddia ediyorlar. Bu isimlerden bazıları Trotskiy ile mektup üzerinden iletişime geçtiklerini de iddia ediyorlar.

[108] Zborovskiy arşivi, F.31660 d. 9067 Papka No. 28. Volkogonov Arşivleri, Library of Congress. Bu belgelerden kimileri John Costello ve Oleg Tsarev tarafından doğrulandılar *Deadly Illusions* (New York: Crown, 1993). Eski bir KGB çalışanı olan Tsarev'in 1990'ların ilk yıllarında, KGB dosyalarına özel erişim izni bulunuyordu.

Ancak Şubat 1937'de Sedov Hollanda sosyalist gazetesi *Het Volk*'un bir muhabirine, Trotskiy ve kendisinin Zinoviev ve Kamenev'le görüştüğü "sıklıkta" Pyatakov ve Radek'le görüşmediğini söyledi. Sonra kendisini şu şekilde düzeltti: "Daha doğrusu, onlarla hiçbir bağlantımız yok."[109]

Getty sayesinde bunun gerçek bir "dil sürçmesi" ve gerçeğin yanlışlıkla yapılan bir itirafı olduğunu biliyoruz. Gördüğümüz üzere, Getty, Trotskiy'in Radek ve SSCB'deki diğer sempatizanlarla 1930'larda bağlantı halinde olduğunu ortaya çıkardı. Sedov'un dil sürçmesi Pyatakov'un da Trotskiy ile bağlantı halinde olduğuna işaret ediyor. Bu, akla yatkın bir olasılık. Bu dil sürçmesi Trotskiy ve/veya Sedov'un hem Pyatakov hem de Radek'le iletişim halinde olduğunu doğrular gibi gözüküyor. Moskova'da henüz sonuçlanan makhemelerinde tanıklık eden bu iki kişi de böyle olduğunu dile getirmişlerdi. Bu, onların mahkeme tanıklıklarını güçlendiren bir bilgidir.

Bu bilgiden Sedov'un Zborovskiy'e güvendiğini ve inandığını, ancak halen kendisinden kimi sırlar sakladığı sonucuna varabiliriz. Bazen Sedov'un -ne sıklıkla olduğunu bilmiyoruz- şehir dışına çıktığını ve bu zamanlarda Zborovskiy'in Sedov'un ne yaptığını bilmediğini biliyoruz. Bildiğimiz kadarıyla bu gezilerde Sedov'u izleyen ya da takip eden kimse yoktu. Öte yandan Trotskiy'in kendisinin yakından izlendiğini biliyoruz.

Sedov'un SSCB'den ayrıldıktan sonra Pyatakov'la görüştüğünü inkâr etmesine inanmak oldukça güç, zira onunla görüştüğünü her koşulda inkâr edecekti. *Het Volk* muhabirine yaptığı özensiz açıklamayı düşünürsek, Sedov'un inkârları çok daha az güvenilir gözüküyor. Sedov, Birinci Moskova Mahkemesi üzerine yazdığı *Kızıl Kitap*'ta Goltsman ve Smirnov'la görüştüğünü itiraf ediyor. Belli ki Trotskiy bunu unutmuş olmalı, çünkü Dewey Komisyonu'na, SSCB'den ayrıldıktan sonra Goltsman'la hiçbir bağlantısının olmadığını söylüyor.[110] Bu durum bizim

[109] *Arbejderbladet* (Kopenhag) 12 Şubat 1937, s. 5. Bu atıf için Sven-Eric Holmström'e teşekkür ederim.

[110] Sedov, Kızıl Kitap, Bölüm 14. Sven-Eric Holmström'un tüm bunları detaylı bir şekilde anlatan ve çığır açan makalesi "1936 Tarihli Birinci Moskova Mahkemesi 'Hotel Bristol' Meselesi hakkında Yeni Kanıtlar," *Cultural Logic* 2008.

zaten bilmekte olduğumuz durumu teyit ediyor -Trotskiy'in ve Sedov'un inkârları bir anlam taşımıyor. Tekrar ediyoruz. Bu, Trotskiy ya da Sedov'a dair bir "eleştiri" değil. Gizli kapaklı yapılan her çalışma hileyi ve düzen çevirmeyi içerir. Bu, yalnızca Trotskiy ve Sedov'un inkârlarının hemen göründükleri gibi kabul edilemeyecekleri anlamına geliyor.

22 Ocak 1937'de, Pyatakov-Radek mahkemesinin hemen öncesinde, Sedov aniden Zborovskiy'e şöyle der: "Stalin'in öldürülmesi gerekiyor!". Sonrasında hemen konuyu değiştirir. Sedov aynı şeyi bir sonraki gün söylediğinde orada bulunan Lilia Estrine kendisine şöyle der: "Kapa çeneni!" (*Derji iazyk za zubami*). Birkaç hafta sonra Zborovskiy, Sedov'un "terörü"– Rusça'da suikast anlamında kullanılır- onayladığını uzun uzadıya rapor eder. Sedov bu doğrultuda bir süre daha konuşmaya devam eder ve Estrine yanlarına yaklaştığında aniden konuyu kapatır.

Zborovskiy aynı zamanda Sedov'un Stalin'in neden öldürülmesi gerektiği hakkında uzun uzadıya izahta bulunduğunu da rapor eder. Ona göre "SSCB'deki tüm rejim Stalin sayesinde ayakta durmaktadır ve rejimin dağılması için kendisini öldürmek yeterli olacaktır." Suikasti (*terör*) yalnızca Marksizm'e uygun bir taktik olarak, teorik anlamda doğrulamaz, aynı zamanda onun her dönem gerekli bir yöntem olduğunu da belirtir. Sedov bir suikastçinin sahip olması gereken özellikler üzerine kafa yorar. Bu kişinin "her an ölmeye hazır olması gerekir", "bu kişi için ölüm gündelik bir gerçek olmalıdır."[111]

Burada Sedov'un babasının görüşlerini yansıtıp yansıtmadığını bilmiyoruz. Ancak bu, olasılık dâhilindedir. Sedov'un, babasından bağımsız bir siyasi örgütü ya da hedefi bulunmuyordu. Kendisi babasının sağ koluydu ve kabul etmeliyiz ki en hassas konulardaki tek siyasi sırdaşıydı.

(Sonraları Bayan David Dallin olarak bilinecek olan Lilia Estrin

---

[111] Costello ve Tsarev'in sayfa 283 ve no. 45, sayfa 469'da belirttikleri gibi, bu raporun üzerinde el yazısıyla düşülmüş bir tarih var: "11. II. 1938." Ancak bu, Zborovskiy'nin el yazısına benzemiyor. "Üç hafta sonra" şeklinde düşülen notlar ise bu tarihin 11 Şubat 1937 olması gerektiğine işaret ediyor. Bu da Sedov'un 22 ve 23 Ocak 1937'de düştüğü benzer notlardan üç hafta sonrasına denk geliyor.

açık bir şekilde Sedov'un faaliyetleri ve bu nedenle de aynı zamanda Trotskiy'inkiler de merkezi bir öneme sahipti. Burada kendisine atıfta bulunduğumuz Sedov'a yaptığı sert uyarı, Sedov'un faaliyetleri hakkında Estrin'in Zborovskiy'den çok daha fazla bilgi sahibi olabileceği izlenimini uyandırıyor. 16 Şubat 1938'de Sedov'un ölümünün hemen ardından Zborovskiy, Lilia Estrin'in birçok arşivden haberdar olduğunu, bunlardan birisini bizzat kendisinin sakladığını ve bu arşiv hakkında Zborovskiy'e o döneme kadar tek bir şey bile söylenmediğini rapor ediyor. Estrin-Dallin'le Zborovskiy'in arası 1955'e dek iyi kalmıştır. Bu tarihte kendisine NKVD ajanı olarak faaliyetlerini söylemiş ve ondan tamamıyla kopmuştur.[112] Estrine tüm hayatı boyunca Trotskiy'e sadık kalmıştır. Getty, Trotskiy'in sekreteri Jan van Heijenoort'un Trotskiy'in gizli bağlantılarını bildiğini, ancak bildiklerini hiçbir zaman açıklamadığını ispatlar. Lilia Estrin-Dallin de benzeri bir şekilde davranmıştır.)

Haziran 1937'den sonraki birkaç ay içerisinde Sedov tamamıyla demoralize olur. Zborovskiy'e göre, Sedov artık bir ayyaştı. Kimi zamanlar bütün gün içiyordu. Geceleri Zborovskiy'i kendisiyle beraber barlara sürüklüyordu. Sedov kendi oğlunun doğum gününde, Estrin onu evde beklerken, o akşam 6'dan gece 11' kadar Zborovskiy'i Montparnasse civarındaki barlara sürüklemiş. Zborovskiy kendisi ve Sedov'un gece için dışarı çıktıklarında, Sedov'un eve dönmeden bir randevuevine uğradığını rapor etmiş. Sedov, kendisinin Devrim'e olan tüm inancını 1927'de yitirdiğini (Trotskiy Kasım 1927'de tutuklanmış ve hızlıca Bolşevik Parti'den uzaklaştırılmıştı) ve "o günden beri hiçbir şeye inanmadığını" söylemiş. Zborovskiy'e, kadınların ve kumarın kendisinin yegâne hazları olduğunu anlatmış. Bir seferinde Zborovskiy'e "bin franklık sıkı bir deste" göstermiş. Bir doların yaklaşık 25 frank olduğu bir dönemde ve Büyük Buhran'ın ortasında, bu miktar bir kişinin kendi üzerinde tek başına taşıyabileceği para miktarı olarak oldukça fazla bir miktar. Zborovskiy, Sedov'un Monte Carlo'daki kumarhanelerde eğlendiğini ve "hayalinin"

[112] Bkz. "Bayan Lilia Dallin'in Tanıklığı, New York NY." *Scope of Soviet Activity in the United States. . . Mart 2; 1956. Bölüm 5.* (Vaşington: ABD. Government Printing Office, 1956), 136-150.

geri dönmek olduğunu da rapor ediyor.

Zborovskiy'in Sedov'un davranışlarında ve siyasi tavrında not ettiği değişikliklerin kronolojik izlencesi önemli olabilir. Zborovskiy Sedov'la, Sedov enerjik ve kararlı iken tanıştı. Sedov'un 1936 Ağustosu'nda yer alan Birinci Moskova Mahkemesi'ne olan tepkisi, Zborovskiy'in de yazımına yardım ettiği *Kızıl Kitap*'ın kaleme alınması oldu.

Sedov'un patladığı ve uzun uzadıya suikast tartışması yaptığı dönem Ocak 1937 tarihli Pyatakov-Radek Mahkemesi'ne denk düşer. İddia edildiğine göre, bu, SSCB'deki Trotskiy işbirlikçilerinin ikinci liderliğidir. "Paralel merkez"dir. Trotskiy'in en eski ve en sadık takipçisi olarak gördüğü Hristian Rakovskiy'in adı bu mahkemede geçer (Rakovskiy, Üçüncü Moksova Mahkemesi'nde Mart 1938'de sanık olur).[113] Eğer, kanıtların da destekler gözüktüğü gibi Ocak 1937'de öne sürülen suçlamalar aşağı yukarı doğru idiyseler, bu mahkeme ciddi bir darbe anlamına gelecekti. Trotskiy'in hareketinin SSCB içerisindeki ana liderliği yıkıma uğrayacaktı. Böylesi bir gerileme ihtimalinin yarattığı stres Sedov'un Stalin'in öldürülmesi gerektiği hakkındaki çıkışını ve *Het Volk*'a demeç verirken yaptığı dil sürçmesini açıklar. 1937 yılının başlarında Hitler'in SSCB'de Alman yanlısı bir askeri *darbe* beklediğine işaret eden çok sayıda kanıt var.[114] Güçlü askeri şahsiyetler, Sovyet rejiimini alaşağı etmek ve Trotskiy'i geri getirmek konusunda ele geçebilecek en iyi şansı temsil ediyorlardı.

"Tuhaçevskiy Davası"ndaki askeri görevliler, 1937 yılının Haziran ayında yargılandılar ve idam edildiler. Yukarıda Trotskiy ile yaptıkları

[113] Rakovskiy'in adı 25 Ocak 1937'deki mahkemede sanık Drobnis tarafından verildi. Bkz. 1937 Mahkemesi s. 207. Bu konu hakkındaki yetkin bir kaynak, kendisinin 27 Ocak 1937'de tutuklandığını söylüyor. Kaynak için bkz.http://www.hrono.ru/biograf/rakovski.html. K. A. Zalesski, *Imperiya Stalina. Biograficheskiy entsiklopediçeskiy slovar'* (Moskova: Veche, 2000). Açık ki Drobnis kendisinin adını ön sorgular arasında vermiyor.

[114] Bkz. Grover Furr, "Mareşal Tuhaçevskiy: Bazı Belgelerin Yeniden Değerlendirilmesi." Russian History/Histoire Russe 13, 2-3 (Yaz- Güz 1986) 293- 30.http://chss.montclair.edu/english/furr/tukh.html. Bu makale yayımlandıktan sonra yeni kanıtlar ortaya çıktı. Bu konu hakkında bir çalışma hazırlıyoruz.

işbirliği konusunu işledik. SSCB'ye dönme konusunda bu son ve en iyi şansın ortadan kalkması, Trotskiy'i bu makalenin başında bahsettiğimiz telgrafı SSCB'ye yollamaya itmiş olabilir. Bundan çok kısa bir süre sonra, Temmuz 1937'de Zborovskiy, Sedov'un içki, kumar ve kadınlara düştüğünü ve kendisine her şeyin bittiğini beyan ettiğini rapor ediyor. Böylesi bir davranış biçimi kendisinin ve babasının umutlarının yerle bir olduğu hipotezi ile tutarlılık gösteriyor. Sedov'la yakın bir şekilde çalışan Zborovskiy, daha erken dönemler hakkında böylesi davranış kalıplarından bahsetmiyor.[115]

Kayıtlara dayanarak karar vermek

Bugün elimizde olan kanıtlardan tek bir nesnel çıktıya ulaşmak mümkün görünüyor: Hipotezimiz doğrulanmıştır. Kanıtlar üzerinden, Leon Trotskiy'in Sovyetler Birliği'nde kendisinin iktidara gelmesi hedefi üzerinden Alman ve Japon görevlileriyle işbirliği yaptığı sonucuna varmak zorundayız. Görüldüğü üzere, bu sonucu görmezden gelmenin ve elimizdeki kanıtlara uydurulmuş, işkence sonucu elde edilmiş ya da bir sebeple sahte kanıtlar olarak bakmamızın herhangi bir zemini bulunmuyor.

Kanıt doğrultusunda karar vermek, vardığımız sonucun daima rastlantısal bir doğası olduğunu kabul etmemiz demektir. Bir konu hakkındaki kanıtlar üzerinden yeni bir nesnel değerlendirme ya da başka türlü bir tarihsel çıkarım, doğası gereği her zaman olasılık dâhilindedir. Ne zaman ki yeni bir kanıt belirir, o zaman vardığımız sonucu bir kenara bırakmamız ya da onun üzerinde değişiklikler yapmaya hazır olmamız gerekir. Tarihsel çalışmalarda "kesinlik" diye bir şey söz konusu olamaz.

Bunlarla beraber kanıtlar, bizi Trotskiy'in Sovyetler Birliği'nde iktidara gelmek amacıyla Sovyet hükümetini ve Komünist liderleri devirmek için kendisine yardım etmek üzere Hitler ve Japonya'nın militarist rejimleriyle işbirliği yaptığı sonucunu çıkarmaya sevk ediyor.

[115] Trotskiy'in takipçileri uzun bir dönem NKVD'nin, Sedov'un 16 Şubat 1938'de apandisit ameliyatı olduğu Paris'te bir klinikte gerçekleşen ölümüne sabep olduğuna inandılar. Ancak Costello ve Tsarev tarafından doğrulanan ve sonraları Trotskiy'e suikast planlarını değerlendiren Pavel Sudoplatov'un anılarıyla teyit edilen Zborovskiy raporlarının içerikleri, tüm bunlar NKVD'nin Sedov'un ölümüyle hiçbir ilişkisi olmadığını iddia eder (Costello 283-4; Sudoptalov 95-6).

Kaynakça

1. "'Posledniy Polkovnik Imperiy'" Interv'iu "Elementov" s narodnym deputatom SSSR
2. Viktorom Alksnisom." Elementy No.3 (2000). URL: <http://arctogaia.org.ru/
3. modules.php?name=News&file=article&sid=423> (Alksnis).
4. "Donesenie komandyiushchego voiskami Belorusskogo voennogo okruga I.P. Belova
5. K.E. Voroshilovu o svoikh vpechatleniiakh otnositel'no protsessa nad komandnonachal'stvyiushchim sostavom RKKA. Smolensk. 14 iulia 1937 g." Kristiani,
6. Antonella I Vera M. Mikhaileva, eds. Repressii v Krasnoi Armii (30 -3 gody).
7. Sbornik dokumentov iz fondov Rossiiskogo Gosudarstvennogo Voennogo Arkhiva.
8. Napoli: Istituto universitario orientale, 1996, s. 192-198 (Belov).
9. "N.6. Z protokolu dopity D.A. Shmidta vid 31 serpnia 1936 r.," in Sergiy Kokin,
10. Oleksandr Pshennikov, "Bez stroku davnosti," Z Arkhiviv VUChK-GPU-NKVDKGB
11. No. 1-2 (4/5), 1997 (In Ukrainian).
12. "O Tak Nazyvaemom 'Antisovetskom Ob"edinennom Trotskistsko-Zinov'evskom
13. Tsentre." Izvestiia TsK KPSS 8 (1989), s. 78-94 (Rehabilitation I).
14. "Pokazaniia Tukhachevskogo M.N. ot 1 iiunia 1937 goda." Molodaia Gvardiia 9 (1994),
15. 129-136 (MG 9).
16. "Pokazaniia Tukhachevsogo M.N. ot 1 iiunia 1937 goda." Molodaia Gvardiia 10 (1994),
17. 255-266 (MG 10).
18. "Posetiteli kremlevskogo kabineta I.V. Stalina." Istoricheskii Arkhiv 4 (1995).

19. "Protokol Doprosa IA.A. Yakovleva. 15-18 oktiabria 1937 g." Lubianka 2, No. 226, s.
20. 387-395.URL: <http://chss.montclair.edu/english/furr/research/Yakovlev_conf_1037.pdf>. Sayfa düzenlemesi yapılmamış haline şuradan da ulaşılabilir: <http://www.alexanderyakovlev.org/fond/issues-doc/62056/61208>.
21. "Rasskaz o desiati rasstreliannykh" ("Story of ten who were shot"), Izvestiia 2 Eylül
22. 1992, s. 3.
23. "Spravka Komissii Prezidiuma TsK KPSS 'O Proverke Obvinenii, Pred"iavlennykh v
24. 1937 Godu Sudebnymi i Partiinymi Organami tt. Tukhachevskomu, Iakiru,
25. Uborevichu i Drugim Voennym Deiateliam, v Izmene Rodiny, Terrore I
26. Voennom Zagovore." In RKEB 2, 671- 788 (Spravka).
27. "Telegramma L.D. Trotskogo v TsIK s osuzhdeniem politiki I.V. Stalina s rezoliutsiei
28. I.V. Stalin I avtografami V. Molotova, K. Voroshilova. Na 3 ll. F.3, op.24, d.163,
29. l.179-181." Volkogonov Archive, Library of Congress. URL:
30. <http://chss.montclair.edu/english/furr/research/trotsky_telegram061837.pdf>.
31. "Zapiska Komissii Prezidiuma TsK KPSS v Prezidium TsK KPSS of Rezul'tatakh
32. Raboty po Rassledovaniiu Prichin Repressiy I Obstoiatel'stv Politicheskikh
33. Protsessov 30-kh Godov." In RKEB 2, 541-670 (Zapiska).
34. Bobrov, Vladimir L'vovich. "Rasshifrovka audiozapisi besedy s deputatom V.I.
35. Alksnisom." ("Transcript of a recorded conversation with Deputy V.I. Alksnis"). Held on August 13, 2000 at the State Duma of the Russian Federation. Typescript,

36. 4 s. (Bobrov).
37. Broué, Pierre. "Trotsky et le bloc des oppositions de 1932." *Cahiers Léon Trotsky* 5 (Ocak- Mart 1980), pp. 5-37.
38. Çeruşev, N.S. *1937 god. Byl li zagovor voennih?* Moskova: Veche, 2007 (Çeruşev
39. 1937).
40. Costello, John, and Oleg Tsarev. *Deadly Illusions.* NY: Crown, 1993 (Costello).
41. Coox, Alvin D. "The Lesser of Two Hells: NKVD General G.S. Lyushkov's Defection to
42. Japan, 1938-1945." *Journal of Slavic Military Studies* 11, 3 (1998) 145-186 (Birinci Bölüm) (Coox 1); 11, 4 (1998) 72-110 (İkinci Bölüm). (Coox 2).
43. Fel'shtinskii, Iurii. "Protest protiv publikatsiia pis'ma Trotskogo Fel'shtinskim i ego
44. otvet." URL: <http://lib.ru/HISTORY/FELSHTINSKY/f7.txt>.
45. Ferr, Grover (Furr). *Antistalinskaia Podlost'.* Moskva: Algoritm, 2007 (Antistalinskaia).
46. Furr, Grover and Vladimir Bobrov. "Nikolay Buharin's 's First Statement of Confession
47. in the Lubianka." *Cultural Logic* 2007. URL: <http://clogic.eserver.org/2007/Furr_Bobrov.pdf> (Furr & Bobrov).
48. *Genrikh Yagoda. Narkom vnutrennikh del SSSR, General'niy komisar gosudarstvennoi*
49. *bezopasnosti. Sbornik dokumentov.* Kazan', 1997 (Genrikh Yagoda).
50. Getty, J. Arch and Oleg V. Naumov, *Yezhov. The Rise of Stalin's "Iron Fist."* New
51. Haven: Yale University Press, 2008.
52. Getty, J. Arch. "To The Editors." *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History*
53. 5, 1 (Kış 2004): 233-35 (Kritika).

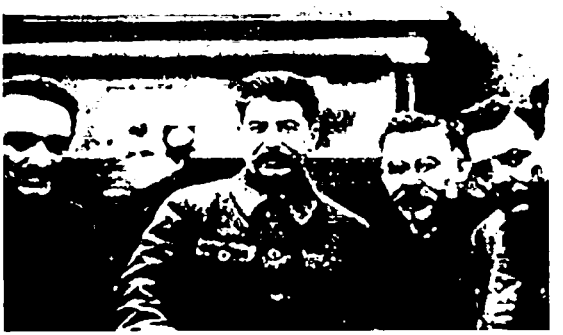
54. Getty, J. Arch. "Trotsky in Exile: the Founding of the Fourth International." *Soviet*
55. *Studies* XXXVIII, no. 1 (Ocak 1986), s. 24-35. (Getty - Trotsky)
56. Getty, J. Arch. *Origins of the Great Purges. The Soviet Communist Party Reconsidered,*
57. *1933-1938.* New York and Cambridge: Cambridge University Press, 1985.
58. Getty, J. Arch and Oleg V. Naumov, *The Road to Terror. Stalin and the Self-Destruction*
59. *of the Bolsheviks, 1932-1939.* New Haven: Yale University Press, 1999.
60. Getty, J. Arch. Post to H-RUSSIA list 24 Kasım 1998. URL: <http:// tinyurl.com/getty-trotskylied>.
61. Hobsbawm, E.J. "The Historian between the Quest for the Universal and the Quest for
62. Identity." *Diogenes* No. 168, Vol. 42/4, Kış 1994, 51-63.
63. Holmström, Sven-Eric. "New Evidence Concerning the 'Hotel Bristol' Question in the
64. First Moscow Trial of 1936," *Cultural Logic* 2008.
65. Humbert-Droz, Jules. De *Lénin à Staline, Dix Ans Au Service de L' Internationale*
66. *Communiste 1921-31.* Neuchatel: A la Baconnière, 1971.
67. Iunge M. (Junge), R. Binner. *Kak terror stal "Bolşim." Sekretnyi prikaz No.00447 i*
68. *tekhnologiia ego ispolneniia.* Moskova: AIRO-XX, 2003.
69. Jansen, Mark, and Nikita Petrov. *Stalin's Loyal Executioner. People's Commissar*
70. *Nikolay Ezhov 1895-1940.* Stanford: Hoover Institution Press, 2002 (Jansen &
71. Petrov).
72. Junge, Mark. *Bucharins Rehabilitierung. Historisches Gedächtnis in der Sowjetunion*
73. *1953-1991.* Berlin: BasisDruck Vlg, 1999.

74. Kantor, Iulia. *Istoriia Gosudarstva i Prava'daki* Dört Makale (2006). URL:
75. <http://chss.montclair.edu/english/furr/research/kantor_4articles_igp06.pdf>
76. (Kantor 2006).
77. Kantor, Iulia. *Voina i mir Mihaila Tuhaçevskogo.* Moskova: Izdatelskii Dom *Ogonyok* "Vremia," 2005 (Kantor Voina).
78. Khaustov, Vladimir, and Lennart Samuel'son. *Stalin, NKVD, i Repressii 1936-1938 gg.*
79. "Istoriia Stalinizma" series. Moskova: ROSSPEN, 2009. (Khaustov-Samuel'son)
80. *Vsesoiuznoe soveshchanie o merakh uluchshenia podgotovki nauchnopedagogichesikh*
81. *kadrov po istoricheskim naukam. 18-21 dekabria 1962 g.* M:Izdatel'stvo "Nauka," 1964.
82. *Lubyanka. Stalin i Glavnoe Upravlenie Gosbezopasnosti NKVD. 1937-1938.* M.:
83. "Materik," 2004. (Lubianka B)
84. *Lubyanka. Stalin i NKVD-NKGB-GUKR "Smerş" 1939-Mart 1946.* Eds. V.N. Khaustov,V.P. Naumov, N.S. Plotnika. Moskova: "Materik," 2006. (Lubianka C)
85. Main, Steven J. "The Arrest and 'Testimony' of Marshal of the Soviet Union M.N.
86. Tuhaçevski (May-June 1937)." *Journal of Slavic Military Studies* 10, No. 1
87. (Mart 1997), 151-195 (Main).
88. Pavliukov, Aleksei. *Yejov. Biografia.* Moskova: Zakharov, 2007.
89. Piskun, Evgenii E. *Termador v SSSR. Idei L.D. Trotskogo i sovetskaia deistvitel'nost'*
90. *1920-1980.* Riazan': Russkoe slovo, 1997.
91. *Reabilitatsia: Kak Eto Bylo. Mart 1953-Fevral' 1956 gg. Dokumenty Prezidiuma TsK*
92. *KPSS i Drugie Materialiy.* Moskova: Mezhdunarodniy Fond

"Demokratiia," 2000
93. (RKEB 1).
94. *Reabilitatsiia. Kak Eto Bylo. Febral' 1956-naçalo 80-kh godov.* Moskova: "Materik,"
95. 2003 (RKEB 2).
96. *Report of Court Proceedings in the Case of the Anti-Soviet Trotskyite Centre. Heard*
97. *Before the Military Collegium of the Supreme Court of the U.S.S.R. Moskova,*
98. *23-30 Ocak 1937. . .Verbatim Report.* Moskova: SSCB Adalet Halk Komiserliği, 1937 (1937 Trial).
99. *Report of Court Proceedings in the Case of the Anti-Soviet"Bloc of Rights and*
100. *Trotskyites" Heard Before the Military Collegium of the Supreme Court of the*
101. *U.S.S.R. Moskova, 2-13 Mart 1938 . . . Verbatim Report.* Moskova: SSCB Adalet Halk Komiserliği, 1938 (1938 Trial).
102. *Report of Court Proceedings. The Case of the Trotskyite-Zinovievite Terrorist Center.*
103. Moskova: SSCB Adalet Halk Komiserliği, 1936.
104. Rogovin, Vadim. *1937.* Moskova: Novosti, 1996. URL: <http://trst.narod.ru/rogovin/t4/oglav.htm>.
105. Rokitianskii, IAkov, et al. *Sud palaça. Nikolay Vavilov v zastenkah NKVD.*
106. *Biograficheskii ocherk, dokumenty.* Moskova: Academia, 1999 (Vavilov).
107. Sedov, Leon. *The Red Book on the Moscow Trials* (1936). URL:
108. <http://www.marxists.org/history/etol/writers/sedov/works/red/>.
109. Shane, Scott. "C.I.A. Is Still Cagey About Oswald Mystery." *The New York Times*
110. 16Ekim2009,A11.URL:<http://www.nytimes.com/2009/10/17/us/

111. 17inquire.html>.
112. Sudoplatov, Pavel. *Razvedka i Kreml'. Zapiski nejelatelnogo svidetelia.* Moscokova:
113. "Gea," 1996 (Sudoplatov).
114. The Diary of Georgi Dimitrov 1933-1949. Giriş & editör Ivo Banac. New Haven: Yale
115. University Press, 2003 (Dimitrov).
116. Trotskiy, Leon. "Pis'mo Trotskogo Zhene." Ed. Iurii Fel'shtinskii. URL:
117. <http://lib.ru/TROCKIJ/letter.txt>.
118. van Heijenoort, Jan. *With Trotsky in exile: from Prinkipo to Coyoacán.* Cambridge:
119. Harvard University Press, 1978.
120. Voenniy Sovyet pri Narodnom Komissare Oborony SSSR. 1-4 iiunia 1937 g. Dokumentiy i Materialiy. Moskova: ROSSPEN, 2008 (Voenniy Sovyet).

Stalin ve Demokratik Reform Mücadelesi (Bölüm 1)

Giriş

1. Bu makale, Yosif Stalin'in Sovyetler Birliği yönetimini demokratikleştirmek amacıyla 1930'lardan, kendi ölümüne dek sürdürdüğü çabaları resmetmektedir.

2. Bu iddia ve bu makale birçoklarını şaşırtacak ve kimilerini de kızdıracaktır. Nitekim beni bu makaleyi yazmaya, burada sonuçlarını sunduğum araştırmamım bizzat bana yaşattığı şaşkınlık sevk etti. Uzunca bir süredir, Sovyet tarihinin Soğuk Savaş versiyonunun ciddi boşluklar taşıdığı hakkında şüphelerim vardı. Ancak öyle görünüyor ki, bunca zamandır bana birer olgu olarak öğretilen şeylerin aslında ne derece yanlış olabilecekleri konusunda yine de epeyce hazırlıksızmışım.

3. Bu hikâye, Stalin yönetimine dair duyulan saygı ve hatta hayranlığın pek yaygın olduğu Rusya'da oldukça iyi biliniyor. "Bir Demokrat olarak Stalin" paradigmasını ileri süren ve eserleri, elbette bu makale için tek olmasa da, en kıymetli kaynak olan tarihçi Yuri Jukov, adı Bilimler Akademisi'yle anılan önemli bir araştırmacıdır.

4. Ancak bu hikâye ve sunduğu olgular Rusya toprakları dışında neredeyse hiç bilinmemektedir. Çünkü buralarda "Cani Stalin" temalı Soğuk Savaş paradigması, yayımlanan her şeyi öylesine çok belirler ki bu makalede atıfta bulunduğumuz birçok çalışma, bu yayınlarda çok nadiren kullanılır. Bu nedenle, bu makalede kullanılan birçok ikincil ve birincil kaynak, yalnızca Rusça dilinde varlıklarını sürdürmektedir.[116]

5. Bu makale, okurlara yalnızca yeni bilgiler ve hatta SSCB tarihinin yeni yorumlarını sunmakla yetinmez. Amaç daha ziyade, Rusça bilmeyen bir okur kitlesine Sovyet arşivlerine, Stalin dönemine ve bizzat Stalin'e dayanan yeni bir araştırmanın sonuçlarını ulaştırmaktır. Burada tartışılan gerçekler, Sovyet tarihi hakkındaki bir dizi paradigmayla uygunluk gösterir ama aynı şekilde bir dizi kimi yaklaşımla da örtüşmez. Burada sunulan gerçekler, siyasi ve tarihi perspektifleri ideolojik olarak güdülenmiş, "Soğuk Savaş", Sovyet "totalitarizmi" ve Stalinist "terör"le ilgili yanlış bilgileri temel alan kişiler için hiçbir şekilde kabul edilemez –ve hatta, hakaret olarak -algılanacaklardır.[117]

---

[116] Leon Trotskiy'in Sovyet tarihi yorumu Hruşçov'unkini önceler. Her ne kadar Troçkist çevreler haricinde pek itibar görmese de, Hruşçov versiyonunun biraz da "solcu" bir halidir. Her iki versiyon da Stalin'i epeyce olumsuz bir şekilde yansıtır, hatta Stalin'i bir "şeytan" gibi gösterir demek hafif bile kalacaktır. Trostkiy üzerine, bkz. McNeal.

[117] Sovyetler tarihinin, 1937'nin ortalarından 1939-1940'a kadar olan döneminin yaygın bir şekilde "terör" kavramı üzerinden tariflenmesine mahal veren Robert Conquest'in 1973 tarihli, oldukça taraflı ve doğruları yansıtmayan "The Great Terror" [Büyük Terör] adlı çalışmasıdır. Bu terim hem kendisinin tarif ettiği döneme oturmaz hem de çok tartışmalıdır. Bkz. Robert W. Thurston, "Fear and Belief in the USSR's 'Great Terror': Response To Arrest, 1935-1939." *Slavic Review* 45 (1986), 213-234. Thurston, Conquest'in "On Desk-Bound Parochialism. Commonsense Perspectives, and Lousy Evidence: A Reply to Robert Conquest." *Slavic Review* 45 (1986), 238-244 künyeli yayınında kavramı kullandığı biçimi tartışır ve kavram hakkındaki eleştirilerini sıralar. Bkz. Thurston, "Social Dimensions of Stalinist Rule: Humor and Terror in the USSR, 1935-1941." *Journal of Social History* 24, No. 3 (1991) 541-562; *Life and Terror* Ch. 5, 137-163.

6. Stalin hakkındaki, "Lenin mirasının ihanetçisi güce doymayan diktatör" adlı Hruşçovyen yorum 1950'lerde, Komünist Parti nomenklaturasının ihtiyaçları doğrultusunda yaratılmıştır. Aynı zamanda, kapitalist elitlerin, komünizm mücadelesinin ve hatta işçi sınıfı adına verilen her türlü mücadelenin kaçınılmaz şekilde kimi vahşetlerle sonuçlanacağı hakkındaki önyargılarına dayanan, Stalin hakkında artık bir koro halinde söylenen Soğuk Savaş mirası söylemlerle aynı varsayımlara dayanır.

7. Bu söylemler aynı zamanda "gerçek devrimci" Trotskiy'in mağlubiyetinin, ancak ve ancak uğruna devrim mücadelesi verilen her tür ilkeyi çiğnediği varsayılan bir diktatörün elinden olmuş olabileceği şeklindeki Troçkist iddiayla da örtüşmektedir. Sovyet tarihinin Hruşçovcu, Soğuk Savaş döneminin antikomünist ve Troçkist paradigmalarının hepsi, Stalin liderliğinin ve SSCB'sinin sanal bir şekilde şeytanlaştırılması temelinde birleşir.

8. Bu makalede oratava çıkan Stalin görüntüsü, diğer birçok konuda aykırı düşen tarih paradigmalarıyla bağdaşır. Sovyet tarihinin antirevizyonist ve Postmaoist yorumları, Stalin'i yaratıcı, mantıklı ve kimi konularda başarısız bir Lenin mirasçısı olarak görür. Aynı zamanda, birçok Rus milliyetçisi, bir Komünist olarak Stalin'in yaptıklarını neredeyse hiç onaylamamakla beraber, Rusya'nın dünya çapında bir endüstriyel ve askeri büyük güç olarak kurulmasındaki payı nedeniyle Stalin'e saygı duyar. Farklılıklar içermekle beraber, her iki taraf için de Stalin kurucu bir şahsiyettir.

9. Bu makale Stalin'e itibarını iade etme çabası değildir. Dile getirdiği şu konuda Yuri Jukov'a katılıyorum:

> Dürüstçe söyleyebilirim ki Stalin'e itibarının iade edilmesine karşıyım, çünkü genel olarak itibar iadelerine karşıyım. Tarihte hiçbir şey ve hiç kimsenin itibarının onarılması gerekmez, ama bizim gerçeği aydınlatmamız ve konuşmamız gerekir. Hruşçov döneminden itibaren Stalin'in baskılarının mağdurları olarak seslerini duyduğunuz şahsiyetler aynı zamanda bu baskılarda bizzat pay sahibi olanlar ya da bu baskıları kolaylaştıran ya da onlara muhalefet etmeyi başaramayanlardır. (Jukov, *KP*, 21 Kasım 2002)

Ancak, Stalin kendi yolunda gitmeyi başarabilseydi de, SSCB'de

> sosyalizm ya da komünizmi inşa etmenin türlü problemleri çözülürdü diyemem.

10. Bu makalenin konu edindiği tarihi dönem esnasında, Stalin liderliği yalnızca devlet yönetiminde değil, aynı zamanda parti içinde de demokrasiyi teşvik etmekle alakadardı. Bu önemli ve ilintili başlık ayrı bir çalışmayı gerektiriyor ve bu makale bu konuyu merkeze almıyor. Elbette "demokrasi" kavramından anlaşılanın, demokratik merkeziyetçi bir partinin gönüllü üyeleriyle herhangi bir siyasi uzlaşma temelinin kolay kolay öngörülemediği dev bir ülkenin vatandaşları arasında farklı olacağı aşikâr. [118]

11. Bu makale mümkün olabildiğince birincil kaynaklara dayanmaktadır. Yanı sıra, henüz yayımlanmamış ya da yeni yayımlanmış Sovyet arşiv belgelerine erişimi olan Rus tarihçilerin bilimsel eserlerine de dayanır. Fakat, Stalin'in kendi özel arşivi, 1936-38 dönemi Moskova Mahkemeleri'nin mahkeme öncesi soruşturma materyalleri, askeri tasfiyelerle ilgili soruşturma materyalleri ya da 1937'deki "Tuhaçevskiy Davası" ve diğerlerine dair oldukça önemli birçok Sovyet belgesi halen "gizli" olarak sınıflandırılmış bulundurulmaktadırlar.

12. Yuri Jukov, arşivin durumunu söyle tasvir eder:

> Sloganlarından birisinin adı glasnost (açıklık) olan Perestroyka'nın başlamasıyla beraber... daha önce araştırmacılara kapalı olan Kremlin arşivi likide edilmiştir. Arşivde bulunanlar birçok farklı yere [türlü kamu arşivlerine—GF] yönlendirilmiştir. Bu süreç o zaman başlamış, ama sonra da devam etmiştir. 1996 yılında, hiçbir duyuru ya da açıklama yapılmadan en değerli, anahtar niteliğindeki materyaller yeniden gizli olarak tasnif edilip Rusya Federasyonu Başkanı'nın arşivine kaldırıldılar. Bu gizli operasyonun sebepleri

[118] Marksist- Leninist siyasi düşüncede, kapitalist "temsili demokrasi" temelde elitlerin toplumsal hâkimiyetlerine bir sis perdesi görevi gördüğü için reddedilir. Birçok Marksist olmayan düşünür de bu konuda hemfikirdir. Örneğin, bkz. Lewis H. Laphan (*Harper's Magazine*'in editörü), "Lights, Camera, Democracy! On the conventions of a make-believe republic," *Harper's Magazine*, August 1996, 33-38.

> hemen aydınlandı. Operasyon, iki eski ve bayağı efsaneden birisinin de yeniden canlandırılmasına olanak sağlıyordu.

Jukov, bu efsanelerle "Cani Stalin" ve "Büyük lider Stalin" meselelerini kastediyor. Bu efsanelerden yalnızca ilki, Batılı ve antikomünist tarih yazımı okurlarına tanıdık gelir. Ancak her iki okul da Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nda oldukça iyi tanınırlar.

13. Bu makaleye temel teşkil eden araştırma, Jukov'un *İnoy Stalin*, "Farklı bir Stalin" adlı kitabıdır. Farklı kelimesi, her iki efsaneden de farklı, gerçeğe uygun ve yakın zamanda okunan arşiv dökümanlarına dayanan anlamında kullanılmaktadır. Kitabın kapağında Stalin'in bir fotoğrafı vardır ve bu fotoğrafın tam kaşısında onun negatifi yer alır. Jukov çok nadir ikinci el kaynak kullanır. Genellikle, henüz yayımlanmamış ya da yakın zaman içerisinde gizliliği kaldırılan arşiv belgelerini kullanır. 1934-1938 dönemi politbüro politikalarına dair çizdiği resim, reddettiği her iki "efsane"nin öğeleriyle de bağdaşmaz, onlardan "farklı"dır.

14. Jukov, kitabın giriş kısmını şu kelimelerle bitirir:

> Tartışmayı bitirmek ya da dönümsüz bir noktaya vardırmak gibi bir iddiam yok. Tek bir şey yapmaya, her iki bakış açısından, her iki efsaneden de uzak durmaya ve bir zamanlar pekâlâ bilinen ama şu anda bilinçli bir şekilde unutulan, bilerek dile dökülmeyen, herkes tarafından yok sayılan geçmişi yeniden inşa etmeye çalışıyorum.

Jukov'un yolunu takip eden bu makale her iki efsaneden de uzak durmayı hedefler.

15. Bu koşullar altında, tüm sonuçlar deneysel kalmalıdır. Birincil ya da ikincil her bir materyali, hakkını vererek kullanmaya çalıştım. Hikâyeyi bölmemek için referansları her bir paragrafın sonuna koydum. Daha uzun açıklamalı notlar gerektiğini düşündüğümde, alışılagelen numaralandırılmış dipnot uygulamasını kullandım.

16. Bu makalenin özetlediği araştırma, başta Sovyetler Birliği'nin tarihi olmak üzere sınıf temelli bir tarih incelemesini geliştirmek isteyen bizler

için önemli sonuçlar içeriyor.

17. SSCB'nin Stalin dönemini inceleyen Amerikalı araştırmacıların en iyilerinden olan J. Arch Getty, Soğuk Savaş dönemi esnasında yapılan tarih araştırmalarını "propaganda ürünleri" olarak niteler. Eleştirmeye gerek bile olmayan ve bir yerlerinden tutup düzeltmeyi denemektense sil baştan yapılması gereken "araştırma"lar olarak...[119] Getty ile aynı fikirdeyim; ama şunu da eklemek gerektiyor ki taraflı, siyasi bir amaç güden ve kesinlikle dürüst olmayan "araştırmaların" bugün hâlâ üretildiğini düşünüyorum.

18. Hruşçov-Soğuk Savaş paradigması, "Stalin Yılları"nın tarihine dair hâkim görüştü. Burada raporlanan araştırma "zemin temizliğine" ve "sil baştan yeni bir başlangıç" yapılmasına katkıda bulunabilir. Makale sonunda ortaya çıkan gerçeklerin, dünyayı değiştirmek ve sosyal ve iktisadi adaletin tesis edileceği sınıfsız bir toplum yaratmak amacıyla dünyayı anlamaya çalışan Marksizm projesi için büyük anlamı olacaktır.

19. Bu makalenin sonuç kısmında, araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak ileriki çalışmalar için kimi yeni alanlar tanımladım.

Yeni bir Anayasa

20. 1936 yılının Aralık ayında, Sovyetler'in Olağanüstü 8. Kongresi yeni Sovyet Anayasası'nın taslağını onayladı. Kapalı oy usulü ve çok çekişmeli seçimler için çağrıda bulundu.

21. Adaylar yalnızca o yıllarda Tüm Birlik Komünist Parti (Bolşevik) olarak adlandırılan Bolşevik Parti'den belirlenmeyecekti.[120] Adaylar aynı zamanda çeşitli grup üyeliklerini (örneğin dini gruplar) ve işyeri örgütleri üzerinden ya da ikamete dayalı olarak oluşturulacak vatandaş öbeklerini de kapsayacaktı. Bu karar hiçbir zaman işleme konmadı. Çekişmeli seçimler hiçbir zaman gerçekleşmedi.

22. Anayasa'daki demokratik unsurlar, Yosif Stalin'in özel ısrarları

[119] Yuri Jukov tarafından alıntılanmış, "Jupel Stalina," *Komsomolskaya Pravda*, 5 Kasım 2002. Profesör Getty, bana gönderdiği bir e-posta'da kendisine yapılan bu atfı doğruluyor.

[120] Parti'nin ismi, 1952'de Sovyetler Birliği Komünist Partisi olarak değiştirilir.

üzerine yerleştirildiler. Bolşevik Parti Politbürosu'ndaki destekçileriyle beraber Stalin, bu maddelerin kalıcı olabilmeleri için ciddi bir mücadele yürüttü (Getty, "State"). Ne zaman ki Stalin ve diğerleri, Parti Merkez Komitesi'nin mutlak muhalefeti ve Sovyet hükümetinin devrilmesi hakkında Alman ve Japonlarla yapılan gizli işbirliklerinin ortaya çıkartılmasıyla yaşanan panik havasıyla karşılaştılar, işte o zaman teslim oldular.

23. Ocak 1935'te Politbüro, yeni bir Anayasa taslağı oluşturma işini, birkaç ay sonra geriye açık oy-çekişmesiz seçim teklifiyle dönecek olan Avel Yenukidze'ye verdi.[121] Bunun neredeyse hemen ardından, 25 Ocak 1935'te, Stalin Yenukizde'nin önerisine katılmadığını beyan etti ve kapalı oy seçim usulünde ısrarcı oldu (Jukov, *İnoy* 116-21).

24. Stalin, bu itirazını Mart 1936'da Amerikalı gazete patronu Roy Howard'a verdiği mülakat üzerinden kamuya duyurdu. Stalin Sovyet Anayasası'nın, tüm oy verme işleminin kapalı usülde gerçekleşmesini garanti altına alması gerektiğini beyan etti. Oy verme eşitlik üzerine kurulu olmalıydı. Yani bir köylünün oyu ile bir işçinin oyu eşit olmalıydı.[122] Statü üzerinden (Çar döneminde olduğu gibi) ya da işyerinin konumu üzerinden değil, Batı'da da olduğu gibi coğrafya üzerinden şekillenmeliydi. Ve son olarak doğrudan olmalıydı. Diğer bir deyişle, tüm Sovyetler dolayımlı bir şekilde temsilciler üzerinden değil, bizzat vatandaşların kendileri tarafından seçilmeliydi. (Stalin- Howard Mülakatı; Jukov, "Repressii", 5-6). Stalin:

[121] Eski bir devrimci ve Stalin'in Gürcü yoldaşı ve arkadaşı olan Yenukidze, Sovyet hükümetinde uzun süreler boyunca görev aldı ve adı 1920'lerin Muhalefet gruplarıyla bir kez olsun bile anılmadı. Aynı dönemde, Kremlin Muhafızları'ndan da sorumluydu. Bu durumdan birkaç ay sonra, Stalin liderliğine karşı planlanan "saray darbesi"nin ortaya çıkmasıyla, kendisi bu planı düzenleyenlerden birisi olarak deşifre oldu. Jukov (KP 14 Kasım 02) bu durumun Stalin'i oldukça hayal kırıklığına uğratmış olması gerektiğini belirtiyor.

[122] O dönemde yürülükte olan 1924 Sovyet Anayasası 2. Kısım, Bölüm 3, Madde 9, kent sakinlerine toplumda çok daha büyük bir etki gücü veriyordu – 25.000 kent ve kasaba seçmenine bir Sovyet delegesi düşerken, 125.000 kır seçmenine bir delege düşüyordu. Bu işçilerin arasında sosyalizmin çok daha fazla destek gördüğü gerçeğine ve aynı zamanda devletin, proletarya diktatörlüğü olarak düzenlenmesini öngeren Marksist sava uygunluk gösteriyordu.

> Bu yılın sonunda yeni anayasamızı muhtemelen yeniden düzenlememiz gerekecek. Anayasanın çerçevesini oluşturmak üzere atanan komisyon şu anda işinin başında ve yakın zamanda çalışmaları sona erecektir. Daha önce de duyurulduğu üzere, yeni anayasaya göre oy sistemi evrensel, eşit, doğrudan ve kapalı olacaktır (*Stalin-Howard Interview* 13).

25. Daha da önemlisi Stalin tüm seçimlerin çekişmeli olması gerektiğini dile getiriyordu:

> Seçimlerde tek bir partinin olmasından dolayı kafanız karıştı. Bu koşullar altında seçim çekişmelerinin nasıl gerçekleşebileceğini göremiyorsunuz. Aslında çok açık. Adaylar yalnızca Komünist Parti tarafından değil, tüm toplumsal, parti dışı örgütler tarafından da belirlenebilecek. Bu türden çok fazla örgüt bulunuyor. Elbette bizde sermaye sınıfı partisine karşı sermaye tarafından sömürülen işçilerin partisinin yer alacağı, kapitalist sistemdeki gibi bir seçim olmayacak. Bizim ülkemiz yalnızca kır ve kentlerde yaşayan özgür emekçilerden oluşmaktadır. Bunların her birisinin kendi özel gündemleri olabilir ve yine herkes var olan birçok toplumsal örgüt üzerinden kendi gündemlerini dile getirebilir. (13-14).

Farklı yurttaş örgütleri, Komünist Parti'nin gösterdiği adaylara alternatif adaylar gösterebileceklerdi. Stalin, Howard'a yurttaşların istemedikleri isimlerin üzerlerini çizebileceklerini de söyledi.

26. Stalin aynı zamanda, çekişmeli seçimlerin bürokrasiyle mücadele etmek için de önemli olduğunu vurguluyordu:

> Seçimlerde çekişme olmayacağını düşünüyorsunuz. Olacak ve şimdiden seçim kampanyaları düzenleneceğini bile öngörebiliyorum. Ülkemizde verimsiz çalışan yalnızca birkaç kurum yok. Şu ya da bu yerel hükümetin, kent ve kır emekçilerinin çok çeşitli ve büyüyen ihtiyaçlarına cevap veremediği durumlar oluyor. İyi bir okul inşa ettiniz mi, etmediniz mi? Barınma koşullarını geliştirdiniz mi? Bir bürokrat mısınız? Emeğimizi daha verimli ve hayatlarımızı daha gelişkin kıldınız mı? Milyonlarca seçmenin uygun adayları seçip, uygun olmayanları elerken, aday listelerinden isimleri

> silerken ve en iyisini ve en doğrusunu seçerken kullanacakları ölçütler bunlar olacak. Evet, seçim kampanyaları renkli olacak. Farklı ve çok yerinde sorunların etrafında örülecekler. Esasen pratikte çözülebilecek ve halk için ilk sırada olan sorunlar etrafında... Yeni seçim sistemimiz tüm kurum ve örgütlere basınç uygulacak ve onları çalışmalarını ilerletmeye zorlayacak. SSCB'deki evrensel, eşit, doğrudan ve kapalı oy verme sistemi, kötü çalışan devlet birimleri karşısında toplumun elindeki kamçı olacak. Bana soracak olursanız, yeni Sovyet Anayasası tüm dünyadaki en demokratik anayasa olacak (15).

27. Bu noktadan sonra Stalin ve kendisinin Politbüro'daki yakın arkadaşları Vyaçeslav Molotov ve Andrey Jdanov, Parti liderliğiyle yapılan tüm tartışmalarda kapalı oya dayalı ve çekişmeli seçimler hakkında konuştular (Jukov, *İnoy* 207-10; *Stalin-Howard Interview*).

28. Stalin aynı zamanda elinden oy hakkı alınan birçok Sovyet yurttaşına bu haklarının teslim edileceği konusunda da ısrarcı oldu. Bunlar arasında eski sömürücü sınıf üyesi toprak ağaları ya da "Beyaz Ordu Askerleri" olarak da bilinen, 1918-1921 yılları arasındaki İç Savaş esnasında Bolşevikler'e karşı savaşan kişiler ve kimi mahkûmlar (tıpkı bugün ABD'de olduğu gibi) da vardı. Haklarından mahrum bırakılan bu grupların (*lişenstiy*) arasındaki en önemli ve muhtemelen en kalabalık iki grup şunlardı: Birkaç yıl öncesinin Kolektifleştirme hareketinin ana hedefi olan "kulaklar" ve 1932 tarihli "Üç Başak Yasasını" çiğneyenler[123] - kamu mülkü (çoğunlukla tahıl) çalanlar, ki bunlar bazen yalnızca açlık sebebiyle çalanları da içerebiliyordu (Jukov, *İnoy* 187).

29.Stalin liderliği Sovyetler Birliği'nin yönetilme biçimini değiştirmek

[123] Bu aslında bir yasa değil, "Merkez Yürütme Komitesi ve Halk Komiserleri Konseyi'nin bir kararı" – hükümetin yasama ve yürütme branşlarının- idi. Araştırmacıların arasında dahi genel olarak bir "yasa" olarak adlandırılması aslında bu "yasaya" atıfta bulunanların gerçekte bu kararı hiç okumadıkları anlamına geliyor. Bu metin, *Tragediia Sovetskoy Derevni. Kollektivizatsiia I Raskulachivanie. Documenty I Materialy. 1927-1939. Tom 3. Konets 1930-1933* (Moskova: ROSSPEN, 2001), No. 160, s. 453-4, ve *Sobranie zakonov i rasporiazhenii Raboche-Krest'ianskogo Pravitel'stva SSSR, chast' I, 1932*, s. 583-584 künyeli yayınlar içinde yayınlandı. Bu ikinci referans hakkında beni bilgilendirdiği için Dr. Gabor T. Rittersporn'a teşekkür ederim.

istemiyor olsaydı, bu seçim reformlarına da hiç gerek olmazdı. Onlar, Komünist Parti'yi, Sovyetler Birliği'ni *doğrudan* yönetme işinden çıkarmak istediler.

30. Rus Devrimi esnasında ve o günleri izleyen kritik dönemde, SSCB yasal anlamda seçilmiş bir sovyetler ("konseyler") hiyerarşisiyle yönetildi. Yerel düzeyden ulusal düzeye kadar bu böyleydi. Ulusal düzeyde yasama organı Yüksek Sovyet'ti. Yürütme organını, Konsey (Sovyet) Halk Komiserliği oluşturuyordu ve devletin başında bu Konseyin Başkanı bulunuyordu. Ancak bu organlarda ne düzeyde olursa olsun çalışacak memurların kimler olacağına dair tasarruf gerçekte her zaman Bolşevik Parti'nin ellerindeydi. Seçimler yapılıyordu, fakat Parti liderleri tarafından, "atama" da denilen doğrudan aday gösterme pratiği yaygın bir uygulama olarak kullanılıyordu. Seçimler, Parti tarafından kontrol ediliyordu. Parti liderleri onaylamadığı sürece hiç kimse seçildiği göreve gelemezdi.

31. Bolşeviklere göre bunun anlamı büyüktü. Devrimci dönemde ve devrimin ardından geçen süreçteki özel tarihsel koşullarda, bu durum Sovyetler Birliği'nde proletarya diktatörlüğünün aldığı biçimin ta kendisiydi. Yeni Ekonomi Politikası (NEP)[124] altında, eski ya da yakın dönem tüm sömürücülerin emek ve becerilerine ihtiyaç vardı. Ancak bunlar yalnızca işçi sınıfı diktatörlüğü adına, sosyalizm için kullanılacaklardı. Kimi sınırların ötesinde kapitalist üretim ilişkilerinin kurulmasına ya da sömürücülerin siyasi iktidarı yeniden ele geçirmelerine asla izin verilmeyecekti.

32. 1920'lerde ve 1930'ların başlarında Bolşevik Parti işçi sınıfı içerisinde çok hızlı bir şekilde örgütlendi. 1920'lerin sonu itibariyle Parti üyelerinin birçoğu işçilerden oluşuyordu ve ülkedeki tüm işçiler arasından yüksek bir oran Parti'de bulunuyordu. Kitlesel örgütlenme ve siyasi eğitimde yapılan bu türden büyük atılımlar, ilk Beş Yıllık Plan'ın yarattığı olağanüstü değişimle, yani ağır sanayileşme ve genel olarak çiftçilerin kolektiflerde (*kolhoz*) ya da sovyet çiftliklerinde (*sovhoz*) yer almaya zorlandıkları dönemle aynı esnada gerçekleşiyordu. Bolşevik liderlik, Parti'yi proleter-

[124] İç Savaşın ve onu takip eden katlığın ardından ekonomiyi mümkün olduğunca hızlı bir şekilde inşa edebilmek için, Bolşevikler kapitalizmin devlet gözetiminde gelişmesine izin verdiler ve kâr amacı güden iş adamlarını desteklediler. Buna, Yeni Ekonomi Politikası adı verilmişti.

leştirme politikaları konusunda hem çok samimiydi, hem de elde edilen sonuçlar konusunda oldukça başarılıydı (Rigby, 167-8; 184; 199).

33. Stalin ve Politbüro'daki destekçilerinin Sovyetler Birliği'ni demokratikleştirmeyi arzu etmeleri konusunda bir dizi sebep vardı. Bu sebepler, Stalin liderliğinin, sosyalizmde yeni bir aşamaya geçildiğine dair inancını yansıtıyordu.

34. Çoğu köylü kolektif çiftliklerde yer alıyordu. Her bir yılın sonunda çok daha az sayıda bireysel çiftliğin kalması nedeniyle, Stalin liderliği köylülerin nesnel olarak artık ayrı bir sosyoekonomik sınıf teşkil etmediğine inanıyordu.

35. Stalin, hızla büyüyen Sovyet endüstrisi ve özellikle de Bolşevik Parti üzerinden siyasi iktidarı elinde bulunduran işçi sınıfıyla beraber, "proletarya" sözcüğünün artık geçerli bir kavram olmadığını düşünüyordu. "Proletarya", Stalin'e göre, kapitalist sömürü koşulları altında ya da kapitalist üretim ilişkilerinin varlığını sürdürdüğü dönemlerde –Sovyetler Birliği'nin ilk on yılında ve özellikle de NEP döneminde olduğu gibi- yaşayan işçi sınıfının isimlendirilme şekliydi. Fakat sermayedarlar tarafından işçilerin kâr amacıyla doğrudan sömürülmeleri durumu ortadan kalktığına göre, işçi sınıfı artık "proletarya" olarak adlandırılamazdı.

36. Bu bakış açısına göre, bundan böyle emek sömürücüleri yoktu. İşçiler, Bolşevik Parti üzerinden kendi çıkarları doğrultusunda ülkeyi yönetiyorlardı ve bundan sonra klasik anlamıyla "proletaryayı" temsil etmiyorlardı. Bu nedenle, "proletarya diktatörlüğü" artık yeterli bir kavram değildi. Ortaya çıkan yeni durum yeni bir devletin yaratılması gerektiğine işaret ediyordu (Jukov, *İnoy* 231: 292; Stalin, "Draft" 800-1).

Bürokrasi Karşıtı Mücadele

37. Stalin liderliği aynı zamanda Parti'nin sosyalizmin bu yeni aşamasındaki rolü hakkında da endişeliydi. Stalin'in bizzat kendisi henüz 1934 yılının Ocak ayında toplanan Parti Kongresi'ne sunduğu Bildiri'de, büyük bir kararlılıkla "bürokratizme" karşı mücadeleyi yükseltmişti.[125] Stalin,

[125] Stalin, "17. Parti Kongresi'ne Sunulan Bildiri", 704, 705, 706, 716, 728, 733, 752, 753, 754, 756, 758.

Molotov ve diğerleri yeni seçim sistemini "bürokratikleşmeye karşı bir silah" olarak adlandırdılar.

38. Parti liderleri hem Sovyetlere kimlerin katılacağına karar vererek hem de bakanlıkların neler yaptıklarının değişik biçimlerde gözetimi ya da gözden geçirilmesi yollarıyla hükümeti denetliyorlardı. 6 Şubat 1935'teki Yedinci Sovyetler Kongresi'nde konuşan Molotov, kapalı oya dayalı seçimlerin "bürokratik unsurlara karşı güçlü bir basınç ve onlar üzerinde faydalı bir şok yaratacağını" söyledi. Yenukidze'nin raporu ne kapalı oya dayalı seçim usulünü ve oy hakkının genişletilmesini öneriyordu ne de bunlardan az da olsa bahsediyordu (Stalin, 17. Parti Kongresi'ne Rapor; Jukov, *İnoy* 124).

39. Hükümet bakanları ve onların çalışanları, eğer üretimde bulundukları alanlarda gerçekten verimli olmak istiyorlarsa, sorumlu oldukları meseleler hakkında donanımlı olmalıydılar. Bu, eğitim demekti. Genel anlamıyla kendi özel alanlarında teknik eğitim. Ancak Parti liderleri yaygın olarak kariyerlerini yalnızca Parti pozisyonlarındaki ilerlemeleri üzerinden kuruyorlardı. Bu Parti çalışanları denetleme yetkisine sahiplerdi, ancak bizzat kendilerinin yine kendilerini yönetim işinde becerikli kılacak teknik donanıma ihtiyaçları vardı (*Stalin-Howard Interview*; Jukov, *İnoy* 305; Jukov, "Repressiy" 6).

40. Bu hâl açık ki Stalin liderliğinin "bürokratizm" kavramıyla anlatmaya çalıştığı şeyi tarif ediyordu. Bu durumu her ne kadar bir tehlike olarak görseler de -elbette tüm Maksistlerin gördüğü gibi- aynı zamanda bunun kaçınılmaz olduğunu da düşünüyorlardı. Bunun üstesinden sosyalist toplumda Parti'nin oynadığı rolü değiştirerek gelebileceklerini düşündüler.

41. Stalin ve Parti liderliğindeki destekçilerinin Sovyetler Birliği'nde demokrasi kavramının kullanılmaya başlamasından beklentileri, mutlak anlamda Bolşevik Parti'nin toplumsal rolünde niteliksel bir değişimi içeriyordu.

Araştırmacıların erişimine açık olan belgeler bize, Parti'yi devletten ayrıştırma ve ülke hayatında Parti'nin rolünü ciddi ölçülerde sınırlandırmaya dair kararlı çabaların, 1930'ların sonu itibariyle çoktandır atılmakta olduklarını gösteriyor (Jukov, *Tayniy* 8).

Stalin'in Mart 1953 tarihindeki ölümüne kadar, Stalin ve destekçileri, Bolşevik Parti'deki diğer unsurların muhalefetine karşın bu mücadelelerini kararlı bir şekilde, ancak başarıya ulaşma şansları her geçen gün daha da azalarak sürdürdüler. Aynı mücadeleyi Lavrentiy Beria'nın sürdürme kararlılığı, Hruşçov ve diğerlerinin, onu hem Aralık 1953'te kendisine uydurulmuş suçlar yönelterek hem de -kanıtlar öyle gösteriyor ki- 1953 yılının Haziran ayında kelimenin gerçek anlamıyla iki kere öldürmelerinin asıl sebebiymiş gibi görünüyor.

42. 1936 Anayasası'nın 3. Maddesi şöyle diyor: "SSCB'de tüm iktidar, Emekçi Halk Vekilleri Sovyetleri'nde temsil edildiği şekliyle kır ve kentlerdeki emekçi halkındır." Komünist Parti, Madde 126'da "emekçi halkın sosyalist sistemi güçlendirme ve geliştirme mücadelesindeki öncü kolu ve gerek toplum gerek devlet düzeyinde emekçi halka ait tüm örgütlerin öncü çekirdeği" olarak tanımlanıyor. Bu nedenle, Parti devletin yasama ve yürütme organlarına değil, *örgütlere* öncülük ediyor (1936 Anayasası; Jukov, *Tayniy* 29-30).

43. Stalin, toplum üzerindeki doğrudan kontrolü ortadan kaldırıldıktan sonra Parti'nin rolünün ajitasyon, propaganda ve kadro seçim sürecine katılımla sınırlandırılması gerektiğine inanıyormuş gibi gözüküyor. Peki, bu o dönemde hangi anlama geliyor olabilirdi? Belki şu türden anlamlara:

- Parti, kendisinin temel görevi olan, insanları komünizmin ideallerine kazandırma işlevine geri dönecekti.
- Böylece arpalık haline gelmiş memuriyet tipi işler sona erecek ve Çarlık, Devrim, İç Savaş ve NEP dönemlerinde ve aynı zamanda ağır sanayileşme ve kolektifleştirme dönemlerinde Bolşevikleri tanımlayan sıkı çalışma ve kendini yaptığı işe adama gibi özellikler yeniden hatırlanacaktı. Bu dönemlerde Parti üyeliği, aralarında Bolşevik düşmanlarının da olduğu parti üyesi olmayan kişiler arasında çoğunlukla çok çalışma ve fedakârlık kelimeleriyle tanımlanıyordu. Kitleler içinde gerçek bir taban yaratma ihtiyacı anlamına geliyordu (Jukov, *KP*, 13 Kasım 2002; Muhin, *Ubiystvo*).

44. Stalin, Komünistlerin üretime ve komünist toplumun yaratılma-

sına gerçek bir katkı sunabilecek çalışkan, eğitimli kişiler olmaları gerektiği konusunda ısrarcıydı. Stalin'in kendisi yorulmak bilmeyen bir öğrenciydi.[126]

45. Özetlemek gerekirse, kanıtlar Stalin'in şu amaçlar uğruna yeni bir seçim sistemi hedeflediğini gösteriyor:

- Yalnızca teknik anlamda eğitilmiş kişilerin üretimde bulunmasını ve geniş anlamda Sovyet toplumunu yönetmelerini sağlamak;
- Bolşevik Parti'deki yozlaşmanın durdurulması ve Parti üyelerinin, özellikle liderlerinin asıl görevlerine dönmeleri: Örnek olma ve ikna etme yollarıyla toplumun geri kalanına siyasi ve ideolojik liderlik yapmak.
- Parti'nin kitle çalışmalarını güçlendirmek;
- Hükümet çalışmaları için ülke yurttaşlarının desteğini kazanmak;

---

[126] Bu konu pek çokları tarafından bilinmiyor ve önemi yeterince kavranamıyor. Stalin'e nasıl baktığımız ondan nefret edenler tarafından şekilleniyor (McNeal 87). Stalin, Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te annesi tarafından gönderildiği okulun çok iyi bir öğrencisiydi. Kendi ergenlik yıllarından başlamak üzere, hayatını işçi sınıfının devrimci hareketine adayan Stalin'in hiçbir zaman yüksek öğrenim görme şansı olmadı. Ancak çok zekiydi ve felsefeden metalurji gibi teknik konulara kadar geniş bir ölçekte doymak bilmez bir okuyucuydu. Elimizdeki güncel kayıtlar, kendisinin birçok teknik alanda sahip olduğu derin bilgiye ve detaylara olan merakına tanıklık ediyor. Stalin'in kütüphanesini araştıran bir Rus araştırmacı etkileyici sayılar veriyor: Savaşın ardından, Stalin'in kır evinde 20.000 cilt kitap bulunuyor, ölümünden sonra Marksizm-Leninizm Enstitüsü'ne gönderilenlerin arasından 5500 kadarının üzerinde Stalin'in notları ve işaretlemeleri bulunuyor (İlizarov). Stalin'den nefret eden Roy Medvedev, Stalin'in hatırı sayılır derecede okuma yaptığını pek istemeyerek de olsa kabul ediyor (Medvedev, "Liçnaya").
Stalin'in kendisine yakın çalışma arkadaşı olarak seçtiği kişilerin birçoğu da öz-gelişim hakkında benzeri bir tutkuya sahip gözüküyorlar. Leningrad Partisi lideri ve 1934 yılında suikaste uğrayan Stalin'in yakın müttefiki Sergey Kirov, edebiyat alanındaki engin okumaları ile tanınıyor (Kirilina 175). "Kirov öldürüldüğü zaman, soruşturma uzmanları, Kirov'un çalışma masasının üzerine bulunanlar da dâhil olmak üzere soruşturmaya yardımcı olabilecek her şeyi fotoğraflıyorlar. Sağ tarafta üstte bir mühendislik el kitabı, sol tarafta en üsttekinin adı 'Combustile Shale' [Yanıcı Madde] olan bir deste bilimsel ve teknik dergi bulunuyor. Bu parti emekçisinin ilgi alanları, Stalin'inkiler kadar genişti" (Muhin *Ubiystvo* 625).
Kafkasya'daki antikomünist milliyetçi şiddet gruplarının arasına bir Bolşevik olarak sızdığı dönemleri de kapsayan oldukça tehlikeli yeraltı devrimciliği yıllarını henüz geride bırakmış olan Lavrentiy Beria, 1924 yılında Parti otobiyografisini yazdı. O güne değin yapıp ettiklerini yazmadaki amacı -kendisine 20 yaşındayken generallik rütbesi verilmişti- rahat bir işe kavuşma ricası değil, ki birçok "Eski Bolşevik" bunu talep etmiş ve istediklerini de almışlardı, mühendislik çalışmalarına geri dönebilmek ve komünist toplumun inşasına bu yolla katkıda bulunabilmekti (*Beria: Konets Kareiry*, 320-325).

• Sınıfsız, komünist bir toplum için gerekli temeli inşa etmek.

Stalin'in Mağlubiyeti

46. 1935 yılında, SSCB Başsavcısı Andrey Vışinskiy'in himayesinde sürgüne gönderilen ya da hapse atılan ve oy hakkı elinden alınan yurttaşlara oy hakları iade edildi. Kolektifleştirme hamlesinin ana hedefi haline gelen zengin çiftçiler, yüz binlerce eski kulak ve şu ya da bu biçimde kolektifleştirmeye direndikleri için sürgün edilen ya da hapse atılan insanlar serbest bırakıldı. Vışinskiy, Aralık 1934'te Kirov'un suikastının ardından Leningrad'dan yaklaşık 12.000 kişiyi uzaklaştırma konusunda yapılan "bir seri acemi hata ve yanlış hesap" konusunda NKVD'yi (İç İşlerinden Sorumlu Halk Komiserliği) sert bir şekilde eleştirdi. Bundan böyle NKVD'nin savcılığın ön izni olmadan kimseyi tutuklayamayacağını beyan etti. Devlet ve Parti tarafından adil olmayan bir şekilde muamele gördüğünü düşünen en az yüz binlerce kişiye oy hakları iade edildi (Thurston 6-9; Jukov, *KP*, 14 & 19 Kasım 2002; Jukov, *İnoy* 187; Jukov, "Repressiy" 7).

47. Stalin'in yeni anayasa hakkında hazırladığı ilk teklif, çekişmeli seçimleri içermiyordu. Bunu, ilk defa, Roy Howard'ın kendisiyle 1 Mart 1936'da yaptığı mülakatta dile getirmişti. Haziran 1937'de Merkez Komitesi (MK) Plenumu'nda, Stalin'le beraber yeni anayasa taslağı üzerinde en çok çalışan Merkez Komitesi üyelerinden birisi olan (Jukov, İnoy 223) Yakovlev, çekişmeli seçimler hakkındaki önerinin bizzat Stalin tarafından yapıldığını söyledi. Bu öneri, bölgesel Parti liderleri olan Birinci Sekreterlerin ya da Jukov'un kendilerini adlandırdığı şekliyle "partokrasi"nin yaygın, ama örtük bir muhalefetiyle karşılaşmışa benziyor. Howard'la yapılan mülakatın ardından merkezi gazetelerde –Politbüro'nun doğrudan kontrolü altında olan gazetelerde- Stalin'in çekişmeli seçimler hakkındaki beyanına dair en ufak bir övgü ya da destek dahi bulunmuyordu. Yalnızca *Pravda* 10 Mart'ta tek bir makaleye yer verdi, ama burada da çekişmeli seçimlerden bahsedilmiyordu.

48. Jukov buradan şu sonuca varıyor:

> Bu, yalnızca bir tek anlama geliyor. Bir tek "geniş liderlik"

> [Bölgesel Birinci Sekreterler] değil, aynı zamanda en azından Merkez Komitesi aygıtının bir kısmı, Stetskiy ve Talın altındaki Ajitprop çalışması da, Stalin'in çekişmeli seçimler yeniliğini kabul etmedi ve hatta şekilsel anlamda dahi onay vermek istemedi. Pravda'nın da görmezden geldiği bu Stalin önerisi birçoklarına tehlikeli geldi; çünkü bu yenilik Birinci Sekreterlerin –ulusal komünist partilerin Merkez Komitelerinin, bölgesel, oblast, şehir ve alan komitelerininin- bulundukları konumları ve iktidarlarını doğrudan tehdit ediyordu (*İnoy* 211).

49. Parti'nin Birinci Sekreterleri, Sovyetler'de yapılacak herhangi bir seçimde alacakları yenilgiyle Parti'de yerlerinden kolay kolay edilemeyecek makamlara sahiplerdi. Ancak ellerinde bulundurdukları sınırsız yerel iktidarın temel kaynağı, asıl olarak Parti'nin ekonomi ve devlet aygıtı (kolhoz, fabrika, eğitim, ordu) üzerindeki kontrolünden geliyordu. Yeni seçim sistemi, Birinci Sekreterleri otomatik olarak sovyetler delegesi olmak ya da diğer delegeleri seçme gücünden alıkoyacaktı. Kendilerinin ya da "kendi" adaylarının (Parti adayları) sovyetlerdeki seçimlerde yenilgiye uğramaları, aslında yaptıkları çalışmalar hakkında bir referandum anlamına da gelecekti. Adayları, Parti dışı adaylar karşısında başarısız olan bir Birinci Sekreter, kitlelerle bağı zayıf biri olarak görülecekti. Seçimler esnasında, muhalefetin adayları her türden yolsuzluğu, otoritarizmi ya da Parti görevlileri arasında gözlemledikleri herhangi bir yetersizliği elbette kampanya meselesi haline getireceklerdi. Yenilgiye uğrayan adaylar, bir komünist olarak ciddi bir zayıflık göstermiş olacaklardı ve pek muhtemel ki bu durum, onların yerlerini başkalarının almasına sebep olacaktı (Jukov *KP*, 13 Kasım 2002; *İnoy* 226; Getty, "Excesses" 122-3).

50. Kıdemli Parti liderleri genellikle uzun yıllardır Parti üyeliği yürüten, komünist olmanın ölümle ya da ciddi zorluklarla yüz yüze gelmek anlamına geldiği Çarlık, Devrim, İş Savaş ve kolektifleştirme dönemlerinin emektarlarıydılar. Çoğunun çok az düzgün eğitimi vardı. Stalin, Kirov ve Beria'nın aksine, birçoğu "kendini öz çabayla yeniden üretmek" konusunda isteksiz ya da yeteneksizdi (Muhin, *Ubiystvo* 37; Dimitrov 33-4; Stalin, *Zastolnye* 235-6).

51. Bütün bu isimler Stalin politikalarının uzun erimli destekçileriydi-

ler. Yüz binlerce kişinin sürgün edilmesiyle sonuçlanan acımasız tarımda kolektifleştirme politikalarını uyguladılar. 1932-33'te birçok kişi, belki de üç milyon kadar insan, "insan yapımı" olmayan gerçek bir kıtlık nedeniyle hayatını kaybetti. Ancak bu kıtlık, tarımda kolektifleştirme ve şehirlerdeki işçilerin beslenme ihtiyaçları nedeniyle yapılan tahıl müsaderesi ya da silahlı köylü isyanları (bu isyanlarda birçok Bolşevik de hayatını kaybetti) nedeniyle daha da vahim hale gelmişti. Aynı Parti liderleri, kötü barınma koşulları, yetersiz gıda ve tıbbi yardım, düşük ücret ve ürün yoksunluğu gibi yine ağır koşullar altında sürdürülen hızlı sanayileşme politikalarından da sorumluydular (Tauger; Anderson & Silver; Jukov, *KP*, 13 Kasım 2002).

52. Bir zamanlar Sovyet politikalarının yanlış tarafında bulunanların bir anda seçimlerde oy kullanma hakkına sahip olmaları söz konusuydu. Birçok Parti liderinin, bu kişilerin kendi adaylarına oy vermeyeceğinden ya da *herhangi* bir Bolşevik adaya oy vermeyeceğinden korkmuş olmaları olasılık dâhilinde. Bunun gerçekleşmesi halinde, ya mevkilerinden olacaklardı ya da belki daha da kötüsü. Elbette halen Parti'de bir konum ya da en kötüsü bir iş sahibi olmaya devam edeceklerdi. Yeni "Stalin" Anayasası her Sovyet yurttaşının bir işe sahip olmasını ana bir *hak* olarak tanımlıyordu. Buna, sağlık yardımı, çeşitli ikramiyeler ve eğitim vb. de dâhildi. Ancak bu adamlar (gerçekte de hepsi erkekti) iktidara ve ayrıcalığa alışmışlardı ve sandıkta bir yenilgi karşısında hepsi de çok korunmasızdı (Jukov, *KP*, 13 Kasım 2002; 1936 Anayasası, Bölüm 10; bkz. Getty, "Excesses" 125, ülkedeki dini duyguların önemi hakkında).

Mahkemeler, Komplolar ve Baskı

53. Yeni anayasa ve seçimler için planlar, Haziran 1936'daki Merkez Komite Plenumu esnasında açıklandı. Tüm adaylar, oybirliğiyle taslak Anayasa'yı onayladılar. Ancak bunlardan hiçbiri seçimler konusunda tek bir kelime dahi etmedi. Bir Stalin önerisine en ufak göstermelik bir ilginin dahi gösterilmemesi, "geniş liderliğin içerisinde örtük bir muhalefetin", bir önem vermeme halinin işaretiydi (Jukov, *İnoy* 232, 236; "Repressiy" 10-11).

54. Sekizinci Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'nin Kasım-Aralık 1936'daki

toplantısı esnasında, Stalin ve Molotov, oy hakkını genişletmenin ve kapalı oy verme ve çekişmeli seçim sisteminin önemine yeniden vurguda bulundular. Stalin'in Howard'a verdiği mülakattaki ruha uygun bir biçimde, Molotov, Sovyetler'de komünist olmayan adaylara izin verilmesinin Parti için çok faydalı bir iş olacağına değindi:

> Bu sistem... bürokratikleşmişlere, kitlelerden yabancılaşanlara karşı ayaklanmaktan başka çaresi olmayanlar için... yeni kuvvetlerin harekete geçirilmesini ve geri kalmış ya da bürokratikleşmiş [*oçinovnivşimsya*] unsurların yerine geçmelerini kolaylaştıracak. Ayrıca böyle bir olasılık dahi, en azından inceleme düzeyinde bize yardım edecek ve buna ihtiyacı olan örgütler ve uyuya kalmış [Parti] emekçileri için bir kamçı görevi görecek (Jukov, "Repressiy" 15).

55. Stalin'in kendisi bunu çok daha şiddetli bir biçimde dile getiriyor:

> Bazıları bunun tehlikeli olduğunu, çünkü Sovyet iktidarına düşman unsurların, eski Beyaz Ordu üyelerinin, kulakların, rahiplerin vb. en üst düzey görevlere sızabileceklerini düşünüyor. Ancak gerçekten burada korkulacak bir şey var mı? "Kurtlardan korkuyorsan, ormanda yürümeyeceksin." Öncelikle, tüm eski kulaklar, Beyaz Ordu üyeleri ve rahipler Sovyet iktidarına düşman değil. Sonra, eğer halk orada ya da burada düşman güçleri seçtiyse, bu, bizim ajitasyon çalışmamızın çok zayıf bir şekilde örgütlendiği ve bu utancı fazlaca hak ettiğimiz anlamına gelir (Jukov, *İnoy* 293; Stalin, "Taslak").

56. Bir defa daha Birinci Sekreterler örtülü bir karşıtlık gösterdiler. Aralık 1936'da Kongre ile çakışan Merkez Komite Plenumu, 4 Aralık'ta toplandı. Ancak gündemin birinci maddesi olan Anayasa taslağı üzerine hiçbir gerçek tartışma yaşanmadı. Yejov'un "Troçkist ve Sağcı Sovyet Karşıtı Örgütler" hakkındaki bildirisi, Merkez Komite üyeleri için çok daha merkezi bir önem taşıyordu ("Fragmentiy" 4-5; Jukov, *İnoy* 310-11).

57. 5 Aralık 1936'da, Kongre yeni Anayasa taslağını onayladı. Ancak çok az sayıda gerçek tartışma oldu. Bunun yerine, delegeler –Parti liderleri-

iç ve dış düşmanlardan gelen tehditlere vurguda bulundular. Anayasa hakkında değerlendirme konuşması yapmak yerine, ki Anayasa Stalin, Molotov, Jdanov, Litvinov ve Vışinskiy tarafından ana gündem maddesi olarak belirlenmişti, bu durumu açıkça görmezden geldiler. Anayasa taslağının üzerinde daha fazla çalışılması için bir komisyon kuruldu; ancak çekişmeli seçimler başlığında en ufak bir şey dahi belirlenmedi (Jukov, *İnoy* 294; 298; 309).

58. Uluslararası durum oldukça gergindi. İspanya İç Savaşı'nda faşizmin zafer kazanması an meselesiydi. Sovyetler Birliği düşman güçler tarafından çevrelenmişti. 1930'ların ikinci yarısında bu ülkelerin *hepsi* saldırgan bir biçimde otoriter, militarist, antikomünist ve Sovyet karşıtı rejimler haline gelmişti. Ekim 1936'da Finlandiya, Sovyet sınırına ateş açtı. Aynı ay içerisinde Hitler ve Mussolini tarafından "Berlin-Roma Ekseni" oluşturuldu. Bir ay sonra, Japonya, Nazi Almanyası ve faşist İtalya ile "Komintern Karşıtı Antlaşma" imzalamak üzere bir araya geldi. Nazi Almanyası'na karşı Sovyetler'in yürüttüğü askeri işbirliği çabaları Batı başkentleri tarafından geri çevriliyordu (Jukov, *İnoy* 285-309).

59. Kongre Yeni Ayanasa ile meşgulken, Sovyet liderliği ilk iki geniş kapsamlı Moskova Mahkemesi dönemini yaşıyordu. Zinovyev ve Kamenev, diğerleriyle beraber Ağustos 1936'da yargılandılar. Ocak 1937'deki ikinci mahkeme, yakın dönemlere kadar Ağır Sanayi Komiser yardımcılığını yapmış olan Yuri Pyatakov tarafından yönlendirilen kimi Trotskiy takipçilerini içeriyordu.[127]

60. Şubat-Mart 1937 Merkez Komite Plenumu, Parti liderliği içerisindeki zıtlıkları daha da ayyuka çıkardı: Bir yandan iç düşmanlara karşı verilen mücadele, öte tarafta kapalı oy usulüne dayalı, çekişmeli seçimler. Sovyet hükümetinin devrilmesi için gizli planlar yapan birçok grubun art

[127] Moskova Mahkemeleri kanıtları hakkında, Thurston'un henüz 1990'larda yayımlanan kitabının 2-4 arası Bölümleri bizlere en iyi biricik özeti sunuyor. Bu makale, bu mahkelemelerle, diğer askeri kumandanlarla beraber Mareşal Tuhaçevskiy'in Haziran 1937'de yargılanması ve idam edilmesiyle ya da kendilerine isnat edilen Sovyet karşıtı gizli işbirliği kurma suçunun kapsamıyla doğrudan ilgilenmiyor. Sovyet arşivlerindeki belgelerin açık bir şekilde gösterdiği üzere, Stalin ve diğer üst düzey Sovyet liderler, komploların, Moskova Mahkemeleri'ndeki suçlamalar ve ayrıca askeri liderlere yöneltilen suçlamaların, kısmen de olsa doğru oldukları konusunda ikna olmuşlardı.

arda ortaya çıkarılması, polislik faaliyetleri sürdürülmesini gerektiriyordu. Öte yandan yönetim için gerçek demokratik seçimlerin hazırlığının yapılması ve parti içi demokrasinin iyileştirilmesi için –Politbüro'daki Stalin destekçileri tarafından sıklıkla vurgulanan bir tema- bunun tam tersi bir sürecin yaşanması gerekliydi: eleştiri ve özeleştiriye açıklık, Parti üyeleri tarafından liderlerin kapalı oy usulüne göre seçilmesi ve Birinci Sekreterlerin "atama" pratiklerine bir son vermeleri.

61. SSCB tarihinde yapılan en uzun süreli toplantı olan bu Plenum, ikinci haftaya da sarktı. Ancak ta 1992'de, bu Plenum'un sayfalarca uzunluktaki tutanakları *Voprosiy İstoriy*'de yayımlanana kadar -tüm tutanakların yayımlanması derginin dört yılını aldı- bu toplantıdaki tartışmalar hakkında neredeyse hiçbir şey bilinmiyordu.

62. Yejov'un ülke hakkındaki komplolar üzerine devam eden soruşturmalar üzerine sunduğu bildiri, Nikolay Buharin tarafından gölgelenmişti. Buharin yer yer geçmişte yapılan hatalar hakkında itiraflarda bulunsa da, bir zamanlar işbirliği yaptığı kişilerden kendisini ayrıştırdı; o andaki sadakati hakkında herkese teminat verdi ve bir tek kendisinin suçlanmasını başardı (Thurston, 40-42; Getty ve Naumov da aynı fikirdeler, 563).

63. Böyle geçen üç günün ardından, Jdanov hem ülkede hem de Parti'de daha fazla demokrasi ihtiyacından bahsetti. Bürokrasiye karşı mücadele edilmesi ve hem partili hem de parti dışı kitlelerle çok daha fazla yakınlık tesis edilmesi gerektiğini belirtti:

Yeni seçim sistemi, Sovyet organlarının yaptıkları çalışmaların geliştirilmesi, bürokratik organların ve eksikliklerin likidasyonu ve Sovyet örgütlerindeki deformasyonların giderilmesi için güçlü bir itki olacak. Bildiğiniz üzere, bütün bu sıkıntılar çok önemli. Seçimlerde, hem karşı ajitasyon hem de karşı adaylarla mücadele etmemiz gerekecek (Jukov, *İnoy* 343).

64. Stalin liderliği adına konuşan Jdanov'un, seçimlerde Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelere ciddi anlamda karşı çıkacak parti dışı adaylarla sıkı çekişmeler yaşanacağını öngördüğüne dair hiçbir şüphe yok. Bu verinin kendisi dahi bu dönem hakkındaki Soğuk Savaş paradigmasına ve Hruşçovcu anlatılara son derece aykırı düşüyor.

65. Jdanov, Bolşevik Parti'nin kendi içindeki demokratik kuralların geliştirilmesi ihtiyacından da uzunca bir şekilde bahsediyor:

> Eğer Sovyet ve Parti emekçileri arasında yasalarımız ve kitleler arasında Sovyet Anayasası için saygınlık kazanmak istiyorsak, bu durumda Parti çalışmalarının, Parti tüzüğümüzde yer alan parti içi demokrasi tarifinin sağlam ve eksiksiz bir şekilde uygulanması temelinde yeniden yapılandırılacaklarından emin olmalıyız.

Jdanov, taslak halindeki raporunun sonuç kısmında yer alan temel önlemleri bir bir sayıyor: atama pratiğinin ortadan kaldırılması, aday listeleri üzerinden seçim yapılmasının yasaklanması, "Parti üyelerinin ilan edilen adaylıkları herhangi bir kısıt olmaksızın reddetme ve adayları eleştirme haklarına sahip olmaları" (Jukov, *İnoy* 345).

66. Ancak Jdanov'un raporu, gündemdeki başka konuların, çoğunlukla da "düşmanlar" hakkında olanların gölgesinde kaldı. Birçok Birinci Sekreter, Sovyet iktidarı *karşıtlarının*, Sosyalist Devrimcilerin, ruhban sınıfı ve diğer "düşmanlar"ın, Sovyet seçimlerine gayretli bir biçimde hazırlandıklarını ya da hazırlanabileceklerini büyük bir telaşla dile getirdi.[128]

67. Molotov, bir kez daha "özeleştiri kültürünün geliştirilmesi ve güçlendirilmesi" üzerine sunduğu bir bildiriyle bu tartışmalara cevap verdi ve "düşman" arayışına karşı çıktı.

> Yoldaşlar, etrafta suçlanacak birilerini aranmanın kimseye hiçbir faydası yok. Eğer bir suçlu varsa, o zaman burada bulunan hepimiz suçluyuz, Parti'nin merkez kurumlarından en alttaki Parti örgütüne kadar (Jukov, *İnoy* 349).

68. Ancak kürsüye Molotov'un ardından çıkanların hepsi bu bildiriyi görmezlikten geldi ve "düşman arama, sabotajcıları gün yüzüne çıkarma ve bunlara mücadele" (352) konusundaki gereklilikten dem vurmaya de-

[128] Getty, Merkez Komitesi üyelerinin açık bir şekilde Jdanov'un konuşmasına karşılık vermeyi reddettiklerini belirtiyor ("Excesses"124). Jukov bu meseleye daha az önem veriyor; çünkü ona göre Eyhe ve diğer Birinci Sekreterler bir sonraki oturum esnasında "düşmanlara" karşı mücadeleden bahsederken, aslında cevaplarını da vermiş oluyorlardı (*İnoy* 345).

vam etti. Molotov, yeniden kürsüye çıktığında, iç düşmanlar hakkında neler *yapıldığını* özetledikten sonra, bildirisinin gerçek özüne kimsenin önem vermediğini dile getirdi.

69. Stalin'in 3 Mart tarihli konuşması da benzer şekilde farklı kısımlardan oluşuyordu. Sonuç kısmında Stalin, Parti çalışmalarının geliştirilmesi ve görevlerini layıkıyla yerine getiremeyenlerin ıskartaya çıkartılması ve yerlerine yeni sorumlular getirilmesi gerektiğini söyledi. Tıpkı Molotov'unki gibi Stalin'in konuşması da basbayağı görmezden gelindi.

> Tartışmaların başından itibaren Stalin'in taşıdığı endişeleri anlamak mümkündü. Sanki sağır bir anlamamazlık duvarına, okunan bildiride yalnızca duymak istediklerini duyan ve yalnızca tartışmak istedikleri şeyleri tartışan MK üyelerinin isteksizliğine çarpmıştı. Tartışmalarda söz alan 24 kişiden 15'i esas olarak "halk düşmanlarından", diğer bir deyişle Troçkistlerden bahsetti. Jdanov ve Molotov'un bildirilerinin ardından, oldukça kararlı ve saldırgan konuşmalar yaptılar. Var olan tüm problemleri yalnızca bir tanesine indirgediler -oralarda bir yerde "düşman" arama zorunluluğuna. Ve bunlardan hiçbirisi Stalin'in ortaya attığı ana fikre –Parti örgütlerinin yetersizlikleri, Yüksek Sovyet seçimlerinin hazırlığı- bir anıştırmada bulunmadı (Jukov, *İnoy* 357).

70. Stalin liderliği, Birinci Sekreterler karşısındaki atağını hızlandırdı. Yakovlev, Parti'nin Moskova örgütü lideri Hruşçov'u, Parti üyelerinin meşru bir sebep olmaksızın Parti'den ihraç edilmeleri meselesi üzerinden eleştirdi. Malenkov, Parti sekreterleri hakkındaki eleştirilere, Parti üyelerine karşı kayıtsızlık meselesini ekledi. Bu durum MK üyelerinin bir an olsun düşmanlardan konuşmaya ara vermelerine sebep olmuşa benziyordu; ancak yalnızca kendilerini savunmak amacıyla... Halen Stalin'in raporuna verilen tek bir cevap dahi yoktu (Jukov, *İnoy* 358-60).

71. Plenum'un son günü olan 5 Mart'ta yaptığı kapanış konuşmasında, Stalin düşman avlama meselesini, hatta Parti'ye sırtını döndüklerini söylediği Troçkistler de buna dâhil olmak üzere, epeyce gündem dışına itti. Konuşmasının ana temalarını, ekonominin her veçhesini Parti görevlilerinin yönetmekten vazgeçmesi, bürokrasiyle mücadele ve Parti görevlilerinin siyasi bilincinin daha da geliştirilmesi gereği oluşturdu. Diğer bir

deyişle Stalin, Birinci Sekreterlere yönelülen eleştiri dozunu yükseltti:

> Aramızdan bazı yoldaşlar, Narkom (Halk Komiseri) olmanın her şeyi bilmek anlamına geldiğini düşünüyor. Bulunulan mevkinin kendiliğinden, onlara çok büyük ve hatta neredeyse sonsuz bir donanım bahşettiğini sanıyor. Ya da şöyle düşünüyor: Ben eğer Merkez Komitesi'nin bir üyesiysem, bu, tesadüf eseri olmaz; bu durumda her şeyi biliyor olmalıyım. Oysaki durum bu değil (Stalin, Zakliuçitelnoye; Jukov, *İnoy* 360-1)

72. Birinci Sekreterler de dâhil Parti'de sorumluluk alanlar için en tedirgin edici şey, Stalin'in bu kişilerden her birisinin yakında kurulacak olan altı aylık siyasi eğitim kurslarına devam ederken kendi yerlerini almak üzere iki kadro seçmeleri gerekeceğini söylemesi oldu. Parti görevini başka birisine devretmek gündeminde, Parti sekreterleri bu dönemde kolay yoldan yerlerinden edilebileceklerinden, "ailelerinin" (bu sekreterlere bağlı Parti emekçileri) desteğini -ki bu durum bürokrasi oluşumunun ana sebeplerinden birisiydi- kaybedebileceklerinden endişelenmiş olabilirler (Jukov, *İnoy* 362).

73. Thurston, Stalin'in konuşmasını, "kitlelerden öğrenmeyi ve aşağıdan gelen eleştirilere önem vermeyi" vurgulayan "oldukça ılıman" bir konuşma olarak nitelendiriyor. Hatta Stalin'in bildirisi üzerine alınan karar dahi "düşman" meselesine çok kısaca değiniyor ve esasen parti örgütleri ve bunların liderliklerindeki sıkıntıları ele alıyor. Bu yayınlanmamış karardan alıntı yapan Jukov'a göre, burada ele alınan 25 başlıktan tek biri dahi temelde "düşman" meselesiyle ilintili değil (Thurston, 48-9; Jukov, *İnoy* 362-4).[129]

74. Plenum'un ardından, Birinci Sekreterler fiili bir isyan düzenlediler. Önce Stalin, ardından Politbüro, Parti seçimlerinin kapalı oy usulü yapılması gerektiği, seçimlere karşı olmaktansa atama usulüne karşı olunma-

[129] Karar hakkında bkz. Jukov, İnoy 362-3; Stalin, Zakliyuçitelnoye. Kararın kendisi gibi, Stalin'in konuşması da "düşman" meselesine oldukça az değiniyor. Stalin, MK'yı, bir zamanlar Troçkist olan herkesin "dövülmemesi" gerektiği konusunda uyarıyor. Stalin, eski Troçkistler arasında "kıymetli insanlar" bulunduğu konusunda ısrarcı oluyor ve hatta özel olarak Feliks Dzerjinskiy'in ismini veriyor.

sı gerektiğine ve Parti içi demokrasi ihtiyacına yeniden ve yeniden vurguda bulunan mesajlar gönderdiler. Birinci Sekreterler, Plenum kararlarına aldırmaksızın, işleri eski usülde yapmaya devam ettiler.

75. Takip eden birkaç ay boyunca Stalin ve kendisinin yakın çalışma arkadaşları, odağı MK üyelerinin temel kaygısı olan iç düşman arayışından Parti içerisindeki bürokrasiyle mücadeleye ve Sovyet seçimlerine hazırlık konularına kaydırmaya uğraştılar. Bu süreçte, "yerel parti liderleri parti disiplini sınırları içerisinde (bazen de bu sınırları aşarak) seçimleri geciktirmek ya da değiştirmek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar" (Getty, "Excesses" 126; Jukov, *İnoy* 367-71).

76. Nisan, Mayıs ve Haziran 1937'de geniş bir askeri ve polisiye komplonun aniden ortaya çıkarılması, Stalin hükümetinin panikle davranmasına sebep oldu. İçişleri Bakanı ve güvenlik polisi başkanı olan Genrih Yagoda, 1937'de Mart ayının sonlarına doğru tutuklandı ve Nisan ayında itiraflarda bulunmaya başladı. Mayıs ve Haziran 1937'de üst düzey askeri komutanlar, Almanya ve müttefiklerinin saldırısı durumunda Kızıl Ordu'nun yenilgiye uğratılması hususunda Alman Genelkurmayı'yla gizli bir işbirliği yaptıklarını itiraf ettiler (Getty, "Excesses" 115, 135; Thurston, 70, 90, 101-2; *Genrikh IAgoda*).[130]

77. Durum daha önce hiçbir Sovyet hükümetinin başına gelmediği kadar ciddi bir durumdu. 1936 ve 1937 Moksova Mahkemeleri'nde, hükümet davaya uzun uzadıya hazırlandı ve mümkün olan en saydam mah-

[130] Bu kitap (*Genrikh IAgoda*) genel olarak Yagoda'nın ve kendisinin birkaç görevdaşının sorgularından ve Yagoda'nın Sovyet hükümetine karşı planlanan askeri darbeye dair gizli plandaki rolü ve Trotskiy'in komploya öncülük etmesi hakkındaki ve genel olarak 1938 Mahkemesi'nin kayıtlarında yer alan itiraflardan oluşuyor. Bu itiraflarn gerçek olmadıklarına dair herhangi bir şey belirtilmiyor. Kitabın editörleri, sorgularda kendilerine atıfta bulunulan olguların gerçek olmadıklarını düşünüyorlar ve sorguyu yapanların "yalanlandıklarını" dile getiriyorlar. Ancak bu iddialarına dair herhangi bir kanıt göstermiyorlar. Jansen ve Petrov, s. 226 n. 9'da hiçbir yorumda bulunmadan bu kitabı bir kanıt olarak sunuyorlar. Oysa komploların gerçekten var olduklarına ve halka açık yapılan mahkemelerde yapılan itiraflarn zor yoluyla elde edilmediklerine dair ve sanıklara yöneltilen suçlamaların doğru olduklarını gösteren birçok kanıt bulunuyor. Birincil belgelere yer veren başka bir derleme kitap 2004 yılında yayımlandı ve burada NKVD'nin komplolar hakkındaki raporları ve sorgu metinleri yer alıyor (bkz. Lubyanka B). Bunca kanıtın varlığı en azından aralarından bazılarının doğruyu yansıttığını gösteriyor.

kemeyi düzenledi. Mareşal Mihail Tuhaçevskiy'in Mayıs ayında tutuklanmasıyla, kendisinin ve diğer yedi üst düzey komutanın yargılanması ve idam edilmeleri arasında üç haftadan biraz daha fazla bir zaman geçmişti. Bu zaman zarfında yüzlerce üst düzey askeri kumandan, çalışma arkadaşları –birçokları için kendi üstleri- hakkındaki kanıtları okumak ve Stalin ve Savunma'dan sorumlu Halk Komiseri ve ülkedeki en üst düzey askeri görevli Mareşal Voroşilov'un endişeli analizlerini dinlemek üzere Moskova'ya çağrılmıştı.

78. Şubat-Mart Plenumu esnasında henüz ne Yagoda ne de Tuhaçevskiy tutuklanmıştı. Stalin ve Politbüro, Anayasa meselesinin ana gündemi oluşturmasını istiyorlardı. Fakat birçok Merkez Komitesi üyesinin bu konuda sergiledikleri ilgisizlik nedeniyle savunmaya çekildiler, "düşmalara" karşı olan mücadele meselesini konuşmayı tercih ettiler. Politbüro, Anayasal reformların, yaklaşmakta olan 1937 Haziran Plenumu'nda konuşulmasını planladı. Ancak Haziran itibariyle, konjonktür değişmişti. NKVD'nin başında bulunan kişinin ve ünlü askeri liderlerin hükümeti devirmek ve hükümetin ileri gelen üyelerini öldürmek üzere planladıkları kumpasların ortaya çıkarılması, siyasi havayı tümden değiştirmişti.

79. Stalin savunmaya düşmüştü. 1-4 Haziran tarihleri arasında toplanan Askeri Sovyet'in, 2 Haziran'daki genişletilmiş oturumunda yaptığı konuşmada, yakın geçmişte ortaya çıkarılan komploların sınırlı komplolar olduklarını ve başarıyla üstesinden gelindiklerini söylemişti.[131] Şubat-Mart Plenumu'nda da, kendisi ve Politbüro'daki destekçileri Birinci Sekreterlerin iç düşmanlar hakkındaki endişelerini küçümsemişlerdi. Ancak Jukov'un da belirttiği üzere, durum "yavaşça, ancak geri dönüşü zor bir şekilde [Stalin'in] kontrolünden çıkıyordu" (Stalin, "Vıstuplenye"; Jukov, *İnoy* Ch. 16, *passim*; 411).

80. Haziran 1937'deki Merkez Komitesi Plenumu[132] oturumu toplam-

[131] Bu komplolar, geçmişte NKVD soruşturmacıları, bugün de Rus tarihçiler tarafından *klubok* ya da "arapsaçı" olarak adlandırılıyorlar.

[132] Haziran 1937 Plenumu'na ait henüz hiçbir kayıt yayınlanmadı. Bazı yazarlar bu toplantıda hiçbir kaydın tutulmadığını iddia ediyorlar. Fakat Jukov, başkalarının erişimine açık olmayan kimi arşiv kayıtlarından detaylı bir şekilde alıntı yapıyor.

da yedi MK üye ve aday üyesinin "siyasi olarak güvenilmez" olmaları nedeniyle ihraç edilmeleri önerisiyle başladı ve ardından aynı talep, "ihanet ve aktif karşı devrimci faaliyette bulunmak" sebebiyle 19 üye için daha tekrarlandı. Bu 19 üyenin hepsi NKVD tarafından tutuklanacaktı. Plenum'dan önce Merkez Komitesi'nde yapılan bir anket sonucunda benzeri suçlamalar nedeniyle ihraç edilen 10 üyeyi de (hâlihazırda yargılanmış ve idam edilmiş askeri komutanlar) eklersek, bu, 1 Mayıs öncesinde 120 MK üyesinden 36'sının ihraç edildiği anlamına geliyordu.

81. Yakovlev ve Molotov, Parti liderlerinin özerk Sovyet seçimlerini örgütleme konusundaki başarısızlıklarını eleştirdi. Molotov, eğer bugünün koşullarının dayattığı görevler için hazır değillerse, gerektiğinde şanlı devrimcilerin dahi görevlerinden çekilmeleri gerektiğini vurguladı. Sovyet çalışanlarının "ikinci sınıf emekçiler" olmadıklarını dile getirdi. Açık ki aslında Partili liderleri, onlara böyle bir muamelede bulunuyorlardı.

82. Yakovlev, Birinci Sekreterlerin Parti görevleri için kapalı oy usulü seçim düzenleme konusundaki başarısızlıklarını ve bunun yerine görevlendirme yolunu ("atama") tercih ettikleri gerçeğini ortaya döktü ve onları eleştirdi. Sovyetlere delege olarak gelen Parti üyelerinin, Sovyetler haricinde kalan Parti grupları altında disipline edilmemeleri ve onlara kime oy vereceklerinin söylenmemesi gerektiğine vurgu yaptı. Onlara Parti'deki üstleri, örneğin Birinci Sekreterler tarafından kime oy verecekleri konusunda telkin yapılmaması gerekiyordu. Sekreterlerinden bağımsız olmalıydılar. Ayrıca Yakovlev oldukça sert ifadelerle "çürüyen ya da bürokratikleşen kadroların yerine oldukça zengin olan yeni kadro birikiminden kişilerin istihdam edilmesi" ihtiyacına atıfta bulundu. Tüm bu ifadeler, Birinci Sekreterlere karşı açıktan bir saldırı yürütüldüğü anlamına geliyordu (Jukov, *İnoy* 424-7; *Tayny*, 39-40, arşiv belgelerinden alıntı).

83. Sonunda Anayasa metni oluşturulmuştu ve ilk seçim tarihi 12 Aralık 1937 olarak belirlendi. Stalin liderliği yine bürokrasiyle mücadele etmenin ve kitlelerle bağ tesis etmenin faydaları üzerinde durdu. Ancak, tekrar etmek gerekirse, tüm bunları daha önce eşi benzeri görülmemiş bir partiden ihraç etme süreci -19'u doğrudan ihanet ve karşı devrimle

suçlanan 26 MK üyesinin ihracı- izledi (Jukov, *İnoy* 430).

84. Belki de süreç hakkında en açıklayıcı olan, Stalin'in Jukov tarafından alıntılanılan şu ifadesidir:

> Tartışmanın sonunda, ne zaman ki konu daha tarafsız bir oy sayımı yöntemi bulma meselesine geldi, [Stalin] Batı'da, çok partili sistem sayesinde, böyle bir problemin olmadığına dikkat çekti. Bunun hemen ardından, bu türden bir toplantıda kulağa oldukça yabancı gelen bir cümle sarf etti: "Bizim farklı siyasi partilerimiz yok. Şanslıyız ya da belki de *şanssızız. Bizim yalnızca tek bir partimiz var*" [Jukov'un vurgusu]. Ardından, yalnızca geçici bir önlem olarak, seçimlerin tarafsız bir gözlemi için *Bolşevik Parti haricinde* var olan tüm toplumsal örgütlerden temsilciler kullanmayı önerdi... Parti otokrasisine ciddi bir meydan okumaydı bu (Jukov, *İnoy* 430-1; vurgular sonradan eklenmiştir; *Tayniy* 38).

85. Bolşevik Parti ciddi bir kriz halindeydi ve olayların sessiz sakin gelişmesini beklemek imkânsızdı. Demokratik bir seçimin kurallarının -gizli, evrensel ve çekişmeli- işlemesi için hazırlık yapılabilecek en kötü havaydı. Stalin'in Sovyet devletinde ve Bolşevik Parti'nin devletteki rolünde reform yapma planları suya düşmüştü.

86. Plenum'un ardından, Batı Sibirya (Bir Rus cumhuriyeti bölgesi) Krayı'nın Sekreteri Robert Eyhe, Stalin'le özel bir görüşme yaptı. Ardından birçok Birinci Sekreter kendisiyle görüştü. Büyük bir ihtimalle sonrasında kendilerine hemen tahsis edilecek olan o büyük yetkiyi talep etmişlerdi: Kendi bölgelerinde Sovyet hükümetine karşı düzenlenen komploların ortaya çıkarılması için "troykalar", yani üç görevliden oluşan grupların inşa edilmesi yetkisi.[133] Bu troykalar, kişiye herhangi bir temyiz hakkı vermeden infaz yetkisine sahipti. Bu süreçte yalnız, troykalar tarafından kurşuna dizilicek ya da hapse atılacak şahıs sayısı hakkında sayısal limitler belirlenmişti. Bu limitlere gelindiğinde, Birinci

[133] Eyhe'nin Parti liderliği yaptığı Batı Sibirya bölgesinde bir "troyka" kurulmasını talep eden talimatname bugün de varlığını koruyor. Henüz Eyhe'nin talebine ait bir belge ortaya çıkmadı. Kendisi bu türden bir talebi yazılı ya da sözel olarak yapmış olabilir. Bkz. Jukov, "Repressiy" 23, n. 60; Getty, "Excesses" 127, n. 64.

Sekreterler daha yüksek limitler belirleme hakkına sahiplerdi. Jukov, Eyhe'nin Birinci Sekreterler tarafından oluşturulmuş enformel bir grup adına hareket ediyor olabileceğini düşünüyor (Getty, "Excesses" 129; Jukov, *İnoy* 435).

87. Troykalar tarafından düzenlenen bu gaddar mahkemelerin hedefinde kimler vardı? Jukov, bunların, oy kullanma hakkı da dâhil vatandaşlık hakları yakın dönemde kendilerine iade edilen ve oyları büyük ihtimalle Birinci Sekreterlerin iktidarlarının sürdürülebilirliğini oldukça zora sokacak olan kişiler, yani *lişenstsiy* olduğunu düşünüyor. Jukov, gerçek komploların olduğunu büyük ölçüde yok sayıyor. Ancak yakın dönemde Rusya'da yayınlanan arşiv belgeleri, en azından merkezi liderliğin eline, yapılan itiraf kayıtları da dâhil olmak üzere komplolar hakkında oldukça inanılır polis raporları geçtiğini gösteriyor. Stalin ve Moskova'daki diğerlerinin bu komploların gerçek olduklarına inandıkları kesin. Bu noktada Jukov'un aksine, benim tahminim, iddia olunan bu komploların en azından bazılarının gerçekten var oldukları ve Birinci Sekreterlerin de böyle düşündükleri yönünde (Jukov, *KP*, 13 Kasım 2002; *İnoy*, Ch. 18; "Repressiy" 23; *Lubyanka* B).

88. Bu konu hakkında başka bir hipotez de ne türden olursa olsun herhangi bir muhalefet hareketine geçmişte ya da o anda dâhil olmuş olan birisinin düşman olarak görüldüğü ve bu kişinin tutuklanmasının ve -üyelerinden birisinin mutlaka bir troykaya bağlı olduğu- NKVD tarafından sorgulanmasının yüksek bir olasılık olduğudur. Bir başka grubu da açık bir şekilde Sovyet sisteminin tümüne karşı güvensizlik ya da nefret duyanlar oluşturmaktadır. Thurston, bu türden insanların genel olarak anında tutuklandıklarına dair kanıtlar sunuyor. Öte yandan yalnızca özellikle değerlendirme amacıyla düzenlenen toplantılar esnasında yerel Parti liderlerine eleştiri getirenlerin tutuklanmadıkları, buna karşın eleştirilen partililerin, bunlar Parti Lideri *dahi olsalar*, bazen tutuklanabildikleri biliniyor (Thurston, 94-5).

89. Bu durumda, komploların Stalin'in paranoyak kafasının içinde gezinen hayaletler olduğunu iddia edenlerin aksine –ya da daha da kötüsü, Stalin'in megalomanyak iktidarını güçlendirmek için uydurulan yalanlar

olduğunu söyleyenlerin aksine- gerçek olduğunu gösteren birçok kanıt bulunuyor. Sonraları SSCB'den çıkmayı becerebilen komplocuların anlattıkları, bu kanıtları destekliyor. Bu komplolar hakkındaki polis belgelerinin hacmi dahi, ki bugüne kadar yalnızca bu toplamın çok küçük bir kısmı yayınlandı, bütün komploların aslında uydurulmuş olduklarına dair tezin aksini gösteren güçlü bir kanıt. Ayrıca Stalin'in bu belgeler üzerine aldığı notlar, kendisinin de bu tertiplerin gerçek olduğuna inandığını gösteriyor (Getty, "Excesses" 131-4; *Lubyanka* B).

90. Getty bu umutsuz çelişkiyi şöyle özetliyor:

> Stalin, çekişmeli seçim meselesinden vazgeçmek istemiyordu. Hiç süphe yok ki 2 Temmuz 1937'de *Pravda*'da yayınlanan çekişmeli, evrensel ve kapalı oya dayalı yeni seçim kuralları bölge sekreterlerini hayal kırıklığına uğrattı. Ancak Stalin bir orta yol önermişti. Seçim yasasının yayınlandığı gün Politbüro, yerel liderlerin şikayette bulundukları meseleler hakkında geniş bir operasyon başlatılmasını onayladı ve aynı gün Stalin, kulak [*lişentsiy*– GF] operasyonu talimatını verdiği telgrafını bölge parti liderlerine yolladı. Hal böyle olunca, Stalin'in yerel parti liderlerine seçim yapmaları karşılığında, kendilerine yüzlerce ya da binlerce "tehlikeli unsuru" öldürme ya da sürgüne gönderme hakkını tanıdığı sonucuna varmak kaçınılmaz oluyor ("Excesses" 126).

91. Tasfiyelerin, yargısız infazların ve sürgünlerin tarihi ne olursa olsun, Stalin'in kendisi çekişmeli seçimler için ön koşulları *hazır ettiklerine* inanıyor gibi gözüküyor. Ancak gerçekte, bu yapılanların tümü, böylesi bir seçimin gerçekleşmesini sabote ediyor.

92. Politbüro, ilk başta *beş gün* içerisinde tamamlanmasını isteyerek baskı kampanyasını sınırlandırmaya çalıştı. Bir şey onları, NKVD'nin bu dönemi *dört aya* (5-15 Ağustos'tan 5 Ağustos-15 Aralık'a kadar) çıkarmasına izin vermek konusunda ikna etti ya da zorladı. Bunun nedeni, çok sayıda insanın tutuklanmış olması mıydı? Parti'nin geniş bir yelpazede komplolarla ve bu anlamda çok büyük bir iç tehditle karşı karşıya kaldığına dair olan inanç mıydı? Bu kitlesel baskının neden ve nasıl bu yönde geliştiği hakkındaki detayları bilmiyoruz.

93. Bu dönem tam da seçim kampanyalarının yapılması planlanan dönemdi. Politbüro, her ne kadar çekişmeli seçimlere yönelik, seçmenlerin tercihlerini nasıl belirtecekleri, görevlilerin seçimlerin düzgün gerçekleşmesini nasıl sağlayacakları gibi hazırlıklarını sürdürüyorduysa da, yerel yetkililer baskıyı kontrol etmeye devam ediyorlardı. Parti'ye –ya da aslında kendilerine- dönük, elbette varsa, hangi muhalefetin "sadık" kabul edilip hangisinin edilmeyeceğine ya da neyin bir muhalifi baskılanmaya ve hapse ya da ölüme götüreceğine kendileri karar veriyorlardı (Getty, "Excesses," *passim.*; Jukov, *İnoy* 435).

94. Birincil belgeler, Stalin ve merkez Politbüro liderliğinin Sovyet karşıtı komploculların aktif olduklarını ve kendileriyle ilgili bir şeyler yapılması gerektiğine inandıklarını gösteriyor. Şubat-Mart Plenumu'nda bölgesel Parti liderlerinin dile getirdikleri de buydu. Aynı zamanda Stalin liderliği bu tehlikeyi en aza indirgemeli ve ilgiyi tekrar Anayasa'ya, yeni seçim hazırlıklarına ve "bürokratikleşmiş" eski liderliği yenisiyle değiştirme hedeflerine döndürmeliydi.

95. Haziran Plenumu'nda, Birinci Sekreterler aslında şunu söyleyebilecek bir durumdaydılar: "Biz size bunu daha önce söyledik. Biz haklıydık ve siz hatalıydınız. Ayrıca, biz hâlâ haklıyız. Tehlikeli komplocular halen epeyce aktifler ve Sovyet hükümetine karşı ayaklanmalarını hızlandırmak için seçim kampanyalarını kullanmaya hazırlar." Durum gerçekten böyle miydi? Olabilir. Ancak kesinkes emin olamayız.

96. Stalin ve merkez liderliğin bu komploların nasıl olup da sayıca arttıkları konusunda hiçbir fikirleri yoktu. Nazi Almanyası ya da faşist Japonya'nın neler yapacağını bilmiyorlardı. 2 Haziran'da Stalin, genişletilmiş Askeri Sovyet toplantısında, Tuhaçevskiy grubunun, Kızıl Ordu'nun harekat planını Alman Genelkurmayı'na verdiğini söyledi. Faşist İtalya ve Nazi Almanyası'na askeri bir işbirliğiyle (Mihver devletleri) bağlı olan ve siyasi bir antikomünist işbirliğinin üyesi ("Komintern Karşıtı Anlaşma" - esasen Sovyet karşıtı anlaşma) Japonların da elinde bu planın olduğuna şüphe yoktu.

97. Stalin, askeri liderlere kumpasçıların SSCB'yi, "yeni bir İspanya" yapmak istediklerini söyledi. Bu, şu anlama geliyordu: İşgalci faşist bir

orduyla beraber içeride örgütlenmiş bir Beşinci Kol. Bu dehşet uyandıran tehlike karşısında, Sovyet liderliği acımasız bir kararlılıkla durmayı aklına koymuştu (Stalin, "Vıstuplenye").

98. Aynı zamanda birçok kanıt merkez liderliğin (Stalin) hem Birinci Sekreterler tarafından talep edilmiş "troyka" baskılarını kontrol altına almak hem de yeni Anayasa'nın kapalı ve çekişmeli seçim kanununu uygulamaya devam etmek istediğini gösteriyor. 5-11 Temmuz arasında, Birinci Sekreterler Eyhe'nin önderliğinde kimleri durdurmak istediklerini kesinkes belirttiler. İdam yoluyla (Birinci Kategori) ya da hapse atma yoluyla (İkinci Kategori). Ancak 12 Temmuz'da, NKVD Komiser Yardımcısı M.P. Frinovskiy aniden tüm polis ajanslarına acil bir telgraf yolladı: "Eski kulakları baskı altına alma operasyonuna başlamayın. Tekrar ediyorum, başlamayın" (Getty, "Excesses" 127-8).

99. Yerel NKVD şefleri Moskova'ya konferanslar için çağrılmışlardı ve bunun ardından Talimat No. 00447 yayınlandı. Bu epeyce uzun ve ayrıntılı talimatname hem baskı altına alınacakların çeperini genişletti (rahipler, eskiden Sovyet iktidarına karşı gelenler ya da suçlular) hem de bölge sekreterleri tarafından talep edilen "limitleri" ya da sayıları genel olarak azalttı.[134] Tüm bu bocalama, "merkez"le –Stalin ve merkez Politbüro liderliği- bölgelerin Birinci Sekreterleri arasında anlaşmazlıklara ve çatışmalara sebebiyet verdi. Stalin, belli ki duruma hâkim olamıyordu (Order No. 00447; Getty, "Excesses" 126-9).

100. Ekim 1937'deki Merkez Komitesi Plenumu, çekişmeli seçimler hakkındaki planın son defa iptal edilmesine sahne oldu. Birçok adayın üye olduğu bir sandık örneği çoktan çıkarılmıştı. Bunların izine arşivlerde rastlayabiliyoruz.[135] Bunun yerine, Aralık 1937'deki Sovyet seçimleri, %20-25 kadarı parti dışı adaylardan oluşan aday listeleri üzerinden yapıldı –diğer bir deyişle çekişmeye mahal vermeden, bir tür farklılıkların "ittifakı" kurulmuştu. Aslında seçimlerin liste usulü yapılması planlanmamıştı.

[134] Getty, "Excesses", s. 131-134'te bu konu hakkında okuyucuya kimi istatistikler sunuyor. Bkz. Talimatname No.00447.

[135] Örnek oy sandığı için bkz. Jukov; *Inoy*, Şekil 6.

Yalnızca tek tek adaylar oylanacaktı, ki bu çok daha demokratik bir yöntemdi. Jukov, arşivlerde bizzat Molotov'un imzaladığı 11 Ekim saat 18.00 tarihli belgeyi buldu. Bu belge, çekişmeli seçimleri iptal ediyordu. Bu durum, Stalin ve kendisinin Politbüro'daki destekçileri için kaçınılmaz bir geri çekilme anlamına geldi (Jukov, *KP*, 19 Kasım 2002; Jukov, *Tayniy*. 41; *İnoy* 443).

101. Yine Ekim ayındaki Merkez Komitesi Plenumu'nda, kitlesel baskılar karşısındaki ilk protesto gerçekleşti. Bu protestoyu, Kursk Birinci Sekreteri Peskarov yapıyordu:

> "Bunlar [NKVD? Troykalar? - GF] hiç yoktan insanları suçladılar... yasa dışı yollardan ve biz... konuyu MK'ya açınca, *Stalin ve Molotov yoldaşlar bizi çok güçlü bir şekilde desteklediler ve Yüksek Mahkeme ve Savcılık makamından bir ekip gönderdiler...* Öyle göründü ki, bu ekibin üç haftalık çalışması sonucunda 16. Rayoniy'de (bir yönetsel birim – y.n.) kesilen cezaların %56'sı bu ekip tarafından yasa dışı oldukları gerekçesiyle iptal edildi. Ve hatta, bu cezaların %45'inde bir suçun işlendiğini gösteren herhangi bir kanıt dahi bulunamadı" (Jukov, *Tayniy*, 43; vurgular eklenmiştir).

102. 1938 Ocak Plenumu'nda Malenkov, çok sayıda Parti üyesinin ihraç edilmesi ve yine çok fazla vatandaşın, isimlerinin bulunduğu bir liste dahi sunulmadan yalnızca sayı belirtilerek cezalandırılmasını sert bir şekilde eleştirmiştir! Kuybışev'in Birinci Sekreteri Postışev, Politbüro aday üyeliğinden alınmıştır, çünkü kendisi tüm Parti görevlileri arasında "neredeyse tek bir dürüst adamın" dahi olmadığı konusunda ısrarcı olmuştur.

103. Öyle görünüyor ki, özellikle de birçok yerel bölgede NKVD kontrol dışına çıkmıştı. Kuşkusuz Birinci Sekreterler de (Jukov, *KP*, 19 Kasım 2002; *Tayniy*, pp. 47-51; Thurston 101-2; 112). Ancak Politbüro liderliği üzerinde durulması gereken gerçek komplocuların olduğu konusunda halen endişeliydi. Jukov'un belirttiği üzere, Malenkov'un Parti içerisindeki kariyeristleri kitlesel ihraç ve tutuklamalar nedeniyle eleştirdiği konuşmasını, Kaganoviç ve Jdanov'un düşmanlara karşı mücadeleye vurgu yaptıkları ve işlerini "saflık ve cahillik" halinde yapan "dürüst Bolşevikler"

meselesine çok az önem verdikleri konuşmaları izledi.

104. Stalin liderliğinin kontrolü altında olan Pravda, halen Parti'nin ekonomik işlerin doğrudan yönetiminden ayrılması gerektiğini ve parti dışındaki insanların öncü görevlere teşvik edilmesine olan ihtiyacı yazıyordu (Jukov, *Tayny* 51-2). Bu bağlamda, 1937 yılında Moskova'da Parti'nin başındayken 20.000 ismi bilinmeyen kişinin idamı için çağrıda bulunan Nikita Hruşçov, bir ay içerisinde 30.000 kişinin baskılanması için yetki talep ettiği Ukrayna'ya atanmıştı (Jukov, *Tayniy* 64, ve bkz. dipnot 23).

105. Genrih Yagoda'nın NKVD'deki görevini 1936'da devralan Nikolay Yejov, Birinci Sekreterlerle pek bir ittifak halindeymiş gibi gözüküyordu.[136] 1937-38'in kitlesel baskıları onun adıyla öylesine çok anıldı ki o döneme halen "Yejovşçina" deniyor. Yejov, 23 Eylül 1938'de görevinden istifa etmeye ikna edildi[137] ve kendisinin görevini Lavrentiy Beria devraldı.

106. Beria'nın yönetimi döneminde, birçok NKVD görevlisi ve binlerce idam ve sürgünden sorumlu Birinci Sekreter yargılandı ve hemen hemen çoğu, masum insanları idam etmek ve tutuklananlara işkence yapmaktan suçlu bulunarak idam edildi. Bu süreçte işkence yapan polis görevlilerine ait mahkeme tutanaklarının bazıları daha önce yayımlandı. Suçlu bulunan ve bu nedenle ya hapsedilen, sürgüne yollanan ya da kamplara gönderilen birçok kişi serbest kılındı. Denilene göre Beria kendisine bu görevin "Yejovşçina'yı likide etmesi" için verildiğini söylemiş. Stalin, uçak tasarımcısı Yakovlev'e, Yejov'un birçok masum insanı öldürdüğü için idam edildiğini söyledi (*Lubyanka* B, No. 344; 363; 375; Muhin, *Ubiystvo* 637; Yakovlev).

107. Sovyet toplumuna, Sovyet devletine ve Bolşevik Parti'ye tarifsiz bir zarar verilmişti. Bu, elbette uzun zamandır biliniyor. Bugüne kadar tam olarak anlaşılamayan ise, troykalara idamlar ve sürgünler için verilen büyük kotaları, Stalin'in değil Birinci Sekreterlerin belirlemiş olduğudur.

---

[136] 1 Şubat 1956'da, 20. Parti Kongresi'nde yaptığı "Gizli Konuşma"dan dört hafta kadar önce, Hruşçov, Yejov hakkında halen "şüphesiz ki masum, dürüst bir adam" yorumunu yapıyordu. *Reabilitatsiya: Kak Eto Bilo. Mart 1953-Febral 1956* (Moskova, 2000), s. 308.

[137] İstifası, henüz 25 Kasım 1938 tarihine kadar resmi olarak kabul edilmemişti, bkz. Lubyanka B, Sayı 344 ve 364.

Jukov, iki şeyin, verili durumla, kapalı, çekişmeli seçimler tehdidinin birbirleriyle yakın şekilde ilintili olduğuna inanıyor. Ona göre, Merkez Komitesi'nin, Stalin liderliğini, bu çekişmeli seçimleri iptal etmek zorunda bırakmayı başarmış olması, çekişmeli seçim "tehlikesi"nden kurtulunması, kitlesel tutuklamalar ve idamların ana sebebi haline gelmiş olabilir.[138] (Jukov, *KP*)

108. Hiçbir şey, Stalin ve destekçilerinin, yaklaşık yüz binlerce kişinin hayatına mal olan idamlar hakkındaki sorumluluklarını hafifletemez.[139] Eğer bu insanlar idam edilmek yerine hapse atılsalardı, neredeyse hepsi hayatlarını devam ettirebileceklerdi. Birçoğunun davaları yeniden görülecekti ve birçoğu serbest kalacaktı. Ancak bizim bu çalışma kapsamındaki derdimiz şudur: Stalin, Birinci Sekterelerin kendilerine öldürme yetkisi de dahil "troyka" güçleri verilmesi talebine neden teslim oldu? Bu konuda hiçbir bahane olamaz, ama mutlaka kimi sebepler olmalı.

109. Hiçbir devlet, üst düzey askeri kumandanların, bölgesel yönetimlerdeki üst düzey yöneticilerin, gizli polisin ve sınır polisinin başında bulunanların eş zamanlı ihanetine hazırlıklı olamaz.

110. Tüm ülke sathında bağlantıları olan hem mevcut hem eski üst düzey parti liderlerini içeren bir dizi ciddi komplo, henüz açığa çıkarılmıştı. Burada en kaygı verici olan, oldukça üst rütbelerdeki askeri şahsiyetlerin sürece dâhil olmuş olmaları ve gizli askeri planların faşist düşmana ifşa

---

[138] Hruşçov, "20.000 kişinin idamı"nı talep etti. Jukov, *KP* 3 Aralık 02. Hruşçov'un kitlesel ihraçları hakkında Yakovlev'in eleştirisine yukarıda yer verilmektedir. Eyhe, Ekim 1938'de tutuklandı, yargılandı, hüküm giydi ve Şubat 1940'da idam edildi. Hruşçov'a göre, Eyhe'nin itirafı aslında geçersizdi; çünkü itirafta bulunmadan önce kendisine şiddet (ya da işkence) uygulandığını söylemişti. Jukov'un analizi, Eyhe'nin sonunu hazırlayan şeyin gerçek sebebibin 1937-38 dönemindeki kitlesel idamlar olduğuna işaret ediyor. Bkz. Jansen ve Petrov, 91-2. Politbüro ve 1938 Ocak Plenumu, Parti üyelerini birer kurbana çeviren parti sekreterlerine karşı bir mücadele başlattı (*Getty*, Origins 187-8). Eyhe'nin sorgu ve davasının tam metni halen gizli tutulmaktadır. Hruşçov'un "gizli konuşma"sında söylediği yalanların sebebini, dikkatleri kendisinden ve onun takipçisi olan Birinci Sekreterlerin bu süreçteki rolünden uzaklaştırmak oluşturmuştur..

[139] Getty ("Excesses" 132), 236.000 idam izninin "Moskova" tarafından, yani Stalin liderliği tarafından verildiğine dair kanıtlar sunmaktadır. Öte yandan bu sayının %160'ından fazlası, yani 387.000 kişi yerel otoriterler tarafından idam edilmiştir.

edilmesiydi. Askeri komplocuların SSCB'nin her tarafında bağlantıları bulunuyordu. Komplo aynı zamanda, 1934-1936 arasında NKVD'nin başında bulunan ve bu tarihlerden önce de yine aynı kurumun ikinci önemli adamı olan Genrih Yagoda dâhil olmak üzere NKVD'nin üst düzey yöneticilerini de içeriyordu. Komplonun ne denli genişlemiş olduğu ya da kaç kişiyi içerdiği tam olarak bilinemiyordu. En kötüsünden şüphelenmek en tedbirli yoldu.[140]

111. Politbüro ve Stalin'in bizzat kendisi hem Bolşevik Parti'yi hem de Sovyet devletini oluşturan iki büyük hiyerarşinin en üst noktasında duruyorlardı. Ülkede işlerin durumu hakkında bildikleri onlara bağlı olanların kendilerine söylediklerinden ibaretti. Bu süreci takip eden on iki ay boyunca, Birinci Sekreterlerin birçoğuna baskı uyguladılar. Bunların yarıdan çoğu tutuklandı. Bu kişilere yöneltilen en kesin suçlamalar ve sorgu ve dava tutanaklarının büyük kısmı üzerindeki gizlilik ibaresi, bugünün Sovyet sonrası antikomünist Rusyası'nda dahi halen kaldırılmadı. Ancak elimizde, Stalin ve Politbüro'nun içine düştükleri endişeli halin boyutlarına dair bir fikir edinmemizi sağlayacak kadar soruşturma kanıtı bulmaktadır (*Lubyanka* B).

112. Statüsüne ve ülkedeki popülerliğine rağmen, Stalin (her Parti lideri gibi) Merkez Komitesi'nin çoğunluk oyu ile görevden alınabilirdi. Merkez Komitesi üyelerinin genişçe bir kısmı tarafından yapılan aciliyet çağrılarına kulak asmama gibi bir şansı yoktu.

113. Stalin'in Birinci Sekreterlerin demokratik seçim ilkelerine burun kıvırmalarını nasıl da engelleyemediğini göstermek için Jukov, halen yayımlanmamış olan Ekim 1937 Merkez Komitesi Plenumu'nun tutanakla-

[140] 1938 Moskova Mahkemesi'nde, Yagoda, Sovyet hükümetine karşı düzenlenen askeri darbe girişiminin, Maksim Gorkiy ve oğlunun cinayetlerinin ve kimi diğer menfur suçların bir parçası olduğunu itiraf etmiştir. Fakat savcılık makamının kendisine yönelttiği casusluk suçlamasını kesinlikle inkâr eder. Casusluk suçlamasının, Yagoda'nın tutuklanmasının ardından bir yıl geçmesine rağmen sürdürülmüş olması, Sovyet hükümetinin en azından, Yagoda'nın yabancı bir düşmana (Almanya, Japonya, Polonya) kimi bilgiler vermiş olabileceğini düşündüğünü gösteriyor. Gizli polis ve sınır polisini de bünyesinde barındıran İçişleri Bakanlığı'nın başındaki adam olan Yagoda'nın yabancı hükümetlere bilgi vermiş olması, Sovyet güvenliğine ölçülemez bir zarar verdiği anlamına gelirdi.

rında yer alan bir olaya referans vermektedir:

> Krasdonar *kraykomu*'nun [bölgesel komite-GF] Birinci Sekreteri İ. A. Kravtsov, görevdaşlarının birkaç haftadır el altından hâlihazırda neler yaptıklarını detaylı bir şekilde itiraf eden yegâne kişiydi. SSCB Yüksek Sovyeti'ne üyelik için gösterilen adayların seçiminin nasıl da 'geniş liderliğin' çıkarlarına uygun düşen kişiler arasından yapıldığını anlattı.
> Kravtsov dürüst bir şekilde, "Yüksek Sovyet'e kendi adaylarımızı öneriyoruz" dedi. "Kim bu yoldaşlar? Bunlardan sekizi Parti üyesi; ikisi Parti dışından üyeler ya da Komsomol [Komünist Gençlik Örgütü] üyeleri. Bu şekilde Merkez Komitesi'nin taslak kararında yer alan Parti dışı aday yüzdesine uymuş oluyoruz. Meslek bağlamında bu yoldaşlar şöyle ayrılıyorlar: dört Parti emekçisi, iki Sovyet emekçisi, bir kolhoz başkanı, bir biçerdöver sürücüsü, bir traktör sürücüsü, bir yakıt emekçisi...
> Stalin: Bu biçerdöver sürücülerinden başka kim var?
> Kravtsov: Bu on kişi arasında Yokovlev var, *kraykom*un Birinci Sekreteri ve *kray* yürütme komitesinin başkanı.
> Stalin: Kim size böyle yapmanızı tavsiye etti?
> Kravtsov: Bana, burada MK aygıtında böyle yapmam tavsiye edildi yoldaş Stalin.
> Stalin: Kim etti?
> Kravtsov: Biz Merkez Komitesi'nde, *kray* yürütme komitesinin başkanı olarak Simoçkin'i görevlendirdik ve kendisi MK aygıtından onay aldı.
> Stalin: Kimden?
> Kravtsov: Söyleyemem, bilmiyorum.
> Stalin: Söylememen ne yazık. Oysaki böyle yapmanızı size kim söylediyse yanlış söylemiş" (Jukov, *İnoy* 486-7).

114. Şüphesiz tüm Birinci Sekreterler, Kravtsov'un açık bir şekilde dile getirdiği şeyi yapıyorlar, kapalı Sovyet seçimi ilkesini yok sayıyorlardı. Bu ilke hakkında önceki Plenumlar'da bizzat kendileri oy kullanmışlardı; ancak açık ki aslında, buna hiçbir zaman onay vermemişlerdi. Bu durum, Stalin'in bu meseledeki, kendisinin ve merkezi liderliğin iki yıldan fazladır üstünde durdukları Anayasa ve seçim sistemi reformları hakkındaki

nihai yenilgisine işaret ediyor.

115. Demokratik reform bertaraf edilmişti. Eski siyasi sistem, varlığını sürdürüyordu. Stalin'in çekişmeli seçimler hakkındaki planı bir daha geri gelmemek üzere sönümlendi. "Böylece Stalin ve grubunun Sovyetler Birliği politik sistemini reforme etme çabaları tam bir başarısızlıkla sonuçlandı" (Jukov, *İnoy* 491).

116. Jukov'un düşüncesine göre , eğer Stalin Birinci Sekreterlerin olağanüstü "troyka" yetkileri hakkındaki taleplerini reddetseydi, kendisi büyük ihtimalle yerinden edilecek, karşı devrimci olduğu gerekçesiyle tutuklanacak ve idam edilecekti. "... Bugün Stalin 1937 baskısının kurbanları arasında sayılabilirdi ve 'Memorial' ve A. N. Yakovlev'in komisyonu uzun zamandır kendisinin itibarının iade edilmesi için uğraşıyor olabilirdi" (Jukov, *KP*, 16 Kasım 2002).

117. Kasım 1938'de NKVD'nin başına Yejov'un yerine Lavrentiy Beria geçti. "Troykalar" ilga edildiler. Yargısız infazlar son buldu ve korkunç aşırılıkların sorumluları bizzat yargılandılar veya idam edildiler ya da hapse atıldılar.[141] Ancak savaş yaklaşıyordu. Fransız devleti daha önce kabul ettiği Fransız-Sovyet ittifakının zayıf bir halini dahi sürdürmeyi reddetmişti. (Sovyet hükümeti çok daha güçlü bir ittifak talep ediyordu.) Mihver devletleri, Çekoslovakya'yı Hitler'e ve Polonyalı faşistlere hiçbir direnç göstermeden parça parça teslim ettiler. Nazi Almanyası'nın faşist Polonya ile askeri bir ittifakı vardı ve Polonya, SSCB'nin işgal edilmesini amaçlıyordu. Sovyetler'in, kazanılması için ellerinden geleni yaptıkları İspanya İç Savaşı kaybedilmişti. İtalya, Etiyopya'yı işgal etmiş ve Milletler Cemiyeti bu konuda hiçbir şey yapmamıştı. Fransa ve Britanya açık bir şekilde, Doğu Avrupa'nın büyük kısmının desteği de arkasında olan Hitler'i SSCB'yi işgal etmek konusunda yüreklendiriyorlardı (*Lubyanka* B, No. 365; Leibowitz).

118. Japonya, İtalya ve Almanya karşılıklı olarak savunma anlaşmaları imzalamışlar ve "Komintern Karşıtı" bir antlaşma yapmışlardı. Bunların her ikisi de doğrudan SSCB'yi hedef alıyordu. Avrupa sınırındaki bü-

[141] Thurston. İngilizcede var olan en iyi tartışmayı, *Life and Terror*, s. 128 ve sonrasındaki bölümler içinde yapıyor.

tün ülkeler –Polonya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan, Finlandiya, Estonya, Letonya ve Litvanya- faşist tarzdaki askeri diktatörlüklerle yönetiliyorlardı. Hasan Gölü'ne 1938'de Japonya tarafından yapılan bir saldırı, Halkin-Gol'daki Kızıl Ordu birlikleri tarafından geri püskürtülmüştü. Sovyet yaralı ve ölülerinin toplam sayısı yaklaşık 17.000'di ve bunların içerisinde yaklaşık 5.500 ölü bulunuyordu -bu, düşünüldüğünden çok daha büyük bir savaştı. Bu savaş Japonlar açısından belirleyici oldu ve bir daha Sovyetler'e asla bulaşmadılar. Ancak Sovyet hükümetinin bunu önceden bilebilmesinin hiçbir imkânı yoktu (*Rossiya İ SSSR v Voynah*).

119. 1938'den sonra, Stalin hükümeti 1936 Anayasası'nın demokratik seçim sistemini uygulamayı bir daha denemedi. Bu başarısızlık, Stalin liderliği ile Birinci Sekreterler arasında Merkez Komitesi'nde süregelen bir yenişememe halini mi yansıtıyordu? Yoksa bir savaşın yaklaşmakta olduğuna dair tahminler, demokrasinin barış dönemini bekleyeceği anlamına mı geliyordu? Şu ana kadar elimizde olan kanıtlar bu konu hakkında kesin bir sonuca varmamıza yetmiyor.

120. Ancak, ne zaman ki Beria Yejov'un yerine NKVD'nin başına geçti (resmi anlamda Aralık 1938'de, pratikte bundan birkaç hafta önce), sonu gelmeyen bir rehabilitasyon dalgası başladı. Beria, 100.000 kişiyi kamplardan ya da hapishanelerden kurtardı. NKVD'nin adamları, işkence ve yargısız infazdan dolayı yargılandılar (Thurston 128-9).

Ek Bibliyografya

Belgeler

Lubyanka. Stalin I NKVD – NKGB – GUKR "SMERSH". 1939 – Mart 1946. Moskova, 2006.

- Frinovskiy'in 11 Nisan 1939 tarihli itirafı, s. 33-50. http://chss.montclair.edu/english/furr/research/frinovskyeng.html
- Yejov'un 26 Nisan 1939 tarihli itirafı, s. 52-72. http://chss.montclair.edu/english/furr/research/Yejov042639eng.html

Petrov, Nikita, Mark Jansen. *"Stalinskiy pitomets" – Nikolay Yejov.* Moskova: ROSSPEN, 2008, s. 367-379.

- Yejov'un 4 Ağustos 1939 tarihli itirafı. http://chss.montclair.edu/english/furr/research/Yejov080439eng.htm

Makaleler

Furr, Grover ve Vladimir L. Bobrov, "Bukharin's Last Plea: Yet Another Anti-Stalin Falsification." http://chss.montclair.edu/english/furr/research/bukhlastplea.html - Rusçada orijinalinden yapılan çeviri. Orijinali *Aktualnaya İstoriya*'da Şubat 2009'da yayınlandı. URL: http://actualhistory.ru/bukharin_last_plea

Furr, Grover ve Vladimir L. Bobrov, "Nikolai Bukharin's First Statement of Confession in the Lubyanka" , İngilizce tercümesi için bkz. *Cultural Logic* 2007 - http://clogic.eserver.org/2007/Furr_Bobrov.pdf

Furr, Grover ve Vladimir L. Bobrov, "Pervye priznatelnye pokazaniya N. İ. Buharina na Lubyanke." *Klio* No. 1 (2007). http://chss.montclair.edu/english/furr/research/furrnbobrov_klio0107.pdf

Furr, Grover ve Vladimir L. Bobrov, ed. "Liçnye pokazaniya N. Buharina." *Klio* (St. Petersburg), No. 1 (2007).http://chss.montclair.edu/english/furr/research/furrnbobrov_klio0107.pdf

Furr, Grover. "Evidence of Leon Trotsky's Collaboration with Germany and Japan." *Cultural Logic* , 2009. http://clogic.eserver.org/2009/Furr.pdf

Holmström, Sven-Eric. "New Evidence Concerning the 'Hotel Bristol'

Question in the First Moscow Trial of 1936". *Cultural Logic* 2008. URL: http://clogic.eserver.org/2008/Holmstrom.pdf

Kitaplar

Furr ('Ferr'), Grover *Antistalinskaya podlost'* ("Anti-Stalin Villanies"). Moskova: Algoritm, 2007. URL: http://www.algoritm-kniga.ru/ferr-g.-antistalinskaya-podlost.html. Bu mülakatın kısa bir özeti için bkz. "The Sixty-One Untruths of Nikita Khrushchev" (Grover Furr'le mülakat). http://chss.montclair.edu/english/furr/research/litrossiainterv0608_eng.html (orijinali için bkz. http://www.litrossia.ru/article.php?article=3003)

Pavliyukov, Aleksey. *Yejov*. Moskova: Zaharov, 2007.

Ek Notlar

Yuri Jukov'un Çalışması Hakkında Not:

Bugüne kadar Jukov'un tezine karşı tek bir kapsamlı saldırı geldi. Bu da Prof. Irina V. Pavlova'ya ait, "1937: Vıboriy kak mistifikatsiya, terror kak realnost'," *Voprosiy İstoriy* 10, 2003 s. 19-36, künyeli çalışmadır. Pavlova keskin bir antikomünisttir, "totalitarizm" ekolündendir. Komünizme olan düşmanlığı tarih çalışmalarına gölge düşürmektedir. Örneğin, Getty'nin itibarını zedelemek amacıyla yalan söylemiştir. Pavlova, tarih değil propaganda yazar.

Pavlova yalnızca Jukov'un *KP*'deki makalelerine atıfta bulunur. Bu çalışmasını, *İnoy Stalin*'in yayınlanmasından önce yapmıştır. Pavlova'nın eleştirisi, Moskova Mahkemeleri'yle Tuhaçevskiy ve diğerleri hakkındaki davaların hepsinin çevrilmiş dolaplar ve aynı zamanda anayasa ve seçim kampanyalarının hepsinin baskıyı "örtmek" amacıyla yapılmış bilinçli faaliyetler olduğu iddialarına dayanır.

Pavlova aynı zamanda, Yüksek Sovyet'in 1936'da gerçek bir siyasi gücünün olmadığını iddia eder. Ona göre, çekişmeli seçimler yapılsa bile bu durum, kuruma hiçbir güç vermeyecekti. Eğer Pavlova "güç" kavramından, Bolşevik Parti'yi SSCB'deki baskın pozisyonundan alaşağı edilmesini ve sosyalizmin sonlandırılmasını kastediyorsa, bu konuda şüphesiz haklı. Elbette Stalin, anayasal araçlarla bir tür karşı devrim yapılmasına

izin verilmesini amaçlamıyordu. Bu zaten hiçbir demokratik ülkede de böyle değildir. Ancak eğer "güç" kavramından, devlet politikalarını etkilemek, kimi özel sosyal politikalar hakkında ve Bolşevik Parti üzerinde sınırlı bir baskı kurmak kast ediliyorsa –bu da burjuva demokrasilerinde seçimlerle belirlenen bir güç biçimidir- bu durumda haklı olma ihtimali pek bulunmuyor.

Yuri Muhin'in Çalışması *Ubiystvo Stalina i Beriya* Hakkında Not

Muhin'in bu kitabı, kitabın sonuçlarına sempati beslemeyenler tarafından, kitaptaki iddiaların Yahudi aleyhtarı bir anlam içerebilecekleri gerekçesiyle çoğunlukla görmezden gelinir. Muhin'in bu kitapta Yahudi aleyhtarlığına karşı çıkan beyanlarda bulunduğunu da söylememiz gerekli. Elinizdeki bu makale, Yahudi aleyhtarlığı yapıldığı iddia edilen kısımların hiçbirine dayanmıyor.

Muhin aynı zamanda bu kitabında yer almayan kimi konularda da ilginç tutumlar alıyor. Bu çalışmalarını da kendi makalemde kullanmıyorum.

Antikomünist araştırmacılar için de benzeri bir şey geçerli. Antikomünist önyargılara sahip olmaları onların hiçbir zaman doğru bir tespit yapmadıkları ya da yapamayacakları anlamına gelmiyor. Antikomünizmle Yahudi aleyhtarlığı arasında normal şartlarda yakın bir ilişki vardır. Ne bir komünist ne de bir Yahudi olan Muhin, her ikisine karşı da kimi düşmanlıklar besler. Ancak kendisi ne alışılagelmiş bir antikomünist, ne de alışılagelmiş bir Yahudi aleyhtarıdır.

Muhin'in, birincil ve ikincil kaynaklar üzerinden yaptığı analiz çoğunlukla oldukça keskindir ve bu analizleri ne zaman faydalı bulsam, onlara çalışmalarımda yer veririm. Doğal olarak, Muhin'in faydalı olduğunu düşündüğüm analizlerini alıntılamam, yazarın diğer analizlerine de katıldığım anlamına gelmiyor. Ne de Muhin, kendisinin çalışmasından türlü şekillerde faydalanmamdan sorumlu tutulabilir.

Bu makalede, arşivlerde çalışanların erişimine açık olan birincil kaynaklar hariç, Muhin ve diğer araştırmacılara yaptığım her atıfın kaynağını kontrol ettim.

Bibliyografya

(İnternette erişilebilir olduğunu fark ettiğim metinlerin URL adreslerini de bibliyografyaya ekledim - GF.)

Alihanov, Sergey. "Bagaj na briçke." *Kontinent.* URL: <http://www.kontinent.org/art_view.asp?id=2020>.

Beria: Konets Karery. Moscova: İzd. Politiçeskoy Literaturiy, 1991.

Beria, Lavrentiy. Stalin'in cenazesinde yapılan konuşma. URL: <http://leader.h1.ru/beria.htm>. Muhin, *Komsomolskaya Pravda*, No. 59, 1953, s. 1-3 (Ubiystvo, 282 künyeli yayında orijinal yayına atıfta bulunuyor. Benim bu verisyonu görme şasım olmadı, ama Muhin'in buradan alıntıladığı kısımlar, burada URL adresi verilen versiyonla uyuşuyor.) "Beria, Speech" ["Beria, Nutuk"] olarak geçiyor.

Beria, Sergo. *Moy Otets Lavrentiy Beria.* Orij. ed. Moskova: Sovremennik, 1994. URL: <http://www.duel.ru/publish/beria/beria.html>.

Bivens, Matt, ve Jonas Bernstein. "Part 2: The Russia You Never Met."*Johnson's Russia List* #3068, 24 Şubat 1999. URL: <http://www.cdi.org/russia/johnson/3068.html>.

Brandenberger, David. "Stalin, the Leningrad Affair, and the Limits of Postwar Russocentrism," *Russian Review* 63 (2004), 241-255.

1924 Anayasası: Rusçada, URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1924.htm>. İngilizce versiyonu için bkz. Rex A. Wade ed. *Documents of Soviet History, vol. 3 Lenin's Heirs 1923-1925.* Gulf Breeze, Fl.: Academic International Press, 1995; URL: <http://users.cyberone.com.au/myers/ussr1924.html> (burada çok fazla tarama hatası bulunuyor).

1936 Anayasası: Rusça'da, URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm>. İngilizce versiyonu için bkz. URL: <http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/1936toc.html>.

Çuyev, Feliks. Molotov. Poluderjavniy Vlastelin. Moskova: OLMA-Press, 2000.

Dimitrov, Georgi. *The Diary of Georgi Dimitrov 1933-1949*, ed. & giriş Ivo Banac. New Haven, CT: Yale University Press, 2003.

Dobriyuha, Nikolay. "Za Çto Lavrentiy Beria Vışel iz Doveria."*İzvestiya*

Nauka. 26 Şubat 2004. URL: <http://www.inauka.ru/history/article38205.html>.

"Fragmentiy stenogramiy dekabrskogo plenuma TsK VKP(b) 1936 goda" (Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi Aralık 1936 Plenumu Tutanaklarından Bölümler, 1936), *Voprosiy İstoriy* No. 1, 1995, 3-22.

Genrih Yagoda. Narkom Vnutrennih Del SSSR. Sbornik dokumentov. Kazan, 1997.

Getty, J. Arch."'Excesses are not permitted: Mass Terror and Stalinist Governance in the Late 1930s."*The Russian Review* 61 (Ocak 2002), 113-138.

- - - ,*Origins of the Great Purges. The Soviet Communist Party Reconsidered, 1933-1938*. London & New York: Cambridge Univ. Press, 1985.

- - - ,"State and Society Under Stalin: Constitutions and Elections in the 1930s."*Slavic Review* 50, 1 (Spring 1991), 18-35.

Getty, J. Arch, and Oleg V. Naumov. *The Road to Terror: Stalin and the Self-Destruction of the Bolsheviks, 1932-1939*. New Haven: Yale U.P, 1999.

İlizarov, B.C. "Stalin. Ştrihi k portretu na fone ego biblioteki i arhiva."*Novaya i Noveyşaya İstoriya*, N. 3-4, 2000. URL: <http://vivovoco.nns.ru/VV/PAPERS/ECCE/STALIB.HTM>.

Jansen, Mark, and Nikita Petrov, *Stalin's Loyal Executioner: People's Commissar Nikolay Yejov 1895-1940*. Stanford: Stanford U.P., 2002. URL: <http://www-hoover.stanford.edu/publications/books/Yejov.html>.

Haustov, V. N, V. P. Naumov, N. C. Plotnikova, eds, *Lubyanka: Stalin i Glavnoye Upravleniye Gosbezopasnosti NKVD. 1937-1938*. Moskova: "Materik", 2004. ("*Lubyanka*" olarak geçiyor).

Hinşteyn, Aleksandr. "Proşchay, Beria!" (Beria'nın dava materyallerinin "Çalınması" olayı) *Moskovskiy Komsomolets*, 9 Ocak 2003. Şu adresten alındı, URL: <http://nadzor.pk.ru/articles/showart.php?id=8579>; orijinali ile karşılatırması için bkz. URL: <http://www.mk.ru/newshop/bask.asp?artid=59319>.

Hlıstalov, Eduard. "Predateli s marşalskimi zvezdami,"*Literaturnaya Rossiya*, No. 12, 28 Mart 2003 and No. 13, 4 Nisan 2003. URL: <http://www.litrossia.ru/litrossia/viewitem?item_id=18376> ve <http://www.litrossia.ru/litrossia/viewitem?item_id=18394>. Tekrar basımı için bkz. URL: <http://www.hrono.ru/text/2003/hly_predat.html>.

Hruşçov'un 'Gizli Konuşması' çok yerde yayımlandı; Ben, *İzvestiya TsK. KPSS* No.3, 1989'da bulunan baskısını kullanıyorum. URL: <http://www.zvenigorod.ru/library/history/cccpsun/1989/3/128.htm>.

Kirilina, Alla. *Neizvestnyi Kirov*. StP & Moskova: "Neva"/ OLMA-Press, 2001. (Daha eski bir kitap olan *Rikoşet*'ten kısımlar içeriyor.)

Kokurin, A. İ. ve Pojalov, A. İ. "'Novyi Kurs L.P. Beria", *İstoriçeskiy Arhiv* 4 (1996), 132-164.

Knight, Amy. *Beria: Stalin's First Lieutenant*. Princeton: Princeton University Press, 1993.

Lavrentiy Beria. 1953. Stenograma yulskogo plenuma TsK KPSS İ drugie dokumentiy. Ed. V. Naumov, Y. Sigaçov. Moskova: Mejdunarodniy Fond "Demokratiya," 1999. "*Beria*" olarak geçiyor.

Leibowitz, Clement. *The Chamberlain-Hitler Deal*. Edmonton:Editions Duval, 1993.

Lubyanka. Stalin İ VChK GPU OGPU NKVD. Yanvar' 1922-dekabr' 1936. Documentiy. Moskova: 'Materik', 2003. ("*Lubyanka* A" olarak geçiyor).

Lubyanka. Stalin İ Glavnoye Upravleniye Gosbezopasnosti NKVD 1937-1938. Moskova: 'Materik', 2004. ("*Lubyanka* B" olarak geçiyor).

McNeal, Robert. "Trotsky's Interpretation of Stalin."*Canadian Slavonic Papers* 3 (1961), 87-97.

Medvedev, Roy. Medvedev, *Let History Judge: The Origins and Consequences of Stalinism*. New York: Knopf, 1971.

- - -, "Liçnaya biblioteka 'Korifeia vseh nauk'."*Vestnik RAN*. No. 3 (2001), 264-7. URL: <http://russcience.euro.ru/biblio/med01vr.htm>.

Medvedev, Jores. "Sekretniy naslednik Stalina."*Ural* (Yekaterinburg). 1999, No. 7. URL: <http://www.art.uralinfo.ru/LITERAT/Ural/Ural_7_99/Ural_07_99_09.htm>.

Muhin, Y. *Ubiystvo Stalina i Beria.* Moscova: Krımskiy Most-9D, 2003.

Nekrasov, V. F. *Beriya: Konets Karery.* Moscova: Politizdat, 1991.

Nevejin, V. A. *Zastolnye Reçi Stalina. Dokumentiy i Materialiy.* [Stalin's Table Talk] Moskova: AIRO-XX; St. Petersburg: Bulanin, 2003.

O'Meara, Kelly Patricia. "Looting Russia's Free Market."*Insight*, 2002. URL: <http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1571/is_32_18/ai_91210681>.

Order No. 00447: *Lubyanka* B , No. 151, 273-281; aynı zamanda bkz. URL: <http://www.memorial.krsk.ru/DOKUMENT/USSR/370730.htm>.

Pavlova, İrina V. "1937: vıboriy kak mistifikatsiya, terror kak realnost'."*Voprosiy İstoriy.* No. 10, 2003, s. 19-37.

Politburo TsK VKP(b) i Sovyet Ministrov SSSR 1945-1953. Ed. Hlevniyuk, O. ve diğ. Moskova: ROSSPEN, 2002.

Pıjikov, Aleksandr. "Leningradskaya gruppa: put vo vlasti (1946-1949)", *Svobodnaya Mısl* 3 (2001), 89-104.

Rossiya İ SSSR v voynah XX veka. Poteriy voorujennıh sil. Statistiçeskoye issledovaniye. Moskova, 'OLMA-Press', 2001. Aynı zamanda bkz. URL: <http://www.soldat.ru/doc/casualties/book/>.

Simonov, Konstantin. *Glazami çeloveka moego pokoleniya. Razmışleniya o İ. V. Staline.* Moskova: Novosti, 1988.

Stalin, Yosif. "Vıstupleniye İ. V. Stalina na Rasşirennom Zasedaniy Voennogo Sovyeta pri Narkome Oboroniy," *İstoçnik* 3 (1994), 72-88. Çok az farklılıklar içeren bir versiyonu için bkz. *Lubyanka*, No. 92, 202-209.

---, "On the Draft of the Constitution of the USSR." Rusça, *Collected* Works, vol. 14. URL: <http://stalin1.boom.ru/14-21.txt>; İngilizce için bkz. J. V. Stalin, *Problems of Leninism.* Foreign Languages Press, Pekin 1976, 795-834, URL:<http://ptb.lashout.net/marx2mao/Stalin/SC36.html>.

---, *The Stalin-Howard Interview.* NY: International Publishers, 1936. URL: <http://stalin1.boom.ru/14-2.htm> (Rusça).

---, Report to 17th Party Congress, January 26, 1934. URL: <http://www.geocities.com/CapitolHill/Parliament/7345/stalin/13-27.htm>

(Rusça); İngilizce baskısı için bkz. J. V. Stalin, *Problems of Leninism.* Foreign Languages Press, Pekin 1976, 671-765; ayrıca bkz. URL: <http://ptb.lashout.net/marx2mao/Stalin/SPC34.html>.

- - -, Zakluçitelnoye slovo na plenume sentralnogo komiteta VKP(b) 5 marta 1937 goda (stenografiçeskiy varyant). URL: <http://www.geocities.com/CapitolHill/Parliament/7345/stalin/14-9.htm>.

- - -, *Zastolniye Reçi Stalina. Dokumentiy i Materialiy.* [Stalin'le Sofra Sohbeti] Moskova: AIRO-XX; St. Petersburg: Bulanin, 2003.

- - -, Reç İ. V. Stalina Na Plenume TsK KPSS 16 Oktiabria 1952 goda. (16 Ekim 1952'deki Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Plenumu'nda yapılan konuşma). Resmi olmayan yayına şu adresten ulaşabilirsiniz, URL: <http://www.kprf.ru/analytics/10828.shtml>.

Starkov, Boris. "Sto Dney Lubyanskogo Marşala,'"*İstoçnik* 4 (1993), 82-90.

Suhomlinov, Andrey. *Kto viy, Lavrentiy Beria? Neyzvestniye stranitsiy ugolovnogo dela.* Moskova: Detektiv-Press, 2004.

Thurston, Robert W. "Fear and Belief in the USSR's 'Great Terror': Response To Arrest, 1935-1939."*Slavic Review* 45 (1986), 213-234.

- - -, "On Desk-Bound Parochialism, Commonsense Perspectives, and Lousy Evidence: A Reply to Robert Conquest."*Slavic Review* 45 (1986), 238-244.

- - -, "Social Dimensions of Stalinist Rule: Humor and Terror in the USSR, 1935-1941."*Journal of Social History* 24, No. 3 (1991) 541-562.

- - -, *Life and Terror in Stalin's Russia.* New Haven: Yale University Press, 1996.

Tragediya Sovyetskoy Derevni. Kollektivizatsiya İ Raskulaçivaniye. Documentiy İ Materialiy. 1927-1939. Tom 3. Konets 1930-1933. Moskova: ROSSPEN, 2001.

Williamson, Anne. "The Rape of Russia." ABD Temsilciler Meclisi Bankacılık ve Finans Komitesi'ne yapılan Tanıklık, 21 Eylül 1999. URL: <http://www.russians.org/williamson_testimony.htm>.

Yakovlev, A.S. *Tsel Jizni. Zapiski Aviakonstruktora.* M. 1973. 20. Bölüm, "Moskva v oborone," URL: <http://militera.lib.ru/memo/russi-

an/yakovlev-as/20.html>.

Zaharov, Aleksandr. "'Prigovor privedyon v ispolneniye.'" *Krasnay Zvezda*, 20 Aralık 2003. URL: <http://www.redstar.ru/2003/12/20_12/6_01.html>.

Jukov, Yuri. *İnoy Stalin. Politiçeskiye reformiy v SSSR v 1933-1937 gg.* Moskova: "Vagrius," 2003.

---, "Yosif Stalin: diktator ili liberal?" *Komsomolskaya Pravda*, 3 Aralık 2002. "Jupel Stalina" serileri hakkında telefonda yapılan bir mülakatın kayıtları. URL: <http://www.kp.ru/daily/22927/9/print/>.

---, "Kultovaya mehanika," *Literaturnaya Gazeta* No. 9, Mart 5-11 2003. URL: <http://www.lgz.ru/archives/html_arch/lg092003/Polosy/art15_1.htm>.

---, "Stalin ne nujdalsiya v partiy vlasti," *Politiçeskiy Jurnal*, Arhiv No 15 (18) 26 Nisan 2004. URL: <http://www.politjournal.ru/index.php?action=Articles&dirid=50&tek=1114&issue=31>.

---, "Repressiy İ Konstitutsiya SSSR 1936 goda." *Voprosiy İstoriy*. 2002, No. 1, s. 3-26.

---, *Tayniy Kremliya: Stalin, Molotov, Beria, Malenkov.* Moskova: Terra-Knijniy Klub, 2000.

---, "Jupel Stalina", *Komsomolskaya Pravda (KP)* , 5, 6, 12, 13, 14, 15, 19, 20 Kasım 2002. Aynı zamanda internette yaygın bir şekilde bulunuyor, örneğin şu adreste, URL: <http://www.x-libri.ru/elib/smi__958/>.

Stalin ve Demokratik Reform Mücadelesi (Bölüm 2)

Savaş Esnasında

1. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Stalin ve kendisinin Politbüro'daki destekçileri, Bolşevik Parti'nin Sovyet devlet yönetimi üzerindeki doğrudan hâkimiyetini sonlandırmak amacıyla bir girişimde bulundular. Bakın bu vakayı Yuri Jukov nasıl tarif ediyor:

> Ocak 1944... savaş esnasında ilk kez Merkez Komitesi Plenumu ve SSCB Yüksek Sovyeti'nin ortaklaşa bir toplantısı düzenlendi. Molotov ve Malenkov, Parti'nin iktidarın doğrudan denetiminden uzak tutulabilmesinin alacağı hukuki biçime dair bir Merkez Komitesi karar taslağı hazırladılar. Buna göre, Parti yalnızca ajitasyon ve propaganda faaliyetleri yürütecekti. Elbette kimse partiyi, bu tür olağan parti işlerinden ve yine partinin bir başka olağan işi olan kadro seçimi süreçlerine katılım işinden alıkoyamazdı. *Ancak bu karar, temelde Parti'nin ekonomiye ve devlet aygıtlarının işleyişine müdahil olmasını yasaklıyordu.* Stalin taslağı okudu. Metindeki altı kelimede değişiklik yaptı ve üzerine "Onaylandı" yazdı. Bundan sonra neler olduğuysa halen gizemini koruyor...
>
> Bu, Parti'yi kararlı bir duruma kavuşturmak ve onu savaş esnasında yerine getirdiği asli görevlerine yönlendirmek için verilen yeni bir çabaydı. Taslak üzerinde beş imza vardı: Molotov, Malenkov, Stalin, Hruşçov, Andreyev. Stenografiyle ilgili bir kayıt bulunmuyor ve bu nedenle diğerlerinin ne yönde oy verdiğini ancak tahmin edebiliyoruz. Ne yazık ki bünyesinde Merkez Komitesi

> Politbürosu'nun dört üyesini barındıran oldukça muktedir Devlet Savunma Komitesi bile verili düzeni değiştiremedi. *Bu durum, bir kez daha Stalin'in hem Stalinistler hem de Antistalinistlerin, kendisine atfettiği güce aslında hiçbir zaman sahip olmadığını gösteriyor* (Jukov, Kultovaya; vurgu eklenmiştir).[142]

2. Parti'nin ekonomi yönetimi ve devletten "ayrıştırılması" işleminin hayata geçirilme sürecinin nasıl planlandığını bilmiyoruz. Büyük ihtimalle devlet aygıtlarına personel istihdamı konusunda yeni bir yöntem tasavvur edilecekti. Peki, tüm bunlar seçimleri 1936 Anayasası'nda belirtildiği şekliyle yapmak anlamına mı geliyordu?

3. Bu soruların yanıtları ne olursa olsun, ağırlıklı olarak Birinci Parti Sekreterlerinden oluşan Merkez Komitesi, Stalin liderliğinin Sovyet sisteminde köklü bir değişiklik yapmaya dair planlarını bir kez daha püskürtmüşe benziyor. Hruşçov "Gizli Konuşma"sında böyle bir Plenumun toplandığını dahi inkâr ediyor! Merkez Komitesi üyelerinin çoğunun bu inkârın bir yalan olduğunu gayet iyi bildiğinin farkında olan Hruşçov'un amacı sekreterlerin iktidarına karşı yöneltilen bu tehlikenin artık resmi olarak "bertaraf edildiği" mesajını vermek olabilir.

Savaşın Ardından

4. Stalin "ikili iktidarın" hem SSCB hem de Bolşevik Parti için ciddi bir sıkıntı yarattığını düşünüyordu. Toplumu gerçekte devlet değil Parti yönetiyordu. Giderek çok daha fazla sayıda Parti görevlisi, üretim süreçlerini yönlendirmek yerine gözetim ve denetimle kontrolü sağladılar.

5. Parti'yi devletin doğrudan kontrolü işinden geri çekmek birçok amaca hizmet edecekti:

- 1936 Anayasası kurumsallaşacak ve Sovyet toplumunun Sovyet devleti ile olan bağları güçlenecekti.
- Devlet kurumlarının işleyişi, gerçek anlamda konularına hakim kişilere teslim edilecekti.
- Parti, özellikle üst düzeylerdeki yozlaşmadan ve yozlaşmış ve asalak

[142] Kararın tam metni için bkz. Jukov, Stalin. Aynı zamanda Jukov'un erken bir değerlendirmesi için bkz. Tayniy 270-276.

kariyeristlerin ellerinden kurtulacaktı.

6. Savaşa dek Politbüro haftada en az iki kere toplandı. Mayıs 1941'de, Halk Komiserleri Konseyi'nin (Sovnarkom) yani SSCB'deki resmi yürütme aygıtının Başkanı olan Molotov'un yerini alan Stalin, resmi anlamda Sovyet devletinin başına geçti.

7. Ancak savaş esnasında SSCB, gerçekte ne bu aygıt ne de Parti tarafından yönetiliyordu. Stalin ve kendisinin üç yakın çalışma arkadaşından oluşan Devlet Savunma Komitesi ülkeyi yönetme işini yerine getiriyordu. Savaş esnasında Merkez Komitesi yalnızca tek bir Plenum topladı. Ayrıca hem savaş esnasında hem de sonrasında Politbüro üyeleri nadiren biraraya geldiler. Pijikov'a göre, "Politbüro, yalnızca pratik sebepler dolayısıyla işlemedi." Sovyet muhalifi Jores Medvedev, Politbüro'nun 1950 yılında yalnızca altı, 1951'de beş ve 1952'de dört defa toplandığını düşünmektedir.[143] Kısacası, gerçekte Stalin Politbüro'yu devleti yönetme işinden almıştı (Pijikov, 100; Medvedev, Sekretnyi).

8. Stalin, kendisine verilen Parti Başkanlığı görevini ihmal etmişe benziyor. Merkez Komitesi Plenumları'nda nadiren yer almaya başlamıştı. 1939-1952 yılları arasındaki 13 yıl boyunca tek bir Parti Kongresi dahi toplanmadı. Savaştan sonra, Stalin, Parti ve hükümet kararlarının altına yalnızca Bakanlar Kurulu (Halk Komiserleri Konseyi) Başkanı olarak imza attı. Parti adına imza atma işini diğer Parti sekreterlerinden birisine, Jdanov ya da Malenkov'a bıraktı (Pijikov 100).

9. Parti'nin yine de güçlü bir otoritesi bulunuyordu. Belki bunun böyle olmasının ana sebebi Stalin'in halen Parti Genel Sekreteri olmasıydı. Savaşın ardından koltuğundan olmayan tek Müttefik lideri oydu. Roosevelt ölmüştü ve 1945'te Churchill seçimleri kaybetmişti. İşçi sınıfı arasında Stalin'in dünya çapında en ünlü ve en saygı duyulan şahsiyet olduğunu söylersek, abartılı olmayacaktır. Öncülüğünü yaptığı komünist hareket yüz milyonlarca insanın umudu haline gelmişti. Faşizm karşısında alınan galibiyet bu umutları daha da çok beslemişti. Stalin'in bir devlet

[143] Arşivlerin başka türlü bir okuması, bu sayıların sırasıyla altı, beş ve beş olabileceğini gösteriyor. Bkz. Hlevniuk O., ve diğerleri (Der.), *Politburo TsK VKP(b) i Sovyet Ministrov SSSR 1945-1953*.Moskova: ROSSPEN, 2002, 428-431.

adamı olarak sahip olduğu o büyük prestij, Parti aygıtının da otoritesini daha yükseklere tırmandırıyordu (Muhin, Ubiystvo 622; 13. Bölüm, *muhtelif*).

10. Stalin'in faaliyetleri, kendisinin halen Parti'nin devlet üzerindeki doğrudan kontrolünü kırmaya çalıştığına işaret ediyor. Ancak bu durum böyle olmuş olsa bile Stalin çok temkinli davranmışa benziyor. Bu temkinliliğin sebepleri şunlar olabilir:

- Parti'ye yersiz bir itimat eksikliği göstermek henüz komünist partilerin iktidara gelemediği diğer ülkeler için kötü bir örnek olacaktı.
- Merkez Komitesi ve *nomenklatura*, tıpkı savaş öncesinde yaptıkları gibi, bu talebe itiraz edeceklerdi.

Bu nedenle, bu amaç hayata geçirilirken olabildiğince sakin olunmalı ve mümkün olduğu kadar az aksama çıkmasına özen gösterilmeliydi (Muhin, Ubiystvo 611).

1947 Parti Programı Taslağı

11. Stalin liderliğinin, demokratikleşme konusunda pek muhtemel ki bizim bilgi sahibi olduğumuzdan çok daha fazla sayıda planı bulunuyordu. Sıkı bir antikomünist ve Stalin karşıtı tarihçi olan Aleksandr Pijikov, 1947 Parti programı taslağından SSCB'de demokrasiyi ve eşitliği ilerletme hedefiyle ilintili oldukça şaşırtıcı alıntılar yapıyor. Bugüne dek kendisinden haberdar olunmayan bu etkileyici plan henüz hiç yayımlanmadı ve belli ki henüz diğer araştırmacıların erişimine de açık değil.

12. Aşağıda Pijikov tarafından alıntılanan kısma aynen yer veriyorum:

> Sosyalist demokrasinin sınıfsız sosyalist bir toplum inşası temelindeki gelişimi giderek proletarya diktatörlüğünü, Sovyet halkı diktatörlüğüne çevirecek. Devlet işlerinin yürütülmesine her geçen gün çok daha fazla sayıda insan katıldıkça, halkın komünist bilinç ve kültürünün ve sosyalist demokrasinin gelişmesiyle beraber, Sovyet halkı diktatörlüğündeki baskı biçimleri de her geçen gün daha da çok azalacak ve baskının yerini kamuoyu etkisi alacak. Devletin siyasi işlevleri ilerici anlamda daralacak ve devlet esasen toplumun iktisadi hayatını düzenleyen bir organa dönüşecek.

Pıjikov henüz yayımlanmamış olan bu belgenin diğer kısımlarını şu şekilde özetliyor:

> Taslak, özellikle Sovyet düzeninde demokrasinin nasıl geliştirileceği hakkındaydı. Bu plan, işçilerin devlet yönetimine ve günlük devlet faaliyetlerine daha yüksek oranlarda dâhil edilmesini, kitlelerin, toplumda kültürel düzeyin düzenli biçimde gelişmesini hedefleyecek sosyal faaliyetlere çekilmesini ve devlet yönetiminin işlevlerinin mümkün olan en fazla şekilde sadeleştirilmesini temel süreçler olarak tanımladı. Pratikte üretici faaliyetle devlet işlerinin yürütülmesine katılımı birleştirmeyi önerdi. Böylece her emekçi, devlet idaresi işine peyderpey katılacaktı. Aynı zamanda plan, halkın yasama faaliyetine doğrudan katılımının da mümkün kılınması fikri üzerinde duruyordu. Bu bağlamda şu meseleler esas addedilmişlerdi:
> a) Toplum ve ekonomi yönetimi alanlarında ve aynı zamanda yaşam koşulları ve kültürel gelişimle ilgili yürütme işinin önemli başlıklarının çoğunda, evrensel oy hakkı ve karar alma süreçlerine katılım hakkını devreye sokmak;
> b) Kitle örgütlerine, Yüksek Sovyet'e yeni yasama önerileri getirme hakkını tanıyarak aşağıdan yasama girişimlerini yaygın hale getirmek;
> c) Hem iç hem de dış politikanın önemli meselelerinde tüm yurttaşlara ve kitle örgütlerine Yüksek Sovyet'e doğrudan önerilerde bulunma hakkının tanındığından emin olmak.

Yöneticilerin seçilmesi ilkesi de ihmal edilmemişti. Parti programı planı, komünizme doğru ilerleme hedefi bağlamında, *devlet aygıtlarında sorumluluk alacak tüm üyelerin seçimle belirlenmesi* ve bir kısım devlet aygıtının işlevlerinin giderek daha fazla derecede bir bütün olarak yalnızca ekonominin denetlenmesi ve gözetiminden sorumlu kurumlar haline dönüştürülmesi meselelerini konu ediniyordu. Bu nedenle de, bağımsız gönüllü örgütlerin mümkün olduğunca gelişkin bir yapıya sahip olmaları önemseniyordu. Toplumsal bilincin komünist dönüşümünün gerçekleştirilmesinde toplumsal görüşün ağırlığının artırılmasına ve sosyalist demokrasi temelinde "sosyalist yurttaşlık", "emeğin yüceltilmesi" ve "Kızıl

Ordu'nun değeri" temalı değerlerin güçlendirilmelerine özel bir önem veriliyordu [Vurgular eklenmiştir, GF].

13. Pıjikov, Jdanov'un Şubat 1947'deki Merkez Komitesi Plenumu'nda planlama komisyonunun çalışmaları hakkında bilgilendirmede bulunduğunu söylüyor. Jdanov, 19.Parti Kongresi'nin 1947 yılının sonunda ya da 1948'de toplanmasını önermiş. Parti konferanslarının yılda bir defa yapılmasına yönelik bir plan sunmuş ve her yıl Merkez Komitesi'nin üye sayısının en az altıda birinin "zorunlu olarak yenilenmesi"ni önermiş. Bu "yenileme", MK üyeliğinde sirkülasyonun sağlanabilmesi durumunda Birinci Sekreterlik ve MK'daki diğer parti liderliği pozisyonlarının çok daha az sabit nitelikte pozisyonlar olacağı ve böylece Parti'nin öncü aygıtında sürekli taze kan dolaşacağı anlamına geliyordu. Bu durum ayrıca, Parti liderlerinin sıradan üyeler tarafından eleştirilebilmesini de kolaylaştıracaktı (Pıjikov 96).

14. Bu cüretli plan Lenin'in değerli çalışması *Devlet ve Devrim*'de dile getirilen "devletin sönümlenmesi" fikirlerinin çoğuyla örtüşüyordu. Sovyet halkının ve onun kitle örgütlerinin tüm yaşamsal devlet kararlarına doğrudan katılımını ve her yıl Merkez Komitesi üyelerinin en az altıda birinin bir Parti Konferansı ile beraber "yenilenmesini" öneren bu Parti planı, hem devlette hem de Parti'nin kendisinde aşağıdan demokrasinin gelişimini hedefliyordu.

15. Ancak bu plan gerçekleşemedi. Sovyet devletini ve Parti'yi demokratikleştirme hakkında daha önce yapılmış olan önerilerde olduğu gibi, bu sefer de sürecin nasıl geliştiğinin detaylarını bilmiyoruz. Plan, büyük ihtimalle Merkez Komitesi Plenumu'nda reddedildi. Öte yandan, 19. Parti Kongresi 1952 yılına kadar ertelendi. Bunun sebebini de bilmiyoruz. Taslak planının içeriği, Merkez Komitesi'nin içinden, örneğin Birinci Sekreterlerden bir muhalefet doğmuş olabileceği ihtimalini barındırıyor.[144]

[144] Pıjikov bu demokratik gayretleri daha ziyade Leningradcılara ve özellikle de Voznesenskiy'e atfediyor. (Bunun için şu makaleye de bkz. "N.A. Voznesenskiy", URL: <http://www.akdi.ru/id/new/ek5.htm>). Her ne kadar Jdanov'un durumu, Phyzikov'un en kapitalist system yanlısı güçlerin –Voznesensky ve onun takipçisi "Leningrad"cılar- en "demokratik" güçler olacağı şeklindeki teorisine uymasa da bu süreçten Jdanov'un da bu plana destek olduğu çıkarımına

19. Parti Kongresi

16. Öyle görünüyor ki Stalin liderliği, Parti'yi Devletin doğrudan kontrolünden uzaklaştırmak için 19. Parti Kongresi'nde ve hemen onun ardından düzenlenen Merkez Komitesi Plenumu'nda son bir çaba sarf etti. Hruşçov'dan başlamak üzere, Parti *nomeklaturası* bu Kongre'ye ait tüm belleği silmek istedi ve bu toplantıda kurulan her şeyi yok etmek için harekete geçti. Brejnev döneminde 18. Parti Kongresi de dâhil olmak üzere o döneme kadar gerçekleşen tüm Parti Kongrelerinin kayıtları yayımlandı. Ancak 19. Kongre'ninki hiçbir zaman yayımlanmadı. Stalin, Kongre'de yalnızca kısa bir konuşma yaptı. Bu konuşma yayımlandı. Ancak Merkez Komitesi Plenumu'nda yaptığı 90 dakikalık konuşmanın birkaç kısa bölümü hariç ne bu konuşmanın tam metni ne de bu toplantının tutanakları yayımlandı.[145]

17. Stalin, Kongre'yi Parti'nin statüsünü ve örgütsel yapısını değiştirmeye davet etti. Bu değişiklikler arasında, şunlar bulunuyordu:

• Parti'nin ismi resmi olarak "Tüm Birlik Komünist Parti (Bolşevik)"den "Sovyetler Birliği Komünist Partisi"ne çevrildi. Bu, dünyadaki diğer komünist partilerin isimleriyle uyum gösteriyordu ve Parti'yi ülkeye bağlıyordu.[146]

---

varılabilir. Ancak yine de bu teori, "Leningradcılar" 1947'ye kadar güçlü kalabildikleri halde neden taslağın bu dönemde benimsenmediğini açıklayamıyor. Ayrıca bu teori kapitalizm yanlılığı ve "tüketim ürünleri" eğilimi (Voznesenkiy'i ünlü kılan tez) ile siyasi demokrasi arasında ne gibi bir bağ tesis edilebileceğini tanıtlamak bir yana, böyle bir bağın varlığını açık bir şekilde gösteremiyor dahi. Son olarak, bu iddialar Stalin'in bu süreci desteklemediğini hiçbir şekilde göstermemektedir.

[145] Jores Medvedev'e göre, Stalin'in şahsi arşivi, ölümünün hemen ardından yok edildi (Medvedev, Sekretnyi). Eğer hal böyleyse o zaman Muhin (*Ubiystvo* 612) gibi bizim de Stalin'in kimi düşüncelerinin ve özellikle de bu iki toplantıda dile getirdiklerinin çok tehlikeli bulunduğunu farz etmemiz akla yatkın görünüyor. Benim bu ve devam eden meseleler hakkındaki analizlerim temelde Muhin (13. Bölüm) ve Medvedev'in çizdiği hattı takip ediyor.

[146] Açık ki bu durum birleştirici bir önlem olarak düşünülmüştü. SSCB'yi oluşturan her bir Cumhuriyet'in kendi Partisi vardı. Ukrayna Komünist Partisi, Gürcistan Komünist Partisi, vb. Kimi Parti liderleri, bu durumun Cumhuriyetler arasında en büyüğü olan, fakat "kendi" Partisi olmayan Rusya'nın aleyhine olduğunu düşündüler. "Leningrad Davası"nda yargılanan ve idam edilen Parti liderlerine karşı yöneltilen en ciddi suçlamalardan birisi bir Rus Partisi kurma planına sahip olmak ve Rusya Cumhuriyeti'nin (SSCB'ninkini değil) başkentini Leningrad'a

• Merkez Komitesi Politbürosu'nun yerini bir "Prezidyum" aldı. Bu isim başka bir organın (Merkez Komitesi) temsilcilerine atıfta bulunuyordu –örneğin, Yüksek Sovyet Prezidyumu'nda olduğu gibi. Aynı zamanda isimden "Siyasi" kelimesi de çıkarılmıştı –sonuçta yalnızca öncü organ değil, tüm Parti siyasi bir örgüttü.

18. Şüphesiz ki bu organın hem Parti'yi hem de devleti değil, yalnızca Parti'yi yönetmesi öneriliyordu. Politbüro karışık üyeliğe sahip bir organdı. Bakanlar Kurulu Başkanını (yani devletin yürütme organının, devletin başını), Parti Genel Sekreterini (Stalin) ve bir ya da iki parti sekreteriyle yine bir ya da iki hükümet bakanını içeriyordu. Politbüro kararları hem hükümet hem de parti için bağlayıcıydılar.

19. Bu nedenle Politbüro'nun ülkedeki ağırlığına kıyasla Prezidyum'un rolü çok daha kısıtlıydı. Devlet başkanı ve Yüksek Sovyet başkanı artık bu organda yer almayacaklarından, Prezidyum yalnızca Komünist Parti'nin öncü aygıtı olacaktı.

20. Başka değişiklikler de yapılmıştı:

• Genel Sekreterlik makamı –bizzat Stalin'in doldurduğu makam– lağvedilmişti. Artık Stalin mevcut 10 Parti sekreterinden yalnızca bir tanesiydi.[147] Bu yeni sekreterlerin hepsi yeni Prezidyum'da da bulunuyorlardı. Prezidyum'un toplamda 25 üyesi ve 11 aday üyesi bulunuyordu. Bu eski Politbüro'nun 9-11 oranından çok daha geniş bir ölçek anlamına geliyordu. Bu genişlikte bir birim olması, Prezidyum'un yürütmeye dair kararların rutin ve seri bir şekilde alındığı bir yer olmasından ziyade, alınan kararların müzakereye dayalı ve geçici oldukları bir organ olacağı anlamına geliyordu.

• Prezidyum üyelerinin çoğunluğunu üst düzey Parti liderlerinin değil, hükümet görevlilerinin oluşturacağı anlaşılıyordu. İleride Hruşçov ve Malenkov, Stalin'in Birinci Prezidyum için önerdiği insanlara dair ne-

taşımayı istemekti. Bu girişimlerin Rusya'yı diğerleri karşısında daha güçlü kılacağı ve Sovyet uluslarını bir araya getirmenin ana ihtiyaç olduğu bir dönemde Büyük Rusya şovenizmini daha da derinleştirebileceği iddia edilebilir. Bkz. David Brandenberger, "Stalin, the Leningrad Affair, and the Limits of Postwar Russocentrism," *Russian Review* 63 (2004), 241-255.

[147] "Birinci Sekreter" makamı, ancak Stalin'in ölümünün ardından Hruşçov için icat edilmiştir.

reden bilgi sahibi olduğunu merak edeceklerdi, zira bu kişiler pek de tanınan Parti liderleri (örneğin bir Birinci Sekreter) değilllerdi. Büyük ihtimalle Stalin onları Parti'deki pozisyonlarından dolayı değil, Devlet'teki görevleri nedeniyle aday göstermişti.[148]

21. Stalin, 19. Parti Kongresi'nde Parti Genel Sekreterliği'nden istifa ettikten sonra, Kongre'nin hemen ardından düzenlenen Merkez Komitesi Plenumu'nda bir tek Devlet Başkanlığı (Bakanlar Konseyi Başkanı) görevini sürdürecek şekilde Merkez Komitesi'nden tamamıyla ayrılmayı önerdi.

22. Eğer Stalin Merkez Komitesi üyesi olmadan yalnızca Devlet Başkanı olsa, bu koşullarda hükümet yetkilileri kendilerini Prezidyum'a, yani Parti'nin en üst düzey organına rapor vermek zorunda hissetmeyeceklerdi. Stalin'in bu girişimi, gerçekte Devlet üzerinde "gözetim" rolüne sahip olmaları gerekli olmayan Parti görevlilerinin yetkilerini tırpanlayacaktı. Stalin'in Parti'nin başında olmaması, Parti liderliğinin, yani *nomenklaturanın* çok daha az prestij sahibi olacağı anlamına geliyordu. Sıradan üyeler, kendilerini Merkez Komitesi ve Birinci Sekreterler tarafından tavsiye edilen adayları "seçmek" –yani aslında yalnızca bu adayları onamak- zorunda hissetmeyeceklerdi.

23. Buradan bakıldığında, Stalin'in Merkez Komitesi'nden istifa etmesi aslında *nomenklatura* için bir felaket anlamına gelebilirdi. Kendilerini sıradan komünistlerin acımasız eleştirilerinden ancak "Stalin'in gölgesi"nin koruyacağını hissetmiş olabilirler. Nitekim bu plan, tıpkı Devlet aygıtında da olacağı gibi gelecekte yalnızca akıllı ve becerikli insanların Parti nomenklaturasında yer alabileceği anlamına geliyordu (Muhin, *Ubiystvo* 618-23).

24. Yayımlanmış bir kaydının olmaması, bu Plenum'da bir şeyler yaşandığı ve Stalin'in konuşmasında *nomenklaturanın* kamuya açıklamak istemediği bir şeyler söylemiş olabileceği anlamına geliyor. Aynı zamanda da, ki bunu belirtmek oldukça önemli, Stalin'in mutlak bir iktidara sahip olmadığı anlamına geliyor. Örneğin, Stalin'in Molotov ve Mikoyan hakkında bu Plenum esnasında dile getirdiği eleştiriler, Stalin'in ölümünden

[148] Muhin içinde, *Ubiystvo* 617.

çok sonraya değin yayımlanmadılar.[149]

25. Ünlü Sovyet yazarı Konstantin Simonov da toplantıda bir Merkez Komitesi üyesi olarak bulunuyordu. Stalin bizzat kendisinin Merkez Komitesi sekreterliği görevinden ayrılmasına yönelik bir oylama yapılmasını önerdiğinde, Simonov, Malenkov'un yaşadığı şoka ve paniğe tanıklık etmişti (Simonov, 244-5). Ciddi eleştirilere maruz kalan Stalin, önerisinde ısrarcı olmamıştı.[150]

26. Yapabildikleri ilk andan itibaren Parti liderliği, 19. Parti Kongresi'nde alınan kararları ilga etmek için girişimlerde bulunmaya başladı. Stalin'in halen hayatta olduğu, ama bilincinin yerinde olmadığı o dönemde, esasen eski Politbüro üyelerinden oluşan Prezidyum, 2 Mart görüşmesini Stalin'in kır evinde yaptı. Orada, Prezidyum'un üye sayısının yeniden 25 kişiden 10 kişiye indirilmesi kararı verildi. Bu, aslında eski Politbüro'nun tekrar tesis edilmesi anlamına geliyordu. Parti sekreterlerinin sayısı bir kez daha beşe düşürülmüştü. Hruşçov, sekreteryanın "koordinator"ü olmuştu ve bundan beş ay sonra kendisi "birinci sekreter" olacaktı. 1966 yılındaysa Prezidyum adlandırması yeniden Politbüro şeklinde değiştirildi.

27. SSCB tarihinin geri kalan döneminde, Parti, Sovyet toplumunu yönetmeye devam etti. Üst düzeyler yoz, kendi kendini seçen, ayrıcalıklı elitlerin kendi kendilerini yücelttikleri bir zümre haline geldi. Garbaçov döneminde, yönetici grup SSCB'yi ortadan kaldırdı. Kendisine yeni kapitalist toplumun iktisadi çıkarlarını ve siyasi liderliğini ayırdı. Aynı zamanda, SSCB'de her şeyin onların emeği sayesinde inşa edildiği emekçi sınıf-

[149] Erişebildiğim en erken tarihli örnek 13 Ocak 2000 tarihli sol yanlısı gazete *Sovyetskaia Rossiya*'da yayımlanmıştır. URL: <http://www.kprf.ru/analytics/10828.shtml>; İngilizce verisyonu için bkz. URL: <http://www.northstarcompass.org/nsc0004/stal1952.htm>.

[150] Muhin bunun ölümcül bir hata olduğunu düşünüyor. Stalin'in hem Merkez Komitesi sekreteri (her ne kadar bir "Genel Sekreter" olmasa da) hem de devletin başında bulunduğu bir dönemde, diğer bir deyişle kendisi halen şahsında Parti başkanlığı ve tüm ülkenin önderliği sıfatlarını birlikte taşırken ölmesinin, Parti nomenklaturasının çıkarına olduğunu iddia ediyor. Bu durum çok büyük olasılıkla, kendisinin ardından Merkez Komitesi sekreterliğini yapan kişinin hem ülke hem de hükümet tarafından aynı zamanda devlet başkanı olarak da kabul edilmesini kolaylaştıracaktı. Bu durumun hayata geçmesi, Parti nomenklaturasının ülke yönetiminden el çektirilmesi ihtimalini tamamen ortadan kaldıracaktı (Muhin, *Ubiystvo*, 604 & 13.Bölüm, muhtelif yerlerde).

ların ve köylülerin tüm birikimlerini yıkıma uğrattı ve toplumsal fadyası olan ne varsa onlardan çaldı. SSCB'nin halk tarafından yaratılmış engin zenginliğine el koydu. Bugün de aynı eski *nomenklatura*, Sovyet sonrası devletleri yönetmeye devam ediyor.

Lavrentiy Beria[151]

28. Beria, Sovyet tarihinde alnına en fazla kara çalınan şahsiyettir. Bu nedenle de Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Beria'nın kariyeri hakkında oluşturulan tarihsel yargıların tersine çevrilmesi, Stalin'in rolüne dair bilimsel bir yeniden değerlendirme yapılmasından çok daha etkili olmuştur.

29. Beria'nın "Yüz Günü" –gerçekte Stalin'in 5 Mart 1953'teki ölümünden, 26 Haziran'da kendisinin görevden alınmasına kadar geçen 112 günlük süre- çok sayıda çarpıcı reformun başlatılmasına sahne oldu. Eğer Sovyet liderliği bu reformların gerçek anlamda gelişmelerine izin verseydi, Sovyetler Birliği tarihi, uluslararası komünist hareket, Soğuk Savaş, yani kısaca 20. yüzyılın en azından yarısı kadar bir zaman dilimi, çok daha farklı yaşanacaktı.

30. Her ne kadar Rus hükümeti, en yaşamsal birincil kaynakları güvenilir araştırmacılarına dahi halen kapalı tutsa da, hiç olmazsa Beria'nın reform girişimlerinin bazıları bugünlerde özel çalışmaların konusu haline geliyorlar ve aslına bakılacak olursa, bu reform maddelerinin her biri böyle bir özel ilgiyi hak ediyor. Bu reform önerilerinden bazıları şunlardır:

- Almanya'nın sosyalist olmayan, tarafsız bir devlet olarak yeniden birleşmesi. Almanlar arasında pek arzulanan, ama ABD de dâhil NATO müttefiklerinin hoşlanmayacakları bir adım.
- Yugoslavya ile ilişkilerin normalleştirilmesi. Böylece bu ülkenin Kominform karşısında Batı ile beraber yürüttüğü örtük işbirliğinin engellenmesi.

[151] Burada Beria'nın hem öneri şeklinde kalan hem de hayata geçirilen reformları üzerine Kokurin, Pojalov, Starkov, Knight ve Muhin (*Ubiystvo*) tarafından yapılan uzun değerlendirmelere dayanıyorum. Kaynakçada kendilerine atıfta bulunduğum Beria üzerine yazılmış tüm yakın tarihli kitaplar da bu reformları tartışmaktadır.

• Birliğe yeni eklenen Batı Ukrayna bölgeleri ve Baltık devletlerinde "Ruslaştırma"ya zıt bir uluslar politikasının inşa edilmesi. Aynı zamanda kimi ulusçu göçmen gruplara ulaşma hedefinin gözetilmesi. Gürcistan ve Beyaz Rusya da dâhil olmak üzere diğer Rus olmayan bölgelerde daha iyi bir uluslar politikasının güdülmesi.

• 1930'larda ve 1940'larda özel yargı organları (troykalar ve NKVD'nin "Özel Komisyonları") tarafından haksız yere hüküm giydirilenlerin itibarlarının iade edilmesi ve zararlarının tazmin edilmesi. Eğer gerçekleşebilseydi, Beria'nın yönetimindeki bu süreç, suçlu oldukları gerçekte de ispat edilenlerin "rehabilite" edildikleri Hruşçov döneminde olduğundan çok daha farklı bir şekilde yürütülecekti.

31. Beria'nın diğer kimi reformlarının bazıları gerçekleştirildi. Örneğin,

• Devlet karşıtı suçlardan dolayı hapse mahkum edilen bir milyon kişi için af çıkarıldı.

• "Doktorlar Kumpası" soruşturmasına bir son verildi ve suçlamaların haksız olduğu kabul edildi. Buna sebep olan NKVD görevlileri cezalandırıldı. Eski NKVD başkanı olan Kruglov Merkez Komitesi'nden tamamen çıkarıldı. [152]

• NKVD'nin "Özel Komisyonu"nun insanları ölüme ya da uzun hapis sürelerine mahkum etme yetkileri denetim altına alındı.

• Yalnızca Stalin değil, tüm lider "kültlerine" karşı bir ilke karar olarak, kutlama yürüyüşlerinde liderlerin portrelerinin taşınması yasaklandı. Bu yasak, Beria'nın görevden alınmasının hemen ardından Parti liderliği tarafından geçersiz kılındı.

Beria'nın Demokratik Reform Girişimleri

32. 26 Haziran 1953'te Beria, kendi Politbüro arkadaşları ve kimi generaller tarafından resmi olarak tutuklandı. Ancak bu tutuklamanın detay-

[152] "Gizli Konuşma"sında Hruşçov da "Doktolar Kumpası"nın uydurma bir tertip olduğunu ifade ediyor. Ancak bu soruşturmayı gerçekte likide eden Beria'yı suçlama ve bu tertibin asıl mimarı NKVD'nin başındaki Kruglov'u yüceltme yüzsüzlüğünü de gösteriyor. Hruşçov, kendi konuşması esnasında dinleyiciler arasında bulunan Kruglov'a, daha önceden MK üyeliğini de iade etmişti.

ları hakkında elimizde net bir bilgi yok ve birbiriyle çelişen versiyonlara sahibiz.[153] Temmuz 1953'te Merkez Komitesi Plenumu, Beria'ya türlü suçlar yüklemeye vakfediliyor. Mikoyan şöyle anlatıyor:

> Beria Kızıl Meydan'da Yoldaş Stalin'in mezarının başında sunuşunu yaptığında, ben şöyle dedim: "Konuşmanda tüm yurttaşlara Anayasa'da belirtilen hak ve özgürlüklerin tanınmasının garanti altına alınmasına dair bir kısım bulunuyor. Sıradan bir konuşmacının konuşmasında dahi tek bir boş cümle olamaz ve bir içişleri bakanı için bu sözler bir faaliyet rotası demektir, bunu mutlaka yerine getirmelisin." Bana şöyle yanıt verdi: "Ben bu sözlerimi yerine getireceğim". (Beria 308-9; Muhin 178)

33. Beria Mikoyan'ı telaşa düşüren bir şey söyledi. Belli ki Kızıl Meydan'da Anayasa'ya atfen yapılan bu konuşmada Beria Komünist Parti'ye tek bir atıfta bulunmamıştı ve yalnızca Sovyet hükümetinden bahsetmişti. Beria, Malenkov'un ardından ikinci kişi olarak konuştu ve bu durum kendisinin Sovyet devletinin ikinci adamı olduğu anlamına geliyordu. Konuşmasında şunları söyledi:

> İşçiler, kolhoz köylüleri, ülkemizin aydın sınıfı huzur içinde ve güvenle çalışabilirler; çünkü Sovyet Hükümeti Stalin Anayasası'nda yazdığı şekliyle kendilerinin haklarını özenle ve yılmaksızın koruma altına alacaktır... Ve bundan böyle Sovyet Hükümeti'nin dış politikasını barışın tesis edilmesi ve güçlendirilmesine dair Leninist-Stalinist politikalar teşkil edecektir... (Beria, Konuşma).

[153] Beria'nın henüz tutuklandığı gün öldürüldüğünü ortaya koyan birçok kanıt bulunmaktadır. Oğlu Sergo Beria, kendi hatıralarında "dava"daki görevlilerin, kendisine, babasının dava esnasında orada bulunmadığını söylediklerini dile getirir. Muhin, 1953 dönemi MK'sının hayatta kalan son üyesi Baybakov'un, kendisine, Beria'nın Temmuz 1953 Plenumu'ndan önce öldürüldüğünü, fakat henüz o tarihte diğer üyelerin bundan haberdar olmadıklarını anlattığını yazmaktadır (Sergo Beria; Muhin, *Ubiystvo* 375). Amy Knight, s. 220'de, Hruşçov'un bizzat kendisinin, Beria'nın 26 Haziran 1953'te öldürüldüğünü iki defa dile getirdiğini, ancak daha sonra hikâyesini değiştirdiğini kaleme alır. Bu meyanda varlıkları doğrulanamasa da Beria'nın dava dosyalarının arşivden "çalındığı" söylenmektedir (Hinşteyn 2003). Ancak Andrey Suhomlinov (s. 61-2) gibi kimi araştırmacılar, Beria'nın cinayetiyle ilgili kanıtları yeterince ikna edici bulmamayı halen sürdürmektedirler.

34. Muhin bu pasajın nasıl anlaşılması gerektiğini şöyle anlatıyor:

> Sıradan insanlar Beria'nın bu sözlerle neyi kastettiğini pek de anlayamıyorlardı; fakat Parti nomenklaturası için bu, keskin bir vuruştu. Beria, ülkeyi Parti olmadan, yani onlarsız yönetmek istiyordu. Halka kendilerine Parti tarafından değil, Anayasa tarafından verilen hakların korunması sözünü vermişti! (Muhin, 179).

35. 1953'teki bu Plenum'da Hruşçov şöyle konuştu:

> Hatırlayın, dönemin Macaristan Komünist Partisi Lideri Rakosi şöyle bir soru sordu: "Bakanlar Kurulu'nda ve Merkez Komitesi'nde nelere karar verildiğini ve arada nasıl bir fark olması gerektiğini merak ediyorum..." Bunun ardından Beria umarsızca şöyle cevap verdi: "Hangi Merkez Komitesi? Bırakın Bakanlar Kurulu karar versin ve Merkez Komitesi de kadro ve propaganda konularıyla ilgilensin" (Beria 91).

36. Aynı Plenum'un ilerleyen vakitlerinde Lazar Kaganoviç, Hruşçov'un açtığı yerden devam etti:

> Parti bizim için en üstteki şeydir. Kimsenin bu alçak [Beria] gibi konuşmaya hakkı olamaz: Merkez Komitesi'nin işi siyasi liderlik değil, kadro ve propaganda olacakmış. Yani biz Bolşeviklerin tüm hayata öncülük etmek şeklinde anladığı gibi değil (Beria 138).

37. Bu adamlar, Beria'nın Parti'yi ülkenin doğrudan yönetimi sürecinden almayı amaçladığına inanmış gibi gözüküyorlar. Beria'nın bu isteği, Stalin ve iş arkadaşlarının 1935-37 Anayasa tatışmaları döneminde adına mücadele verdikleri taleplerle oldukça benzerdi. Bu benzerlik, 1947 Parti programı taslağı ve 19. Parti Kongresi esnasında ve onu takip eden Merkez Komitesi Plenumu'nda Stalin'in Bolşevik Parti'yi yeniden yapılandırma çabaları üzerinden de fark edilebilir.

38. Beria'nın oğlu Sergo, babasının ve Stalin'in, Parti'nin Sovyet toplumunun doğrudan yönetiminden alınması gerektiği hususunda ortaklaştıklarını söylüyor:

> Babamın Parti organlarıyla olan ilişkileri çok karmaşıktı... Parti aygıtıyla ilişkilerini hiçbir zaman bir hale yola sokamadı. Örneğin Hruşçov ve Malenkov'a doğrudan bir şekilde Parti aygıtının insanları yozlaştırdığını söyledi. Geçmişte, yani Sovyet devleti henüz yeni inşa edilirken gerekliydi. Ancak, diye sordu babam, bu kontrolcülere bugün artık ne lüzum var?
> Benzeri dürüstlükteki konuşmaları, Merkez Komitesi'nin bu aylaklarına hiç aldırış etmeyen endüstri ve fabrika müdürleriyle de yaptı.
> Babam Stalin'e karşı da çok açıktı. Yosif Visaryonoviç, Parti'nin kendisinin somut konular üzerindeki sorumluluğunu bir kenara bıraktığı ve konuşmaktan başka bir iş yapmadığı konularında kendisine katılıyordu. Ölümünden bir yıl önce, Stalin Merkez Komitesi Prezidyumu'nun yeniden yapılanması hakkındaki konuşmasını yaptığında, Stalin'in konuşmasının ana fikrini, ülkeyi yönetmenin yeni biçimlerini bulmanın gerekliliği ve eski usüllerin yönetme işindeki en iyi seçenekleri oluşturmadığı iddiaları oluşturuyordu. O dönemde, Parti faaliyetleri hakkında sıkı bir tartışma yaşandı (Sergo Beria, *Moy Otets Lavrentiy Beria*).

39. Beria'nın Devlet-Parti ilişkisinin yeniden yapılandırılmasını planlaması, sıradan komünistler arasında çok tutuluyor olmalıydı. Sovyet yurttaşlarının çoğunluğunun ne hissettiğini söylemeye gerek bile yok. Ancak *nomenklatura* için bu durum, bir tehdit anlamına geliyordu.

40. Muhin bunu şu şekilde formüle ediyor:

> Beria insanların aklına, Anayasa'nın da dillendirdiği üzere, ülkenin merkezde ve yerellerde Sovyetler tarafından yönetilmesi ve partinin propaganda yoluyla Sovyetlerin her aşamasındaki delegelerin birer komünist olmalarını sağlayacak bir ideolojik organ görevi görmesi gerektiği fikirlerini yerleştirmekten geri adım atmadı. Beria, Anayasa'nın, "Tüm İktidar Sovyetlere!" sloganına uygun şekilde yeniden harekete geçirilmesini önerdi. Beria yalnızca fikirler düzleminde hareket ediyordu ve bu durum *nomenklaturanın* pek hoşuna gitmemiş de olsa, bu durumdan korkmaları pek olasılık dahilinde değildi. İktidar onların ellerindeydi, Yüksek Sovyet delegelerini kendileri seçeceklerdi ve onları

> Beria'nın fikirlerinin işleme konmaması yönünde işleyebilirlerdi. Ancak Beria'nın sekreterlere ve Merkez Komitesi'ne, seçimleri ve Yüksek Sovyet oturumunu yönetme iznini vermemesi gibi bir şey söz konusu olursa, acaba bu durumda vekiller ne türden kararlar alırlardı? (*Ubiystvo* 363-4).

41. Mantıken bu durum, Beria'nın Parti *nomenklaturası*nın çoğundan ciddi anlamda yabancılaşması anlamına gelmiş olmalı (*Ubiystvo* 380). Hruşçov bu grubu yönetiyordu ve grubun çıkarlarını ya da en azından bu grubun geniş ve aktivist bir kısmının çıkarlarını temsil ediyordu. Hruşçov'un "demokrasi" anlayışı oldukça farklıydı. Ünlü sinema yönetmeni Mihail Romm, Hruşçov'un aydınlarla yaptığı bir toplantıda kullandığı şu kelimeleri kaydetmişti:

> Elbette hepimiz burada sizleri dinledik, sizlerle konuştuk. Ancak kararı kim verecek? Bizim ülkemizde kararları halk verir. Ve halk kimdir? Parti'dir. Parti kimdir? Biziz. Biz Parti'yiz. Bu, kararları bizim vereceğimiz anlamına geliyor. Yani ben karar vereceğim. Anlıyor musunuz? (Alihanov).

42. Muhin'in dediği gibi: "Milyonlarca komünistin örgütü olan Parti'nin bu şekliyle sonu gelmişti. Zirvede oturanlar Parti'nin kendisi oluverdiler". (Muhin, *Ubiystvo* 494)

Stalin ve Beria'nın Ölümleri... Ve Diğerleri?

43. Beria'nın ölümünün esrarlı halinin yanı sıra Stalin'in de yaşadığı bir atağın ardından kendi evindeki ofisinin zemininde ölüme terk edildiği ya da hatta zehirlendiğine dair pek çok kanıt bulunuyor. Bu makalede bu meseleleri özetleyecek genişlikte yerimiz yok.

44. Ayrıca bizim şu andaki amaçlarımız açısından pek de gerekli değil. Değişik siyasi kamplardan Ruslar arasında bu hikâyelerin dolanması ve itibar görmeleri, birçok Rus'un, Stalin ve Beria'nın ölümlerinin *nomenklatura*nın fazlasıyla işine geldiğine inandıklarını göstermektedir. Beria'nın da Stalin gibi komünist bir perestroyka istediğinin kanıtları –elbette bu isim altında 1980'lerin sonu itibariyle ülkenin kapitalist anlamda

derin sömürüsü ve aldatılması şeklinde yürütülen ekonomik süreçten çok daha farklı olarak- elbette, ikisinin de öldürülmüş olabileceğine dair iddialardan bağımsız bir şekilde varlık gösteriyor.

45. Stalin ve Beria'nın demokratikleşme konusunda başarısız olmalarının doğrudan bir çıktısı, SSCB'nin Parti liderliğinin eline bırakılmasıydı. Sovyetler Birliği'nde bir emekçi demokrasisi yaşanamadı. Üst düzey Parti liderleri tüm önemli konumları tekellerine almayı sürdürdüler. Bu konumlar devlet ve ekonomi alanlarındakileri de içeriyordu. Sonuç olarak, dürüst olmak gerekirse, kapitalist ülkelerdeki muadilleriyle güçlü benzerlikler gösteren tam bir asalak, sömürücü zümreye dönüştüler.

46. Bugün bu zümre halen, gerçek anlamda iktidarda bulunuyor. Garbaçov, Yeltsin, Putin ve Rusya ve Sovyet sonrası devletlerdeki diğer liderlerin tümü, Parti liderliğinin eski üyeleriydiler. Bu ayrıcalıklı memurlar, Sovyetler Birliği'nin yurttaşlarını yıllar boyunca sağdılar. Sonra da Garbaçov'un liderliği döneminde SSCB'deki işçi sınıfına ait kolektif üretim mülklerinin özelleştirilmesi sürecinin kaymağını yediler. Bu süreç, yalnızca emekçileri yoksullaştırmadı; aynı zamanda bu yoksullaştırma sürecine orta sınıfı da dâhil etti. Bu, dünya üzerinde yaşanan en büyük gasp olayı olarak adlandırıldı.[154] Parti *nomenklaturası* Sovyetler Birliği'ni yok etti (Bivens & Bernstein; O'Meara; Williamson).

47. 1930'ların kitlesel infazlarının, Stalin'in demoktarikleştirme çabalarının sekteye uğratılmasındaki rollerinin ve Stalin ve Beria'nın reform önerilerine gösterdikleri direncin, kısacası Sovyetler Birliği'nin demokratikleştirilmesini engelledikleri gerçeğinin üzerini örtmek için Hruşçov ve üst düzey Parti liderleri her meselede Stalin'i suçladılar. Bunun için de 1930'larda SSCB'ye ciddi komplolar düzenlenmediği şeklinde yalanlar söylediler ve bu sürecin ardından yapılan kitlesel infazlarda bizzat kendi-

[154] "Tarihteki en büyük hırsızlık" kavramı, SSCB'de halk tarafından kolektif bir şekilde yaratılan ve yine bu kolektife ait olan kamu mülklerinin "özelleştirilmesi" sürecini tarif etmek için yaygınca kullanılan bir kavramdır. Birkaç örnek için bkz. "The Russian Oligarchy: Welcome to the Real World," *The Russian Journal* 17 Mart 2003, URL: <http://www.russiajournal.com/news/cnews-article.shtml?nd=36013>; Raymond Baker, Centre for International Policy, "A Clear and Present Danger," Australian Broadcasting Corp, 2003, URL: <http://www.abc.net.au/4corners/stories/s296563.htm

lerinin sahip olduğu sorumluluk payını gizlediler.

48. Hruşçov'un 1956'daki "gizli konuşması" dünya komünist hareketine tarihte vurulan en büyük darbeydi. Bu konuşma her yerde antikomünistlere cesaret verdi. İlk defa inanabilecekleri bir komünist liderin ortaya çıktığına karar verdiler. SSCB'nin dağılmasından itibaren ortaya dökülen belgeler açık bir şekilde gösteriyor ki Hruşçov'un Stalin'e yönelttiği her türlü suçlama, aslında bir yalandı. Bunun ortaya çıkması, Hruşçov'un Stalin'e neden bu şekilde saldırdığının gerçek sebeplerini araştırma zorunluluğunu doğurmaktadır.[155] Rus araştırmacılar, hâlihazırda Hruşçov ve Sovyet liderliğindeki arkadaşları tarafından Beria'ya yöneltilen "resmi" suçlamaların ya yanlış ya da tümüyle kanıttan yoksun olduğunu gösterdiler. Beria, katillerinin hiçbir zaman gün yüzüne çıkarmadıkları sebeplerle, bir yolunu bulup yasaya uydurularak öldürüldü. Bu her iki olayın da etrafını ören "yalan barikatı" bizi şunu sormaya itmektedir: *Gerçekte* neler dönüyordu? Elinizdeki bu makale bu soruya bir yanıt önermektedir.

Sonuçlar ve Gelecek Araştırmalar

49. Çekişmeli seçimler hakkındaki planında Stalin'in açık bir şekilde birbiriyle yarışan siyasi *partileri* ihtimal dışında bıraktığı düşünüldüğünde, şu soruyu yöneltmek oldukça adil gözükmektedir: Eğer Stalin bu yolda adım atabilseydi, sonuç ne derece "demokratik" olurdu? Demokrasi hakkındaki sorulara cevaplar başka bir soruyla başlamalı: "Demokrasiden neyi kast ediyoruz?"

50. Endüstriyel kapitalist dünyada, demokrasi, siyasi partilerin seçimlerde yarışmaları anlamına gelir. Fakat bu partilerin tümü oldukça zengin ve otoriter olan bir elit tarafından kontrol edilirler. Ne de "demokrasi" kapitalizmin iktidardan "edilebileceği" anlamına gelir. Böylesi bir "demokrasi" sermaye sınıfı iktidarının yalnızca bir *biçimi* ve *tekniği*dir. Kısacası bu tarz bir demokrasi, "demokrasi eksiği" anlamına gelir.

51. Yurttaş ve yurttaş gruplarının, işçi sınıfı yönetiminin önsel olarak kabul edilmesi sınırları içerisinde sürdürecekleri bir çekişmeli seçim,

[155] 2005 Kasım ayı itibariyle, "Gizli Konuşma"sında Hruşçov'un söylediği yalanları belgeleyen bir makale hazırlıyorum. Şubat 2006'da yayımlanması planlanan bu makale aynı zamanda Hruşçov'un konuşmasının 50. yıl dönümüne denk düşecek.

SSCB'de işleyebilir miydi? Gelecekteki bir sosyalist toplumda işleyebilir mi? Sınıfsız bir toplum amaçlayan bir yerde "temsili demokrasinin", yani seçimlerin ne gibi bir rolü olabilir? 1936 Anayasası'nın hükümleri SSCB'de hiçbir zaman yürürlüğe konmadıkları için, bu önerinin güçlü ve zayıf yanlarını bilme şansımız hiç olmayacak. Marx ve Engels, Paris Komünü üzerine yaptıkları çalışma sonucunda proleter demokrasisi hakkında önemli çıkarımlarda bulunurlar. Stalin'in döneminde Sovyetler Birliği'nde yapılacak bir çekişmeli seçim hakkında benzeri bir deneyime sahip olmamamız bir trajedidir. Kuşkusuz ortaya oldukça öğretici birçok zaaf ve güçlü taraf çıkacaktı.

52. Antikomünizm tarafından harekete geçirilen araştırmacılar, eski ve yanlış, ama henüz yeterince itibarsızlaşmamış "Stalin karşıtı" Hruşçovcu/Soğuk Savaş paradigmasına nefes vermeye devam edeceklerdir. Ancak Sovyetler Birliği tarihinin eskiden gizli bulunan Sovyet belgelerinin ışığında yeniden değerlendirilmesi, Rusya'da uzunca bir süredir yapılagelmektedir. Çok yakında mutlaka başka yerlerde de başlayacaktır. Bu makalenin birincil amacı bu gelişmeyi başkalarına sunmaktır.

53. Bir mesele her okuyucuyu fazlasıyla etkileyecektir. Stalin'i çevreleyen "kişilik kültü" ve kendisine duyulan aşırı hayranlık nedeniyle Stalin'in "muktedir bir diktatör" olduğunu düşünmeye koşullandık. Soğuk Savaş/Hruşçovcu tarih paradigmasının bu temel yanılgısı, bizim Sovyet tarihine bakışımızı ciddi biçimde çarpıttı. Stalin, diğer Parti liderlerinin sarf ettikleri çabanın ortak bir sonucu olarak alt edildi. Anayasal reformlar konusundaki amaçlarına hiçbir zaman ulaşamadı. Ne de Birinci Sekreterleri ve yerel NKVD'yi denetim altına almayı becerebildi.

54. Bu "kült", yaşanan siyasi mücadelelerin üzerini örttü. Merkez Komitesi toplantı tutanakları gösteriyor ki kimi hallerde Bolşevik liderler doğrudan bir şekilde Stalin'le uyuşmazlık gösterse de, bu, nadiren açıktan yaşanan bir durumdu. Siyasi anlaşmazlıklar açık bir şekilde ele alınmıyor ve bu nedenle de bir çözüme ulaştırılamıyordu. Bunun yerine bu anlaşmazlıklar başka mecralarda boy gösteriyorlardı. Temmuz 1937'deki Birinci Sekreterler meselesi örneğinde olduğu gibi, bunların bazıları enformel mecralardı. Kimileri de polisiye yöntemlerle çözülmeye çalışılı-

yordu, çünkü bazı siyasi anlaşmazlıklar düşmanca muhalefet unsurları olarak yorumlanıyorlardı.

55. Mekanizması her ne olursa olsun, "kült"ün yarattığı etki otoriter ve ciddi bir şekilde antidemokratikti. Stalin, bunu bir dereceye kadar anlamış olan az sayıdaki Sovyet liderinden birisi olarak görünüyor. Hayatı boyunda birçok kere bu "kültü" kınadı.[156] Yine de açık ki hiçbir zaman bu durumun nihai olarak ne derece zararlı olabileceğinin farkına tam olarak varamadı.

56. Burada erişilen sonuçlar neredeyse tamamen başkalarının araştırmalarına dayanmakta ve gelecek araştırmalar için yeni alanlara işaret etmektedirler:

• Sınıfsız bir topluma doğu evrilme hedefi güden bir sosyalist toplumda "demokrasi" nasıl bir biçim alabilir? 1936 Anayasası'nın Stalin tarafından öngörüldüğü şekliyle uygulanması, Sovyetler Birliği'nin demokratikleştirilmesi ve Bolşevik Parti'nin ülkeyi komünizme doğru götürmeye kendini adanmış devrimcilerin örgütü olduğu o ilk haline dönmesini sağlayabilir miydi? Yoksa bu model, SSCB'nin kapitalizme doğru evrilmesini engellemek yerine hızlandıracak şekilde burjuvazinin demokrasiyi kapitalist kavramlar üzerinden tanımladığı o biçimleri içeriyor muydu?

• Böyle bir toplumda komünist partinin gerçek rolü ne olmalı? Ne tür siyasi liderlik biçimleri işçi sınıfının demokratik olarak güçlendirilmesine uygun düşebilir? Ne tür siyasi (ve ekonomik) liderlik biçimleri bu amaçların uygulanmasına ters düşer?

57. Bir kere seçimlerin ve "temsili" hükümetin devletin işçi ve köylülerin çıkarlarını ifade etmeye yeterli olup olmadığını sorgulamaya başlayınca, uygulansa dahi 1936 Anayasası'nın bunu gerçekleştiremeyeceği sonucuna varılabilir. Bu durum, çözümün, devleti daha güçlü ya da Parti'yi daha zayıf kılmada –Stalin ve Beria'nın düşündükleri çözümde- yatmadığı anlamına gelebilir. Marksistler devletin şu ya da bu sınıfın hakimiyetin-

[156] Roy Medvedev, *Let History Judge: The Origins and Consequences of Stalinism* künyeli eserinde Stalin'in böyle davrandığını gösteren birçok örneğe atıfta bulunuyor. Bkz. 1971 Knopf baskısı, s. 150, 507, 512, 538, 547. SSCB'nin dağılmasının ardından başka örnekler de gün yüzüne çıkmaya devam ediyor. Bir örnek için bkz. *The Diary of Georgi Dimitrov 1933-1949*, (Der.) & Giriş, Ivo Banac (New Haven, CT: Yale University Press, 2003), 66-67.

de olacağını ve bu durumda da eğer Parti'nin üst düzeyinden ya da toplumun herhangi başka bir kesiminden yeni bir hâkim sınıf doğarsa, bu sınıfın toplumu yöneteceğine ve devleti kendi hakimiyetini daha etkin kılmak için dönüştüreceğine inanırlar. Bu da Parti-Devlet ayrımının aslında yapay ve yanıltıcı bir ayrım olduğu ve bu nedenle de bu ayrımdan vazgeçilmesi gerektiği anlamına gelir.

• Bürokratizm/bürokrasi kavramı bir probleme işaret ederken diğerinin üzerini örter. Bana kalırsa yukarıdaki iki mesele -demokrasi ve partinin rolü- sosyalist ve komünist toplumun örgütlü ve siyasi olarak bilinçli bir kısmı ile daha az örgütlü ve siyasi bilinci daha az gelişkin, ancak yine de iktisadi olarak üretken çoğunluk arasındaki ilişki meselesi üzerine çok daha verimli ve materyalist bir düşünme yolu gibi duruyor.

• Genel olarak Bolşevikler ve özel olarak da Stalin siyaset ve teknik beceri ya da eğitim arasında büyük bir ayrım yapıyorlardı. Ancak Çin'in Kültürel Devrimi esnasında adlandırıldığı şekliyle "Kızıl" ve "uzman" arasındaki çelişkiyle hiçbir zaman yeterince uğraşmamışlardı. Siyasi "gözetim" ya da "denetleme"nin teknik bilgi ya da üretimden ayrılabileceğine dair neredeyse tüm sosyalistler tarafından paylaşılan ortak fikir aslında "teknik" ya da bilimin siyasi olarak nötr olduğu ve etkin bir şekilde uygulanırsa, ekonomik üretimin kendiliğinden bir şekilde siyasi anlamda "solcu" ya da "komünist" olduğu inancına dayanmaktadır. Bir Devlet-Parti çelişkisinin tanımlanması da aslında buradan kaynaklanıyor.

• "Parti içi demokrasi" komünist bir parti bağlamında ne anlama geliyor? 1920'lerin Parti Konferanslarında ve Kongrelerinde görüşleri bertaraf edilen muhalif güçlerin birçoğu komplo örgütüne dönüştü ve sonuç itibariyle Parti liderliğine suikast düzenlemeyi, hükümeti darbe yoluyla alaşağı etmeyi ve düşman kapitalist güçlerle işbirliği ve casusluk faaliyetleri yürütmeyi gündemine aldı. Öte taraftan yerel Parti liderleri onları Parti'nin sıradan üyelerinden (ve elbette komünist olmayan nüfusun büyük bir kısmından) yabancılaştıran, fakat aynı zamanda onlara maddi ayrıcalıklar sağlayan diktatöryel alışkanlıklar geliştirdiler.

58. Yüksek Parti makamlarının maddi kazançları, *nomenklatura* adı verilen zümrenin oluşmasında önemli ve hatta belirleyici bir rol oyna-

mış olmalı. Benzer şekilde Stalin'in, Parti'yi, doğrudan yönetme işinden almak ve onu "ajitasyon ve propaganda" işine geri döndürmek istemesi, bu çelişkiye dair Stalin'in ve belki başkalarının da bir tür farkındalık geliştirdiklerine işaret ediyor. Büyük ücret farklılıkları, SSCB'de sanayileşme hamlesinin harekete geçirilmesi için ne derece gerekliydi? Eğer bu derece yaşamsal idiyseler, öte tarafta Parti üyelerinin maddi ayrıcalıklara –yüksek ücret, daha iyi koşullarda barınma, özel mağazalar vb.- erişim hakkına sahip olmalarına izin verilmesi bir hata mıydı? 1920'lerin sonlarında ve 1930'ların başlarında bu kararların alındığı siyasi bağlamın çok daha derinlemesine araştırılması gerekiyor. Bugün henüz erişilebilir olmayan, 1930'ların başlarında "Parti Azami" ücretinin sonlandırılması hakkındaki tartışmaları ortaya çıkarmak ve incelemek gerekiyor.

59. Jukov ve Muhin, Stalin ve Beria'ya atfettikleri taktiğin –Parti liderlerini doğrudan bir şekilde devleti yönetme işinden almak- Parti'yi yozlaştırmaktan kurtaracak en iyi fırsat olduğuna inanıyor gibi görünmektedirler. Yukarıda da önerdiğim gibi, belki de yozlaşmanın gerçek sebebi, "Kızıl'a karşı Uzman" çelişkisinden ziyade bu şahısların kendi ayrıcalıklarının peşine düşmeleridir.

60. Maddi teşviklerin ilk başta, yetenekli ama burjuva, antikomünist ve işçi sınıfı karşıtı entelektüellerin SSCB'nin endüstriyel temelini inşa etmeye yardım etmek üzere istihdam edilmeleri için gerekli olduğu düşünüldü. Hal böyle olunca yüksek ücretlerin teknik anlamda yetenekli insanları (yetenekli işçiler de dâhil olmak üzere) Bolşevik Parti'ye katılmak ya da elverişsiz yaşama ve çalışma koşullarında (sıklıkla insan sağlığını tehdit eden ve aile hayatı sürdürmeyi imkânsız kılan koşullar) çok çalışmaya teşvik etmek için gerekli olduğu iddia edilebilir. Bu durumda da kapitalist düzendekilere benzer bir dizi eşitsizliğin ortaya çıkması haklı gösterilebilir.

61. Belki de Stalin ve Beria, Parti'yi yalnızca "saf bir siyasi" işleve döndürmenin yozlaşmayı engelleyebileceğine inanıyorlardı. Bu plan hiçbir zaman yürürlüğe konulmadığı için, bundan tam anlamıyla emin olamayız. Ancak öyle sanıyorum ki bu "maddi teşvikler" meselesi, yani ekonomik eşitsizlik asli konulardan birisiydi. Feliks Çuyev'le yaptığı görüşmelerde

yaşı ilerlemiş olan Molotov, çok daha fazla "eşitlik" tesis edilmesi ihtiyacı üzerine kafa yoruyor ve artan eşitsizlik karşısında SSCB'de sosyalizmin geleceğinden endişeleniyor. Molotov bu gelişmenin kökenlerini Stalin ya da Lenin dönemlerine kadar götürmüyor. Her ne kadar üretimi harekete geçirebilmek için eşitsizliklerin korunması ve genişletilmesi ihtiyacı fikri, Marx'ın Gotha Programı'nın Eleştirisi adlı eserine dek olmasa da en azından Lenin'e dek götürülebilirse de, aslında Molotov da tıpkı Stalin gibi Lenin'in mirasına eleştirel bir mesafeden bakamıyordu.

62. Bir insanın sorduğu sorular, elbette o kişinin siyasi yönelimlerini yansıtır ve benim durumum da buna bir istisna değil. Stalin dönemindeki Bolşevik Parti tarihinin -antikomünist yalanlarla karartılmış ve henüz kaleme alınmamış bu tarihin- gelecek kuşaklara öğreteceği çok şey bulunmaktadır. Siyasi rehberlik için geçmişe bakan eylemciler ve geçmiş mücadeleler üzerine yaptıkları çalışmalarının daha iyi bir dünya kurulmasına katkıda bulanacağına inanan siyasi bilinç sahibi araştırmacıların Sovyetler Birliği mirasından öğrenecek çok şey bulunmaktadır.

63. Haritaları gerçeklere dayanmaktan ziyade hayal ürünü olan ortaçağ denizcileri gibi, bir koro halinde tekrar edilen ve esasen yanlış SSCB hikâyeleriyle yanıltıldık. Dünyanın ilk sosyalist deneyiminin gerçek tarihini keşfetme süreci henüz başladı. Bu makalenin her bir okuyucusunun fark edeceği üzere, bu başlangıcın geleceğimiz için çok büyük bir önemi olduğunu düşünüyorum.

İkinci Kısım için Ek Kaynakça

Chilachava, Raul'. *Sın Lavrentiya Beria rasskazıvaet* Kiev: Inkopress, 1992.

Dobriuha, Nikolay. "Otsiy İ otchimiy 'ottepeli'." *Argumenty İ Fakty*, 18 Haziran 2003. URL: <http://www.aif.ru/online/air/1182/10_01>.

Koşliaykov, Sergey. "Lavrentiya Beria rasstreliali zadolgo do prigovora." *Vesti Nedeli* , 29 Haziran 2003. URL: <http:// http:// www.vesti7.ru/archive/news?id=2728>.

Prudnikova, Elena. *Beria. Prestupleniya, kororıh ne bılo.* St. Petersburg: Neva, 2005.

Prudnikova, Elena. *Stalin. Vtoroe Ubiystvo.* St. Petersburg: Neva, 2003.

Pıjikov, A. "N.A. Voznesenskiy o perspektivah poselvoennogo obnovleniya obşçestva." URL: <http://www.akdi.ru/id/new/ek5.htm>.

Rubin, Nikolay. *Lavrentiy Beria. Mif İ Rea'nost'.* Moskova: Olimp; Smolensk: Rusich, 1998.

Service, Robert. *Stalin. A Biography.* Cambridge, MA: Bélknap Press, 2004.

Smirtiuhov, Mihail. Mülakat, *Kommersant-Vlast'* , 8 Şubat 2000. URL:<http://www.nns.ru/interv/arch/2000/02/08/int977.html>.

Sulianov, Anatoliy. *Beria: Arestovat' v Kremle.* Minsk: Harvest, 2004.

Toptıgin, Aleksey. *Lavrentiy Beria.* Moskova: Yauza, Eksmo, 2005.

1937-1938 Moskova Mahkemeleri ve "Büyük Terör": Kanıtların Gösterdiği*

31 Temmuz 2010

["Stalin ve Demokratik Reform Mücadelesi"nin birinci bölümüne ek]

"Stalin ve Demokratik Reform Mücadelesi" isimli iki bölümlü makaleyi 2004-2005'te yazmamdan bu yana, Muhalefet, 1936, 1937 ve 1938 Moskova Mahkemeleri, "Askeri Temizlik" ya da diğer adıyla "Tuhaçevskiy Olayı" ve bunları izleyen "Yejovşçina" (Robert Conquest'in ilk kez 1968'de yayımlanan kötü niyetli "Büyük Terör" isimli kitabı üzerinden bu süreç "Büyük Terör" olarak adlandırılmaktadır) hakkında çok sayıda yeni kanıt ortaya çıktı ve bunlar yayımlandı.

Yeni kanıtlar aşağıdaki sonuçları teyit etmektedir:

- Ağustos 1936, Ocak 1937 ve Mart 1938 Moskova Mahkemeleri'nin sanıkları, en azından itirafta bulundukları suçlardan ötürü suçlu idiler. "Sağcıların ve Troçkistlerin oluşturduğu bir blok" gerçekten vardı. Bu blok, "saray darbesi" (*dvortsovyi perevorot*) olarak adlandırdıkları bir darbe ile Stalin, Kaganoviç ve Molotov'a suikast düzenlemeyi planlıyordu. Blok, Kirov'a suikast düzenledi.
- Hem Sağcılar hem de Troçkistler, tıpkı Askeri komplocuların yaptığı gibi, Almanlarla ve Japonlarla gizli işbirliği içerisindeydiler. "Saray darbesi" başarısız olduğu takdirde, olası bir işgal durumunda Almanya ya da Japonya'ya sadakat göstererek iktidara gelmeyi umuyorlardı.

*Çeviri: Murat Akad

• Trotskiy ve bir grup destekçisi de Almanlarla ve Japonlarla doğrudan gizli işbirliği içerisindeydiler.

• 1936'dan 1938'in sonlarına dek NKVD'nin başında olan Nikolay Yejov da Amanlarla gizli işbirliği içerisindeydi.

Yejov

NKVD şefi Nikolay Yejov'un rolü hakkında bugün elimizde olan kanıtlar, 2005'tekine göre çok daha fazla. NKVD'nin başında olan (İçişleri Halk Komiseri) Yejov, Sovyet hükümeti ve Parti önderliğine karşı kendi komplosunu kurmuştu. Yejov ayrıca Alman istihbaratıyla çalışıyordu.

Tıpkı Sağcılar ve Troçkistler gibi, Yejov ve NKVD'deki üst düzey adamları Almanya, Japonya ya da başka bir önemli kapitalist ülkenin SSCB'yi işgal etmesine bel bağlıyorlardı. Çok sayıda masum insana işkence yaparak, kurşuna dizilmelerini sağlayacak suçları itiraf etmeye zorluyorlardı. Başka pek çok kişiyi de sahte gerekçelerle ya da hiçbir gerekçeye dayanmadan idam ettiler.

Yejov, masum insanları kitlesel biçimde katletmenin, Sovyet halkının büyük bölümünün hükümete karşı çıkmasını sağlamasını umuyordu. Bu, Almanya ya da Japonya saldırdığında, Sovyet hükümetine karşı ayaklanmaların zeminini oluşturacaktı.

Yejov bunun hakkında Stalin'e ve Parti ile hükümet önderlerine yalan söyledi. Gerçekten dehşet verici olan ve yaklaşık 680 bin masum insanın öldüğü kitlesel idamlar, Yejov ve üst düzey adamlarının, Sovyet halkı içerisine huzursuzluk tohumları serpmek için uyguladığı büyük ölçüde haksız idamlardı.

Yejov çok büyük bir sayıda masum insanı idam ettiği halde, bugün elimizde olan kanıtlar, gerçekten bazı komploların da var olduğunu gösteriyor. Rus hükümeti, araştırılması gereken materyalin, çok küçük bir bölümü dışındakileri gizli tutmaya devam ediyor. Bu kanıtlar olmadan, gerçek komploların boyutlarını tam olarak bilmemiz mümkün değil. Dolayısıyla, bu 680 bin kişinin kaç tanesinin gerçekten komploya karıştığını ve kaç tanesinin masum kurbanlar olduğunu bilmiyoruz.

2005'te yazdığım gibi, Stalin ve Parti önderliği, Ekim 1937'den itibaren baskıların bir bölümünün yasa dışı olduğundan kuşkulanmaya başlamış-

tı. 1938'in başından, Pavel Postışev'in sertçe eleştirilmesinden, Merkez Komitesi'nden çıkarılmasından ve daha sonra Parti'den ihraç edilmesi, yargılanması kitlesel olarak haksız baskı kurması nedeniyle idam edilmesinden itibaren bu kuşkular arttı.

Lavrentiy Beria'nın Yejov'dan sonra ikinci adam olarak atanmasıyla, Yejov ve adamları Stalin'in ve Parti önderliğinin kendilerine artık güvenmediğini anladılar. Stalin'e son bir kez, Bolşevik Devrimi'nin 21. yıl dönümü olan 7 Kasım 1938'de suikast düzenlemek için harekete geçtiler. Ancak Yejov'un adamları tam zamanında tutuklandı.

Yejov istifa etmeye ikna edildi. Geniş kapsamlı bir soruşturma başlatıldı ve çok fazla sayıda NKVD usulsüzlüğü açığa çıkartıldı. Yejov döneminde yargılanan ya da ceza alanların vakalarının çoğu yeniden ele alındı. Yüz binden fazla insan, cezaevlerinden ve kamplardan salıverildi. Pek çok NKVD elemanı tutuklandı. Bunlar, masum insanlara işkence yaptıklarını itiraf ettiler, yargılandılar ve idam edildiler. Pek çok başka NKVD elemanı hapis cezasına çarptırıldı ya da görevden uzaklaştırıldı.

Beria döneminde, 1938 ila 1940'taki idam sayısı, Yejov dönemindekinin, yani 1937 ve 1938'dekinin yüzde 1'inin altına düştü. Bu idamların çoğu NKVD elemanlarıydı. Bunlar arasında, kitlesel olarak haksızca baskı uygulamak ve masum insanları idam etmekten suçlu bulunan Yejov'un kendisi de bulunmaktaydı.

2005'ten bu yana yayımlanan kanıtların en dramatik olanlarının arasında Yejov'un ve onun döneminde NKVD'nin ikinci adamı olan Mihail Frinovsky'in itirafnameleri de bulunmaktadır. Bunların bir bölümünün hem Rusça orijinalini hem de İngilizce çevirilerini internete koydum. Elimizde Yejov'a ait başka pek çok sorgu metni bulunmaktadır. Bu sorgularda Yejov başka pek çok itirafta bulunuyor. Bunlar, Aleksey Pavliyukov tarafından yarı resmi bir belge olarak 2007'de yayımlandı.

Antikomünist Araştırmacılar Gerçeği Gizliyor

Bütün "ana akım" (yani antikomünist) ve Troçkist araştırmacılar, yanlış bir biçimde, hiç komplo olmadığını iddia ediyorlar. Onlara göre, Moskova mahkemelerindeki bütün sanıklar, bütün askeri sanıklar ve casusluk, komplo kurmak, sabotaj ve başka suçlardan yargılanmış ve ceza

almış olan herkes, masum kurbanlardı. Bazı araştırmacıların iddiasına göre, SSCB saldırıya uğradığı takdirde bir "Beşinci Kol" oluşturabileceklerinden, Stalin bütün bu insanları öldürmeyi planlamıştı. Başka antikomünistler, boyun eğdirmek için Stalin'in halkı terörize etmeye çalıştığı açıklamasını tercih ederler.

Bu, tarih çıkarımı kılığına girmiş bir ideolojik ve antikomünist yaklaşımdır. Tarihsel kanıtlara dayanmamaktadır ve bu kanıtlarla uyumsuzdur. Antikomünist tarihçiler, birincil kanıt kaynaklarını görmezlikten gelmektedirler. Kendi çalışmalarında atıfta bulundukları belgelerde yer alan kanıtları bile görmezlikten gelmektedirler.

Hem Rusya'daki hem de Batı'daki antikomünist "araştırmacılar" bütün bu kanıtları neden görmezlikten gelir? Hiçbir komplonun var olmadığı ve Yejov'un değil, Stalin'in yüz binlerce masum insanı idam etmeye karar verdiği gibi, tamamen yanlış olan fikirleri öne sürmeye neden devam ederler? Olası tek açıklama, bunu, yalnızca ideolojik gerekçelerle yapmalarıdır. Birincil kaynaklardan elde edilen kanıtların incelenmesinin ortaya koyduğu gerçek, insanların çoğunun Stalin'i ve Bolşevikleri "iyi görmelerini" sağlayacaktır.

Tarımın kolektifleştirilmesi, dünyayı Nazilerden ve Japonlardan kurtardı...

Bu ideolojik saptırmanın bir örneğini, tarımın Bolşevik kolektivizasyonunun antikomünist araştırmacılar ve yazarlar tarafından ele alınışında görebiliriz. Antikomünistler kolektivizasyona, ahlak dışı ve haksız olduğu gerekçesiyle hep saldırdılar. Ancak kolektivizasyon, SSCB'nin son derece hızlı sanayileşmesi için gerekli olan sermayeyi sağladı. Ve yalnızca sanayileşme, modern bir Kızıl Ordu'nun ortaya çıkmasını olanaklı kıldı.

Teknolojik olarak ileri, modern bir ordu olmasaydı, Naziler SSCB'yi istila ederdi. Bundan sonra, SSCB'deki ve Avrupa'nın geri kalanındaki kaynaklarla ve insan gücüyle, Naziler Britanya Adaları'nı işgal ederlerdi. Nazi orduları, bütün Müttefik güçlerine karşı çok daha zorlu bir rakip olurlardı. Bu arada, Sovyet Uzakdoğusu'ndaki petrolle güçlenen Japonlar, Pasifik Savaşı'nda ABD'nin karşısında çok daha zorlu bir düşman olurlardı.

Milyonlarca daha fazla sayıda Slav ve Yahudi [Naziler için "Untermenschen" (alt insan)] ve milyonlarca daha fazla sayıda Avrupalı ve Amerikalı asker yaşamını yitirirdi. Bunun böyle olmamış olması, büyük ölçüde, Sovyetler tarımının kolektivizasyonu sayesindedir. Bu, çok açık bir sonuçtur. SSCB'nin sanayileşebilmesi ve böylece Nazilere ve Japonlara karşı koyabilmesi için tarımın kolektifleştirilmesinden başka yol yoktu.

Bunun tek alternatifi, Sağcı ve Troçkist komplocuların önerdiği yol idi: Almanlarla ve Japonlarla barış yapmak; bu, onlara çok büyük ticari ödünler ve toprak ödünleri vermek anlamına gelse de. Bu, Mihver güçlerinin, Birleşik Krallık ve ABD'ye karşı yürüttükleri savaşta çok güçlenmelerini sağlardı.

Tamamen ideolojik nedenlerden dolayı antikomünistler, kolektivizasyonun, Mihver güçlerinin yenilmesini olanaklı kıldığını kabul edemezler.

... Ve Komplocuların 1936-1938'deki yenilgileri de bunu olanaklı kıldı

İktidara ister bir "Saray Darbesi" aracılığıyla gelsinler, ister Stalin yönetimini alaşağı etmenin tek yöntemi olarak Almanların ve/veya Japonların saldırılarına bel bağlasınlar, Muhalif komplocular, Mihver devletleriyle bir çeşit ittifak planlıyorlardı.

Aslında, istediklerini yapabilseler, hiçbir şansları olmayacaktı. İşgal aracılığıyla olsun ya da olmasın, iç ayaklanmalarla zayıflamış bir SSCB, işgal ve bunun sonucu olarak bir fetihle karşı karşıya kalmamak için, önemli potansiyel düşmanlarına toprak ödünleri ve ideolojik ödünler vermek zorunda kalacaktı.

En azından, bir komplocular bileşimi tarafından yönetilen bir SSCB, Almanya ve Japonya ile anlaşmalar imzalamak zorunda kalacaktı. Bu da, Mihver güçlerinin eline devasa doğal kaynaklar ve muhtemelen de mamul ürünler geçmesini sağlayacaktı. Askeri komplocular, Mihver devletleriyle, yalnızca ticaret yapmanın ötesine geçmeyi tasarlıyorlardı. Almanya ile doğrudan bir askeri ittifak kurmayı planlıyorlardı. Bu, Alman Wehrmachtı'nın yanında milyonlarca daha fazla askerin savaşması anlamına gelecekti.

Bu nedenle Stalin, Sağcıların, Trotskiy ve destekçilerinin ve Askeri komplocuların entrikalarını engelleyerek, Avrupa'yı (yeniden) Nazizm'den kurtardı.

Hiç kuşkusuz, bütün kanıtlara karşın, antikomünist "araştırmacıların", SSCB'ye karşı hiçbir komplo düzenlenmemiş olduğunda ve Almanlarla ve Japonlarla hiç işbirliği yapılmamış olduğunda ısrar etmelerinin nedeni budur. Bir kez daha, bu gerçekleri kabul etmeyi, tamamen ideolojik bir zeminde reddetmekteler; çünkü kabul etseler, bu, Stalin'in yaptıklarını haklı görmek anlamına gelir.

Kitlesel baskılar için Stalin değil, Buharin suçlanmalıdır

İşin ilginç bir yönü, Sağcıların en önde gelen ismi olan Nikolay Buharin'in, gerçekleştiği sırada "Yejovşçina"dan haberdar olması ve cezaevinden Stalin'e yazdığı bir mektupta bunu övmesidir.

İş daha da ilginçleşiyor. Buharin, tıpkı kendisi gibi Yejov'un da Sağcı komplonun bir parçası olduğunu biliyordu. Hiç kuşkusuz bu nedenle Yejov'un NKVD'nin başına geçmesini memnuniyetle karşıladı. Bu, eşi tarafından anılarında dile getirilmiştir.

10 Aralık 1937'de Stalin'e yazdığı, günümüzde çok ünlü olan ve ilk itirafnamesi niteliği taşıyan mektubunda ve Mart 1938'deki yargılanmasında Buharin, tamamen "silahsızlandığını" ve bildiği her şeyi anlattığını iddia etti. Ancak bugün, bunun bir yalan olduğunu kanıtlayabiliriz. Buharin, Yejov'un Sağcı komplonun önde gelen üyelerinden biri olduğunu biliyordu; ancak bu bilgiyi açıklamadı. Yejov'un sağ kolu olan Mihail Frinovskiy'e göre, Yejov muhtemelen, kendisinin de işin içinde olduğundan bahsetmemesi durumunda Buharin'in idam edilmemesini sağlayacağına söz verdi (bkz. http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/frinovskyeng.html#The%20preparation%20of%20the%20trial%20of%20Rykov,%20Bukharin,%20Krestinsky,%20Yagoda%20and%20others)

Eğer Buharin gerçeği söylemiş olsaydı –aslında Yejov'la ilgili bilgi vermiş olsaydı- Yejov'un kitlesel katliamları önlenebilirdi. Yüz binlerce masum insanın yaşamları kurtarılabilirdi.

Ancak Buharin komplocu arkadaşlarına sadık kaldı. Yejov'un komploya dahil olduğunu açığa vurmadan idama gitti. (Bu idamı, 10 kat daha

fazla hak ettiğine yemin etmişti - http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/bukharinappeals.html#I%20should%20be%20shot%20ten%20times%20over)*

Yejov ve adamları tarafından 1937-1938'de katledilen yüz binlerce masum insanın kanı, Buharin'in ellerindedir.

Objektiflik ve kanıt

Tarihçi Geoffrey Roberts'ın şu görüşlerine katılıyorum:

Yaklaşık son 15 yılda, Stalin hakkında çok büyük miktarda yeni materyal... Rus arşivlerinde erişilebilir hale geldi. Açıkça belirtmek isterim ki, bir tarihçi olarak, sonuçları ne kadar rahatsız edici ya da nahoş olursa olsun, geçmiş hakkında gerçeği söylemek konusunda güçlü bir eğilimim var... Burada bir ikilem olduğunu düşünmüyorum: Gerçeği, onu gördükçe dile getirirsiniz.

("Stalin's Wars", *Frontpagemag.com* 12 Şubat 2007. http://hnn.us/roundup/entries/35305.html)

"Yejovşçina" ile ilgili olarak ulaştığım sonuçlar, ideolojik olarak motive olmuş kişiler için kabul edilemez olacaktır. Bu sonuçlara Stalin'in ya da Sovyet hükümetinin politikaları nedeniyle"özür dilemek" niyetiyle ulaşmadım. Var olan kanıtlar üzerinden ulaşılabilecek objektif sonuçların, yalnızca bunlar olduğunu düşünüyorum.

Sovyet önderliğinin hatasız olduğunu iddia etmiyorum. Stalin'in sosyalizmin komünizme evrilişi tasavvurunun, gerçekleşmemesi nedeniyle açıkça yanlıştı. Kısa süren Lenin döneminde olduğu gibi Stalin döneminde de Sovyetler çok sayıda hata yaptı. Tabii ki hata, insana özgüdür. Boşevikler devlet iktidarını ele geiren ve bu ellerinde tutan ilk komünistler olduğundan, tanınmayan, bilinmeyen sularda seyrediyorlardı. Bu nedenle, çok sayıda hata yapmaları kaçınılmazdı; ve yaptılar.

Ancak kanıtları ve tarihsel kayıtları inceleyen herhangi bir araştırma, zorla kolektivizasyonun ve sanayileşmenin karşısında, (kapitalist güçle-

* Buharin iki kez merhamet diledi. Her ikisi de 13 Mart 1938 tarihinde gerçekleşti ve metinleri *İzvestiya*'nın 2 Eylül 1992 tarihli sayısında (s. 3) yayımlandı. Ancak bunlar kabul görmedi ve Buharin 15 Mart 1938'de idam edildi. Metinlerin İngilizcelerini şu adrese koydum: http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/bukharinappeals.html

rin bir bileşimi tarafından yenilgiye uğratılmak hariç) herhangi bir alternatif olmadığını göstermektedir. Benzer şekilde, Sağcı, Troçkist ve Askeri komploların gerçekte var oldukları, ancak Sovyet önderliği tarafından ortadan kaldırılmaları (Yejov ve komplosu da boşa çıkarılmıştır), SSCB'nin (Stalin'in) Avrupa'yı Nazizm'den, ve bütün Müttefikleri Mihver güçlerinin yol açacağı büyük ek kayıplardan kurtardığını bir kez daha kanıtlamaktadır.

Ek Kaynakça

Belgeler

Yejov'un sorgu metinleri: Yejov'un, Temmuz 2010'a kadar edinebildiğim bütün sorgu metinlerini İngilizceye çevirdim ve şu adrese koydum:

• http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/ezhovinterrogs.html

(Rusça orijinali: http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/ezhovpokazaniia.html)

Lubyanka. Stalin İ NKVD – NKGB – GUKR "SMERSH". 1939 – Mart 1946. Moskova, 2006.

• Frinovskiy'in 11 Nisan 1939 tarihli itirafnamesi, s. 33-50. http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/frinovskyeng.html

(Rusça orijinali: http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/frinovskyru.html)

• Yejov'un 26 Nisan 1939 tarihli itirafnamesi, s. 52-72. http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/ezhov042639eng.html

(Rusça orijinali: http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/ezhovru.html)

Petrov, Nikita, Mark Jansen. "Stalinskiy pitomets" – Nikolay Yejov. Moskova: ROSSPEN, 2008, s. 367-379.

• Yejov'un 4 Ağustos 1939 tarihli itirafnamesi. http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/ezhov080439eng.html

(Rusça orijinali: http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/ezhov080439ru.html)

Makaleler

Furr, Grover ve Vladimir L. Bobrov, "Bukharin's Last Plea: Yet Another Anti-Stalin Falsification." http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/bukhlastplea.html - Aktualnaya İstoriya'da Şubat 2009'da yayımlanan Rusça orijinalinin İngilizce çevirisi. http://actualhistory.ru/bukharin_last_plea

Furr, Grover ve Vladimir L. Bobrov, "Nikolai Bukharin's First Statement of Confession in the Lubianka" İngilizce çeviri, Cultural Logic

2007 - http://clogic.eserver.org/2007/Furr_Bobrov.pdf

Furr, Grover ve Vladimir L. Bobrov, "Pervye priznatelnye pokazaniya N. İ. Buharina na Lubyanke." Klio No. 1 (2007). http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/furrnbobrov_klio0107.pdf

Furr, Grover ve Vladimir L. Bobrov, ed. "Liçnıye pokazaniya N. Buharina." Klio (St. Petersburg), No. 1 (2007). http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/furrnbobrov_klio0107.pdf

Furr, Grover. "Evidence of Leon Trotsky's Collaboration with Germany and Japan." Cultural Logic, 2009. http://clogic.eserver.org/2009/Furr.pdf

Holmström, Sven-Eric. "New Evidence Concerning the 'Hotel Bristol' Question in the First Moscow Trial of 1936". Cultural Logic 2008. http://clogic.eserver.org/2008/Holmstrom.pdf

Kitaplar

Furr, Grover.Khrushchev Lied: The Evidence That Every "Revelation" of Stalin's (and Beria's) Crimes in Nikita Khrushchev's Infamous "Secret Speech" to the 20th Party Congress of the Communist Party of the Soviet Union on February 25, 1956, is Provably False. Kettering, OH: Erythros Press & Media LLC, 2011. Amazon.com; Erythros Press & Media; Abebooks.com; Abebooks.co.uk (Birleşik Krallık)

Furr ('Ferr'), Grover Antistalinskaya podlost' ("Stalin Karşıtı Cürümler"). Moskova: Algoritm, 2007. http://www.algoritm-kniga.ru/ferr-g.-antistalinskaya-podlost.html Kısa özeti bu mülakatta: "The Sixty-One Untruths of Nikita Khrushchev" (Grover Furr ile mülakat). http://msuweb.montclair.edu/~furrg/research/litrossiainterv0608_eng.html (orijinali: http://www.litrossia.ru/article.php?article=3003)

Pavliyukov, Aleksey. Yejov. Moskova: Zaharov, 2007.

Grover Furr'e göre SSCB tarihinin Stalin dönemi hakkındaki bütün eski fikirlerimiz, tamamen yeniden yazılmalıdır. Nikita Hruşçov döneminden bu yana neredeyse tamamen kabul görmüş olan Sovyet tarihi yorumu, temelinden yanlıştır. Genel hatlarıyla ve hemen hemen bütün ayrıntılarıyla tamamen yanlıştır. Sovyet tarihi ile ilgili bu görüş ya da paradigma "Trotskiy-Hruşçov-Soğuk Savaş-Garbaçov-antikomünist" modeli olarak adlandırılabilir. Furr buna, "Antistalin" paradigması diyor.

Kitapta yer alan makalelerin ilki, Leon Trotskiy'in, bir şekilde Hitler Almanyası ile işbirliği yapmış olduğuna odaklanıyor. Kanıt niteliğindeki belgelerin sahte olabileceği, gelecekte konuyu inceleyecek olan tarihçileri yanıltmak için "ekilmiş" olabileceği ya da başka bir şekilde yorumlanabileceği olasılığını göz önüne almakla birlikte, yazar, bunun böyle olmadığını iddia ediyor. Yazara göre yalnızca, Trotskiy'in Almanya ile ve muhtemelen Japonya ile de işbirliği yaptığı hipotezi, bugün var olan kanıtları açıklayabilir.

Kitaptaki diğer makalelerde ise yazar, Yosif Stalin'in, Sovyetler Birliği'nde demokratik reformlar yapılmasını istediğini ve bunun için yoğun bir mücadele verdiğini, ancak Merkez Komitesi'ni bu konuda ikna etmeyi başaramadığını anlatıyor.

Yazılama